МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МАРКУШИН ОЛЕКСАНДР ГРИГОРОВИЧ

УДК 352/354: 338.49:711.168:330.59(477)

ДИСЕРТАЦІЯ

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ВІДБУДОВОЮ ТА РОЗВИТКОМ МІСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

281 «Публічне управління та адміністрування»
28 «Публічне управління та адміністрування»

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.
_____ **Олександр МАРКУШИН**

Науковий керівник:
доктор наук з державного управління, доцент
Сергій ПРИЛІПКО

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Маркушин О. Г. Публічне управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Національний університет біоресурсів і природокористування України. Київ, 2026.

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано теоретико-методологічні засади та розроблено науково-практичні рекомендації щодо публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період.

У першому розділі розкрито проблематику відбудови міської інфраструктури як об’єкта публічного управління, уточнено понятійно-категоріальний апарат предметного поля, розглянуто міждисциплінарні наукові підходи до вивчення міських територіальних громад. Зазначено, що інфраструктура відіграє системоутворюючу роль у розвитку економіки держави, забезпечує інтеграцію виробничих процесів, сприяє підвищенню рівня зайнятості та добробуту населення. Належне функціонування об’єктів міської інфраструктури, особливо критичної, безпосередньо залежить від ефективної діяльності органів місцевого самоврядування щодо координації взаємодії між усіма заінтересованими сторонами з метою задоволення населення у якісних публічних послугах. Сьогодні розвиток територіальних громад в Україні відбувається в умовах збройної агресії російської федерації, що призвело до масштабних руйнувань інфраструктурних об’єктів.

Визначено основні напрями формування публічної політики, нормативно-правового й інституційного забезпечення відновлення населених пунктів. Зазначено, що сучасний етап відбудови характеризується високим рівнем централізації. Відбудова інфраструктурних об’єктів потребує

узгодженої політики на всіх рівнях публічного управління та використання сучасних інструментів стратегічного і просторового планування. Ефективне відновлення територій потребує системних реформ, координації та співпраці органів публічної влади з міжнародними партнерами, бізнесом і громадськістю, створення сприятливих умов для залучення інвестицій і розвитку ринку праці. У процесі відновлення інфраструктури необхідно проводити детальну оцінку масштабів руйнувань, визначати пріоритетність і доцільність реконструкції об'єктів, розробляти та реалізовувати плани і проєкти відбудови та розвитку із залученням різних джерел фінансування.

У другому розділі проаналізовано стан руйнувань інфраструктурних об'єктів у Київській області. Всеукраїнська програма «Відбудова України» розпочалася з Ірпінської міської територіальної громади з акцентом на відновлення об'єктів житлово-комунальної інфраструктури. Її відбудова передбачає не лише фізичне відновлення, а й відтворення просторових, соціально-економічних і культурних зв'язків, що забезпечують цілісність міського середовища. Встановлено, що відбудова зруйнованих об'єктів і забезпечення подальшого сталого розвитку територіальних громад потребують удосконалення управлінських підходів до прийняття рішень на всіх рівнях влади, забезпечення комплексної підтримки у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах, запровадження нових форм ефективного господарювання. Аналіз поточної ситуації та системний моніторинг процесів відбудови забезпечують прозорість процедур, врахування громадської думки, впровадження сучасних архітектурно-конструктивних і технічних рішень під час реалізації інфраструктурних проєктів. Висвітлені в роботі результати реалізованих ініціатив свідчать, що інвестиції спрямовуються на відновлення зруйнованих або пошкоджених об'єктів, їх реконструкцію та модернізацію.

Обґрунтовано, що ефективність застосування інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою інфраструктурних об'єктів визначається узгодженістю стратегічних і програмних документів. У межах цього підходу стратегічні документи формують загальне бачення розвитку території,

визначають пріоритети відбудови, а програмні документи – систему заходів, проєктів, відповідальних осіб і джерела фінансування. Взаємоузгодженість планувальних документів забезпечує раціональне використання ресурсів, підвищує ефективність публічно-управлінських рішень у процесі відбудови міської інфраструктури та подальшого розвитку територіальних громад.

У третьому розділі узагальнено досвід Федеративної Республіки Німеччини, Великобританії, Італії, Боснії та Герцеговини, Хорватії, Ізраїлю, Японії та Південної Кореї щодо повоєнної відбудови інфраструктурних об'єктів і відновлення національних економік, зокрема в межах реалізації «Плану Маршалла», з метою адаптації успішних практик в Україні. З'ясовано, що процес повоєнного відновлення значною мірою залежить від геополітичних, економічних, культурних і соціальних особливостей кожної країни, що зумовлює особливості у моделях відбудови. Ефективність відбудови залежить від заздалегідь розроблених державних програм, які передбачають реалізацію заходів щодо повернення населення, створення належних умов проживання і працевлаштування, вирішення соціально-економічних та екологічних проблем. Важливими позитивними факторами є наявність політичної волі до подолання корупції, що впливає на ефективність використання ресурсів і стримує економічне зростання, розвиток наукових досліджень, державна підтримка інновацій та освіти, дієвий механізм трансферу іноземних технологій.

Обґрунтовано, що державна політика відновлення України має поєднувати невідкладні дії з довгостроковими реформами, спрямованими на відновлення економічної активності, підтримку постраждалого населення та забезпечення сталого розвитку територіальних громад. У роботі викладено пріоритетні завдання з відбудови міської інфраструктури та забезпечення сталого розвитку територіальних громад у коротко-, середньо- і довгостроковій перспективах. Ефективність процесів відбудови залежить від інституційної спроможності територіальних громад. Органи місцевого самоврядування повинні стати лідерами повоєнної відбудови, оскільки саме

на територіальному рівні реалізуються функції стратегічного і просторового планування, організації, координації взаємодії заінтересованих сторін, формуються механізми партнерської співпраці, що забезпечують мобілізацію людських, фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів для реалізації проєктів відбудови. Важливого значення набуває застосування підходу «Build Back Better», який передбачає не лише відновлення пошкоджених об'єктів, а їх модернізацію із впровадженням енергоефективних інновацій та цифровізації відповідно до стандартів ЄС.

У сучасних умовах воєнних викликів та євроінтеграційних процесів актуальним є підвищення рівня професійних компетентностей посадових осіб органів місцевого самоврядування. Найбільш складними для голів територіальних громад та управлінських команд є повноваження, пов'язані з будівництвом і відновленням об'єктів інженерної інфраструктури, управлінням відходами, забезпеченням благоустрою, що зумовлює необхідність підвищення рівня професійних компетентностей у сферах управління проєктами, відбудови об'єктів міської інфраструктури, просторового планування, цифрової трансформації та екологічного менеджменту. Для інших посадових осіб місцевого самоврядування, які забезпечують щоденні управлінські процеси та відповідальні за соціально-економічний розвиток громади, важливими питаннями професіоналізації є зміни до законодавства, протидія корупції, доброчесність, цифрова грамотність, командна робота, інклюзія, управління конфліктами, ведення переговорів та комунікація з громадянами. Постійний розвиток кадрового потенціалу є важливою передумовою забезпечення належної якості публічних послуг та сталого розвитку територіальних громад.

Запропоновано та науково обґрунтовано концептуальну схему партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури, яка передбачає узгоджену діяльність усіх учасників на основі функціонування комплексу взаємоузгоджених механізмів публічного управління (нормативно-правового,

інституційного, організаційно-координаційного, фінансового, кадрового, інформаційно-комунікаційного), застосування ефективних інструментів їх формування та реалізації на міжнародному, наднаціональному, загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях у різних формах з дотриманням удосконаленої системи принципів, урахуванням визначених функцій і управлінських підходів, орієнтованих на результат. Зокрема, співробітництво відбувається через такі форми партнерської взаємодії як публічно-приватне партнерство, у т. ч. концесія, самоорганізація, кооперація та кластеризація. Реалізація запропонованої концептуальної схеми партнерської взаємодії сприятиме підвищенню узгодженості дій суб'єктів публічного управління, ефективному використанню ресурсів, прозорості та результативності процесів відбудови. Це створює передумови для формування стійкої, безпечної, інноваційно орієнтованої та доступної міської інфраструктури в умовах повоєнного розвитку територіальних громад.

Ключові слова: публічне управління, територіальна громада, сталий розвиток, міська інфраструктура, інфраструктурні об'єкти, відновлення, відбудова, проєкти відбудови, стратегія розвитку, органи місцевого самоврядування, інвестиції, міжнародна допомога, інтегрований підхід, SMART-технології, публічно-приватне партнерство, взаємодія суб'єктів публічного управління, воєнний стан, повоєнний період.

ABSTRACT

Markushyn O. G. Public administration of reconstruction and development of urban infrastructure in the post-war period. Qualifying scientific work on manuscript rights.

The Dissertation on acquisition the Degree of Doctor of Philosophy in the Speciality 281 «Public Administration and Management». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Kyiv, 2026.

The dissertation research substantiates the theoretical and methodological foundations and develops scientific and practical recommendations for public administration of the reconstruction and development of urban infrastructure in the post-war period.

In the first chapter, the problems of rebuilding urban infrastructure as an object of public administration are revealed, the conceptual and categorical apparatus of the subject field is clarified, and interdisciplinary scientific approaches to the study of urban territorial communities are considered. It is noted that the infrastructure plays a system-forming role in the development of the state's economy, ensures the integration of production processes, and contributes to increasing the level of employment and well-being of the population. The proper functioning of urban infrastructure facilities, especially critical ones, directly depends on the effective performance of local governments to coordinate the interaction between all interested parties in order to satisfy the population in quality public services. Today, the development of territorial communities in Ukraine is taking place in the face of armed aggression by the russian federation, which has led to large-scale destruction of infrastructure facilities.

The main directions of public policy formation, regulatory and institutional support for the restoration of settlements are determined. It is noted that the modern stage of reconstruction is characterized by a high level of centralization. The rebuilding of infrastructure facilities requires a coherent policy at all levels of public

administration and the use of modern strategic and spatial planning tools. Effective restoration of territories requires systemic reforms, coordination and cooperation of public authorities with international partners, business and the public, creation of favourable conditions for attracting investments and development of the labour market. In the process of infrastructure restoration, it is necessary to carry out a detailed assessment of the scale of destruction, determine the priority and feasibility of reconstruction of objects, develop and implement plans and projects for reconstruction and development with the involvement of various sources of financing.

The second chapter analyses the state of destruction of infrastructure facilities in the Kyiv region. The All-Ukrainian program «Reconstruction of Ukraine» began with the Irpin urban territorial community with an emphasis on the restoration of housing and communal infrastructure facilities. Its reconstruction involves not only physical restoration, but also the reproduction of spatial, socio-economic and cultural ties that ensure the integrity of the urban environment. It has been established that the reconstruction of destroyed objects and ensuring the further sustainable development of territorial communities require the improvement of management approaches to decision-making at all levels of government, the provision of comprehensive support in the short, medium and long term, and the introduction of new forms of effective management. Analysis of the current situation and systematic monitoring of reconstruction processes ensure transparency of procedures, consideration of public opinion, implementation of modern architectural, structural and technical solutions during the implementation of infrastructure projects. The results of the implemented initiatives highlighted in the work show that investments are directed to the restoration of destroyed or damaged objects, their reconstruction and modernization.

It is substantiated that the effectiveness of the application of an integrated approach to the public administration of the reconstruction of infrastructure facilities is determined by the consistency of strategic and program documents. Within this approach, strategic documents form a general vision of the development of the

territory, determine reconstruction priorities, and program documents – a system of measures, projects, responsible persons and sources of funding. The mutual coordination of planning documents ensures the rational use of resources, increases the effectiveness of public management decisions in the process of rebuilding urban infrastructure and further development of territorial communities.

The third chapter summarizes the experience of the Federal Republic of Germany, Great Britain, Italy, Bosnia and Herzegovina, Croatia, Israel, Japan and South Korea regarding the post-war reconstruction of infrastructure facilities and the restoration of national economies, in particular within the framework of the implementation of the «Marshall Plan», in order to adapt successful practices in Ukraine. It has been clarified that the process of post-war recovery depends to a large extent on the geopolitical, economic, cultural and social characteristics of each country, which determines the peculiarities in reconstruction models. The effectiveness of reconstruction depends on pre-developed state programs, which provide for the implementation of measures for the return of the population, the creation of proper living and employment conditions, and the solution of socio-economic and environmental problems. Important positive factors are the presence of political will to overcome corruption, which affects the efficiency of resource use and restrains economic growth, the development of scientific research, state support for innovation and education, and an effective mechanism for the transfer of foreign technologies.

It is substantiated that the state policy of restoration of Ukraine should combine urgent actions with long-term reforms aimed at restoring economic activity, supporting the affected population and ensuring the sustainable development of territorial communities. The work outlines the priority tasks of rebuilding the city infrastructure and ensuring the sustainable development of territorial communities in the short, medium and long term. The effectiveness of reconstruction processes depends on the institutional capacity of territorial communities. Local self-government bodies should become leaders of post-war reconstruction, since it is at the territorial level that the functions of strategic and spatial planning, organization,

coordination of interaction of interested parties are implemented, mechanisms of partnership cooperation are formed, which ensure the mobilization of human, financial, material and technical and other resources for the implementation of reconstruction projects. The application of the «Build Back Better» approach, which involves not only the restoration of damaged objects, but their modernization with the introduction of energy-efficient innovations and digitalization in accordance with EU standards, is of great importance.

In the modern conditions of military challenges and European integration processes, it is urgent to increase the level of professional competences of officials of local self-government bodies. The most difficult for the heads of territorial communities and the management teams are the powers related to the construction and restoration of engineering infrastructure facilities, waste management, improvement, which necessitates the improvement of the level of professional competences in the areas of project management, reconstruction of urban infrastructure facilities, spatial planning, digital transformation and environmental management. For other local government officials who provide daily management processes and are responsible for the socio-economic development of the community, important issues of professionalization are changes to legislation, anti-corruption, integrity, digital literacy, teamwork, inclusion, conflict management, negotiation and communication with citizens. Continuous development of personnel potential is an important prerequisite for ensuring the proper quality of public services and sustainable development of territorial communities.

A conceptual scheme of partnership interaction of public administration entities in the processes of reconstruction and sustainable development of urban infrastructure has been proposed and scientifically substantiated, which provides for coordinated activities of all participants based on the functioning of a complex of mutually agreed mechanisms of public administration (regulatory, legal, institutional, organizational and coordination, financial, personnel, information and communication), the use of effective tools for their formation and implementation at the international, supranational, national, regional and local levels in various

forms, in compliance with an improved system of principles, taking into account defined functions and management approaches focused on results. In particular, cooperation occurs through such forms of partnership interaction as public-private partnership, including concession, self-organization, cooperation and clustering. The implementation of the proposed conceptual scheme of partnership interaction will contribute to increasing the coherence of actions of public administration entities, efficient use of resources, transparency and effectiveness of reconstruction processes. This creates prerequisites for the formation of sustainable, safe, innovatively oriented and accessible urban infrastructure in the conditions of post-war development of territorial communities.

Keywords: public administration, territorial community, sustainable development, urban infrastructure, infrastructure facilities, restoration, reconstruction, reconstruction projects, development strategy, local self-government bodies, investments, international assistance, integrated approach, SMART-technologies, public-private partnership, interaction of subjects of public administration, martial law, post-war period.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України

1. **Маркушин О. Г.**, Приліпко С. М., Васильєва Н. В. Аналіз стану руйнувань інфраструктурних об'єктів в Ірпінській територіальній громаді Київської області. *Збірник наукових праць «Право та державне управління»*. 2022. № 4. С. 221-228. URL : https://doi.org/10.32840/pdu.2022.4.31 (*Маркушин О. Г. – визначив проблеми функціонування інфраструктурних об'єктів у територіальних громадах, проаналізував об'єкти інфраструктури в Ірпінській територіальній громаді та масштаби їх руйнувань внаслідок збройної агресії рф, сформував висновки та обґрунтував напрями повоєнної відбудови міської інфраструктури; Приліпко С. М. – визначив мету та методи дослідження, розглянув проблематику перерозподілу повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування; Васильєва Н. В. – провела аналіз останніх досліджень, сформувала проміжні висновки та список використаної літератури, підготувала анотації*).

2. Маркушин О. Г. Відбудова міської інфраструктури у повоєнний період: зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 3. С. 114-119. URL : https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.3.114

3. **Маркушин О. Г.**, Васильєва О. І. Підходи до забезпечення координації політики регіонального розвитку щодо відновлення територій, постраждалих в ході війни. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2023. № 21. С. 647-670. URL : https://doi.org/10.34132/pard2023.21.02 *(Маркушин О. Г. – розкрив пріоритетні напрями підтримки проєктів відбудови та оновлення Державної стратегії регіонального розвитку, проаналізував проєкт Плану відновлення України, розмежував зміст понять «відновлення» та «відбудова», обґрунтував підходи до забезпечення координації політики регіонального розвитку; сформував загальні висновки та перспективні напрями подальших досліджень; Васильєва О. І. –*

проаналізувала останні дослідження, визначила мету, розглянула наслідки військових конфліктів у світі, сформувала список використаних джерел).

4. Маркушин О. Г. Міжнародне співробітництво як ключовий інструмент залучення інвестицій у відбудову та розвиток об'єктів міської інфраструктури. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : право та публічне управління.* 2024. № 11. URL : https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-10

5. Маркушин О. Г. Побудова «розумних міст» – необхідність ефективного використання території в умовах післявоєнної відбудови. *Наукові перспективи*. 2024. № 3(45). С. 268-276. URL : https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-268-276

6. Маркушин О. Публічне управління відбудовою енергетичної інфраструктури в умовах урбіциду та повоєнного розвитку територій. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування.* 2026. № 19. https://doi.org/10.54929/2786-5746-2026-19-02-05

Тези наукових доповідей

7. Маркушин О. Г. Відбудова інфраструктури територіальних громад – одне з важливіших завдань в Україні. *Сучасна парадигма публічного управління* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10-12.11.2022) / за наук. ред. к.е.н., доц. А. В. Стасишина. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2022. С. 351-355.

8. Маркушин О. Г. Перші кроки відбудови міста Ірпінь. *Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в сучасних глобалізаційних процесах* : матер. Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь, 16.03.2023). Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. С. 143-145.

9. Маркушин О. Г. Відбудова об'єктів критичної та соціальної інфраструктури у громаді. *Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу* : матер. Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25.05.2023). Київ, 2023. С. 212-215.

10. Маркушин О. Г. Забезпечення повоєнного відновлення інфраструктурних об’єктів. *Відновлення України та її регіонів в контексті глобальних трендів: управління, адміністрування та забезпечення* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25-26.05.2023). / відпов. ред. В. В. Наумик. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 200-202.

11. Маркушин О. Г. Практичні питання та шляхи забезпечення повоєнного відновлення інфраструктурних об’єктів у громаді. *ІІ Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 105-ї річниці від заснування університету* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17-18.10.2023). Львів. Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 157-160. URL : https://doi.org/10.36059/978-966-397-355-5-42

12. Маркушин О. Г. Залучення інвестицій у відбудову об’єктів інфраструктури територіальних громад. *Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні* : матер. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19.04.2024) / упоряд. : М. З. Буник, К. М. Бліщук, О. В. Федорчак, О. В. Худоба. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2024. С. 235-237.

13. Маркушин О. Г. Механізм фінансування відбудови інфраструктурних об’єктів у територіальних громадах. *Від теорії до практики в управлінні та врядуванні : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 20 червня 2024 року (до Дня державної служби)* / за заг. ред. О. В. Євсюкової, І. С. Гриценка, С. М. Приліпка. Київ : НУБіП, 2024. С. 127-129.

ЗМІСТ

ВСТУП 16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ, ПРАВОВІ Й ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ВІДБУДОВИ ТА РОЗВИТКУ МІСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД 25
1.1. Проблематика відбудови міської інфраструктури як об'єкта публічного управління 25
1.2. Формування публічної політики щодо відбудови пошкодженої та зруйнованої міської інфраструктури 39
1.3. Нормативно-правове та інституційне забезпечення відбудови зруйнованих населених пунктів України 57
Висновки до розділу 1 72
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СТАНУ РУЙНУВАНЬ ТА ВІДБУДОВИ МІСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 75
2.1. Оцінка руйнування інфраструктурних об'єктів у територіальних громадах Київського регіону 75
2.2. Аналіз залучення інвестицій у проєкти відбудови об'єктів інфраструктури в Ірпінській міській територіальній громаді 92
2.3. Застосування інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою інфраструктурних об'єктів 110
Висновки до розділу 2 124
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРИЙНЯТТЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД 127
3.1. Успішні зарубіжні практики повоєнної відбудови інфраструктурних об'єктів і соціально-економічного розвитку 127
3.2. Забезпечення професійної спроможності органів місцевого самоврядування у виконанні завдань з відбудови та розвитку громад і територій 147
3.3. Партнерська взаємодія суб'єктів публічного управління у процесах відбудови та розвитку міської інфраструктури 162
Висновки до розділу 3 182
ВИСНОВКИ 187
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 195
ДОДАТКИ 229

ВСТУП

Актуальність теми. Починаючи з 2014 року в Україні триває процес трансформації публічного управління та адміністрування, що передбачає перерозподіл повноважень між органами державної виконавчої влади та виконавчими органами місцевого самоврядування з дотриманням принципів децентралізації та субсидіарності. У цих умовах суттєво зростає роль територіальних громад у забезпеченні належного виконання власних і делегованих повноважень. Особливо важливими є питання ефективного функціонування та розвитку інфраструктурних об'єктів у громадах, від яких значною мірою залежить якість надання публічних послуг, соціально-економічний розвиток територій і підвищення рівня життя населення. Водночас внаслідок збройної агресії російської федерації в Україні зруйновано значну кількість об'єктів критичної, житлової та соціальної інфраструктури. Їх відбудова та модернізація має стратегічний характер загальнонаціонального, регіонального та місцевого значення, охоплює відновлення доріг і мостів, об'єктів житлово-комунального господарства, освіти, охорони здоров'я, культури, транспортного сполучення, побутового обслуговування населення, роздрібної торгівлі, громадського харчування, центрів надання адміністративних послуг тощо.

У цих умовах зростає роль публічного управління, спрямованого на формування ефективних механізмів відбудови та інструментів їх реалізації завдяки співпраці між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськістю, бізнесом і міжнародними партнерами. Розв'язання проблем відбудови міської інфраструктури потребує пошуку нових форм ефективного господарювання та взаємодії між суб'єктами владних відносин з іншими учасниками суспільних відносин, що спрямовані на задоволення потреб населення та забезпечення сталого розвитку територіальних громад. Це зумовлює необхідність розширення можливостей міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва, зокрема через реалізацію відповідних програм і проєктів.

Розвиток стійкої інфраструктури включено Організацією Об’єднаних Націй до однієї з Цілей сталого розвитку до 2030 року, реалізація якої сприятиме суттєвому зниженню рівня бідності, скороченню економічної нерівності, вирішенню екологічних проблем, забезпеченню стабільності функціонування населених пунктів. Інфраструктура дозволяє суспільству накопичувати економічний потенціал і використовувати його для соціального розвитку. Отже, актуальним завданням сьогодення є проведення ґрунтовного аналізу сучасного стану зруйнованої міської інфраструктури територіальних громад, розроблення концептуальних засад публічного управління її відбудовою та розвитком у повоєнний період.

Проблемам розвитку територіальних громад, планування й управління міським господарством у своїх дослідженнях приділяли увагу В. Бабаєв, З. Бурик, Н. Васильєва, О. Васильєва, Г. Васильченко, І. Драган, О. Євсюкова, Н. Єременко, С. Кучин, А. Лелеченко, О. Лівандовська, О. Набок, І. Парасюк, А. Помаза-Пономаренко, Н. Супрун, О. Ткаченко, Г. Шостак та інші науковці. На важливості захисту критичної інфраструктури у своїх працях наголошують Д. Бірюков, С. Домбровська, І. Сергієнко, С. Теленик, В. Шведун, О. Юр’єв. Відновлення та розвиток міської інфраструктури, як зазначають Л. Антонова, М. Дєліні, А. Дергач, С. Качула, М. Киртока, Л. Лисяк, Н. Мігай, А. Плешкановська, С. Приліпко, С. Сімак, О. Тєлєтов, С. Хаджирадєва, І. Устінова й інші вчені, доцільно забезпечувати завдяки налагодженню партнерських відносин та різних форм взаємодії між органами публічної влади, суб’єктами господарської діяльності, громадськістю та міжнародною спільнотою.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає проблематиці наукової роботи кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва Національного університету біоресурсів і природокористування України, виконувалась протягом 2022-2024 років у межах наукової теми «Трансформація публічного управління в умовах сучасних викликів» (номер

державної реєстрації 0122U201662) (довідка від 29.04.2024 р. № 92), де автором проаналізовано та оцінено стан руйнування інфраструктурних об’єктів у територіальних громадах Київського регіону, надано пропозиції щодо забезпечення ефективного функціонування механізмів публічного управління та застосування інструментів їх реалізації.

Мета та завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період.

Для досягнення зазначеної мети у дослідженні визначено основні завдання:

– розкрити проблематику відбудови міської інфраструктури як об’єкта публічного управління;

– визначити особливості формування публічної політики, нормативно-правове та інституційне забезпечення відбудови населених пунктів України;

– оцінити стан руйнування інфраструктурних об’єктів у територіальних громадах Київського регіону;

– проаналізувати напрями залучення інвестицій у проєкти відбудови об’єктів інфраструктури в Ірпінській міській територіальній громаді;

– обґрунтувати застосування інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою інфраструктурних об’єктів;

– узагальнити успішні зарубіжні практики повоєнної відбудови інфраструктурних об’єктів і соціально-економічного розвитку для їх адаптації в Україні;

– розкрити сучасні потреби професіоналізації органів місцевого самоврядування у процесах відбудови та розвитку громад і територій;

– запропонувати концептуальну схему партнерської взаємодії суб’єктів публічного управління у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури.

Об'єктом дослідження є процеси відбудови та розвитку міської інфраструктури.

Предметом дослідження є публічне управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період.

Методи дослідження. Методологічною основою роботи є загальнонаукові та спеціальні методи: логіко-семантичний, індукції та дедукції – для формулювання понятійно-категоріального апарату дослідження; аналізу і синтезу, порівняння – для виявлення тенденцій і проблем розвитку інфраструктури в населених пунктах України; програмно-цільовий – для аналізу й оцінки програмних документів та нормативно-правових актів з питань її відбудови та розвитку територіальних громад; синергетичний – для оцінки стану руйнування і функціонування міської інфраструктури в місті Ірпінь та інших територіальних громадах Київської області; ситуаційного, системного і причино-наслідкового аналізу – для виявлення актуальних проблем, розкриття механізмів та інструментів публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період, формування концептуальних засад публічного управління розвитком інфраструктурних об'єктів територіальних громад в Україні; узагальнення – під час розгляду успішних зарубіжних практик публічного управління, формування проміжних та загальних висновків.

Інформаційною базою дисертаційного дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, статистичні, аналітичні, науково-дослідницькі міжнародні та вітчизняні матеріали, офіційні документи органів публічної влади, інтернет-джерела, особисті напрацювання автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період. Найбільш вагомими результатами, що становлять наукову новизну, є:

вперше:

– запропоновано та науково обґрунтовано концептуальну схему партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств різних форм власності, населення територіальної громади, інститутів громадянського суспільства, консультативно-дорадчих органів, представників експертного середовища, міжнародних партнерів) у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури, яка передбачає злагоджену діяльність усіх учасників на основі функціонування комплексу взаємоузгоджених механізмів публічного управління (нормативно-правового, інституційного, організаційно-координаційного, фінансового, кадрового, інформаційно-комунікаційного), а також застосування ефективних інструментів їх формування та реалізації на міжнародному, наднаціональному, загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях у різних формах взаємовідносин (публічно-приватного партнерства, самоорганізації, кооперації та кластеризації) із дотриманням удосконаленої системи принципів, урахуванням функцій (планування, організації, управління, координації, моніторингу, оцінки, контролю) та управлінських підходів (системного, децентралізованого, інтегрованого, програмно-цільового, проєктного), орієнтованих на результат;

удосконалено:

– понятійно-категорійний апарат науки публічного управління та адміністрування шляхом уточнення змісту понять: «інфраструктура» – сукупність споруд, будівель, комунікацій, інженерних і транспортних мереж, систем (зокрема техніко-технологічних, організаційних, комунікаційних і соціальних взаємозв'язків) і служб, що забезпечують безперервне й ефективне функціонування економічної, соціальної, екологічної й інших сфер життєдіяльності суспільства, формують умови для матеріального та нематеріального виробництва, суспільного відтворення, сталого розвитку і повсякденного життя населення; «міська інфраструктура» – територіально локалізована та функціонально диференційована складова інфраструктури, що

охоплює систему міських споруд, будівель і мереж, об’єктів житлово-комунального, транспортного, соціального, рекреаційного та адміністративного призначення, а також управлінські, організаційні, технологічні, комунікаційні й інші процеси, які в сукупності забезпечують просторову цілісність, сталість, стійкість, безпеку й інклюзивність життєдіяльності територіальної громади; «відбудова» – складова повоєнного відновлення, цілеспрямований, системний і поетапний процес реконструкції, модернізації, перепрофілювання та переоснащення будівель, споруд, мереж, інфраструктурних об’єктів і територій, пошкоджених або зруйнованих внаслідок збройних конфліктів і надзвичайних ситуацій, що передбачає не лише фізичне відновлення, а й подальше забезпечення підтримки її функціональної спроможності на засадах сталого розвитку;

– систему взаємоузгоджених принципів відбудови територіальних громад шляхом доповнення до існуючих принципів комплексного просторового планування, системності, підзвітності, відкритості, прозорості, субсидіарності та згуртованості наступних: співробітництва та партисипативності (узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій органів публічної влади з різними учасниками партнерської взаємодії у процесі формування та реалізації програм і проєктів відбудови та розвитку територіальних громад); інтегрованого й інклюзивного розвитку (поєднання галузевого, просторового та людиноцентричного підходів з урахуванням інтересів усіх мешканців, зокрема внутрішньо переміщених осіб, ветеранів, маломобільних груп населення); пріоритетності безпеки та стійкості (врахування ризиків надзвичайних ситуацій і збройних конфліктів, формування спроможності територій, забезпечення захищеності населення й об’єктів критичної інфраструктури); гнучкості й адаптивності (здатність програм і проєктів відбудови оперативно реагувати на сучасні виклики та потреби громад); ефективного використання ресурсів і соціальної відповідальності (раціональне планування, координація та оптимальне використання людських, фінансових і матеріальних ресурсів для досягнення

максимальної результативності заходів відбудови; орієнтація суб'єктів публічного управління на врахування суспільних інтересів і підвищення якості життя населення);

– інтегрований підхід до публічного управління відбудовою міської інфраструктури, що поєднує управлінську, безпекову, фінансову та партисипативну складові, враховує успішні практики зарубіжного досвіду повоєнного відновлення та соціально-економічного розвитку, спрямований на досягнення стратегічної мети – формування затишного, демократичного, соціально орієнтованого міста, привабливого для іноземних інвестицій, що забезпечить підвищення ефективності, стійкості й адаптивності розвитку території та задоволення потреб усіх мешканців;

набули подальшого розвитку:

– методологічні засади вирішення проблематики публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури, в основу яких покладено сукупність взаємопов'язаних категорій і понять, принципів, підходів, функцій, рівнів управління, механізмів та інструментів, що мають специфічне цільове спрямування та створюють наукове підґрунтя для впровадження різних форм партнерства у період воєнного стану та повоєнного відновлення;

– узагальнення кращих зарубіжних практик відбудови інфраструктурних об'єктів населених пунктів та соціально-економічного розвитку шляхом визначення ефективних інструментів повоєнного відновлення, впровадження яких дасть змогу вдосконалити існуючі підходи до публічного управління, трансформувати механізми та інструменти їх реалізації з метою забезпечення стійкості та сталого розвитку територіальних громад в Україні.

Практичне значення одержаних наукових результатів полягає в розроблені теоретичних положень та вдосконаленні підходів, які можуть бути використанні як науково-методологічна основа під час формування та реалізації публічної політики на всіх рівнях управління у сфері відбудови і розвитку міської інфраструктури в повоєнний період. Основні наукові напрацювання автора, висновки та рекомендації можуть застосовуватись у

діяльності органів публічної влади при ухваленні управлінських рішень щодо розв’язання проблем публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти при підготовці фахівців у сфері публічного управління та адміністрування.

Результати дослідження отримали практичне впровадження у роботі Ірпінської міської ради Київської області, зокрема щодо проведення комплексного аналізу руйнувань інфраструктурних об’єктів і визначення пріоритетності напрямів першочергової відбудови критичної та соціальної інфраструктури в Ірпінській територіальній громаді Київської області (довідка від 08.04.2024 р. № 01-14/1703); Київської обласної державної адміністрації (Київської обласної військової адміністрації) – під час опрацювання практичних питань і визначення шляхів забезпечення повоєнного відновлення інфраструктурних об’єктів у територіальних громадах області, а також при формуванні комплексу методичних положень щодо підтримки громад органами публічного управління в умовах повоєнної відбудови інфраструктури міст. Зазначені матеріали були використані в процесі методичного супроводу територіальних громад Київської області на поточному етапі відбудови (довідка від 08.04.2024 р. № 3326/11/1/2024).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є самостійною роботою, що містить положення, ідеї, розробки, висновки та пропозиції, які характеризуються науковою новизною і належать особисто автору. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, які є результатом особистої роботи здобувача й особистий внесок автора в яких визначено у переліку основних публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення, результати та висновки дисертаційного дослідження пройшли апробацію на: IV Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна парадигма публічного управління» (м. Львів, 2022 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми менеджменту та

публічного управління в сучасних глобалізаційних процесах» (м. Ірпінь, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу» (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Відновлення України та її регіонів в контексті глобальних трендів: управління, адміністрування та забезпечення» (м. Запоріжжя, 2023 р.); ІІ Міжнародній науково-практичній конференції Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського до 105-ї річниці від заснування університету (м. Київ, 2023 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні» (м. Львів, 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Від теорії до практики в управлінні та врядуванні» (м. Київ, 2024 р.).

Публікації. Наукові результати дисертації опубліковано у 13 наукових працях, зокрема у 6 статтях у наукових фахових виданнях України та 7 тезах доповідей у матеріалах вітчизняних і зарубіжних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок. Робота містить 18 таблиць, 8 рисунків, 2 додатки. Список використаних джерел налічує 276 найменувань.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ, ПРАВОВІ Й ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ВІДБУДОВИ ТА РОЗВИТКУ МІСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ У ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

1.1. Проблематика відбудови міської інфраструктури як об’єкта публічного управління

Україна є високоурбанізованою державою, в якій переважна частина населення проживає в містах, що зумовлює актуальність зосередження дослідження на управлінні розвитком міських територій. Встановлено, що міста споконвічно виступають об’єктом міждисциплінарного наукового аналізу, що свідчить про багатовекторність підходів до їх вивчення.

Зокрема, представники історичної науки (наприклад, В. Дмитрієва [44], В. Хапаєв [246], А. Ховтура [247]) досліджують хронологію, причини і тенденції виникнення, розвитку і руйнування поселень та їх інфраструктурних об’єктів. Вчені з питань архітектури та містобудування (наприклад, М. Гусєв [33], Г. Шостак [254], С. Щегольська [255]) досліджують різні аспекти планування, забудови міських просторів, розвитку районів і міської інфраструктури, функціонування житлово-комунального господарства, благоустрою тощо.

Демографічні, міжетнічні та соціологічні процеси, а також їх вплив на формування міської інфраструктури, є предметом вивчення демографів і соціологів (зокрема, В. Бойченко [13], З. Сіройч [229], Н. Ходько [249], Д. Цимбал [251]), а проблеми нормативно-правового забезпечення міського розвитку аналізуються у працях юристів (наприклад, Ю. Кириченко [97], А. Кісловський [101], В. Устименко [243]). Економісти, зокрема представники регіональної економіки, та географи (зокрема, М. Войчук [29], О. Тімарцев [237], В. Фесюк [245], А. Ходирєва [248], Л. Шаповал [252]) досліджують господарську структуру міст, територіальну організацію продуктивних сил і використання трудових ресурсів, функціонування містоутворюючих і

містообслуговуючих систем, а також процеси виробництва, розподілу і споживання матеріальних благ, розвиток транспортно-комунікаційних та інших мереж тощо.

Питання прийняття рішень щодо розвитку територіальних громад на різних рівнях управління становлять предмет наукових розробок у галузі публічного управління та адміністрування. Зокрема, окремі теоретичні та практичні аспекти управління й розвитку населених пунктів, забезпечення їх стійкості, безпеки та спроможності, функціонування та відбудови інфраструктурних об'єктів, розвитку державно-приватного партнерства, концесії та кооперації висвітлені у працях таких дослідників, як: Л. Антонова [3-5; 257-258], В. Бабаєв [7-8], З. Бурик [14-16], Н. Васильєва [17-22; 127; 167], О. Васильєва [18-22; 126; 136; 167], А. Дергач [35-36; 42; 268], М. Дєліні [42; 270], С. Домбровська [45-46; 263], І. Драган [52], О. Євсюкова [57], М. Киртока [20; 98-100], А. Лелеченко [111-112], С. Приліпко [19-21; 127; 160-167; 259] та ін. Враховуючи, що предметом дослідження є публічне управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період, особливої уваги заслуговують праці Є. Бедрій, Л. Клочко та Є. Хабусєєва [102], В. Глухоти й І. Марченка [128], І. Сергієнка [226], А. Плешкановської й І. Устінової [244], О. Юр'єва [256] та інших авторів, присвячені проблемі урбіциду (лат. «urbs» – місто, «occido» – вбивати) – навмисному знищенню міст прямими чи опосередкованими діями.

Зокрема, на думку В. Бабаєва, розвиток міста постійно потребує зміни підходів до розуміння його ролі, використання нових, більш сучасних та якісних інструментів, а також принципів побудови ефективних моделей управління його функціонуванням і розвитком як цілісного соціально-економічного організму [7, с. 94]. Як зазначає Н. Васильєва, для повного розкриття сутності міста як складної соціально-економічної системи необхідно ретельно проаналізувати його потенціал (ресурсний, господарський, людський, фінансовий тощо), оцінити рівень і якість життя мешканців, а також наявні відносини (політичні, економічні, логістичні та

інші), до яких місто залучене повністю або частково [17, с. 10].

Досліджуючи будь-яке явище або процес, насамперед, важливо чітко визначити понятійно-категоріальний апарат, оскільки використання близьких за змістом дефініцій може призвести до викривлення сенсу їх застосування. Таке уточнення з позиції мовної відповідності реаліям суспільного життя свідчить про зрілість наукової думки та теоретичну досконалість дослідження. У зв'язку з цим доцільно зосередити увагу на таких поняттях, як «міське та комунальне господарство», «інфраструктура», «об'єкти інфраструктури», «критична інфраструктура», «відбудова» та «відновлення» та інші.

З точки зору О. Васильєвої, О. Егорова, І. Жабінець, О. Лебединської та В. Ханіна «структура міського господарства свідчить про особливості населеного пункту, що мають значення для пошуку джерел розвитку, але не змінюють підходів до міста як до корпорації, оскільки всі види діяльності в межах єдиної міської території взаємопов'язані. Із цілісності організаційно-економічного господарства впливає необхідність єдиного підходу до формування програмного управління містом» [136, с. 66]. Міське господарство належить до компетенції органів місцевого самоврядування, у зв'язку з чим до його характерних ознак слід віднести те, що воно: формується на локальному рівні, тобто органом місцевого управління – міською адміністрацією (виконавчим органом місцевої ради); відображає специфіку місцевих соціально-економічних відносин; є некомерційною господарською діяльністю, спрямованою на задоволення потреб жителів відповідної територіальної громади тощо [8, с. 26].

На проблемах планування й управління міським господарством територіальною громадою акцентують увагу Г. Васильченко, Н. Єременко, І. Парасюк [153]. Добробут громадян, як зазначає І. Драган, залежить від стану функціонування системи житлово-комунального господарства, яка складається з таких підсистем, як: житлово-комунальна інфраструктура, організаційно-економічні відносини в межах цієї системи, базові та додаткові житлово-комунальні послуги, охорона довкілля і моніторинг навколишнього

середовища [52, с. 12-13]. Кожна з цих підсистем, будучі окремою багатофункціональною галуззю, має власні проблеми та потребує специфічних підходів до їх вирішення.

Зауважимо, що функціонування міського комунального господарства безпосередньо залежить від ефективності політики органів місцевої влади щодо створення належних умов і налагодження відповідних процесів для задоволення колективних потреб мешканців. В умовах дефіциту ресурсів логіка розроблення та прийняття управлінських рішень щодо модернізації наявних підходів, моделей, механізмів, інструментів і технологій публічного управління міським господарським комплексом залишається незмінною й передбачає відбір найбільш раціональних і високоефективних засобів впливу на об’єкти управління з одночасним відмовленням від недоцільних і надмірно ресурсовитратних рішень.

У незалежній Україні формування комунальної власності як самостійного інституту розпочалося з прийняттям Закону України «Про власність» від 07.02.1991 р. № 697-XII (втратив чинність на підставі Закону України від 27.04.2007 р. №997-V), в якому поняття «комунальна власність» було закріплено як різновид державної власності, а саме – власність адміністративно-територіальних одиниць [172, ст. 31]. Натомість у Конституції України 1996 р. та Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» комунальну власність визначено як самостійну форму власності територіальних громад, управління якою здійснюється органами місцевого самоврядування [104, ст. 142, ст. 143; 204, ст. 16]. Отже, об’єктами комунальної власності є майно, у тому числі грошові кошти, що належать територіальній громаді, зокрема: «рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, підприємства, установи й організації, в т. ч. банки, страхові товариства, пенсійні фонди, частка в майні підприємств, житловий фонд, нежитлові приміщення, заклади культури, освіти, спорту, охорони здоров’я, науки, соціального обслуговування та інше майно і майнові права, рухомі та нерухомі об’єкти, визначені відповідно до

закону як об’єкти права комунальної власності, а також кошти, отримані від їх відчуження» [204, ст. 60].

Сучасний соціально-економічний та екологічний розвиток українських територіальних громад відбувається в умовах збройної агресії з боку російської федерації, наслідком чого є значні руйнування інфраструктурних об’єктів і порушення процесів життєздатності населених пунктів. Забезпечення безпекового існування територіальних громад у таких умовах потребує ухвалення нових державно-управлінських рішень [18]. С. Приліпко підкреслює, що безпека є одним з елементів забезпечення стійкості громад. Тому під час воєнного стану чи стихійних лих постає необхідність у координації заходів цивільного захисту на місцях, забезпеченні безперебійного функціонування об’єктів критичної, цивільної та виробничої інфраструктури для життєдіяльності громад [163, с. 287].

Пріоритетного значення набуває розвиток міської інфраструктури, наявність і належний стан якої дають змогу органам місцевого самоврядування ефективно реалізовувати власні та делеговані повноваження, оскільки відповідні відносини мають споживчий характер і спрямовані на надання публічних послуг. Послуга, як специфічна категорія, визначає особливості процесів управління, реформування та модернізації функціонування об’єктів інфраструктури [50, с. 36].

У науковій літературі поняття «інфраструктура» (лат. «infra» – нижче, під; «struktura» – будова, розташування) вживається із сер. ХХ ст. та означає «фундамент». До цього часу під цією дефініцією розуміли переважно комплекс тилових споруд, що забезпечували діяльність збройних формувань [9, с. 10]. Американський економіст П. Розенштейн-Родан у 1955 р. включив поняття «інфраструктура» до базової економічної термінології [272, с. 121]. Водночас, в економічній науці цей термін трактують по-різному. Зокрема, інфраструктура галузей народного господарства та суб’єктів господарювання розглядається як невід’ємна складова основних виробничих фондів, а державна, регіональна або територіальна (місцева) – як просторовий елемент

економічної системи відповідного рівня.

Як зазначає О. Атамас, поняття «інфраструктура» доцільно класифікувати за функціональною ознакою (інституціональна, соціальна, виробнича тощо) або за територіальною належністю (магістральна, регіональна, локальна й інше) [6, с. 27]. Основним завданням інфраструктури є сприяння розвитку народного господарства, інтеграції виробничих процесів, зростанню добробуту населення та забезпеченню стійкого соціально-економічного розвитку. У загальній системі інфраструктурного забезпечення виокремлюють такі ієрархічних рівні, як державний, регіональний і місцевий, що зумовлено чинним адміністративно-територіальним устроєм країни.

В Енциклопедії сучасної України до інфраструктури віднесено галузі та види діяльності, що обслуговують виробничу й невиробничу сфери економіки (транспорт, зв'язок, енергетика, житлово-комунальне господарство, водопостачання, торгівля, освіта, охорона здоров'я, кредитно-банківська система тощо). Вони сприяють прискоренню обороту товарів, капіталів і цінностей, а також зростанню обсягів виробництва завдяки ефективному використанню науково-технічних досягнень, людського та природно-ресурсного потенціалів. Саме завдяки інвестуванню в розвиток інфраструктури розвинуті країни світу в останні десятиліття забезпечили сервісизацію національних економік, посиливши роль сфери послуг і процеси створення інтелектуального капіталу [95].

З часом термін «інфраструктура» набув поширення і в публічному управлінні, зокрема в контексті аналізу міської інфраструктури як «комплексу взаємопов'язаних структур або об'єктів з обслуговування, що складають і/чи забезпечують основу функціонування системи» (Енциклопедія державного управління) [55, с. 116-117]; та в управлінні інфраструктурними проектами територіальної громади (Термінологічний словник з публічного управління), і визначається Н. Сич, як «унікальний, визначений у часі (з початковою та кінцевою датами) процес, що складається із сукупності послідовних цілеспрямованих дій щодо створення (модернізації) об'єкта права

комунальної форми власності відповідно до заданих технічних параметрів та обсягу ресурсів» [222, с. 66].

У табл. 1.1 представлені різні трактування досліджуваного нами поняття. Під «інфраструктурою» ми розуміємо сукупність різноманітних споруд, будівель, комунікацій, інженерних і транспортних мереж, систем (зокрема техніко-технологічних, організаційних, комунікаційних і соціальних взаємозв'язків) та служб, що забезпечують безперервне й ефективне функціонування економічної, соціальної, екологічної й інших сфер життєдіяльності суспільства, формують умови для матеріального та нематеріального виробництва, суспільного відтворення, сталого розвитку та повсякденного життя населення [118].

Таблиця 1.1

Наукові визначення поняття «інфраструктура»

Автор, джерело	Визначення
Гриценко А., Соболев В.	Сукупність елементів, котрі забезпечують безперебійне функціонування взаємозв'язків об'єктів і суб'єктів даної системи.
Мочерний С.	Комплекс галузей народного господарства (сфери матеріального та нематеріального виробництва), які обслуговують промисловість і сільське господарство.
Хедткамп Г.	Створені державою умови, за яких відбувається приватна економічна діяльність.

Джерело: складено автором на основі [31, с. 37], [54, с. 702], [265, с. 6].

Процес формування інфраструктури територіальної громади є нерозривно пов'язаним із наявними ресурсами та значною мірою залежить від структури й спеціалізації виробництва на відповідній території. Продукуючи матеріальні та нематеріальні блага, інфраструктура виступає головним чинником розвитку економіки, функціонування територіальних громад, регіонів і держави загалом, забезпечуючи комфортні та безпечні умови

проживання населення. Наукові підходи до визначення складових елементів інфраструктури є різноманітними та залежать від масштабів аналізу, географічних особливостей, багаторівневості управління, галузевої спеціалізації та інших чинників, що формують територіально-демографічну, соціально-економічну й адміністративно-політичну цінність певної території.

Зазначимо, що міська інфраструктура забезпечує життєдіяльність містян і поєднує різні об'єкти (споруди, будівлі, системи та служби), які перебувають у тісній функціональній взаємодії. Для розвитку об'єктів міської інфраструктури, як зазначають М. Киртока [98; 100], Н. Летуновська, М. Провозіна й О. Тєлєтова [231], С. Приліпко [160-162; 164-166] доцільним є налагодження різних форм співробітництва, зокрема державно-приватного партнерства та кооперації. Варто наголосити, що з 31 жовтня 2025 року набув чинності Закон України «Про публічно-приватне партнерство» від 19 червня 2025 року № 4510-IX [218], який змінив Закон України «Про державно-приватне партнерство» від 1 липня 2010 року № 2404-VI. Його прийняття зумовлене необхідністю адаптації правового регулювання до умов воєнного стану, гармонізації з нормами права ЄС, розширення повноважень органів місцевого самоврядування у прийнятті управлінських рішень, ширшими можливостями для залучення публічних та приватних інвесторів до відбудови об'єктів інфраструктури тощо.

Під «міською інфраструктурою» пропонуємо розуміти територіально локалізовану та функціонально диференційовану складову інфраструктури, що охоплює систему міських споруд, будівель, мереж, об'єктів житлово-комунального, критичного, транспортного, соціального, рекреаційного та адміністративного призначення, а також управлінські, організаційні, технологічні, комунікаційні й інші процеси, які в сукупності забезпечують просторову цілісність, сталу, безпекову й інклюзивну життєдіяльність територіальної громади. Таким чином, на наш погляд, міська інфраструктура формується з:

– комунальної та критичної, до яких належать об'єкти і мережі

водопостачання й водовідведення, теплопостачання, енергозабезпечення, газопостачання, зв'язок, гідротехнічні споруди, мости, тунелі, дороги тощо;

– транспортної, що охоплює вулично-дорожню мережу, транспортні розв'язки, об'єкти автосервісу, автостоянки, громадський транспорт, тротуари, велодоріжки тощо;

– соціальної, представленої об'єктами сфер охорони здоров'я, освіти, культури та спорту, торгівлі, громадського харчування, швидкого обслуговування населення тощо;

– рекреаційної, до якої належать міські ліси, парки, сквери, сади, бульвари, ігрові та спортивні майданчики, зони для відпочинку тощо;

– адміністративної, що включає адміністративні центри, будівлі, банківські та страхові установи, служби житлово-комунального господарства, цивільного захисту, поліції, збирання, вивезення та переробки побутових відходів, об'єкти захоронення й інші інфраструктурні елементи, які забезпечують управління містом і надання повного спектру публічних послуг населенню територіальних громад.

Для повноцінного життєзабезпечення територіальних громад важливою є наявність об'єктів критичної інфраструктури, порушення функціонування яких завдає шкоди національним інтересам. До таких об'єктів, зокрема, належать: урядування та надання публічних послуг; оборона та національна безпека; цивільний захист населення і територій, служби порятунку; космічна діяльність і технології; хімічна промисловість; продовольче забезпечення; освіта й наука, охорона здоров'я, фармацевтична промисловість, стале функціонування біолабораторій; енергозабезпечення, в т. ч. постачання теплової енергії; водопостачання та водовідведення; транспортне забезпечення; інформаційні послуги й електронні комунікації; фінансові послуги; правопорядок і правосуддя тощо [203].

Отже, до об'єктів критичної інфраструктури належать підприємства й установи незалежно від форми власності та галузевої належності, які є стратегічно важливими для функціонування економіки, безпеки держави,

суспільства та населення. Наприклад, енергетична інфраструктура охоплює енергетичні мережі й об'єкти генерації, системи електро- та газопостачання, електростанції, газо- та нафтотранспортні магістралі, що забезпечують постачання енергоресурсів для потреб промисловості, транспорту та населення. Транспортна – включає автомобільні, залізничні, авіаційні й водні шляхи сполучення, логістичні центри, які забезпечують внутрішні та міжнародні перевезення пасажирів і вантажів. Інформаційно-комунікаційна інфраструктура представлена телекомунікаційними мережами, базами даних, мобільним зв'язком, інформаційними, інтернет платформами й іншими засобами передавання даних, що забезпечують цифрову взаємодію у суспільстві. Фінансова – охоплює банківські, страхові й інші фінансові установи, платіжні системи та фондові ринки, забезпечуючи фінансову стабільність і безперервність економічних процесів [155, с. 49].

Відповідно до положень Закону України «Про критичну інфраструктуру» від 16.11.2021 р. № 1882-IX (який почав діяти з 15.06.2022 р.) та постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання об'єктів критичної інфраструктури» від 09.10.2020 р. № 1109 (зокрема, Методики категоризації об'єктів критичної інфраструктури) об'єкти такої інфраструктури поділяються на такі категорії критичності [39; 155; 203]:

– I ($0{,}8 < РК_{ОКІ} \leq 1$) – особливо важливі об'єкти, що мають загальнодержавне значення та суттєвий вплив на інші об'єкти критичної інфраструктури; порушення їх функціонування призводить до виникнення кризової ситуації державного значення. Зокрема, до них належать енергетичні та газо-нафтові системи, транспортні коридори й вузли регіонального, національного та міжнародного призначення, засоби зв'язку й оповіщення, системи водопостачання та водовідведення, елементи системи охорони здоров'я і національної безпеки;

– II ($0{,}63 < РК_{ОКІ} \leq 0{,}8$) – життєво важливі об'єкти, порушення функціонування яких спричиняє кризову ситуацію регіонального значення. Вони включають електричні й трансформаторні станції/підстанції, паливні

склади, порти, вокзали, фінансові установи та об’єкти зв’язку;

– III ($0{,}37 < РК_{ОКІ} \leq 0{,}63$) – важливі об’єкти, порушення функціонування яких призводить до кризової ситуації місцевого значення (об’єкти житлово-комунального господарства, системи опалення й охолодження, громадський транспорт);

– IV ($0{,}2 < РК_{ОКІ} \leq 0{,}37$) – необхідні об’єкти, порушення функціонування яких викликає кризову ситуацію локального значення (місцеві заклади системи охорони здоров’я, комунікація та системи електропостачання, що забезпечують побутові потреби населення);

– $РК_{ОКІ} \leq 0{,}2$ – об’єкт не належить до критичної інфраструктури.

Такий підхід потребує додаткових роз’яснень щодо визначення належності конкретного об’єкта певній категорії критичної інфраструктури, як отримати паспорт об’єкта критичної інфраструктури та чи належить інформація про об’єкти критичної інфраструктури до інформації з обмеженим доступом [239].

Отже, критично важливими є об’єкти інфраструктури, діяльність яких безпосередньо пов’язана з технологічними процесами та/або наданням публічних послуг, і має суттєве значення для розвитку економіки та промисловості, безпечного існування суспільства. Вчені Д. Бірюков і С. Теленик наголошують на важливості захисту критичної інфраструктури [10; 236], особливо об’єктів соціальної інфраструктури, які, на думку С. Кучина, відіграють основну роль в організації суспільного виробництва та створенні умов для розвитку трудових ресурсів [110]. Кібератаки на об’єкти критичної інформаційної інфраструктури безпосередньо негативно впливають на стале функціонування технологічних і комунікаційних систем [206]. Найпоширенішими формами є DDoS-атаки на електронні портали, використання шкідливого програмного забезпечення для знищення або пошкодження даних і цілеспрямовані фішингові кампанії. Такі дії спрямовані на виведення з ладу об'єктів критично важливої інфраструктури, дестабілізацію поточної ситуації, отримання прихованого контролю над

державними реєстрами, пошкодження або знищення важливої інформації, Масштаб та безперервність цих атак становлять системну загрозу для державного управління, що вимагає комплексних заходів реагування та посилення міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки [259, с. 486]. Виведення з ладу або руйнування об'єктів критичної інфраструктури негативно впливає на національну безпеку й оборону, стан природного середовища, призводить до значних матеріальних і фінансових збитків, а також людських жертв внаслідок техногенних катастроф.

Зазначимо, що в Європейському Союзі критичною вважається інфраструктура, яка забезпечує реалізацію життєво важливих функцій, а її пошкодження або руйнування внаслідок стихійних лих, терористичних актів, злочинної діяльності чи зловмисних дій може суттєво негативно вплинути на безпеку країн-членів і добробут їх громадян. Отже, критична інфраструктура має виступати гарантом національної безпеки. Водночас, з огляду на проведену в 1990-х роках недержавницьку приватизаційну політику та в умовах збройного конфлікту в Україні значна частина об'єктів критичної інфраструктури залишається вразливою до загроз, зокрема з боку рф.

На момент повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році значна частина об'єктів критичної інфраструктури перебувала в приватній власності. Зокрема, у сфері видобування природного газу – 75% активів належали державі та близько 25% – приватним особам, які мають олігархічний капітал; 40% ринку дизельного пального контролював В. Медведчук, біля 70% облгазів – Д. Фірташ. Ці суб'єкти тривалий час співпрацювали та лобіювали інтереси держави-агресора. ДТЕК, що контролює 80% видобутку вугілля, роботу 80% вугільних ТЕС та 95% експорту електроенергії належать Р. Ахметову [106].

Зауважимо, що вплив росії на критичну інфраструктуру України та інших країн системно використовувався як інструмент політичного, економічного та безпекового тиску. Так, у 2006 р. було здійснено підрив енергетичної інфраструктури та припинення постачання природного газу й

електроенергії до Грузії; у 2009 р. вибух на газопроводі в Туркменістані призвів до призупинення дії контракту, невигідного для російської федерації, та фактичного усунення конкурента з європейського енергетичного ринку; у 2014 р. відбулось захоплення стратегічно важливих об'єктів в Автономній Республіці Крим (АР Крим), а також вибухи на магістральному газопроводі Уренгой-Помари-Ужгород в Івано-Франківській та Полтавській областях унаслідок дій диверсійних російських груп. Окремим виміром гібридної агресії стали кібератаки російських спецслужб, у результаті яких українських споживачів неодноразово відключали від електропостачання. Запуск шкідливого програмного забезпечення «Petya A» спричинив масштабні збої в роботі урядових порталів, банківського сектору, Чорнобильської АЕС, Харківського аеропорту, Київського метрополітену та інших об'єктів критичної інфраструктури [106].

Повномасштабні бойові дії, що тривають в Україні з 2022 р., суттєво загострили соціально-економічні проблеми, зокрема:

– зросли масштаби внутрішніх і зовнішніх міграційних потоків, рівень безробіття, соціальної апатії та невдоволення населення [66; 157];

– знизився рівень доходів громадян і водночас збільшився обсяг соціальних виплат різним категоріям населення;

– ускладнилися процеси надання й отримання публічних (адміністративних, освітніх, медичних та інших) послуг;

– посилилися валютні коливання та зросло боргове навантаження на державу тощо.

Зазначимо, що збройна агресія росії призвела до значних руйнувань інфраструктурних об'єктів і виявила системну проблему безпекової вразливості територіальних громад, що актуалізувало потребу перегляду підходів до прийняття управлінських рішень на державному, регіональному та місцевому рівнях [18]. У цьому контексті нагальним є формування нових концептуальних засад публічного управління процесами відбудови та відновлення міської інфраструктури в повоєнний період.

В аналітичному документі «Координація процесу відбудови та відновлення з політикою регіонального розвитку в Україні» довгострокова перспектива Плану відновлення України визначається через реконструкцію, відновлення, модернізацію й європейську інтеграцію. У межах зазначеного підходу [105, с. 8; 127]:

– відбудова (реконструкція) трактується як відновлення (ремонт або відбудова) пошкоджених або зруйнованих об'єктів фізичної та соціальної інфраструктури, а також забруднених, замінованих і деградованих земель;

– відновлення передбачає відродження економічної активності, соціальних зв'язків і державних послуг, порушених унаслідок війни (переорієнтація на потреби воєнної економіки та гуманітарної допомоги, переміщення або закриття підприємств, міграція населення, у т. ч. за кордон);

– модернізація (розвиток) орієнтована на глибокі структурні зміни в економіці, інституціях і системі врядування, що забезпечують конкурентоспроможність і стійкість розвитку, з урахуванням вимог євроінтеграції, та підвищення рівня добробуту населення. Досвід нових країн-членів ЄС свідчить, що процеси євроінтеграції водночас є мотивуючим і стимулюючим фактором.

У дисертаційному досліджені поняття «відбудова» розглядається як складова повоєнного відновлення та трактується як цілеспрямований, системний і поетапний процес реконструкції будівель, споруд, мереж, інфраструктурних об'єктів і територій, пошкоджених або зруйнованих унаслідок надзвичайних ситуацій, техногенних катастроф чи збройних конфліктів, і передбачає не лише фізичне відновлення, а й відновлення функціональної спроможності, інтеграцію сучасних технологій і забезпечення сталого розвитку з урахуванням інклюзивності.

Таким чином, повоєнне відновлення охоплює економічний, інституційний, соціальний, безпековий та інфраструктурний виміри. Цей процес не може здійснюватися ізольовано від загальнодержавної політики, яка нині значною мірою реалізується за підтримки міжнародної допомоги.

Комплексний характер проблем розвитку міської інфраструктури зумовлює необхідність формування науково-методичного підґрунтя для розроблення ефективних механізмів відбудови та забезпечення подальшого збалансованого розвитку міської інфраструктури із чітким визначенням критеріїв оцінювання з урахуванням сучасних викликів і міжнародного досвіду.

1.2. Формування публічної політики щодо відбудови пошкодженої та зруйнованої міської інфраструктури

Повоєнна відбудова інфраструктурних об’єктів потребує формування політики на різних рівнях публічного управління. Усвідомлення державними та місцевими органами влади необхідності відбудови інфраструктурних об’єктів і катастрофічної нестачі власних коштів сприяло формуванню політичних рішень щодо розробки планів і програм відновлення територій із залученням вітчизняних і зарубіжних інвесторів. Водночас, у 2022 р. було відсутнє чітке концептуальне та стратегічне бачення процесу відновлення, що зумовило розробку на загальнодержавному рівні декількох варіантів планів. З одного боку, визначено пріоритетні та перспективні напрями залучення інвестицій, а з іншого – відсутність чіткої мети і цілей підкреслила необхідність концептуалізації процесу відновлення.

Зокрема, представлений у 2022 р. у м. Лугано (Швейцарія) Національний план відновлення України містить загальну візію, мету, принципи й очікувані результати впровадження. Це перелік національних програм, структурованих за 17 напрямами у вигляді окремих заходів на проектній основі [152]. Проте, сформульована мета, як: «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій» має декларативний характер, а невизначеність завдань за окремими напрямами свідчить про обмежену досяжність задекларованих цілей. Орієнтація на прискорене стале економічне зростання потребує подальшої конкретизації.

Зазначимо, що під «територією відновлення» в межах Плану

розуміються як регіон, так і територіальна громада, які потребують проведення відповідних заходів. Центром експертизи доброго врядування Департаменту демократії та врядування Генерального директорату з питань демократії-II в рамках Програми «Децентралізація і реформа публічної адміністрації Україні» та Проекту «Підтримка прозорості, інклюзивності та чесності виборчої практики в Україні – Фаза III» було підготовлено «Рекомендації стосовно формування політики з питань Плану відновлення місцевого самоврядування від наслідків війни» [224]. План відновлення місцевого самоврядування передбачає диференціацію територіальних громад за типами територій: окуповані / деокуповані, прифронтова та допоміжна зони, західні регіони, та визначає три етапи реалізації: коротко- (2022 р.), середньо- (2023-2025 рр.) і довгостроковий (2026-2032 рр.). Для кожного етапу окреслено відповідні цілі, серед яких оновлення адміністративно-територіального устрою, чіткий розподіл повноважень між органами публічної влади, створення привабливих умов проходження публічної служби, підготовка кадрів та їх кар'єрне зростання, а також удосконалення виборчої системи [224, с. 3-5].

В Україні до повномасштабного вторгнення росії найбільш успішною реформою вважалася реформа децентралізації, яка в системі публічного управління та адміністрування посилила роль місцевого самоврядування та сприяла залученню громадськості до реалізації демократичних процесів. З 2014 р. до початку війни кількість органів місцевого самоврядування зменшилась у 7,5 рази (з понад 11 тис. до 1470), при цьому вони забезпечували понад 31% усіх публічних видатків (12,5% ВВП). За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) рівень децентралізації в Україні перевищував середній показник країн-членів ОЕСР. Об'єднання територіальних громад відбувалося поступово та переважно на добровільній основі, паралельно з передачею повноважень і ресурсів від державного та районного рівнів на місцевий [224, с. 3].

На думку більшості українських науковців і практиків, саме

децентралізаційні процеси сприяли підвищенню стійкості та спротиву територіальних громад на початку повномасштабного вторгнення, а також реалізації нових для посадових осіб органів місцевого самоврядування функцій із забезпечення постачання для підрозділів територіальної оборони (Збройних сил України), розміщення внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та продовження надання основних публічних послуг населенню. Це пояснюється тим, що органи місцевого самоврядування територіально є максимально наближеними до населення та намагаються швидко розв'язувати проблеми в межах свої повноважень ще на етапі їх виникнення.

Сьогодні тривають дискусії та приймаються політичні рішення щодо оновлення адміністративно-територіального устрою на місцевому та субрегіональному рівнях. Війна ускладнила процес децентралізації, через що поточне становище громад (сільських, селищних і міських) різниться залежно від тривалості окупації, близькості до лінії фронту та масштабу руйнувань. Крім того, органи місцевої влади зіштовхнулись із низкою нових викликів, серед яких масова міграція мешканців і переміщення фізичних та юридичних осіб як в середині країни, так і за кордон. Відомо, що переміщено понад 13 млн осіб, з них більше 8 млн виїхали за кордон, понад 500 підприємств перенесли своє виробництво до західних областей (зокрема Львівської, Закарпатської, Чернівецької). Відтік працездатного населення призвів до старіння громад, збільшення залежності від соціальної підтримки та зменшення доходів місцевих бюджетів, що підвищило їхню потребу в міжбюджетних трансфертах із державного бюджету [28; 224; 227]. У деяких територіальних громадах виникають складнощі зі скликанням засідань місцевих рад через відсутність депутатів, а також окремі випадки протистояння між виборними органами публічної влади та військовими державними адміністраціями.

Із утворенням перших об'єднаних територіальних громад у 2015-2016 рр. частина з них розробила та затвердила стратегії розвитку з урахуванням чинного правового регулювання, напрацювань регіонального стратегічного планування та консультативної підтримки з боку програм

міжнародної технічної допомоги. Водночас встановлено, що застосування різних підходів до розробки стратегічних документів у низці громад позитивно вплинуло на їхній розвиток, а в деяких – мали переважно формальний характер.

Питання координації зусиль усіх заінтересованих сторін і фінансування проєктів розвитку зумовили необхідність формування цілісної системи стратегічних планувальних документів. Відповідні норми були закріплені у Законі України «Про засади державної регіональної політики», що передбачає встановлення єдиних правил їх підготовки та реалізації, зокрема [182]:

– наказом Міністерства розвитку громад та територій України від 21.12.2022 р. № 265 затверджено Методичні рекомендації порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад, відповідно до яких застосовуються RBM-підхід (управління, орієнтоване на результат) і SWOT-аналіз (визначає взаємозв’язок між внутрішніми сильними і слабкими сторонами та зовнішніми можливостями і загрозами громади). Загалом стратегічний планувальний процес включає аналіз поточної ситуації, виявлення нагальних проблем і потреб різних груп бенефіціарів, збір статистичних даних, у т. ч. у розрізі гендерних, вікових і соціальних груп, проведення опитувань і фокус-груп; формування стратегічного бачення, стратегічних і оперативних цілей, сценаріїв розвитку, способів реалізації завдань і заходів, а також результативних показників; розроблення та затвердження Плану заходів і бюджету, реалізацію програм, проектів і заходів, моніторинг і коригування досягнення цілей (за необхідності); оцінювання досягнутих результатів та їх впливу на розвиток громади, і врахування в наступному планувальному циклі [185];

– постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 р. № 816 затверджено порядки: розроблення регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації, проведення моніторингу виконання зазначених стратегій і планів заходів із акцентом на довгострокове стратегічне бачення

соціально-економічного, еколого збалансованого й інноваційного розвитку регіонів; смарт-спеціалізацію з визначенням сфер економічного зростання, унікальних конкурентних переваг тощо; інноваційний потенціал як сукупність наявних інтелектуальних, трудових, технологічних, науково-технічних, фінансово-економічних, виробничих, соціальних і культурно-освітніх ресурсів за умови відповідного інфраструктурного забезпечення; а також підготовки та надання висновку про відповідність проектів регіональних стратегій розвитку, планів заходів з їх реалізації та змін до них установленим вимогам щодо їх підготовки, стратегічним цілям і пріоритетам, визначеним Державною стратегією регіонального розвитку України [41];

– постановою Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 р. № 817 затверджено порядки розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України (ДСРР), плану заходів з її реалізації, проведення моніторингу реалізації зазначених Стратегії і плану заходів; а також розроблення програм регіонального розвитку [40].

Зауважимо, що сьогодні основним планувальним документом для реалізації секторальних стратегій розвитку, ефективного використання наявних ресурсів у регіонах і територіальних громадах, забезпечення сталого розвитку, збереження історичної та культурної спадщини, навколишнього природного середовища тощо є Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки (рис. 1.1). Незважаючи на її періодичне оновлення в умовах сучасних викликів і подій в Україні (наприклад, у 2025 році до неї тричі вносилися зміни постановами Кабінету Міністрів України), вона все ще потребує ретельного перегляду й доопрацювання щодо відбудови об’єктів міської інфраструктури та реалізації оновленого плану заходів до 2027 року.

В межах стратегічної цілі «Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів» визначено оперативну ціль «Інфраструктура, стійка до безпекових, соціально-економічних викликів», яка орієнтована на досягнення чотирьох завдань, для кожного з яких встановлено показники моніторингу досягнення цілей. (табл. 1.2) [183].

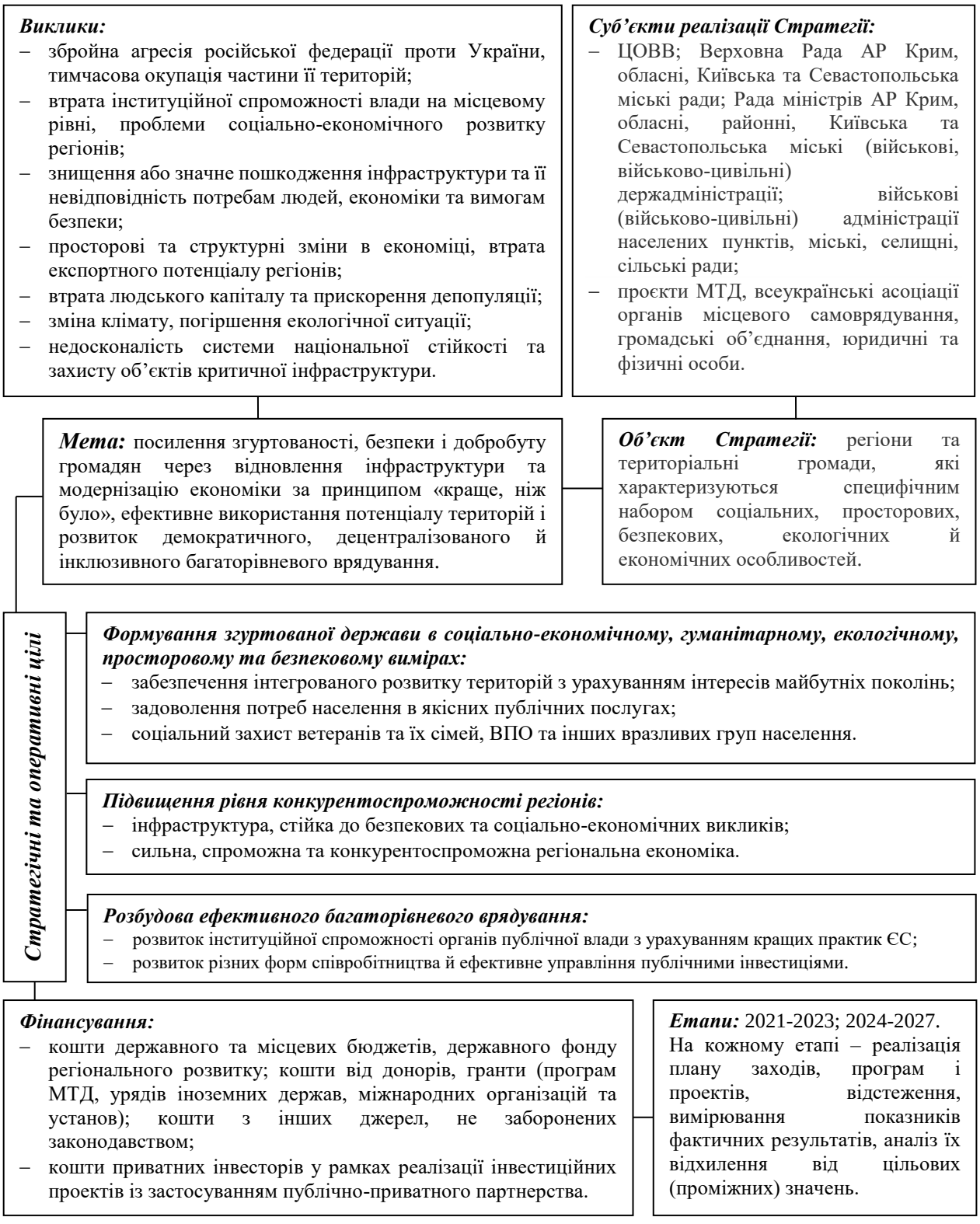

Рис. 1.1. Структура Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки

Джерело: розроблено автором на основі [183].

Таблиця 1.2

Інфраструктура, стійка до безпекових і соціально-економічних викликів

Напрям	Зміст завдання	Показники моніторингу реалізації Стратегії
Транспортна інфраструктура	– комплексне відновлення і розбудова мережі автомобільних доріг державного та місцевого значення відповідно до Національної транспортної стратегії України до 2030 року; – розвиток інфраструктури громадського транспорту і велосипедної мережі в територіальних громадах; – відновлення та модернізація системи експортної логістики, авіаційної і прикордонної інфраструктури.	– обсяг перевалки вантажів через порти України, обсяг перевезення вантажів залізничним та автомобільним транспортом.
Комфортні громади	впровадження сучасних інклюзивних практик містопланування й містобудування, оновлення стандартів доступності та безпеки житла з урахуванням потреб різних груп населення, розвиток самоорганізації споживачів житлово-комунальних послуг ОСББ, модернізація та декарбонізація систем центрального теплопостачання, впровадження й оновлення е-послуги «єВідновлення», збільшення енергоефективності житлових будівель, розвиток інструментів енергосервісу в модернізації об’єктів ЖКГ, забезпечення доступності якісних послуг водопостачання й водовідведення, впровадження нових підходів до житлової політики з урахуванням кращих практик держав-членів ЄС.	– загальна площа житлових будівель, прийнятих в експлуатацію
Енергетична інфраструктура	розвиток розподіленої генерації електричної енергії в територіальних громадах, у т. ч. з відновлюваних джерел і систем зберігання, розвиток енергетичних кластерів і виробництва біогазу на базі об’єктів очищення стічних вод та осаду, розроблення й реалізація муніципальних і регіональних енергетичних планів, впровадження систем енергетичного менеджменту й енергомоніторингу в органах місцевого самоврядування, комунальних підприємствах і житловому фонді.	– потужність об’єктів, що виробляють теплову енергію з біомаси.

Продовження табл. 1.3

Цивільний захист і безпека громадян	збільшення фонду захисних споруд із дотриманням принципів інклюзивності та безбар'єрності, розвиток систем оповіщення й інформування населення про надзвичайні ситуації, створення та функціонування центрів безпеки як інтегрованих структур із підрозділами пожежно-рятувальними, поліцейськими та екстреної (швидкої) медичної допомоги, впровадження проєкту «Поліцейський офіцер громади», запровадження національної системи стійкості, що дозволить підвищити готовність територіальних громад до криз і загроз.	– частка населення, яке забезпечене укриттям (сховища цивільного захисту, протирадіаційні укриття, споруду подвійного призначення, найпростіші укриття) на відповідній території; – частка необхідної розрахункової кількості підрозділів для забезпечення добровільної та місцевої пожежної охорони в сільській місцевості з урахуванням часу прибуття до місця виклику не більше 20 хв.; – частка територіальних і місцевих автоматизованих систем оповіщення, на яких проведено технічну модернізацію; – частка утворених у територіальних громадах центрів безпеки з єдиною комунікацією у сфері захисту населення і територій від пожеж і надзвичайних ситуацій, забезпечення громадського порядку, охорони здоров'я населення; – рівень забезпечення територіальних громад поліцейськими офіцерами громад; – частка містобудівних документів регіонального та місцевого рівня (крім детальних планів) з розробленими інженерно-технічними заходами цивільного захисту.

Джерело: складено автором на основі [183].

У результаті аналізу встановлено, що зазначена ціль не охоплює всі види інфраструктурних об'єктів, а окремі завдання не містять моніторингових показників, що зумовлює потребу у вдосконаленні запропонованого державою підходу.

Ухваленими 12.05.2022 р. змінами до окремих законів у сфері містобудівної діяльності, зокрема до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», запроваджено розроблення програм комплексного відновлення територій областей (розробляються за рішенням голови обласної державної адміністрації та затверджуються відповідною обласною радою) і територіальних громад (розробляються за рішенням виконавчого органу сільської, селищної, міської ради і затверджуються відповідною місцевою радою, а також уповноваженим органом містобудування та архітектури обласної державної адміністрації). Зазначені програми мають відображати основні просторові, містобудівні, соціально-економічні й екологічні пріоритети постраждалих внаслідок збройної агресії територій, або в яких сконцентровані соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові явища, та включати комплекс відповідних заходів [174].

Попередньо згаданим Законом визначено необхідний зміст програм, а в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них» від 14.10.2022 р. № 1159 детально регламентовано процедури їх підготовки, погодження та затвердження [196].

Внесені зміни до Закону України «Про засади державної регіональної політики» зобов’язують органи державної та місцевої влади забезпечувати розроблення таких документів [176]:

– Міністерством розвитку громад та територій України спільно з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади – плану відновлення та розвитку регіонів (затверджується Кабінетом Міністрів України);

– Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями – регіональних планів відновлення та розвитку (затверджуються цими ж органами влади);

– сільською, селищною, міською радою – планів відновлення та розвитку територіальних громад (затверджуються відповідною радою).

Відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» Стратегія розвитку територіальних громад розробляється виконавчим органом і затверджується сільською, селищною або міською радою на строк із урахуванням пріоритетів, визначених у ДСРР та стратегії розвитку відповідної області. Реалізація цього документу здійснюється відповідно до планів заходів, затверджених місцевою радою, з дотриманням Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад, які затверджуються ЦОВВ, що забезпечує формування та реалізацію державної регіональної політики [182; 233].

Багаторівнева система планувальних документів в Україні включає державний, регіональний та місцевий рівні (табл. 1.3). На державному рівні формуються стратегічні документи, які визначають пріоритети для розвитку регіонів і громад. Регіональний рівень адаптує ці орієнтири через регіональні стратегії, плани відновлення та розвитку, відповідні програми соціально-економічного розвитку. Місцевий рівень забезпечує деталізацію цілей, завдань та заходів через місцеві стратегії розвитку громад, комплексні плани просторового розвитку та програми відновлення територій. Така ієрархічно узгоджена система дозволяє забезпечити цілісність публічної політики та її адаптацію до особливостей кожної території. Водночас важливою складовою цієї системи є міжсекторальна взаємодія та партнерство всіх заінтересованих сторін у процесах планування та відбудови об’єктів міської інфраструктури, що передбачає співпрацю органів публічної влади, вітчизняних та іноземних інвесторів, громадських організацій і представників експертного середовища. Така взаємодія забезпечує мобілізацію фінансових, інституційних і людських ресурсів, впровадження інноваційних підходів та врахування потреб громад, що створює передумови для комплексної, інклюзивної та стійкої відбудови міської інфраструктури, узгодженої із стратегічними цілями розвитку держави, регіонів та територіальних громад.

Таблиця 1.3

Багаторівнева система планувальних документів в Україні

<table>
<tr><th rowspan="2">Рівень</th><th colspan="2">Планування</th><th>Фінансування</th><th>Реалізація</th></tr>
<tr><td>відп. до ЗУ «Про регулювання містобудівної діяльності»</td><td>відп. до ЗУ «Про засади державної регіональної політики»</td><td>відп. до Бюджетного кодексу</td><td>відп. до чинного законодавства</td></tr>
<tr><td>Державний</td><td>Генеральна схема планування території України</td><td>Державна стратегія регіонального розвитку – 7 років, діє до 2027 р., розробляється на 2028-2034 роки

План відновлення та розвитку регіонів * – до 2027 р.</td><td>Бюджетні декларації – 3 роки

Державний бюджет –1 рік</td><td>План заходів з реалізації Державної стратегії регіонального розвитку (програми регіонального розвитку) – 3 та 4 роки, діє на 2025-2027 роки

Загальнодержавні програми (на виконання галузевих стратегій)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Регіональний</td><td rowspan="2">Схеми планування територій областей

Програми комплексного відновлення областей *</td><td rowspan="2">Регіональні стратегії розвитку – 7 років, діючі до 2027 р., розроблятимуться на 2028-2034 роки

Регіональні плани відновлення та розвитку – до 2027 р.</td><td>Обласні бюджети – 1 рік</td><td>Плани заходів з реалізації регіональних стратегій (у т. ч. регіональні програми) – 3 та 4 роки</td></tr>
<tr><td colspan="2">Програми соціально-економічного розвитку областей (щорічно)</td></tr>
<tr><td rowspan="2">Місцевий</td><td rowspan="2">Концепції інтегрованого розвитку території територіальних громад

Комплексні плани просторового розвитку території територіальних громад

Програми комплексного відновлення території територіальних громад *

Генеральні плани населених пунктів і детальні плани територій</td><td rowspan="2">Стратегії розвитку громад – 7 років

Плани відновлення та розвитку громад * – до 2027 р.</td><td>Бюджети територіальних громад – 1 рік

Програми соціально-економічного розвитку громад (щорічно)</td><td>Плани заходів з реалізації стратегій розвитку громад (у т. ч. місцеві програми) – 3 та 4 роки</td></tr>
<tr><td colspan="2">Програми соціально-економічного розвитку громад (щорічно)</td></tr>
</table>

* *Для територій відновлення*

Джерело: складено автором на основі [133; 156].

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад» від 18.07.2023 р. № 731 план відновлення та розвитку територіальної громади повинен містити: визначені завдання і відповідні заходи; прогнозовану потребу у фінансуванні та можливі джерела його забезпечення; індикатори виконання завдань і реалізації запланованих заходів із зазначенням їх прогнозних значень; перелік проектів регіонального (місцевого) розвитку (за встановленою формою). Документом передбачено чотири критерії, за наявності хоча б одного з яких відповідна територіальна громада зобов'язана розробляти план відновлення території, а саме у разі якщо на її території:

– відбувалися бойові дії;

– мала місце тимчасова окупація всієї території або її частини;

– внаслідок бойових дій та/або обстрілів зафіксовано руйнування об'єктів критичної та соціальної інфраструктури, а також житлового фонду;

– спостерігається значне переміщення населення до інших регіонів та/або за межі держави, а також погіршення рівня соціально-економічного розвитку за встановленими показниками (перелік додається) [189].

На наш погляд, такий підхід передбачає активне використання сучасних інформаційних технологій у системі управління громадами та регіонами, що сприятиме залученню кваліфікованих фахівців до публічної служби, а також підвищенню якості онлайн взаємодії працівників органів місцевого самоврядування з фізичними й юридичними особами. Відтак практичне застосування цифрових управлінських інструментів робитиме процеси відбудови максимально відкритими та прозорими для всіх стейкхолдерів. Наразі Міністерство розвитку громад та територій України здійснює розроблення єдиної екосистеми цифрових рішень, до складу якої входять: Реєстр пошкодженого та знищеного майна, геоінформаційна система, електронна система управління відбудовою, платформи для громад, Єдина державна електронна система у сфері будівництва тощо.

Вважаємо, що на рівні законодавства і підзаконних нормативно-правових актів недостатньо чітко визначено поняття «концентрація кризових явищ» та критерії її ідентифікації, оскільки пропонується орієнтуватись лише на такі показники, як: чисельність населення, рівень безробіття, кількість внутрішньо переміщених осіб, обсяг надходжень від сплати податків і зборів до загального фонду місцевих бюджетів.

Підготовка відповідних документів на період до 31.12.2027 р. на різних рівнях публічної влади має відбуватися паралельно, за єдиним графіком і в межах ієрархічної координації. Водночас, закріплені положення щодо обов'язкового затвердження плану органу влади нижчого рівня органом влади вищого рівня свідчать про наявність вертикальної координації, а не про дотримання принципу субсидіарності. Крім того, нормативно не визначено критерії оцінювання таких планів [105, с. 21, 23].

Зазначимо, що в публічному управлінні координація є процесом узгодження діяльності різних суб'єктів, спрямованих на спільне вирішення проблем і досягнення визначених цілей публічної політики. Її ефективність ґрунтується на поєднанні інституційних, організаційних і комунікаційних механізмів, що забезпечують взаємодію органів публічної вклади та інших заінтересованих сторін. Важливим елементом координації є документальне закріплення узгоджених пріоритетів, напрямів політики та комплексу заходів, що забезпечує послідовність і результативність спільних управлінських дій [126].

За принципом субсидіарності планування на державному й обласному рівнях, насамперед, має охоплювати об'єкти інфраструктури національного та регіонального значення, зокрема аеропорти, автомобільні дороги, університети, лікарні, мережі виробництва та передачі енергії, а також на регіональному рівні включати інфраструктуру міжмуніципального характеру: регіональні дороги, водоочисні споруди або центри управління відходами. Водночас значна частина інфраструктури перебуває в сфері місцевої компетенції та визначає спроможність територіальних громад надавати

публічні послуги і стимулювати соціально-економічний розвиток, зокрема житловий фонд, місцеві дороги, заклади дошкільної та загальної середньої освіти, охорони здоров'я, розподільчі мережі тощо.

З'ясовано, що упродовж 2022-2025 років Програма USAID «DOBRE» надавала пілотним територіальним громадам Кіровоградської (Знам'янська, Помічнянська), Миколаївської (Баштанська, Вознесенська, Снігурівська), Харківської (Балаклійська, Малинівська, Мереф'янська, Старосалтівська, Роганська і Чугуївська) та Херсонської (Великоолександрівська, Нововоронцовська, Новорайська, Станіславська, Кочубеївська, Високопільська та Музиківська) областей експертно-консультаційну підтримку з питань подолання наслідків війни, відновлення, відбудови та забезпечення їх подальшого сталого розвитку. У співпраці з окремими територіальними громадами, в координації з обласними військовими адміністраціями та за сприяння Міністерства розвитку громад та територій України експертами цієї програми було підготовлено Методику розроблення Програми комплексного відновлення території територіальної громади (далі – Програма), яка стала методологічною основою для підготовки відповідних програм [129].

Алгоритм розроблення такої Програми передбачає послідовний, інституційно узгоджений процес, що розпочинається з аналізу даних про доцільність її підготовки та збору вихідної інформації, включаючи врахування державних інтересів і суміжних територіальних громад. Далі органи місцевого самоврядування або військова адміністрація населеного пункту ініціюють розроблення Програми, здійснюють її підготовку, оприлюднення проєкту (через офіційні веб-ресурси та Єдину державна електронна система у сфері будівництва) і організовують збір пропозицій від громадськості. Після цього проводиться аналіз отриманих зауважень і вихідних даних, доопрацювання проєкту та його погодження з органами містобудування та архітектури ОВА, у тому числі за результатами громадського обговорення. Завершальними етапами є затвердження Програми (або її змін) відповідною радою /

начальником військової адміністрації населеного пункту та її оприлюднення (рис. 1.3) [129]. За результатами моніторингу або пропозицій громадськості Програма комплексного відновлення території територіальної громади може бути переглянута та передбачає внесення змін відповідно до законодавства.

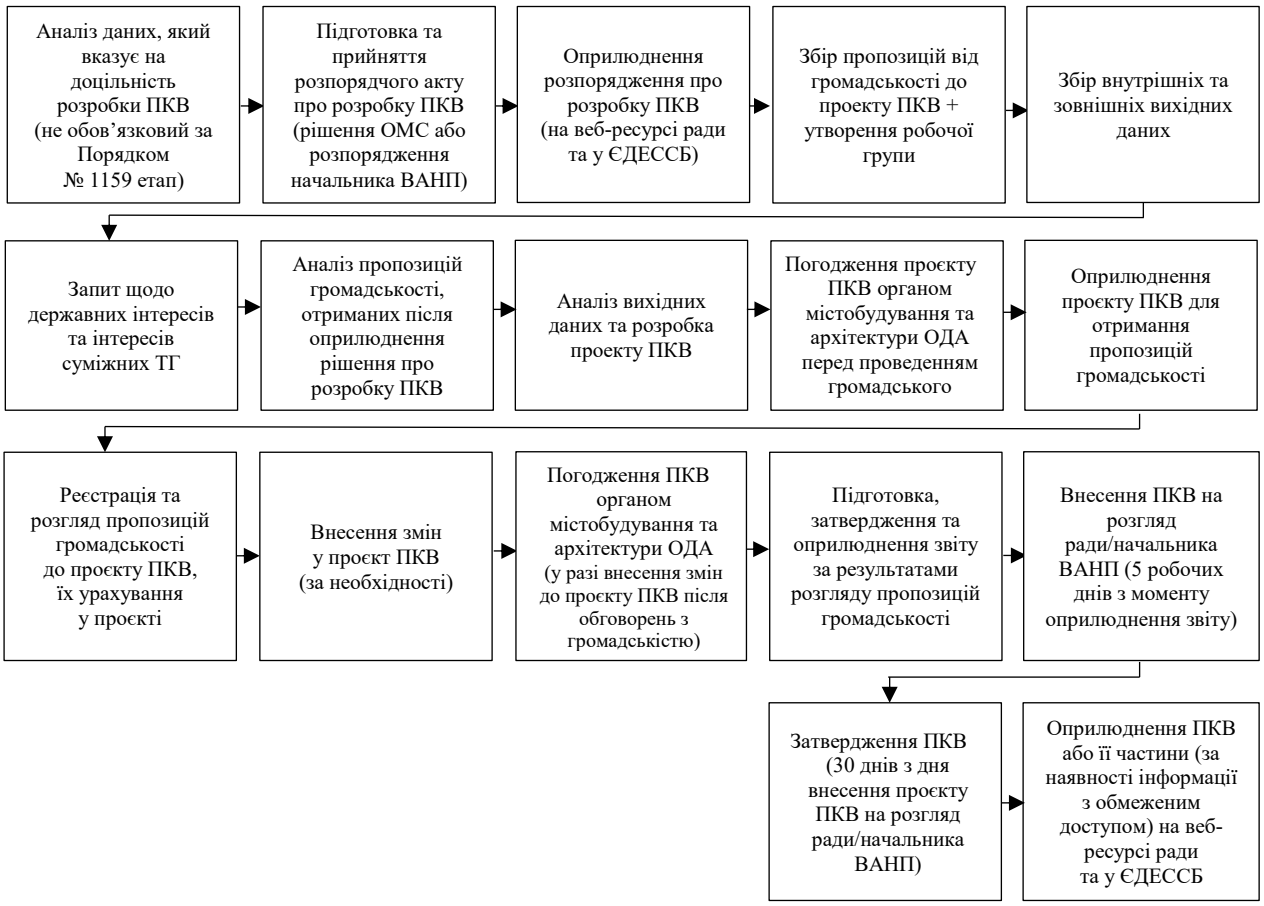

Рис. 1.3. Алгоритм розроблення Програми комплексного відновлення території територіальної громади

Умовні позначення: ПКВ – Програма комплексного відновлення території територіальної громади (її частини); ВАНП – військова адміністрація населеного пункту; ЄДЕССБ – Єдина державна електронна система у сфері будівництва; ТГ – територіальна громада; ОВА – обласна військова адміністрація.

Джерело: [129].

Відповідно до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. № 3038-VI Програма комплексного відновлення «не належить до містобудівної документації, але включає в себе основні просторові, містобудівні, соціально-економічні пріоритети політики відновлення та комплекс відповідних заходів для забезпечення відбудови території територіальної громади (її частини), що постраждала внаслідок

збройної агресії проти України або в якій сконцентровані соціально-економічні, інфраструктурні, екологічні чи інші кризові явища» [219]. Програма комплексного відновлення має взаємо узгоджуватись із документами просторового та стратегічного планування (рис. 1.4) [129].

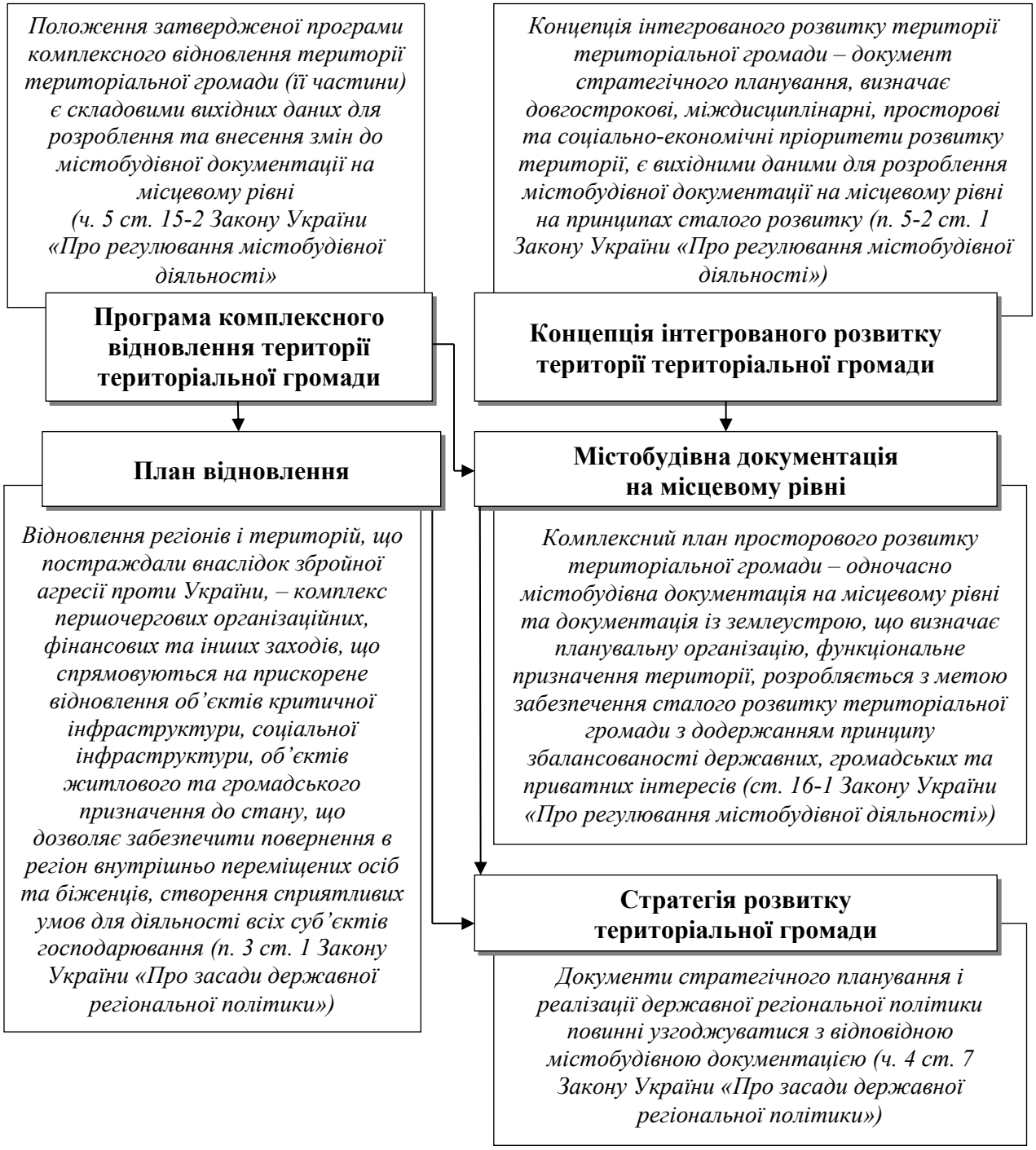

Рис. 1.4. Взаємозв'язок Програми комплексного відновлення з документами просторового та стратегічного планування

Джерело: [129].

Встановлено, що з метою забезпечення оперативного управління процесами відновлення в 2023 р. було створено Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України (далі – Агентство відновлення) шляхом реорганізації державних агентств автомобільних доріг України та інфраструктурних проектів. На Агентство відновлення покладено реалізацію державної політики у сфері будівництва, ремонту та модернізації об'єктів інфраструктури, зокрема нового будівництва, реконструкції, реставрації та капітального ремонту [149].

До переліку об'єктів інфраструктури, що належать до сфери компетенції цієї інституції віднесено «об'єкти житлової нерухомості, громадського та виробничого призначення, соціальної сфери, житлово-комунального господарства, благоустрою населених пунктів, управління побутовими відходами (об'єкти оброблення відходів і полігони), інженерно-транспортної й енергетичної інфраструктури, захисні споруди цивільного захисту, військові об'єкти та майно, а також об'єкти у сферах авіаційного, залізничного (крім утримання), морського та внутрішнього водного транспорту, автомобільного транспорту загального користування, міського електричного транспорту, забезпечення енергетичної ефективності будівель, об'єктів і споруд оборонного та спеціального призначення» [38].

Агентство відновлення координує реалізацію регіональних і місцевих проектів відновлення переважно у випадках виникнення потреби у фінансовій підтримці або управлінні проектами. Першочерговим пріоритетом його діяльності є формування портфеля проектів у регіонах, що зазнали найбільших втрат внаслідок війни, а також реалізація найбільш нагальних, пріоритетних і критично важливих інфраструктурних проектів.

Відбір проєктів здійснюється за наступною процедурою: ініціатор проекту (розпорядник майна – державний орган виконавчої влади, державна місцева (військова) адміністрація, орган місцевого самоврядування, державне чи комунальне підприємство) подає відповідну заявку до Реєстру пошкодженого та зруйнованого майна. Надалі Міністерство розвитку громад

та територій України здійснює відбір пріоритетних проєктів відповідно до стратегічних напрямів, визначених Кабінетом Міністрів України. Схвалені проєкти передаються для подальшої реалізації Агентству відновлення, при цьому передача разом із правами замовника від ініціатора проекту (або власника активу) може відбутися на будь-якому етапі реалізації. Агентство відновлення забезпечує розроблення дизайну проекту та складає кошторис (за його відсутності), а також здійснює закупівлю робіт і послуг, необхідних для реалізації та завершення проекту.

Отже, Програма комплексного відновлення території територіальної громади орієнтована на впровадження сучасних підходів і практик, зокрема: людиноцентризму, гендерної рівності та соціальної справедливості; раціонального просторового, стратегічного, проєктного планування та бюджетування; забезпечення балансу між розселенням населення і розміщенням робочих місць; розвитку сталої мобільності, інклюзивності, енергоефективності й екологічності; збереження та відновлення історичної, культурної, природної й іншої спадщини і пам’яток, пошкодженої внаслідок бойових дій. З огляду на обмежену фінансову спроможність територіальних громад як з бюджетної точки зору, так і можливостей залучати позикові ресурси для реалізації проектів відновлення, зазначений підхід у сучасних умовах є виправданим. Особливо це актуально коли місцеві та регіональні планувальні документи з відновлення ще не розроблені, а існує нагальна потреба у визначенні стратегічних пріоритетів використання обмежених ресурсів. Водночас, вважаємо, що фокусування переважно на стратегічних напрямах відбудови може призвести до витіснення дрібних локальних проектів, що потребує подальшого методологічного врегулювання.

Таким чином, в Україні сформувалась централізована модель управління процесами відбудови з чітко окресленими стратегічними пріоритетами й інструментами координації. Фінансові ресурси зосереджуються, переважно, на реалізації критично важливих інфраструктурних проєктів, що зазнали найбільших руйнувань внаслідок

збройного конфлікту. Водночас, така модель відбору та реалізації проєктів, орієнтована на відновлення масштабних об’єктів, обмежує спроможність територіальних громад самостійно формувати пріоритети розвитку та реалізовувати локальні ініціативи. Програми комплексного відновлення територій поєднують національні та регіональні стратегічні цілі з потребами місцевого розвитку. Їх орієнтація на людиноцентризм, гендерну рівність, інклюзивність, сталість і просторову збалансованість створює передумови для підвищення ефективності відновлення та зміцнення спроможності територіальних громад у середньо- і довгостроковій перспективі. Разом із тим подальше вдосконалення практики відбудови інфраструктурних об’єктів потребує чіткого дотримання принципу субсидіарності, запровадження прозорих критеріїв оцінювання програм і проєктів. Важливо врахувати забезпечення балансу між реалізацією стратегічних інфраструктурних рішень і підтримкою місцевих ініціатив як результату успішного партнерства органів публічної влади, бізнесу та громадськості.

1.3. Нормативно-правове та інституційне забезпечення відбудови зруйнованих населених пунктів України

Після деокупації територій України важливими завданнями органів публічної влади є розмінування, усунення наслідків руйнувань, спричинених бойовими діями, а також вжиття заходів щодо відновлення нормальної життєдіяльності територіальних громад, у тому числі на територіях, що перебувають під контролем України, але розташовані в зоні бойових дій. На регіональному рівні координацію процесу відбудови зруйнованих населених пунктів покладено на місцеві державні адміністрації, які, відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. № 389, на цей період перетворюються на військові адміністрації відповідного рівня. Утворені в територіальних громадах військові адміністрації виконують повноваження органів місцевого самоврядування. Рішення про їх утворення

приймається Президентом України за поданням обласних державних адміністрацій або військового командування [212].

З метою ліквідації небезпечних наслідків збройної агресії російської федерації проводяться роботи, пов'язані з відновленням пошкоджених будівель і споруд, запобіганням загибелі людей та зменшенням обсягів можливих матеріальних втрат. Ці заходи здійснюють виконавчі органи міських, селищних і сільських рад, військові адміністрації, центральні органи виконавчої влади, органи управління цивільного захисту, відповідно до Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії російської федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 р. № 473 [190].

Зазначимо, що 01.10.2022 р. набув чинності Порядок поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель і споруд унаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт із ліквідації їх наслідків, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 р. № 1073 [193]. Уповноваженим органом на здійснення дій з поводження з такими відходами є виконавчий орган місцевого самоврядування або відповідна військова адміністрація.

У сфері управління майном і ресурсами комунальної власності діяльність військових адміністрацій спрямована на збереження й утримання комунального майна, а також на можливу передачу його в оренду [212, ст. 15]. Після деокупації територіальної громади військова адміністрація проводить інвентаризацію комунального майна й оцінює його стан.

На період воєнного стану законодавством не передбачено особливих правил інвентаризації майна, тому це питання регулюється Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV [168] та низкою наказів Міністерства фінансів України, серед яких: «Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань» від 02.09.2014 р. № 879 [187], «Про затвердження типових форм для відображення

бюджетними установами результатів інвентаризації» від 17.06.2015 р. № 572 [201], «Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі та Змін до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 “Подання фінансової звітності”» від 28.02.2017 р. № 307 [192].

Зокрема, відповідно до Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань (із змінами) [187, п. 8] підприємства (структурні підрозділи, відокремлене майно), які під час анексії АР Крим і м. Севастополя, тимчасової окупації окремих територій у Донецькій та Луганській областях, проведення антитерористичної операції, заходів із забезпечення національної безпеки й оборони, відсічі та стримування збройної агресії рф перебували на цих територіях, а також ті, що розташовані в районах проведення бойових дій, на період дії воєнного стану інвентаризацію проводять лише за умови безпечного та безперешкодного доступу уповноважених осіб до активів, первинних документів і регістрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов’язання та власний капітал підприємств. Процес інвентаризації здійснюється паралельно зі збором, обробкою й обліком інформації про пошкоджене та знищене майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією російської федерації, відповідно до Порядку подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 р. № 380. На цій основі формується Реєстр пошкодженого та знищеного майна [202].

Водночас процес відбудови виявив нагальну потребу реформування містобудівної галузі. В останні десятиліття суспільство висловлювало невдоволення через наявність масштабного незаконного будівництва, архітектурно-будівельних порушень, корупційних схем, що негативно впливає на рівень добробуту громадян, імідж інвесторів-забудовників, органів місцевого самоврядування, органів державної влади, депутатів різних рівнів і держави в цілому. Особливо корумпованими вважалися інституції, які

поєднували видачу дозвільних документів із здійсненням контрольного нагляду.

Сьогодні формування та реалізацію державної політики у сфері відновлення регіонів, територій та інфраструктури, постраждалих унаслідок збройної агресії рф, а також містобудівного контролю забезпечує Міністерство розвитку громад та територій України. Державну політику з питань державного архітектурно-будівельного контролю та нагляду реалізує Державна інспекція архітектури та містобудування України, а з питань нового будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту, модернізації інфраструктури, у т. ч. інженерно-транспортної, енергетичної та інших – Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України. Їхня діяльність координується Віце-прем'єр-міністром з відновлення України – Міністром розвитку громад та територій України.

Для захисту критичної інфраструктури постановою Кабінету Міністрів України від 12.07.2022 р. № 787 утворено Державну службу захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у відповідній сфері. Проте ця постанова досі не набула чинності, оскільки в Законі України «Про Державний бюджет на відповідний рік» не передбачено фінансування для її реалізації [220].

Світовий досвід доводить, що ефективним способом боротьби з корупцією є створення конкурентного прозорого ринкового середовища з максимальною цифровізацією всіх процесів, впровадження автоматизованих процедур регуляції та надання адміністративних послуг. Важливими аспектами реформування містобудівної сфери є побудова прозорої системи державного управління з поетапним послабленням механізмів державного регулювання, що забезпечить стійке соціально-економічне зростання, а також ефективної системи державного містобудівного контролю і нагляду із залученням приватного сектору економіки відповідно до його

функціонального призначення [158].

Значного резонансу в суспільстві отримало ухвалення Верховною Радою України 13.12.2022 р. законопроекту № 5655 – про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери містобудівної діяльності, який не набув чинності. Проєкт закону пропонує «внести зміни до шести кодексів України, а саме: Земельного, Цивільного, Господарського, Господарського процесуального, Цивільного процесуального, Адміністративного судочинства, та до двадцяти одного закону України: «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», «Про основи містобудування», «Про нотаріат», «Про страхування», «Про звернення громадян», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про архітектурну діяльність», «Про страховий фонд документації України», «Про автомобільні дороги», «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», «Про будівельні норми», «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об’єктів», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності», «Про Державний земельний кадастр», «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань», «Про виконавче провадження», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про надання будівельної продукції на ринку»» [158].

Пропоновані зміни спричинили значну критику та звинувачення. За кілька годин петиція до Президента України з проханням ветувати закон набрала необхідну кількість голосів. Категорично проти виступила Асоціація міст України, яка подала заяву за підписом 40 голів міст, сіл і селищ. У ній зазначено, що законопроект «веде до монополізації будівельного ринку, позбавляє громадськість і місцеву владу можливості впливати на незаконні забудови, призведе до відшкодування самовільним забудовникам з місцевого

бюджету, порушує права власників земельних ділянок і знищує досягнення децентралізації» [134]. На думку критиків, положення законопроекту лобіюють інтереси великих забудовників, сприяють хаотичній і безвідповідальній забудові та нівелюють роль органів місцевого самоврядування.

З метою проведення роз'яснювальної кампанії міністрами Міністерства розвитку громад та територій України та Міністерства цифрової трансформації України у 2022 р. було проведено зустріч, під час якої представників країн G7 та всіх стейкхолдерів галузі – профільних асоціацій, бізнесу, антикорупційних організацій тощо – запрошено до експертного діалогу і створення моніторингової групи, яка здійснюватиме контроль за впровадженням реформи, розробкою необхідних підзаконних актів, а також супроводжуватиме цифровізацію сфери будівництва й ефективне управління процесами відбудови. Однак, більшість експертів вважають, що зазначений проєкт закону, який мав на меті створення прозорої системи містобудівного контролю та вирішення системних проблем у будівельній галузі, фактично призведе до розширення повноважень Міністерства розвитку громад та територій України шляхом передачі йому функцій Державної архітектурно-будівельної інспекції. Аналітики руху «Чесно» звертають увагу на те, що закон передбачає запровадження «приватного контролю» для забудовників, відповідно до якого будівельні компанії отримають можливість створювати власні «контролюючі» структури за їхньою діяльністю [43].

За результатами проведення антикорупційної експертизи проекту закону ще на етапі підготовки до внесення його на пленарне засідання Верховної Ради України, Національне агентство з питань запобігання корупції ідентифікувало низку корупційних факторів у його положеннях, зокрема таких, що стосуються [23]:

1) запровадження правового регулювання, яке необґрунтовано обмежує обсяг прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб;

2) наділення органу виконавчої влади повноваженнями, що можуть

сприяти неконтрольованому введенню в обіг будівельної продукції, яка не відповідає вимогам законодавства;

3) встановлення преференцій окремим особам у частині надання земельних ділянок державної та комунальної власності без проведення земельних торгів для розміщення виробничих потужностей.

Народними депутатами IX скликання 13.04.2022 р. було зареєстровано проект закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності» (реєстр. № 7282), положення якого спрямовані на вдосконалення державного регулювання у сфері містобудівної діяльності шляхом зниження корупційних ризиків і посилення публічності при наданні адміністративних послуг, формування прозорої й ефективної системи містобудівного контролю та нагляду з посиленням ролі органів місцевого самоврядування, запровадження принципу альтернативності контролю й удосконалення відповідальність у сфері містобудування, а також реалізацію заходів комплексного відновлення населених пунктів (територій), постраждалих від збройної агресії російської федерації, і будівництва об’єктів життєзабезпечення для осіб, які втратили житло [175].

Цим Законом (набрав чинність 09.06.2022 р.) внесено зміни до законів України: «Про інвестиційну діяльність», «Про будівельні норми», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про ціни і ціноутворення», «Про стандартизацію», «Про доступ до об’єктів будівництва, транспорту, електроенергетики з метою розвитку електронних комунікаційних мереж», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель», «Про надання будівельної продукції на ринку». Зокрема, зміни до Закону України «Про будівельні норми» стосуються обов’язкового проведення на місцевому рівні громадських обговорень проектів програм комплексного відновлення, містобудівної документації (норми закону доповнено статтею 21^1) [174].

Постановою Кабінету Міністрів України від 14.10.2022 р. № 1159

затверджено «Порядок розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них» (далі – Порядок). У ньому зазначено, що «Програма комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) визначає основні просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення і включає в себе комплекс заходів для забезпечення відновлення території, що постраждали внаслідок збройної агресії проти України або які є місцями концентрації соціально-економічних, інфраструктурних, екологічних чи інших кризових явищ. Вона має сприяти впровадженню таких сучасних підходів та практик розвитку регіонів, територіальних громад, населених пунктів та частин їх територій, як людиноцентризм та соціальна справедливість, раціональне просторове планування, забезпечення балансу розселення та розміщення робочих місць, стала міська мобільність, інклюзивність, енергоефективність, екологічність, збереження культурного розмаїття та національної пам'яті, а також відповідати Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року, визначеним Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722» [196; 221].

З метою врегулювання фінансового забезпечення надання адміністративних послуг із державної реєстрації у сфері містобудівної діяльності та наповнення державного і місцевих бюджетів до Бюджетного кодексу України запропоновано внесено зміни, зокрема доповнити ч. 3 ст. 29 пунктом 13^{10}, ч. 4 ст. 30 – пунктом 6^{3}, ч. 1 ст. 64 – пунктом 35^{4}, а пункт 23 ч. 1 ст. 66 викласти у новій редакції [173].

Зазначимо, що процес відновлення територіальних громад здійснюється з дотриманням положень низки постанов Кабінету Міністрів України, зокрема: «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» від 09.06.2021 р. № 590, якою затверджено механізм здійснення казначейського обслуговування бюджетних коштів і коштів інших клієнтів в умовах воєнного

стану [191], «Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації» від 01.09.2021 р. № 926, якою встановлено склад, механізм розроблення, оновлення (внесення змін), затвердження містобудівної документації на рівні територіальних громад [195] і «Деякі заходи з формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб» від 29.04.2022 р. № 495, якою визначені умови формування місцевими (сільськими, селищними, міськими) радами фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб [37]; а також наказу Міністерства розвитку громад та територій України, як: «Про затвердження структури Бази геоданих містобудівної документації на місцевому рівні» від 22.02.2022 р. № 56, який спрямований на виконання норм Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 р. № 3038-VI та постанови Кабінету Міністрів України «Про визначення формату електронних документів комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади, генерального плану населеного пункту, детального плану території» від 09.06.2021 р. № 632 [171; 200; 219].

Зазначимо, що під час Конференції з відновлення України, яка відбулась у липні 2022 р. у м. Лугано (Швейцарія) за участі високопосадовців різних рівнів, представників фінансових установ, бізнесу, громадянського суспільства як з України, так і Європейського Союзу, було презентовано План відновлення країни (обсягом понад 2000 сторінок, над яким працювали більш як 3000 вітчизняних і міжнародних експертів, посадовців і парламентарів). Цим базовим рамковим документом визначено вектори відбудови і перелік потенційних проектів у різних секторах економіки та суспільного розвитку. Крім того, було підтримано створення координаційної платформи між Урядом України та всіма партнерами для реалізації цього Плану. У Декларації Конференції були закріплені принципи, які визначили критерії та методи відновлення, серед яких: прозорість, підзвітність, верховенство права, сталий розвиток, гендерна рівність та інклюзія, партнерство, демократична участь,

орієнтація на проведення реформ [30].

Указом Президента України від 21.04.2022 р. № 266/2022 створено Національну раду з відновлення України від наслідків війни (далі – Рада) як консультативно-дорадчий орган при Президентові України. До її складу увійшли за посадою – Прем'єр-міністр України та керівник Офісу Президента України (співголови), голова Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової, митної політики (секретар), а також представники міністерств: інфраструктури, економіки, цифрової трансформації та інших (учасники). У роботі також беруть участь представники Офісу реформ при Кабінеті Міністрів України (діяльність яких фінансується Європейською комісією та ЄБРР), міжнародних організацій (зокрема ООН, ЄБРР, МВФ), експерти міжнародної консалтингової компанії McKinsey, що спеціалізуються на питаннях стратегічного управління. Радою підготовлено понад 24 томи тематичних програмних матеріалів стосовно повоєнного відновлення та розвитку України [150].

Міністерством розвитку громад та територій України та Міністерством економіки України сформовано «портфелі» проектів, орієнтованих на залучення іноземних інвестицій, а Міністерством цифрової трансформації України підготовлено візуальні компоненти презентацій. Передбачається, що Програма з відновлення України реалізовуватиметься у два етапи: у 2023-2025 роки – 580 проектів загальною вартістю понад 350 млрд дол. США; 2026-2032 роки – 270 проектів на 400 млрд дол. США (табл. 1.4) [240].

Отже, найбільші обсяги фінансування в межах Плану відновлення України спрямовуються на програми з відбудови та модернізації житлового фонду й інфраструктури, розширення та інтеграції логістичних мереж з Європейським Союзом, забезпечення енергетичної незалежності та реалізації «зеленого» курсу, досягнення макрофінансової стабільності, забезпечення конкурентного доступу до капіталу, зміцнення безпеки й обороноздатності, а також розвитку секторів економіки з високою доданою вартістю.

Реалізація передбачених Планом проектів з відновлення базується на

таких принципах: негайний початок із подальшим поступовим розвитком; нарощування справедливого добробуту; інтеграція до ЄС; відновлення на кращому рівні, ніж було до війни; стимулювання приватних інвестицій. Одним із важливих джерел фінансування визначено кошти держави-агресора, зокрема 60% – за рахунок конфіскованих активів і 40% – за кошти приватного сектору. Проте війна триває, і щоденне зростання кількості зруйнованих об'єктів зумовлює потребу в додаткових фінансових ресурсах.

Таблиця 1.4

Перелік Національних програм згідно Плану відновлення України, 2022 р.

№	Напрям	Сума, млрд дол. США
1.	Відновлення та модернізація житла й інфраструктури регіонів	150-250
2.	Розширення та інтеграція логістики з ЄС	120-160
3.	Енергетична незалежність та зелений курс	130
4.	Забезпечення макрофінансової стабільності	60-80
5.	Забезпечення конкурентного доступу до капіталу	75
6.	Зміцнення безпеки та оборони	50
7.	Розвиток секторів економіки з доданою вартістю	50
8.	Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури	35
9.	Відновлення чистого та захищеного середовища	20
10.	Розвиток культури та спорту	20
11.	Забезпечення ефективної соціальної політики	7
12.	Поліпшення бізнес-середовища	5
13.	Розвиток системи освіти	5
14.	Модернізація системи охорони здоров'я	5
15.	Прагнення до інтеграції до ЄС	1
16.	Зміцнення інституційної спроможності (перезапуск САП, НАБУ, завершення корпоратизації державних підприємств)	0,1
17.	Цифрова держава	0,1

Джерело: [240].

Процес відновлення галузей і територій України потребує проведення системних реформ і тісної координації з міжнародними партнерами в питанні

залучення інвестицій. Однак, нині рівень довіри міжнародних донорів та інвесторів до механізму розподілу і використання коштів залишається недостатнім, оскільки вони обмежені у можливостях здійснення нагляду за фінансуванням, вибором підрядників і впливом на різні процеси.

Закупівлі часто проводяться без застосування конкурентних процедур, що призводить до вибору виконавців у «ручному режимі» та підвищує корупційні ризики. За даними PROZORRO, з початку повномасштабного вторгнення було укладено понад 228 тис. контрактів без проведення тендерних процедур, унаслідок чого економія бюджетних коштів скоротилась у 42,2 рази.

Таким чином, План відновлення України спрямований на прискорення стійкого економічного зростання шляхом досягнення стратегічних результатів, однак він є лише першим етапом післявоєнного відновлення, важливою складовою якого виступає відбудова інфраструктурних об’єктів. Повномасштабне вторгнення російської федерації спричинило нові виклики для великих компаній, малого та середнього бізнесу, а також ринку праці загалом: близько 15% населення України (понад 5 млн осіб), переважно економічно активного працездатного віку, виїхали за кордон.

Для оцінювання масштабів завданих збитків, економічних втрат та потреб у відновленні в Україні використовується методологія Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA). Зазначена оцінка здійснюється на регулярній основі спільно Світовим банком, Європейською Комісією, ООН та Урядом України із залученням органів публічної влади, експертного середовища та міжнародних партнерів. RDNA забезпечує комплексне визначення прямих збитків, економічних і соціальних втрат, а також фінансових потреб на відновлення і реконструкцію. За результатами п’ятої оцінки RDNA5, яка охоплює період з лютого 2022 року по 31 грудня 2025 року, загальний обсяг прямих збитків в Україні становить 195,1 млрд дол. США, економічних і соціальних втрат – 666,7 млрд дол. США, а потреб для відбудови на довгостроковий період – 587,7 млрд дол. США (табл. 1.5) [274].

Таблиця 1.5

Загальні збитки, втрати та потреби України для відбудови за сферами, станом на 31 грудня 2025 року

Сфера	Збитки, млрд дол. США	%	Втрати, млрд дол. США	%	Потреби, млрд дол. США	%
Соціальна - всього	**81,8**	**41,9**	**110,3**	**16,5**	**201,1**	**34,2**
у т. ч. :						
Житловий фонд	61,1	31,3	25,0	3,7	89,8	15,3
Освіта і наука	13,9	7,1	11,7	1,7	33,5	5,7
Охорона здоров'я	1,8	0,9	23,1	3,6	23,6	4,0
Соціальний захист та підтримка	0,5	0,2	18,6	2,8	42,7	7,3
Культура та туризм	4,5	2,3	31,9	4,8	11,5	2,0
Інфраструктурна - всього	**78,5**	**40,2**	**172,2**	**25,8**	**218,9**	**37,2**
у т. ч. :						
Енергетика	24,8	12,7	88,2	13,2	90,6	15,4
Транспорт	40,3	20,6	58,9	8,8	96,3	16,4
Телекомунікації, цифрові технології та медіа	2,5	1,3	2,7	0,4	7,1	1,2
Водопостачання та водовідведення	7,8	4,0	14,4	2,1	17,5	3,0
Комунальні послуги	3,1	1,6	8,0	1,2	7,4	1,3
Виробнича - всього	**32,2**	**16,5**	**317,4**	**47,6**	**133,2**	**22,7**
у т. ч.:						
Сільське господарство	12,1	6,2	78,0	11,7	55,3	9,4
Торгівля та промисловість	19,2	9,8	232,9	34,9	63,3	10,8
Зрошення та водні ресурси	0,9	0,4	1,3	0,2	12,5	2,1
Фінанси та банківська сфера	0,0	0,0	5,2	0,8	2,1	0,3
Міжсекторальні напрями - всього	**2,9**	**1,5**	**66,8**	**10,0**	**34,4**	**5,9**
у т. ч.:						
Довкілля та лісове господарство	2,0	1,0	36,0	5,4	3,1	0,5
Реагування на надзвичайні ситуації та цивільний захист	0,4	0,2	0,8	0,1	2,7	0,5
Правосуддя та публічне управління	0,5	0,2	3,3	0,5	1,0	0,2
Управління у сфері протидії вибухонебезпечним загрозам	0,0	0,0	26,7	4,0	27,6	4,7
ВСЬОГО	**195,1**	**100**	**666,7**	**100**	**587,7**	**100**

Джерело: складено автором за даними [274].

Структурний аналіз розподілу збитків, втрат і потреб за сферами дозволяє виявити суттєві диспропорції впливу війни на різні сектори економіки та суспільства. Зокрема, найбільша частка прямих збитків припадає на соціальну сферу (41,9 %) та інфраструктуру (40,2 %), що зумовлено масштабними руйнуваннями житлового фонду, соціальних закладів та інфраструктурних об'єктів. Водночас найбільші економічні втрати зосереджені у виробничій сфері (47,6 %), що відображає тривале скорочення виробництва, порушення логістичних ланцюгів та зниження ділової активності. Значні обсяги фінансових ресурсів потребує транспортна галузь (96,3 млрд дол. США) та енергетика (90,6 млрд дол. США), що обумовлено значними руйнуваннями транспортних мереж, логістичних вузлів, портів, об'єктів генерації, передачі та розподілу електроенергії. Потреби для відновлення функціонування об'єктів водопостачання та водовідведення становлять у розмірі 17,5 млрд дол. США, відбудови інфраструктурних об'єктів комунальної власності – 7,4 млрд дол. США, засобів телекомунікації, цифрових технологій та медіа – 7,1 млрд дол. США.

Такі масштаби свідчать про системний характер руйнувань у різних сферах економіки, що формує безпрецедентні виклики для публічного управління процесами відбудови та повоєнного розвитку територій. Загальний обсяг потреб у відбудові станом на 31 грудня 2025 року складає 587,7 млрд дол. США. Водночас згідно з Планом відновлення України, презентованим на конференції у 2022 році Лугано (Швейцарія), про що вже було зазначено у таблиці 1.4, орієнтовні потреби оцінювалися у значно ширшому діапазоні – понад 750 млрд дол. США. З них найбільші обсяги передбачалися на відновлення житла та інфраструктури (150-250 млрд дол. США), розвиток логістики та інтеграцію з ЄС (120-160 млрд дол. США), забезпечення енергетичної незалежності (130 млрд дол. США) тощо. Порівняльний аналіз свідчить, що оцінка RDNA5 є більш структурованою та базується на фактичних верифікованих даних про завдані збитки і втрати, тоді як План відновлення України мав стратегічно-прогностичний характер і формувався

на ранньому етапі війни з урахуванням сценарних підходів. Водночас обидва підходи демонструють спільну тенденцію – домінування інфраструктурної складової у структурі потреб відбудови, що підтверджує її визначальну роль як основи економічного відновлення, забезпечення життєдіяльності населення та інтеграції України до європейського простору.

Таким чином, відбудова інфраструктури України має розглядатися не лише як відновлення зруйнованих об'єктів, але й як стратегічний напрям публічного управління, спрямований на формування стійкої, безпечної та модернізованої економіки. Реалізація принципу «Build Back Better» передбачає інтеграцію інноваційних підходів, підвищення енергоефективності, цифровізацію та узгодження із стандартами Європейського Союзу, що у сукупності створює передумови для довгострокового розвитку територій та створення додаткових робочих місць.

Відбудова країни потребує достатньої кількості трудових ресурсів і податкових надходжень, тоді як повернення громадян можливе за умови підвищення рівня оплати праці до стандартів провідних європейських країн і реалізації реформ у сферах освіти, охорони здоров'я тощо. У цьому контексті актуалізується необхідність ухвалення нормативно-правових актів, положення яких сприятимуть формуванню ефективної імміграційної та реінтеграційної політики, активізації програм працевлаштування, поверненню громадян на вітчизняний ринок праці, налагодженню ефективної співпраці органів публічної влади з бізнесом і закладами вищої освіти, а також прискоренню відбудови міської інфраструктури тощо.

Водночас у процесі відновлення територіальних громад головне завдання полягає не лише у відтворенні довоєнного стану, а й у формуванні якісно нового, сталого й інклюзивного міського середовища. Для цього необхідно здійснити комплексний аналіз зруйнованих об'єктів, оцінити рівень інфраструктурної забезпеченості та інвестиційний потенціал територій, обґрунтувати доцільність відбудови конкретних об'єктів, а також розробити й реалізувати перспективні плани, програми та проекти відбудови та розвитку

міської інфраструктури зі залученням різних джерел фінансування. Оскільки через бойові дії в Україні збільшилась кількість осіб з інвалідністю, актуальним є питання створення безбар'єрних інфраструктурних об'єктів і громадських просторів, що відповідатимуть різноманітним потребам усіх мешканців.

Висновки до розділу 1

1. Розглянуто проблематику відбудови інфраструктури як об'єкту публічного управління та розкрито понятійно-категоріальний апарат предметного поля дослідження. Встановлено, що міста є об'єктом вивчення різних галузей наук (історичних, географічних, архітектури та містобудування, демографії та соціології, юридичних, економічних, державного управління та інших), що свідчить про наявність різних підходів до їх дослідження. Розвиток міської інфраструктури є важливим питанням публічного управління, оскільки відповідні відносини мають споживчий характер і спрямовані на надання публічних послуг. Під інфраструктурою розуміється сукупність об'єктів, необхідних для функціонування галузей матеріального виробництва та забезпечення умов життєдіяльності суспільства. Основне завдання інфраструктури полягає у сприянні розвитку економіки держави, інтеграції виробництв, створення підвищенню рівня зайнятості та добробуту населення тощо.

Під міською інфраструктурою пропонуємо розуміти територіально локалізовану та функціонально диференційовану складову інфраструктури, що охоплює систему міських споруд, будівель і мереж, об'єктів житлово-комунального та критичного, транспортного, соціального, рекреаційного та адміністративного призначення, а також управлінські, організаційні, технологічні, комунікаційні й інші процеси, які в сукупності забезпечують просторову цінність, сталу, безпекову й інклюзивну життєдіяльність громади.

В Україні соціально-економічний та екологічний розвиток

територіальних громад сьогодні відбувається в умовах збройної агресії з боку рф. Оскільки введення бойових дій призводить до значних руйнувань інфраструктурних об’єктів і процесів життєздатності населених пунктів, актуальним завданням є розробка нових концептуальних засад публічного управління процесами відбудови та відновлення інфраструктури територіальних громад у повоєнний період.

2. Визначено основні засади формування публічної політки відбудови пошкодженої та зруйнованої міської інфраструктури. До повномасштабного вторгнення рф однією з найбільш успішних реформ у країні вважалась реформа децентралізації, яка в системі публічного управління та адміністрування посилила роль органів місцевого самоврядування і сприяла залученню громадськості до реалізації демократичних процесів. Децентралізаційні процеси сприяли підвищенню стійкості та спротиву територіальних громад на початку повномасштабного вторгнення, а також виконанню нових для посадових осіб органів місцевого самоврядування функцій, зокрема щодо забезпечення підрозділів територіальної оборони (Збройних сил України), розміщення внутрішньо переміщених осіб і надання базових публічних послуг населенню. Повномасштабне вторгнення рф суттєво ускладнило процес децентралізації, унаслідок чого поточний стан територіальних громад істотно відрізняється залежно від тривалості перебування під окупацією, близькості до лінії фронту та масштабів руйнувань, завданих воєнними діями. Обґрунтовано, що відбудова інфраструктурних об’єктів потребує формування узгодженої політики на різних рівнях публічного управління. Зазначено, що процес відбудови виявив нагальну потребу в реформуванні містобудівної галузі шляхом формування ефективної та прозорої системи державного управління з поетапним послабленням надмірних механізмів державного регулювання, створення дієвої системи державного містобудівного контролю і нагляду із залученням приватного сектору економіки відповідно до його функціонального призначення. На місцевому рівні важливим є налагодження процесу

громадських обговорень проектів програм комплексного відновлення та містобудівної документації.

3. Розкрито нормативно-правове та інституційне забезпечення відбудови населених пунктів України. В останні роки розроблення планувальних документів здійснюється з урахуванням чинного нормативно-правового регулювання, напрацьованого досвіду стратегічного планування та консультативної підтримки з боку різних програм міжнародної технічної допомоги. Програма комплексного відновлення території територіальної громади спрямована на впровадження сучасних підходів і практик, зокрема – людиноцентризму, гендерної рівності та соціальної справедливості; раціонального просторового, стратегічного й проєктного планування та бюджетування; забезпечення балансу між розселенням населення і розміщенням робочих місць; розвитку сталої мобільності, інклюзивності, енергоефективності й екологічності; збереження культурної, історичної, природної й іншої спадщини та пам’яток, їх відбудови у зв’язку з руйнуваннями внаслідок бойових дій. Процес відновлення галузей і територій України потребує проведення системних реформ і тісної координації із міжнародними партнерами щодо залучення інвестицій. У державі мають ухвалюватися нормативно-правові акти, положення яких позитивно впливатимуть на імміграційну та реінтеграційну політику, активізацію програм працевлаштування, поверненню громадян на вітчизняний ринок праці, створення сприятливих умов для налагодження ефективної співпраці органів публічної влади з іншими учасниками суспільних відносин.

Отже, в процесі відбудови та подальшого повоєнного розвитку міської інфраструктури потрібно провести аналіз зруйнованих об’єктів, оцінити стан інфраструктурного забезпечення та можливостей залучення інвестицій; обґрунтувати доцільність відбудови інфраструктурних об’єктів; розробити та реалізувати перспективні плани, програми та проекти відбудови та розвитку міської інфраструктури з використанням різних джерел фінансування.

РОЗДІЛ 2
АНАЛІЗ СТАНУ РУЙНУВАНЬ ТА ВІДБУДОВИ МІСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Оцінка руйнування інфраструктурних об’єктів у територіальних громадах Київського регіону

Урбіцид є формою цілеспрямованого руйнування населених пунктів, яке проявляється у знищенні будівель, дорожньої інфраструктури, мереж електроживлення, водо- та газопостачання, трубопроводів, інженерних і комунікаційних систем тощо. Для агресора цей процес має символічний (ритуальний) характер, наприклад, у вигляді навмисного знищення житлових будинків як місць постійного проживання людей з метою спричинення масової загибелі або вимушеної міграції населення. Значні масштаби переселення зумовлюють збільшення фінансового навантаження та соціального тиску на інші регіони всередині країни чи інші держави, які приймають вимушених переселенців [154].

Як зазначає М. Ковард урбіцид є формою політичного насильства, яке не обмежується атакою на конкретне населення, а передбачає навмисне знищення будівель і міського простору для ліквідації умов різноманітного життя [261]. За твердженням І. Сергієнка урбіцид є інструментом введення збройних конфліктів, за якого міські простори перетворюються на безпосередні об’єкти атак, що призводить не лише до значних людських і матеріальних втрат, а й до тривалих соціально-психологічних наслідків для мешканців, які втрачають житло, усталений спосіб життя та соціальні зв’язки. Руйнування релігійних і культурних об’єктів зумовлює втрату культурної самобутності та переривання історичної спадкоємності, послаблюючи зв’язок мешканців із власною історією, традиціями й ціннісними орієнтирами [226]. Показовими систематичні атаки росіян на заклади й пам’ятки культури як прояв свідомої політики знищення національної ідентичності та культурної

спадщини конкретної країни, зокрема Чечні, Грузії, Молдови, України [154].

За розрахунками Київської школи економіки спільно з Міністерством розвитку громад, територій та інфраструктури України (із використанням методології Світового банку), за період з лютого 2022 р. по січень 2024 р. загальний обсяг прямих збитків (шкода, завдана фізичній інфраструктурі внаслідок війни) від руйнування росією української інфраструктури становить близько 155 млрд дол. США, що на 0,7 млрд дол. США більше, порівняно з червнем 2023 р. Найбільшу питому вагу в загальному обсязі руйнувань займає житловий фонд – 55,9 млрд дол США (знищено або пошкоджено 147,8 тис. приватних і 19,1 тис. багатоквартирних будинків, 0,35 тис. гуртожитків). Через ракетні обстріли та бойові дії пошкоджено або зруйновано 3,5 тис. закладів освіти: 586 закладів вищої освіти, 1,7 тис. закладів середньої освіти та понад 1 тис. закладів дошкільної освіти, що оцінюється в 10,1 млрд дол. США; у сфері охорони здоров'я – 1,2 тис. медичних закладів на загальну суму 2,9 млрд дол. США [64; 126].

Загальну оцінку прямих збитків інфраструктури станом на листопад 2024 р. наведено в табл. 2.1 [85]. Зауважимо, що з 2022 р. внаслідок комбінованих ракетно-дронових атак російської федерації системного характеру набуло руйнування не лише житлового фонду та соціальної інфраструктури, а й енергетичної інфраструктури України. За даними Українського аналітичного хабу ACAPS найчастіше об'єктами таких атак стають густонаселені урбанізовані території Київської, Дніпропетровської, Запорізької, Львівської та Харківської областей. Пошкодження енергетичних об'єктів і пов'язані з цим відключення електроенергії суттєво ускладнюють повсякденне життя містян. Насамперед, це позначається на функціонуванні житлово-комунального господарства, систем водо- й теплопостачання, транспорту, зв'язку, освіти, охорони здоров'я, соціального захисту й інших сфер [241; 242]. Особливо це було відчутно під час зимового періоду 2025-2026 років, коли час відключень електроенергії за встановленими графіками був у рази більшим порівняно із зимовими періодами попередніх років.

Таблиця 2.1

Загальна оцінка прямих збитків інфраструктури України станом на листопад 2024 року

Тип майна	Оцінка прямих втрат, млрд дол. США	Частка, %	Попередня оцінка, млрд дол. США	Динаміка, %
Житлові будівлі	60,0	35,3	58,9	1,9
Адміністративні будівлі	0,8	0,4	0,5	60,0
Інфраструктура	38,5	22,7	36,8	4,6
Енергетика*	14,6	8,6	10,0	46,0
ЖКГ*	3,5	2,0	3,5	0,0
Активи підприємств, промисловість	14,4	8,5	13,1	9,9
АПК та земельні ресурси	10,3	6,1	10,3	0,0
Лісовий фонд	4,5	2,7	4,5	0,0
Освіта	7,3	4,3	6,8	8,8
Охорона здоров’я	4,3	2,5	3,1	32,3
Культура, туризм, спорт	4,0	2,3	3,1	29,0
Транспортні засоби	3,5	2,0	3,1	12,9
Торгівля	2,8	1,7	2,6	7,7
Цифрова інфраструктура	1,2	0,7	0,5	140,0
Соціальна сфера	0,2	0,1	0,2	0,0
Фінансовий сектор	0,04	0,01	0,04	0,0
Всього	169,8	100	157,2	8,0

* Примітка. «Тепло» перенесено з «ЖКГ» до «Енергетики», оскільки ТЕЦ виробляють одночасно електричну та теплову енергію.

Джерело: [85].

Перебої з електропостачанням переривають освітній процес, у сфері охорони здоров’я енергетична нестабільність негативно впливає на своєчасність надання медичної допомоги, зберігання лікарських засобів і біологічних зразків, доступ до медичної документації тощо. Під загрозою

опиняються життєво необхідні процедури, зокрема оперативні втручання, діаліз та інше. Крім безпосередніх технічних наслідків, руйнування інфраструктури створює тривалий соціально-психологічний тиск на мешканців. Постійна небезпека, дефіцит кадрів, несправність обладнання та відсутність резервного живлення спричиняють високий рівень стресу, що знижує якість послуг і посилює професійне вигорання персоналу.

На відміну від мешканців міст, жителі сільської місцевості мають можливість використовувати альтернативні джерела енергії, зокрема дрова, вугілля, пелети й інші ресурси. Водночас електроенергія залишається для них необхідною для роботи водяних насосів, систем опалення та побутового обладнання. З огляду на те, що не всі сільські домогосподарства мають фінансову спроможність придбати потужні генератори чи інші резервні джерела живлення, вони так само, як і міські жителі, залишаються вразливими до тривалих і системних відключень електроенергії [241; 242].

Зауважимо, що перебої з електропостачанням мають відчутні наслідки для економічної стабільності територіальних громад. Підприємства змушені призупиняти виробничі процеси або скорочувати робочий час (так, у липні 2024 р. 83% підприємств, більшість з яких у Чернівецькій, Дніпропетровській, Харківській, Хмельницькій, Львівській та Запорізькій областях), що безпосередньо впливає на доходи працівників і рівень зайнятості. Додаткові витрати на придбання генераторів, пального й обслуговування автономних систем живлення збільшують фінансове навантаження на мікро- і малий бізнес, а також на галузі, критично залежні від безперебійного енергопостачання. Повна або тривала втрата електроенергії стає чинником міграції населення як всередині країни, що ускладнює гуманітарну ситуацію в приймаючих громадах, так і за кордон (у грудні 2024 р. близько 30% людей виїхали до країн ЄС) [125].

Інфраструктурні руйнування мають макроекономічні наслідки: зростання інфляції, підвищення вартості енергоносіїв, зростання цін на продукти харчування, комунальні послуги тощо. Отже, руйнування

інфраструктурних об’єктів трансформується у довгостроковий чинник соціально-економічної нестабільності. За цих умов вагому роль у підтримці життєдіяльності громад відіграє міжнародна фінансова та матеріально-технічна допомога. Рішення для резервного живлення, зокрема генератори, стають критично важливими для функціонування закладів сфери освіти та охорони здоров’я, об’єктів критичної інфраструктури, систем централізованого водо- та теплопостачання в холодну пору року [241; 242].

За даними Міністерства розвитку громад та територій України у 2024 р. в країні було відновлено понад 3,8 тис. багатоквартирних і 19 тис. приватних будинків, понад 400 шкіл і 200 закладів дошкільної освіти, майже 400 медичних закладів та установ соціального захисту, 9,2 тис. об’єктів критичної інфраструктури, біля 450 об’єктів теплопостачання, понад 200 об’єктів водопостачання та водовідведення. Крім того, проведено аварійний ремонт понад 2 тис. км дорожнього покриття, відновлено 115 автомобільних і 46 залізничних мостів, біля 26 км залізничної інфраструктури тощо. Одним із пріоритетних напрямів діяльності Міністерства залишається будівництво та ремонт пошкоджених житлових будинків, закладів освіти, охорони здоров’я, сфери соціального захисту, укриттів та інших об’єктів [108].

Зазначимо, що до повномасштабного вторгнення російської федерації у 2022 р. Київська область за показником «розвиток інфраструктури» входила до 10-ки кращих регіонів [135]. Через воєнні дії в регіоні у 2022 р. було пошкоджено або зруйновано майже 27 тис. об’єктів інфраструктури, у т. ч.: 1,7 тис. багатоповерхових житлових будинків, 22,5 тис. приватних садиб, 120 адміністративних будівель і ЦНАПів, 83 заклади дошкільної освіти, 140 закладів загальної середньої освіти, 121 заклад охорони здоров’я, 9 об’єктів соціального захисту, 132 заклади культури та релігійних споруд, 27 об’єктів спорту. Орієнтовно загальні збитки, завдані житловій та соціальній інфраструктурі, становлять понад 114 млрд грн. [65; 121].

Унаслідок ведення бойових дій і тимчасової окупації окремих територій в 2022 р. постраждалими в Київській області вважаються Білоцерківський,

Бориспільський, Броварський, Бучанський, Вишгородський, Обухівський та Фастівський райони. В цих районах було пошкоджено 13292 та повністю зруйновано 4835 об’єктів лише житлового фонду, що становить понад 70% від загального обсягу руйнувань; більш як 11 тис. сімей потребують забезпечення житлом [142].

Через призму різних видів урбіциду, розглянутих у наукових публікаціях [128; 125], проаналізуємо його прояви у тій чи іншій мірі під час тимчасової окупації окремих районів Київської області.

Насамперед, необхідно виокремити фізичний урбіцид, що передбачає навмисне руйнування міської інфраструктури внаслідок бомбардувань, обстрілів й інших форм збройної агресії. Таке знищення супроводжується високим рівнем насильства, поранень і загибелі населення, значним ускладненням доступу мешканців до базових послуг і задоволення життєвих потреб, зокрема харчування, водопостачання та медичної допомоги.

Експертами проекту RebuildUA було проаналізовано й візуалізовано масштаби руйнування інфраструктури деяких територіальних громад деокупованих Київської, Чернігівської та Сумської областей. У Київській області найбільшої руйнування зазнали територіальні громади Бучанського району, що знаходиться з боку кордону з Білоруссю (табл. 2.2) [2]. Для розуміння масштабу руйнування будівель та їх структури експерти застосували таку класифікацію ступенів:

– повне руйнування – це коли відновлення неможливе: будівля повністю або значною мірою зруйнована (>50%), лише частина будівлі обвалилася до фундаменту;

– сильне руйнування – значні видимі пошкодження: обвалення частини покрівлі або серйозні руйнування та пошкодження стін;

– слабке руйнування – незначні/часткові пошкодження: легкі ушкодження даху, обвалення димоходів, пошкодження фасаду, декоративних і знімних елементів, притаманна велика кількість сміття чи уламків;

Таблиця 2.2

Оцінка руйнування територіальних громад Київської області

№	Назва населеного пункту	Кількість		з них об'єктів інфраструктури, од. (%)*					Ступінь руйнування, од. (%)				Загальна вартість збитків, млн дол. США
		жителів, осіб	зруйнованих споруд, од.	адміністра-тивної	соціальної	промислової	житлової	іншої, у т. ч. критичної	повне	сильне	слабке	імовірне	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Бучанський район													
Білогородська міська територіальна громада													
1.	с. Стоянка	405	185/1630	-	16/33	18/92	146/ 1492	5/12	32 (17,3)	23 (12,4)	60 (32,4)	70 (37,8)	77,5
Бородянська міська територіальна громада													
2.	м. Бородянка	13157	1534/9969	12/26	176/ 447	198/ 647	1147/ 8831	1/18	144 (9,4)	169 (11,0)	447 (29,1)	774 (50,5)	148,4
Бучанська міська територіальна громада													
3.	сел. Бабинці	2798	238/5046	-	3/39	14/86	222/ 4911	-	19 (8,0)	3 (1,2)	24 (10,0)	193 (80,8)	1,5
4.	м. Буча	42279	2514/20254	-	129 (5,1)	127 (5,0)	2246 (89,4)	12 (0,5)	185 (7,4)	120 (4,7)	490 (19,5)	1719 (68,4)	191,3
5.	сел. Ворзель	6618	541/6649	2/8	63/408	11/152	463/ 6046	2/35	68 (12,6)	49 (9,1)	119 (22,0)	308 (56,4)	52,0
Гостомельська міська територіальна громада													
6.	м. Гостомель	16945	4553/11874	11/72	181/321	318/719	4032/ 10722	11/39	546 (12,0)	359 (7,9)	1176 (25,8)	2472 (54,3)	342,9
7.	с. Горенка	5358	1163/5301	3/3	27/86	105/239	1028/ 4973	-	408 (35,1)	89 (7,7)	484 (41,6)	182 (15,6)	85,12
8.	с. Мощун	794	2000/2789	1/2	11/13	24/60	1964/ 2714	-	719 (36)	156 (8)	743 (37)	382 (19)	37,34
9.	с. Озера	819	320/1571	2/3	7/10	13/47	298/ 1511	-	89 (27,8)	38 (11,9)	87 (27,2)	106 (33,1)	12,60

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Дмитрівська сільська територіальна громада													
10.	с. Бузова	1548	396/2743	2/6	19/87	41/97	333/ 2548	1/5	94 (23,7)	48 (12,1)	133 (33,6)	122 (30,6)	29,7
Ірпінська міська територіальна громада													
11.	с. Забуччя	275	188/1820	-	5/29	2/23	180/ 1738	-	24 (12,8)	22 (11,7)	38 (20,2)	104 55,3	1,8
12.	м. Ірпінь	69962	10596/ 22149	18/ 27	549/ 1032	323/ 441	9690/ 20256	16/ 36	1836 (17,3)	665 (6,3)	2525 (23,8)	5570 (52,6)	921,7
Макарівська селищна територіальна громада													
13.	с. Андріївка	1082	592/1993	2/4	6/20	30/54	552/ 1913	2/2	123 (20,8)	63 (10,6)	107 (18,1)	299 (50,5)	15,3
14.	сел. Макарів	9790	2305/7757	13 (0,5)	153 (6,6)	176 (7,6)	1942 (84,3)	21 (0,9)	481 (20,9)	223 (9,7)	674 (29,2)	987 (40,2)	133,5
15.	с. Мотижин	2582	527/3998	-	12/33	36/57	479/ 3901	-	96 (18,2)	34 (6,5)	77 (14,5)	320 (60,8)	10,14
Немішаївська селищна територіальна громада													
16.	сел. Немішаєве	7783	199/4202	-	10/166	11/129	178/ 3884	-	13 (6,5)	13 (6,5)	66 (33,2)	107 (53,8)	3,5
Фастівський район													
Бишівська сільська територіальна громада													
17.	с. Ясногородка	630	185/1880	-	17/78	5/23	162/1762	1/17	73 (39,5)	16 (8,7)	54 (29,2)	42 (22,7)	6,5
Оболонський район м. Києва													
18.	сел. Пуща-Водиця	3400	54/1920	1 (2)	18 (32)	3 (5)	34 (61)	-	12 (21,4)	11 (19,6)	20 (35,7)	13 (23,2)	17,51

Примітка. До соціальної інфраструктури віднесено заклади соціально-гуманітарної сфери та комерції; до промислової – виробничі, господарські, логістичні, складські та ін. споруди та будівлі; до житлової – приватні будинки, у т. ч. багатоповерхові, присадибні, господарські споруди, гаражі та паркування; до іншої, у т. ч. критичної, – комунальне господарство, енергетику, опалення, мости тощо.

Джерело: розроблено автором за даними звітів про зруйновану інфраструктуру територіальних громад Київської області [67-84].

– імовірне руйнування – інтерпретація руйнувань будівель ускладнена через низьку якість зображення, наприклад, тінь чи погіршення роздільної здатності через високий кут поза надиром. Серед візуальних ознак можлива наявність невеликої кількості сміття, щебню чи піску навколо будівлі.

Наступним видом урбіциду є культурний. Він характеризується навмисним руйнуванням об’єктів культурної спадщини – від історичних будівель і пам’яток, зокрема релігійних споруд, закладів освіти та музеїв, до витіснення мови, традицій і культурних практик, що становлять основу локальної ідентичності. Культурний урбіцид «під приводом добрих намірів» може виникати в процесі відбудови, коли відбувається реконструкція певного об’єкта, комплексу, території чи її частини ідеологічною метою. Він може передбачати знесення історичної забудови чи культурних пам’яток для впровадження сучасних проєктів відновлення, що може мати негативні культурні, соціальні, екологічні та інші наслідки.

Психологічний урбіцид не обмежується фізичним знищенням простору чи культурних символів, а спрямований на трансформацію соціально-психологічного середовища громади, руйнування відчуття безпеки, довіри та приналежності до території. Особливо виразно такі прояви спостерігалися під час тимчасової окупації населених пунктів Київської області, де поряд із матеріальними руйнуваннями здійснювався системний тиск на цивільне населення, спрямований на його деморалізацію та підпорядкування. Психологічний урбіцид передбачає поширення пропаганди й дезінформації, ізоляцію, залякування, насильницьке виселення населення з власних будинків, примус до військової служби місцевих мешканців та інших осіб, які не змогли вчасно залишити тимчасово окуповані громади.

Економічне руйнування як одна з форм прояву збройної агресії має на меті послаблення спроможності населених пунктів через знищення виробничих підприємств, підрив торговельно-комерційної діяльності, захоплення матеріальних ресурсів, незаконне заволодіння фінансовими активами, що призводить до занепаду місцевої економіки.

Отже, урбіцид має прямі (безпосереднє фізичне знищення територіальних громад унаслідок ракетних атак, обстрілів, вибухів, мінувань, диверсійних актів тощо) та непрямі (встановлення окупаційною владою жорсткого контролю над населеними пунктами: блокпости, обмеження в'їзду чи виїзду, штучний поділ території та інше, що унеможливлює повноцінне функціонування) форми прояву. Також він може бути не лише наслідком збройної агресії, а й потенційним ризиком неправильно організованих відновлювальних процесів. Руйнування міського середовища може відбуватися й через управлінські рішення, що ігнорують потреби громади, безпекові виклики та засади сталого розвитку. У цьому контексті процес відбудови інфраструктурних об'єктів має відбуватись із дотриманням системи принципів, щоб відновлення не перетворилось на урбіцид під приводом добрих намірів [125].

Таким чином, до традиційно визначених у науковій і нормативній площині принципів – комплексного просторового планування, системності, підзвітності, відкритості, прозорості, субсидіарності та згуртованості – пропонуємо додати наступні принципи, які, на нашу думку відповідають сучасним викликам повоєнної відбудови:

– співробітництва та партисипативності – узгодження цілей, пріоритетів, завдань, заходів і дій органів публічної влади та забезпечення їхньої взаємодії з представниками приватного і громадського секторів у процесі формування та реалізації програм і проєктів відбудови та розвитку населених пунктів;

– інтегрованого й інклюзивного розвитку – поєднання галузевого, просторового та людиноцентричного підходів з урахуванням інтересів усіх мешканців, зокрема маломобільних груп населення;

– пріоритетності безпеки та стійкості – формування спроможності територій, обов'язкове врахування ризиків надзвичайних ситуацій і забезпечення захищеності населення й об'єктів критичної інфраструктури;

– гнучкості й адаптивності – здатність програм і проєктів відбудови оперативно реагувати на зміну умов і потреб громад;

– ефективного використання ресурсів і соціальної відповідальності – раціональне планування, координація та оптимальне використання людських, фінансових і матеріальних ресурсів для досягнення максимальної результативності заходів відбудови, орієнтація на врахування суспільних інтересів і підвищення якості життя населення.

Під час вторгнення у лютому 2022 р. російської армії в Київську область м. Ірпінь був останнім форпостом на підступах до столиці України, оскільки ірпінський міст забезпечував найкоротший шлях до м. Києва. Підірваний українськими військовими міст зупинив просування ворожої армії, однак водночас позбавив мешканців, які опинилися на лінії вогню, можливості швидкої евакуації. Ірпінь – це українське місто, розташоване на річці Ірпінь у передмісті столиці; є адміністративним центром Ірпінської міської територіальної громади та найбільшим містом Бучанського району Київської області. Ірпінську міську територіальну громаду утворено у 2020 р. шляхом об'єднання Ірпінської міської ради та двох сільських рад – Козинцівської (Бородянського району) та Михайлівсько-Рубежівської (Києво-Святошинського району) (рис. 2.1) [141].

Рис. 2.1. Мапа Ірпінської міської територіальної громади

Джерело: [141].

Станом на 01.01.2022 р. чисельність населення складала 66313 осіб, у т. ч. 60084 міських і 6229 сільських (села Діброва, Забуччя, Козинці, Михайлівка-Рубежівка) мешканців. Станом на 01.01.2026 р. чисельність населення в міській територіальній громаді склала 98 393 мешканців, із них: м. Ірпінь – 65 167, с. Діброва – 411, с. Забуччя – 490, с. Козинці – 981, с. Михайлівка-Рубежівка – 6113 осіб, 25231 внутрішньо переміщених осіб [141; 186].

Зазначимо, що реформа децентралізації владних повноважень змінила підхід до фінансування розвитку територій. У результаті такого об'єднання Ірпінська міська рада набула нових повноважень щодо формування мережі спроможних інфраструктурних об'єктів, здатних надавати якісні адміністративні, соціальні, освітні, медичні, спортивні, культурні й інші послуги на всій території новоутвореної громади. З 2016 р. держава фінансово підтримувала об'єднані територіальні громади шляхом надання інфраструктурної субвенції (відповідно до плану соціально-економічного розвитку даної громади). Для вирішення нагальних проблем можна було використати кошти Державного фонду регіонального розвитку, субвенції на здійснення заходів соціально-економічного розвитку територій, кошти програм (проектів) міжнародної технічної допомоги й інших програм за умови участі у відповідному конкурсі та подання інфраструктурних проектів у встановленому законодавством порядку. Це дозволило територіальним громадам будувати та ремонтувати заклади дошкільної та шкільної освіти, культури і спорту, охорони здоров'я (амбулаторії, ФАПи), центри надання адміністративних послуг, водогони, дороги, купувати спеціалізований транспорт та інше, що позитивно позначилось на спроможності громад та якості надання населенню публічних послуг.

У міському комунальному господарстві обслуговуванням житла займається КЖЕП «Ірпінь», постачанням води – КП «Ірпіньводоканал» (у 2020 р. протяжність мереж водопостачання становила 267,0 км, а водовідведення – 196,7 км), тепла – КПП «Теплоенергопостач»,

«Теплокомунсерсвіс» (теплові мережі підприємств складали 21,8 км), електроенергії – «ДТЕК Київські регіональні мережі», а природного газу – ВАТ «Київоблгаз». Соціальна інфраструктура представлена закладами освіти, охорони здоров'я, культури та спорту. Так, у місті функціонує [141]:

– 17 закладів загальної середньої освіти, з них 10 комунальної та 7 приватної форми власності, де навчаються 10515 учнів: 1-4 класів – 4920 осіб, 5-9 класів – 4566, 10-12 класів – 1029. Для 100 учнів з особливими освітніми потребами організовано навчання в інклюзивних класах і за індивідуальною формою навчання. Кількість педагогічних працівників складає 606 осіб;

– 23 заклади дошкільної освіти: 12 комунальних (ясел-садків) і 11 приватних закладів, 5 дошкільних груп у складі 1-го навчально-виховного об'єднання. Загальна кількість дітей, що відвідують заклади дошкільної освіти складає 2660 осіб, кількість педагогічних працівників – 260 осіб;

– заклади позашкільної освіти: Ірпінській центр позашкільної освіти, НВО «Освіта» та ДЮСШ, де в клубах, гуртках, секціях та інших творчих об'єднаннях займається 3013 учнів.

До спортивних об'єктів відносяться: 2 стадіони, 46 спортивних залів, 74 спортивних майданчиків, 2 тири (стрільбища), 2 плавальних басейна, 11 тренажерних зала, 27 інших спортивних споруд [141].

Значну роль у процесі відновлення історичної пам'яті, формування демократичного способу мислення, самореалізації особистості, утвердження громадського суспільства з високими гуманістичними цінностями відіграє сфера культури. У 12-ти установах створені сприятливі умови для творчого розвитку особистості, підвищення культурного рівня й естетичного виховання громадян, і задоволення культурних потреб жителів, а саме: 2 комунальні бібліотеки з 2-ма філіями у селах, 1 початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школа естетичного виховання), 3 міських будинки культури, 3 сільські клуби, 1 музей.

Медичну допомогу населенню надають 3 комунальних некомерційних

підприємств Ірпінської міської ради Київської області: «Ірпінська центральна міська лікарня», «Ірпінській міський центр первинної медико-санітарної допомоги» та «Ірпінська стоматологія», а також низка приватних установ охорони здоров'я. У 2020 р. у рамках виконання місцевої комплексної програми «Здоров'я Приірпіння» по КНП «Ірпінська центральна міська лікарня» було придбано устаткування, медичного та дослідного обладнання, інструментарію на загальну суму 13593,6 тис грн, зроблено капітальний ремонт будівлі багатопрофільного стаціонару за адресою: м. Буча, вул. Польова, 19 на суму 1729,0 тис грн. Крім того, по КНП «Ірпінська центральна міська лікарня» за Планом розвитку закладу до 2023 р. передбачалось здійснити заходи із забезпечення фінансово-економічної діяльності та управління якістю медичної допомоги.

Отже, до 2022 р. у м. Ірпінь було створено досить потужну соціальну інфраструктуру. Серед міст і районів Київщини, за обсягом виробленої будівельної продукції, місто Ірпінь посідало 9 місце. Нове будівництво склало 28,3% від загального обсягу виробленої будівельної продукції, ремонт (капітальний, поточний) – 8,4%, реконструкція та технічне переоснащення – 63,3%. Кваліфіковані кадри у виробничій сфері та сфері послуг (освіта, охорона здоров'я, культура) є невід'ємною частиною економічного розвитку.

Наприкінці березня 2022 р. Ірпінську міську територіальну громаду було повністю звільнено від окупантів. Указом Президента України від 24.03.2022 р. за здійснений подвиг, героїзм і стійкість громадян під час захисту міста від збройної агресії з боку російської федерації проти України місту Ірпінь присвоєно почесну відзнаку «Місто-герой України» [213].

Внаслідок масованих бомбардувань та обстрілів з різних напрямів міська інфраструктура зазнала значних руйнувань: знищено близько 70% об'єктів соціальної інфраструктури та 48% житлового фонду (рис. 2.2) [141]. Тому, серед перших кроків у відновленні територіальної громади було проведено аналіз стану руйнувань об'єктів інфраструктури.

Рис. 2.2. Приклад зруйнованого житлового мікрорайону у м. Ірпені у лютому-березні 2022 року

Джерело: [141].

За даними Київської школи економіки загальні збитки інфраструктури склали (млн грн) по м. Ірпінь: 17703,4 – житлова та присадибна забудова, 3685,2 млн грн – соціальна, 2952,7 – промислова, 262,5 – адміністративна та 731,5 – інша інфраструктура; по с. Забуччя: 49,85 – житлова та присадибна забудова, 1,76 – соціальна та 1,04 – промислова інфраструктура. У м. Ірпінь значних пошкоджень зазнали 119 багатоповерхівок і 1483 приватних будинки, без помешкань залишилося 16358 жителів (табл. 2.3) [70].

Зазначені масштаби дають підстави стверджувати про наявність ознак урбіциду як цілеспрямованого знищення міського середовища та його життєво важливих функцій. Відбудова зруйнованих доріг, мостів, об’єктів житлово-комунального господарства, електромереж, сфери освіти, охорони здоров’я, культури та спорту, побутового обслуговування населення, громадського харчування та роздрібної торгівлі, пасажирського транспорту, надання населенню публічних послуг тощо проходить в умовах воєнного стану [115]. Більшість проєктів із відбудови міської інфраструктури є досить капіталомісткими і коштів з місцевого бюджету не вистачає.

Таблиця 2.3

Масштаби руйнувань і грошова оцінка збитків інфраструктурних об'єктів Ірпінської міської територіальної громади

Інфраструктура	м. Ірпінь		с. Забуччя	
	масштаб руйнувань, %	сума збитків, млн грн	масштаб руйнувань, %	сума збитків, млн грн
Житлова забудова	повне – 17,5; сильне – 5,7; слабке – 23,3; імовірне – 53,5	17703,4, з них:	повне – 21; сильне – 22; слабке – 34; імовірне – 103	49,85
багатоквартирні будинки	повне – 3,6; сильне – 8,0; слабке – 33,0; імовірне – 36,8; без руйнувань – 18,6	11644,6	-	-
приватні будинки та таунхауси	повне – 7,3; сильне – 2,9; слабке – 13,0; імовірне – 32,7; без руйнувань – 44,1	5679,4	повне – 6; сильне – 8; слабке – 20; імовірне – 49	
присадибні будинки	повне – 8,5; сильне – 3,3; слабке – 10,4; імовірне – 22,5; без руйнувань – 55,4	379,4	-	-
господарські будівлі та гаражі	-	-	повне – 15; сильне – 14; слабке – 14; імовірне – 54	
Соціальна	повне – 18,6; сильне – 9,4; слабке – 27,1; імовірне – 44,4	3685,2, з них:	повне –2; слабке – 2; імовірне – 1	1,76
комерція	повне – 23,3; сильне – 11,5; слабке – 17,0; імовірне – 48,2	1116,8	-	-
готелі та заклади рекреації	повне – 19,0; сильне – 6,4; слабке – 36,5; імовірне – 38,1	414,7	-	-
офіси та конференц-центри	повне – 7,9; сильне – 5,3; слабке – 23,7; імовірне – 63,2	381,7	-	-
освіта	повне – 13,0; сильне – 14,8; слабке – 42,6; імовірне – 29,6	1375,9	-	-
охорона здоров'я	сильне – 3,9; слабке – 61,5; імовірне – 34,6	236,6	-	-
спорт, культура та релігія	повне – 24,0; слабке – 32,0; імовірне – 44,0	132,7	-	-
Промислова	повне – 10,2; сильне – 15,2; слабке – 35,3; імовірне – 39,3	2952,7	повне – 1; слабке – 1	1,04
Адміністративна	повне – 5,6; сильне – 11,1; слабке – 16,7; імовірне – 66,8	262,5	-	-
Інша	повне – 6,3; сильне – 18,6; слабке – 25,0; імовірне – 50,0	731,5	-	-

Джерело: [70].

Аналіз масштабів руйнувань і грошова оцінка збитків інфраструктурних об’єктів Ірпінської міської територіальної громади ще раз підтверджує про прояв урбіциду як форми фізичного знищення будівель та інфраструктури, що паралізує повноцінне функціонування громади. Місто Ірпінь стало своєрідною лабораторією з вивчення проблем, з якими стикається Україна під час звільнення територій та їх подальшої відбудови. Насамперед, йдеться про необхідність збалансування умов функціонування територіальної громади в умовах воєнного стану з достроковими планами мирного розвитку, узгодження прагнення громадян якнайшвидше повернутися до звичайного життя з потребою у ретельному та системному плануванні відновлювальних процесів [267].

Вирішення проблем відновлення міської інфраструктури потребує пошуку нових форм господарювання, розширення можливостей для запровадження міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва, зокрема через реалізацію відповідних програм і проєктів. Відбудова зруйнованої інфраструктури та забезпечення сталого розвитку територіальних громад зумовлюють необхідність трансформації управлінських підходів до прийняття рішень на всіх рівнях публічної влади. Органи публічної (державної та місцевої) влади виступають ініціаторами проведення робіт із відбудови, спільно фінансують їх реалізацію та контролюють процес. Попри тотальний дефіцит будівельних та інших матеріалів, органи міської влади одними з перших серед деокупованих територіальних громад розпочали процес відбудови.

З огляду на масштаби та цілеспрямований характер руйнувань міської інфраструктури в територіальних громадах Київської області, відбудова має передбачати фізичне відновлення об’єктів поряд з відтворенням просторових, соціально-економічних і культурних зв’язків, що забезпечують цілісність міського середовища. Відновлення має також охоплювати заходи з підвищення соціально-психологічної стійкості населення, відновлення довіри до публічних інституцій та залучення громадськості до прийняття рішень.

2.2. Аналіз залучення інвестицій у проєкти відбудови об'єктів інфраструктури в Ірпінській міській територіальній громаді

У Плані відбудови України на наступні 10 років визначено потребу в інвестиціях у розмірі понад 750 млрд дол., а за оцінкою деяких експертів – більш ніж 1 трлн дол. З початку повномасштабного вторгнення загальний обсяг фінансової підтримки від Європейського Союзу перевищив 26 млрд євро., що свідчить про готовність міжнародної спільноти долучатися до процесу відновлення. Європейська Комісія ще в 2022 р. ініціювала створення Платформи відновлення України та фінансового фонду «RebuildUkraine», які дозволяють координувати роботу всіх учасників, забезпечуючи прозорість, підзвітність та ефективне управління ресурсами. Формування фонду здійснюється за рахунок внесків країн ЄС, G7 і G20, міжнародних фінансових інституцій, а також кредитів, наданих під гарантії ЄС [260].

У січні 2023 р. було створено Міжвідомчу донорську координаційну платформу, співголовами якої стали Європейська Комісія, Україна та США, а секретаріати розташовані в Брюсселі та Києві [26]. Основною метою її діяльності є налагодження ефективної взаємодії між міжнародними донорами для надання допомоги Україні у скоординований, прозорий і підзвітний спосіб. До складу платформи увійшли країни G7, а також ключові фінансові організації, зокрема – Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Європейський інвестиційний банк. Цей перелік не є вичерпним, оскільки платформа є відкритою для інших держав і партнерів, які прагнуть на системній основі долучатися до підтримки процесів відновлення України.

Актуальним фінансовим джерелом підтримки став краудфандинг. Для України це відносно новий механізм фінансування, проте тривалий час активно використовується у США, Японії, Гонконзі, Сінгапурі та низці європейських держав. Він дає можливість залучати кошти без посередництва банків, венчурних фондів чи фондових бірж, що робить процес фінансування

більш доступним, гнучким і демократичним. У світовій практиці найпоширенішими напрямами такого фінансування є соціальні проєкти, інновації та винаходи, інформаційні технології, розвиток малого бізнесу, а також культурний і креативний сектори економіки, підтримка яких розглядається як важлива передумова забезпечення сталого розвитку суспільства [270].

У 2023 р. Європейська комісія спрямувала до бюджету України (крім прямої бюджетної підтримки) 66 млн євро на реконструкцію та відновлення закладів загальної шкільної освіти та 100 млн євро на гуманітарні потреби. У 2024 р. додатково передбачено 75 млн євро на забезпечення постраждалих осіб житлом, водопостачанням, освітою та медичною допомогою. Загалом фінансування гуманітарних проєктів від Європейської комісії з початку військової агресії російської федерації становив 860 млн євро, що свідчить про стратегічну підтримку розвитку критично важливих інфраструктурних об’єктів на місцевому рівні.

За інвестиційними проєктами Світового банку в 2023 р. Україна отримала 4,9 млрд дол. США, а в першому кварталі 2024 р. – ще 1,2 млрд дол. США, з яких приблизно 75% становили грантові кошти. Міжнародний валютний фонд у березні 2023 р. затвердив програму розширеного фінансування для України (Extended Fund Facility) на суму 15,6 млрд дол. США, спрямовану на стабілізацію бюджетів і підтримку реформ із повоєнного відновлення та реконструкції. Радою ЄС у 2024 р. прийнято рішення про виділення Україні додаткових 50 млрд євро на період 2024-2027 рр. через «Ukraine Facility», що передбачає пряме бюджетне та грантове фінансування для підтримки економічного розвитку й євроінтеграційного курсу держави.

На середньострокову перспективу заплановано роботу Фонду розвитку потенціалу України з бюджетом 65 млн дол. США для забезпечення макроекономічної стабільності та повоєнної відбудови. Управління Фондом ліквідації наслідків збройної агресії (у складі державного бюджету) покладено на Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України (далі

– Агентство відновлення), джерелами якого є гранти та позики міжнародних партнерів. Агентство відновлення має право випускати облігації, запозичувати кошти у міжнародних організацій та реалізовувати проєкти публічно-приватного партнерства та концесії. На 2023 р. асигнування Фонду склали 35,5 млрд грн (приблизно 1 млрд євро), із запланованою реалізацією майже 3500 проектів відновлення у пріоритетних регіонах, загальною вартістю 650 млрд грн (майже 17 млрд євро) [34].

У 2023 р. Міністр фінансів України підписав Гарантійну угоду з Кредитною установою для відбудови (KfW) щодо надання кредитного фінансування НЕК «Укренерго» в обсязі 24 млн євро з метою підвищення ефективності передачі електроенергії та інтеграції української об'єднаної енергетичної системи до європейської. В цілому портфель діючих проєктів KfW в Україні налічує 7 інвестиційних проєктів на загальну суму близько 295 млн євро [47].

У 2024 р. Агентство відновлення у межах співпраці з Європейським інвестиційним банком отримало 50 млн євро на закупівлю тимчасових мостів для пересування населення і 30,7 млн євро на модернізацію інфраструктурних об'єктів у містах Києва, Одеси, Львова, Луцька та Сум тощо. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) надав 100 млн євро кредиту на відновлення гідроелектростанцій. Уряд Данії виділив грант у розмірі 10 млн данських крон (1,45 млн дол. США) на проєкти міжмуніципального співробітництва міст Орхуса, Копенгагена, Києва, Львова та Миколаєва в сфері очищення води та забезпечення стабільного енергопостачання. Японія передала Україні 1800 захисних конструкцій для об'єктів критичної інфраструктури; частину з них розміщено в прифронтових регіонах, де критична інфраструктура потребує посиленого захисту [48; 121; 132].

У 2025 р. Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії виділило 17 млн фунтів стерлінгів (близько 21,2 млн дол. США) – на реалізацію інноваційних енергетичних проєктів; 10 млн фунтів стерлінгів (близько 12,4 млн дол. США) – на відновлення, відбудову та подальше

реформування української економіки; 50 млн фунтів стерлінгів (близько 62,4 млн дол. США) – на запуск програми SPIRIT і зміцнення інклюзивних соціальних систем і послуг. Разом із японськими партнерами Міністерство розвитку громад і територій України реалізовувало 4 масштабні ініціативи в межах Проєкту з екстреного відновлення та реконструкції на загальну суму близько 700 млн дол. США, які передбачають відбудову критично важливих інфраструктурних об'єктів [49].

Однією з історій успіху є відновлення в 2024 р. транспортного сполучення на міжнародній трасі М-07 Київ – Ковель – Ягодин між Києвом і Гостомелем. Відновлений міст має чотири смуги руху та два тротуари, ширина проїзної частини становить 18 м, а роботи включали демонтаж зруйнованих конструкцій, встановлення опор і балок, бетонування та гідроізоляцію, облаштування покриття, перильного та бар'єрного огородження й освітлення [225]. Цей приклад показує, що координація державних і міжнародних ресурсів дає конкретні результати у відновленні стратегічної інфраструктури.

Зазначимо, що Всеукраїнська програма «Відбудова України» почалася саме з Ірпінської міської територіальної громади, з акцентом на житлово-комунальне господарство в м. Ірпінь, Михайлівсько-Рубежівському та Козинцівському старостатах. Для ліквідації наслідків бойових дій кошти виділялись з резервного фонду державного бюджету (розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.04.2022 р. № 280-р). Так, на Київську область у 2022 р. було виділено 400 млн грн., з яких Ірпінській міській територіальній громаді дісталось 150 млн грн. Згодом на область було виділено додатково ще 600 млн грн, з яких Ірпінська міська територіальна громада отримала 300 млн грн на відновлення об'єктів міської інфраструктури (розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 р. і 14.10.2022 р.), а Київська обласна військова адміністрація надала субвенції на суму 95 млн грн на закупівлю будівельних матеріалів. Основна частина коштів спрямувалась на поточні ремонти житлових будинків [122; 169].

Зазначимо, що у 2022 р. територіальні громади Київської області, які

зазнали найбільших пошкоджень і руйнувань міської інфраструктури, відвідало близько 200 іноземних делегацій на рівні глав держав, урядів, національних парламентів, зовнішньополітичних відомств і керівників міжнародних організацій; у 2023 р. кількість таких візитів становила 141. У Київській області гуманітарну допомогу надають понад 70 міжнародних організацій. Це свідчить про значну увагу світової спільноти до процесів відновлення регіону й Ірпінської територіальної громади зокрема, та готовність залучати ресурси для відбудови міської інфраструктури [122].

У 2022 р. було засновано ГО «Фонд відновлення Ірпеня» (далі – Фонд), якою разом із Інвестиційною радою Ірпеня розробила платформу www.IprinHelp.com, на якій публікуються інформаційні матеріали щодо стану руйнувань по кожному об’єкту інфраструктури, приблизні кошториси відновлювальних робіт і дані про залучених міжнародних партнерів. Місією Фонду є об’єктивне інформування світової спільноти про наслідки руйнувань і пошук донорів для відбудови, перш за все, житлового фонду (багатоквартирного та приватного) і соціальної інфраструктури [148].

План відбудови та реконструкції Ірпінської міської територіальної громади реалізується поетапно. Для залучення необхідного фінансування та впровадження пріоритетних проєктів важливо належним чином презентувати власне стратегічне бачення відновлення територіальної громади потенційним партнерам і донорам. З цією метою було проведено оцінку потреб: фахівці та волонтери визначили об’єкти, які є першочерговими та найбільше потребували відновлення. На основі зібраних даних розроблено План відновлення Ірпінської міської територіальної громади на 2023-2033 роки (українською та англійською мовами для представлення міжнародним інвесторам). Документ містить перелік із 23-х проєктів, що потребують фінансування (табл. 2.4) [151].

Гостра потреба у відновленні об’єктів інфраструктури та пошук різних напрямів залучення інвестицій зумовили активне розширення міжнародних зв’язків Ірпінської міської ради та налагодження партнерських зв’язків.

Таблиця 2.4

Перелік проєктів, що потребують залучення інвестицій для відбудови та повоєнного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2023-2033 роки

№	Назва	Сума, тис. євро
1	Будівництво ресторанного бізнесу в парках	від 500,0
2	Будівництво розважальних зон і ресторанного бізнесу на набережній	від 500,0
3	Будівництво санаторно-реабілітаційного центру	6 000,0
4	Будівництво приватного пологового будинку	1 500,0
5	Будівництво приватної школи	від 2 000,0
6	Будівництво спортивного комплексу з басейном	від 2 500,0
7	Будівництво дошкільних навчальних закладів	від 2 000,0
8	Створення туристичного кластеру «Сад української літератури»	3 000,0
9	Будівництво мистецького центру «IRPIN ART HOUSE»	2 000,0
10	Будівництво будинку дитячої творчості	2 000,0
11	Будівництво пляжної зони на річці Ірпінь	2 000,0
12	Будівництво льодової арени	8 000,0
13	Будівництво будинку для літніх осіб (хоспісу)	1 000,0
14	Створення технологічного або індустріального парку	індивідуально
15	Будівництво очисних споруд	8 000,0
16	Створення велосипедної інфраструктури	від 100,0, індивідуально
17	Будівництво монорельсу Ірпінь – Київ	150 000,0
18	Будівництво аквапарку на озері	15 000,0
19	Будівництво багатофункціональних житлових комплексів	індивідуально
20	Будівництво тепличного комплексу	200,0
21	Будівництво співочого поля в с. Михайлівка-Рубіжівка	2 500,0
22	Будівництво сміттєсортувального комплексу	2 000,0
23	Реконструкція спортивного комплексу Державного податкового університету	15 000,0

Джерело: [151].

Місцева влада та Фонд постійно презентують зруйновані або пошкоджені об’єкти й пропонують взяти участь у їх відновленні. Переговори щодо відбудови міської інфраструктури відбувались на таких міжнародних заходах, як «Baltic Business Forum» (травень 2022 р., Польща), П’ята міжнародна німецько-українська конференція партнерства (жовтень 2022 р., Німеччина), форум «Rebuild Ukraine 2023» (лютий 2023 р., Польща), дипломатичний форум «Meridian Diplomacy Forum 2023» (квітень 2023 р., США), Українсько-італійська конференція з відбудови України (квітень 2023 р., Італія), Шоста німецько-українська конференція муніципальних партнерства (листопад 2023 р., Німеччина) та інші. Ведеться активна робота з налагодження міжмуніципального співробітництва з муніципалітетами Бельгії, Грузії, Іспанії, Італії, Литви, Німеччини, Польщі, Португалії, США [89; 119; 121].

За результатами зустрічі з Асоціацією мерів міст Франції у червні 2022 р. було підписано Меморандум про співпрацю, а в листопаді того ж року – Угоду про побратимство між містами Ірпінь і Маямі (Флорида, США), яка передбачає співпрацю органами місцевого самоврядування у сферах розвитку бізнесу, культури, туризму, освіти, охорони здоров’я, забезпечення безпеки та відновлення інфраструктури [25; 96]. Подібні міжмуніципальні угоди мають стратегічне значення, оскільки дозволяють створювати довгострокові інвестиційні та технологічні партнерства.

Для забезпечення тимчасовим житлом 386 осіб, які його втратили через військову агресію, за підтримки Уряду Польщі та Міністерства розвитку громад та територій України в серпні 2022 р. в Ірпені було відкрито модульне містечко «Дубки» (на території містечка облаштовано бібліотеку, спортивну залу, дитячу ігрову кімнату, кімнату для відпочинку, зону для прання й прасування). З червня по листопад 2022 р. для 75 мешканців тимчасово діяло «Залізне містечко» (спільний проект Ірпінської міської ради та АТ «Укрзалізниці») з облаштованими спальними вагонами, зоною відпочинку

та дитячим майданчиком, безкоштовним харчуванням від World Central Kitchen.

Зібрані через ініційовану Президентом України В. Зеленським платформу UNITED24 кошти були спрямовані на відбудову 7 багатоквартирних будинків, що забезпечило житлом 698 сімей, та стадіон «Чемпіон». Фінансування заміни віконних конструкцій і закупівлі будівельних матеріалів здійснювалось за рахунок субвенції обласного бюджету та цільової програми АТ «Укрзалізниці» [94]. Ці приклади демонструють як поєднання державної та міжнародної підтримки дають змогу швидко й ефективно вирішити критичні соціальні проблеми.

Станом на вересень 2022 р. в Ірпінській територіальній громаді проживало 11 626 дітей віком від 6 до 18 років. Було зафіксовано руйнування та пошкодження 21 закладу освіти (різного ступеня – від 5% до 75%). Наприклад, у закладі дошкільної освіти (далі – ЗДО) № 4 «Казка» (на 70% була зруйнована покрівля і на 90% – вікна, двері, вхідні групи) німецьким благодійним фондом «Future for children» («Майбутнє для дітей») відновлено дах, вікна, двері, проведено поточний ремонт внутрішніх приміщень, а компанією «LC WAIKIKI Україна» облаштовано укриття. У ЗДО № 8 «Колібрі» турецькою компанією «TIKA» відновлено харчоблок, фасад, приміщення для ігор і місця загального користування. Завдяки підтримці міської ради заклади критичної та соціальної інфраструктури (зокрема, в сфері освіти та охорони здоров'я) отримали засоби безперебійного живлення, зокрема генератори.

У 2025 р. с. Козинці капітально відремонтовано дошкільний заклад освіти «Івасик-Телесик». Усі будівельні матеріали були надані Благодійним фондом «Solidarity» компанії «Леруа Мерлен», а фінансування робіт забезпечено за рахунок місцевого бюджету. В межах міжнародної ініціативи «Renewables4Ukraine», започаткованої Українською та Всесвітньою вітроенергетичними асоціаціями, в закладі встановлено сонячну електростанцію потужністю 16,5 кВт. Благодійною організацією «Освітні

ресурси і технологічний тренінг» залучено близько 14 млн грн на оновлення Козинцівської гімназії; фінансування забезпечено благодійником зі Швейцарії [91].

З метою створення безпечних умов організації освітнього процесу за підтримки UNICEF облаштовано 10 укриттів у закладах загальної та дошкільної освіти, оновлено пошкоджені фасади, дахи та приміщення, встановлено нові вікна та двері. За підтримки Київської обласної державної адміністрації ліцеї № 1, «Лінгвіст» і «Мрія» отримали сучасне обладнання для харчоблоків. Крім того, Ірпінська міська рада та Благодійна організація «Фонд “Дій для України” (Energy Act For Ukraine)» уклали Меморандум щодо реалізації проектів посилення енергетичної незалежності об’єктів соціальної та критичної інфраструктури шляхом використання навчальними та медичними закладами державної та комунальної форм власності відновлюваних джерел енергії. У межах проекту «100 сонячних шкіл» в академічному ліцеї «Мрія» встановлено сонячну станцію потужністю 20 кВт, що демонструє перспективи інтеграції сталих технологій у процес відновлення [142].

За підтримки Департаменту освіти і науки Київської обласної військової адміністрації в закладах загальної середньої освіти створено п’ять навчальних кабінетів (два кабінети фізики та по одному кабінету математики, біології й хімії), надано чотири мультимедійні комплекси з програмним забезпеченням із навчальних предметів і курсів. З 01.09.2022 р. у 375 шкільних класах у змішаному форматі розпочали навчання 10 592 учнів, серед яких 750 внутрішньо переміщених осіб, а понад 600 дітей відвідували сім закладів дошкільної освіти. Завдяки підписаному Ірпінською міською радою Меморандуму з UNICEF і виділеним коштам у розмірі 2 млн дол. США відремонтовано ліцей № 3, де було відновлено навчальний процес 01.09.2024 р. Отже, цільове фінансування міжнародних партнерів ефективно сприяє відновленню освітньої інфраструктури та навчального процесу, забезпечуючи безперервність навчання дітей територіальної громади.

Після деокупації було виявлено серйозні руйнування спортивної інфраструктури. Один із корпусів Ірпінської дитячо-юнацької спортивної школи повністю згорів усередині та залишився без стелі. Приміщення дитячо-юнацької спортивної школи частково відремонтовані за кошти благодійників (80,0 тис. грн) і один з корпусів вже функціонує для тренувань спортсменів. У Центрі фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх» за кошти з місцевого бюджету (1 млн грн) облаштовано укриття площею 150 кв. м. Міський стадіон «Чемпіон» через пошкодження поля, трибун і підтрибунних приміщень підлягав демонтажу. Аналогічні руйнування зафіксовані в спортивному комплексі Державного податкового університету. На відбудову міського стадіону «Чемпіон» (з потребою у 24 млн грн) за сприяння амбасадора платформи UNITED24 А. Шевченка футбольним клубом «Мілан» (Італія) виділено 6 млн грн і футбольним клубом «Шахтар» (Україна) ще 4 млн грн. У 2025 р. об'єкт був готовий на 40%. Стадіон поступово набуває вигляду сучасного спортивного комплексу, здатного приймати як місцеві команди, так і проводити масштабні змагання [91-94].

Воєнні дії значно вплинули на розвиток об'єктів культурної інфраструктури у громаді. Так, шість закладів культури зазнали пошкоджень і руйнувань, зокрема центральний будинок культури і клуб «Романівка», історико-краєзнавчий музей, міський будинок культури, міська публічна бібліотека імені М. Рильського і дитяча школа мистецтв імені М. Вериківського, що підтверджує наявність в Ірпінській територіальній громаді культурного урбіциду. На відбудову історико-краєзнавчого музею, міського будинку культури, міської публічної бібліотеки імені М. Рильського та дитячої школи мистецтв імені М. Вериківського з місцевого бюджету виділено 1,9 млн грн, а для відділу культури, національностей та релігій Ірпінської міської ради придбано звукове обладнання на суму 200,0 тис. грн.

Функціонування медичних закладів є важливою складовою соціальної інфраструктури. Внаслідок бойових дій пошкоджено будівлі КНП «Ірпінської центральної міської лікарні», включаючи медичний центр, пологовий

будинок, протитуберкульозне відділення, гуртожиток для медпрацівників, дитячу міську лікарню, консультативно-діагностичні поліклініки для дорослих і дітей та багатопрофільний стаціонар. За підтримки благодійних організацій «Project Hope» і «Діти світу» встановлено нові вікна, Київської обласної організації Товариства Червоного Хреста України розроблено проектну документацію та виконано роботи з капітального ремонту дитячої міської лікарні на суму понад 5 млн грн. Протягом 2022-2023 рр. частково за рахунок обласного бюджету відбудовано консультативно-діагностичні поліклініки для дорослих і дітей та багатопрофільний стаціонар, а також закуплено медичного обладнання і техніки на 6 544 880 грн [210-211].

З метою посилення енергетичної незалежності в Ірпінській амбулаторії № 4 встановлено сонячні панелі автономного живлення Tesla. КНП «Ірпінський міський центр первинної медико-санітарної допомоги» в рамках кампанії Всесвітньої вітроенергетичної асоціації (WWEA) та Глобальної платформи Global100RE «Renewables4Ukraine» отримав дві мобільні сонячні станції потужністю 3 кВт українського виробника KNESS Energy, які забезпечують безперебійну роботу амбулаторії сімейної медицини № 3 в м. Ірпені та амбулаторії в с. Михайлівка-Рубежівка. Впровадження відновлюваних джерел енергії є прикладом сталого підходу до модернізації об’єктів міської інфраструктури.

Внаслідок бойових дій було втрачено понад 95% спеціалізованої техніки, обладнання та матеріалів, повністю знищено всю матеріальну та ремонтну базу КП «Ірпіньводоканал» Ірпінської міської ради, пошкоджено об’єкти водопостачання та водовідведення, а саме: 3 об’єкти водозабору – артеріальні свердловини; 5 водопровідних очисних споруд і водопровідних насосних станцій; 28 одиниць автотранспорту спеціального призначення й інших механізмів; 2 резервуари чистої води; 5 каналізаційних насосних станцій; адміністративна будівля, будівля електроцеху та котельні, гаражі, пункт технічного обслуговування й бомбосховище підприємства. Станом на 01.01.2023 р. КП «Ірпіньводоканал» відновили надання послуг з

централізованого водопостачання та водовідведення 46 202 користувачам у містах Ірпінь і Буча, селищах Ворзель і Гостомель, а також селах Діброва, Козинці та Михайлівка-Рубежівка.

За результатами зустрічі керівництва міст Ірпінь і Борн (Німеччина) в березні 2023 р. КП «Ірпіньводоканал» уклало Меморандум про співпрацю з Асоціацією водопостачання та водовідведення міста Борна (Zweckverband Wasser/Abwasser Bornaer Land). Результатом стала грантова підтримка на суму 200 тис. євро для закупівлі насосного обладнання для водопостачання та водовідведення. Грант профінансовано Федеральним Міністерством економічного співробітництва та розвитку (BMZ) у рамках пілотного проекту «Операторська платформа» і реалізується через співпрацю Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) та ТОВ «Engagement Global» / Сервісною службою «Міста в єдиному світі». Окрім технічного оснащення, німецькі колеги передали ірпінським пожежникам спеціалізовану пожежно-рятувальну машину, здатну виконувати широкий спектр аварійно-рятувальних робіт. У межах цієї співпраці обговорювалась реконструкція пожежного депо добровільної пожежної служби Ірпеня, що демонструє важливість комплексного підходу до безпеки громади та посилення потенціалу реагування на надзвичайні ситуації [141].

Через ведення бойових дій комунально-побутове підприємство «Теплоенергопостач», яке постачає тепло у багатоквартирні будинки Ірпінської міської територіальної громади, мало пошкоджених 12 з 22 котелень, також частково постраждало виробниче обладнання. Проведені ремонтно-відновлювальні роботи, включно з відновленням фасадів, дахів, димових труб, обладнання, забезпечили готовність котелень до опалювального сезону, що є критично необхідним для стабільного надання комунальних послуг [117; 145].

Під час окупації КП «УЖКГ «ІРПІНЬ» втрачено близько 30% спеціалізованої техніки, пошкоджено 179,442 км ліній електричних мереж, половина з яких була зруйнована, а також значну кількість об’єктів

благоустрою та житловий фонд. Наприкінці 2022 р. підприємство надавало комунальні послуги 29 743 споживачам у м. Ірпінь (12527 осіб у приватному секторі та 15318 – у багатоквартирних будинках), 1163 особі у с. Михайлівка-Рубежівка, 252 особі в с. Забуччя та 483 особі в с. Червоний Хутір.

Із 127 будинків, що перебували в управлінні підприємства, 13 визнані небезпечними для проживання, інші зазнали різного ступеня пошкодження (покрівель, фасадів, вікон, стін, ліфтів тощо). На кінець 2022 р. у 41 будинку повністю або частково відновлено покрівлі, з яких 4 покрівлі відремонтовано за кошти Міжнародного Комітету Червоного Хреста в Україні (8,7 млн грн), а 26 – за рахунок місцевих (1,7 млн грн.) та обласних (5,7 млн грн) субвенцій. Підприємством надано матеріали та спільно з власниками квартир проведено ремонтні роботи ще 11 покрівель житлових будинків. Також здійснено капітальний ремонт 4-х ліфтів на суму 1,33 млн грн. У 66 будинках встановлено вікна в місцях загального користування (8,4 млн. грн) [146].

З квітня 2022 р. комунальне підприємство проводить масштабні роботи з відновлення та реконструкції об’єктів інфраструктури та житлового фонду. Зокрема, повністю або частково замінено 64 км ліній вуличного освітлення (з місцевого бюджету виділено майже 2,5 млн. грн), відновлено пошкоджені світлофорні об’єкти (450 тис. грн.). У 2022 р. в Ірпінській міській територіальній громаді було проведено ремонт 62,14 км дорожнього (за рахунок місцевого й обласного бюджетів) і 18,55 км тротуарного покриття. Для відновлення пошкоджених житлових будинків у співфінансуванні з місцевим бюджетом і за міжнародної технічної підтримку Програми «U-LEAD з Європою» придбано потрібні одиниці комунальної техніки, обладнання, інструменти та будівельні матеріали [146; 211].

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації працівники КП «Муніципальна варта» активно долучились до захисту міста, 20% особового складу були мобілізовані до лав Збройних Сил України й інших підрозділів. Після звільнення території було встановлено, що повністю знищено телекомунікаційну мережу і загальноміську систему

відеоспостереження. У квітні-грудні 2022 р. проведено комплекс заходів із відновлення телекомунікаційної мережі, ситуаційного центру та серверних, а також цілодобової «гарячої лінії» Муніципальної варти. У місті функціонує шість рупорних гучномовців для оповіщення громадян про надзвичайні ситуації, а також Служба гуманітарного розмінування, що підвищує рівень безпеки мешканців.

У 2023 р. працівниками комунального підприємства з благоустрою відремонтовано Ірпінську набережну, протяжністю майже 10 км – найбільшу в Київській області. Інвестиції в благоустрій та громадські простори сприяють не лише естетичному відновленню населених пунктів, а й підвищують якість життя мешканців, створюючи комфортне середовище для громади. Відбудова житлової інфраструктури залишається пріоритетом, оскільки відновлення багатоповерхових будинків стимулює повернення громадян до населених пунктів.

На відновлення пошкоджених багатоквартирних будинків у Київській області Кабінетом Міністрів України внесено зміни до розпорядження від 10.01.2023 р. № 20-р, збільшивши фінансування з 465,48 млн. грн до 638,94 млн. грн для відбудови 18 багатоповерхових будинків у містах Бородянка, Гостомель та Ірпінь, селах Бузова й Мила (у рамках ініціативи UNITED24). Зокрема, за цією постановою в Ірпені передбачено відбудувати 7 житлових будинків, у т. ч. ЖК «Ірпінські Липки», фінансування якого зросло до 48,93 млн. грн [207]. Найвищий будинок Ірпеня – 18-ти поверховий «Титан» ЖК «Синергія 2+» відбудовано за підтримки Благодійного фонду «Леруа Мерлен Солідарність».

У перші роки відбудови в Київській області реалізовувались програми «єВідновлення», «Нова оселя», які запровадили нову модель співпраці між органами публічної влади та забудовниками через пошук оптимальних рішень щодо застосовування механізмів реалізації права громадян на забезпечення житлом, зокрема через його придбання, формування органами місцевого самоврядування списків осіб, які потребують житла тощо (табл. 2.5, 2.6) [197].

Таблиця 2.5

Паспорт програми «Нова оселя» на 2022-2023 роки

№	Показник	Характеристика
1	Ініціатор розроблення програми	Київська обласна державна адміністрація
2	Дата, номер і назва документа органу виконавчої влади про ініціювання розроблення програми	розпорядження начальника Київської обласної військової адміністрації від 30.05.2022 № 283 «Про ініціювання розробки проекту Програми «Нова оселя» на 2022-2023 роки»
3	Дата, номер і назва розпорядчого документа про схвалення проекту програми / змін до програми	розпорядження начальника Київської обласної військової адміністрації від 14.06.2022 № 317 «Про схвалення проєкту Програми «Нова оселя» на 2022-2023 роки»
4	Розробник програми	Департамент містобудування та архітектури
5	Співрозробники програми	-
6	Головний розпорядник коштів	Департамент містобудування та архітектури
7	Відповідальний виконавець програми	Департамент містобудування та архітектури
8	Учасники програми (співвиконавець)	Департамент соціального захисту населення та Департамент ЖКГ Київської ОДА; міські, селищні, сільські ради
9	Термін реалізації програми	2022-2023 рр.
10	Перелік місцевих бюджетів, які беруть участь у виконанні програми (для комплексних програм)	Обласний бюджет, районні бюджети, бюджети територіальних громад
11	Загальний обсяг фінансових ресурсів, необхідних для реалізації обласної програми (всього – тис. грн), у т. ч.:	2 805 000,0
11.1	коштів державного бюджету	1 000 000,0
	коштів обласного бюджету	605 000,0
	коштів місцевих бюджетів	200 000,0
	коштів інших джерел, не заборонених законом	1 000 000,0

Джерело: [197].

Таблиця 2.6

Напрями діяльності та заходи Програми «Нова оселя» на 2022-2023 роки

№ з/п	Назва напряму програми	Перелік заходів програми	Термін виконання	Виконавці	Орієнтовні обсяги фінансування, тис. грн.	Очікуваний результат
1.	Сприяння розв'язанню житлових проблем осіб, мешканців області, житло яких руйноване або непридатне для проживання	Створення реєстру сімей, житло яких, зруйноване або непридатне для проживання, згідно порядку, затвердженого обласною радою	2022	Міські, селищні, сільські ради, Департамент містобудування та архітектури Київської ОВА	не потребує фінансування	Створений реєстр сімей
2.		Створення реєстру житла, що відповідає вимогам визначеним Програмою, наміченого до викупу для надання сім'ям, житло яких зруйноване або непридатне для проживання внаслідок збройної агресії російської федерації проти України	2022-2023	Департамент містобудування та архітектури Київської ОВА		Створений реєстр житла
3.	Забезпечення житлом сімей, житло яких зруйноване або непридатне для проживання внаслідок збройної агресії російської федерації проти України	Викуп житла внесеного до реєстру та передача сім'ям, житло яких зруйноване, або непридатне для проживання внаслідок збройної агресії російської федерації проти України	2022-2023	Департамент містобудування та архітектури Київської ОВА, забудовники, особи, що постраждали	2022 р.: 500 000,00 (держбюджет), 302 500,00 (обл. бюджет), 100 000,00 (місц. бюджети), 500 000,00 (інші незаборонені законом джерела) 2023 р.: 500 000,00 (держбюджет), 302 500,00 (обл. бюджет), 100 000,00 (місц. бюджети), 500 000,00 (інші незаборонені законом джерела)	Придбане та передане сім'ям житло
Всього					2 805 000,00	

Джерело: [197].

В Ірпінській міській територіальній громаді за 2 роки реалізації програми «єВідновлення» було залучено більш 2 млрд грн, 1320 власників пошкодженого житла отримали компенсацію на суму 130,7 млн. грн, видано 23 житлові сертифікати на придбання нового житла взамін повністю зруйнованого на загальну суму 91,9 млн. грн. Частково відновлено 360 приватних будинків на загальну суму 27,2 млн грн. У межах обласної програми «Відновлення приватних будинків» триває відновлення майже 80 приватних будинків. На початок 2024 р. за рахунок коштів Резервного фонду державного бюджету, обласної субвенції, міжнародних партнерів, благодійних організацій і програми «Віднови Дім» відбудовано 499 багатоповерхових будинки на суму 455,9 млн грн [141].

Прикладом застосування інноваційного підходу до створення безпечного житла є проєкт «Об'єднані заради допомоги», який за підтримки благодійного фонду «Обійми нації» реалізував будівництво першого в Україні 3D-будинку з кімнатою безпеки, стіни якої виконані з посиленого бетону, а друк основи будинку тривав 5 діб. Комплекс робіт включав створення комунікацій, проведення ремонтних робіт і благоустрою подвір'я. Проєкт реалізовано спільно з благодійними фондами «Обійми нації» і «Житло для ВПО», компаніями «3D technology UTU», «I'm home» (девелоперська), «Fenix group» (інвестиційно-будівельна) та «Pobudova concept» (проєктант). Кураторами проєкту виступили Ірпінська міська рада та біля 30 партнерів.

У 2025 р. було відновлено житловий будинок на 350 сімей. Вартість робіт з реконструкції становила понад 87 млн грн., фінансування здійснено в межах UNITED24. В рамках програми «Віднови дім» відновлено ще 3 житлові будинки, які є черговим прикладом ефективної співпраці органів публічної влади з міжнародним бізнесом і благодійними організаціями – роботи проводилися за фінансової підтримки Благодійного фонду «Solidarity» компанії «Леруа Мерлен» у співпраці з Фондом Говарда Баффета та «Global Empowerment Mission». У багатьох багатоповерхових будинках, в яких створено ОСББ та кооперативи, відновлювальні робили виконувались в межах

міської Програми підтримки об’єднань співвласників багатоквартирних будинків та кооперативів у місті Ірпінь на 2023-2025 роки на умовах співфінансування: 30% – за рахунок коштів ОСББ, 70% – з міського бюджету [91-92].

Таким чином, проведений аналіз залучення інвестицій до проєктів відбудови об’єктів міської інфраструктури свідчить про формування комплексної багатоканальної моделі фінансування, що поєднує бюджетні та приватні кошти. Починаючи з квітня 2022 р. виконавчий комітет Ірпінської міської ради здійснює системний моніторинг процесів відбудови, що дає змогу оперативно коригувати управлінські рішення, забезпечувати прозорість процедур і підвищувати довіру громадськості, партнерів та інвесторів. Залучення коштів через державні та міжнародні платформи, зокрема UNITED24, співпраця із соціально відповідальним бізнесом, благодійними організаціями та фондами, а також реалізація механізмів співфінансування на рівні територіальної громади (ОСББ, кооперативи) демонструють диверсифікацію джерел інвестицій і зниження фінансових ризиків. Водночас результати реалізованих проєктів засвідчують, що інвестиції спрямовуються не лише на відбудову зруйнованих або пошкоджених об’єктів, а й на їх якісну модернізацію із впровадженням енергоефективних, безпекових та інноваційних рішень. Такий підхід підвищує довгострокову економічну стійкість, сприяє оптимізації експлуатаційних витрат і формує додану вартість територіальної громади.

Важливим завданням залишається забезпечення ефективного поєднання стратегічного планування з практичною реалізацією конкретних проєктів. Досягнення стратегічного бачення – перетворення громади на затишне, демократичне, соціально-орієнтоване місце, привабливе для іноземних інвестицій – потребує системного продовження політики прозорості, інноваційності та відкритості до партнерства. Разом із тим подальше нарощування інвестиційного потенціалу потребує посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування щодо управління

інвестиційними проєктами, вдосконалення механізмів підготовки якісних проєктних заявок, активізації публічно-приватного партнерства та міжсекторальної кооперації, розширення цифрових інструментів прозорості та звітності, формування позитивного інвестиційного іміджу громади на національному та міжнародному рівнях.

2.3. Застосування інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою інфраструктурних об’єктів

В контексті повоєнного відновлення України особливої актуальності набуває підвищення ефективності публічного управління процесами відбудови інфраструктурних об’єктів. Одним із підходів, що дозволяє забезпечити комплексність та узгодженість управлінських рішень у цій сфері, на наш погляд, є інтегрований підхід. Його застосування сприяє поєднанню управлінських, фінансово-економічних, безпекових і соціальних аспектів, що є необхідною умовою сталого розвитку територіальних громад.

У наукових джерелах є різні підходи до трактування сутності поняття «інтегрований підхід». Зокрема він розглядається як: системне вивчення та висвітлення багатогранних проявів предмету дослідження (Г. Захарчин, Н. Любомудрова, Л. Швед [63]); цілісна модель організації об’єктів і процесів, що дає змогу сформувати уявлення про їхній сучасний стан і визначити бажаний вектор трансформації, забезпечуючи системне бачення напрямів розвитку й інструментів управління відповідними змінами (О. Лівандовська, А. Камашев [114]); підхід, що передбачає використання інтегрального показника для характеристики стану досліджуваного об’єкта як узагальненого індикатора, сформованого на основі сукупності статистичних та аналітичних показників (Ю. Рак, О. Зачко [223]).

Під інтегрованим підходом до публічного управління відбудовою об’єктів міської інфраструктури пропонуємо розуміти спосіб організації діяльності, що поєднує управлінську (планування, організацію, координацію,

моніторинг, аудит, контроль), безпекову (врахування ризиків), фінансову (забезпечення комплексної та системної підтримки у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах) та партисипативну (впровадження нових форм ефективного співробітництва та господарювання) складові. Між складовими існує взаємна інтеграція: управлінська координація впливає на фінанси і безпеку, безпека формує умови для управління й участі громадськості, партисипація забезпечує ефективне управління та прийняття рішень, а фінанси підтримують планування та безпеку. При цьому всі складові спрямовані на досягнення стратегічної мети і отримання конкретного результату. Такий підхід спрямований на підвищення ефективності, стійкості й адаптивності розвитку територіальних громад і забезпечення належного задоволення потреб усіх мешканців (рис. 2.3).

Рис. 2.3. Схема формування інтегрованого підходу до публічного управляння відбудовою міської інфраструктури

Джерело: розроблено автором.

Практичне застосування інтегрованого підходу до публічного управління простежується у стратегічних і програмних документах, що розробляються органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Такі документи формують системне бачення відновлення територій і передбачають поєднання управлінських, безпекових, фінансових

та партисипативних аспектів розвитку. У Конституції України закріплено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю» [104, ст. 3]. Тому політика відновлення має ґрунтуватися на людиноцентричному підході, спрямованому на створення безпечного, комфортного і доступного середовища проживання.

Наприклад, у розробленій Київською обласною військовою адміністрацією Програмі відновлення та розвитку регіону на 2023-2027 роки визначено ключові завдання та комплекс практичних заходів щодо відбудови інфраструктури, відновлення економічної активності та поліпшення екологічного стану території області. У документі окреслено такі пріоритетні напрями: розміщення об'єктів промислового і сільськогосподарського виробництва, транспортної, інженерної та соціальної інфраструктури, а також об'єктів природоохоронної сфери; вдосконалення системи надання адміністративних послуг; розвиток духовного та культурного середовища, туристично-рекреаційного потенціалу; посилення захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру; зміцнення потенціалу територіальних громад; а також створення безбар'єрного простору для всіх категорій населення [126].

На наш погляд, зазначена програма демонструє застосування інтегрованого підходу до публічного управління, оскільки управлінська складова реалізується через стратегічне планування, визначення пріоритетних напрямів розвитку та координацію діяльності органів публічної влади. Безпекова складова проявляється у врахуванні ризиків воєнного, техногенного та природного характеру під час планування та реалізації відновлювальних заходів.

Водночас важливим елементом інтегрованого підходу є партисипативна складова, яка передбачає активне залучення громадськості, бізнесу й експертного середовища до процесів планування та реалізації відбудови, особливо на рівні територіальних громад. Так, під час розроблення Стратегії розвитку Ірпінської міської територіальної громади відбувалось широке

обговорення майбутнього розвитку громади. Зокрема, на установчій стратегічній сесії (20.03.2023 р.) освітяни, підприємці, громадські активісти й інші небайдужі мешканці мали змогу висловити власне бачення відновлення та запропонувати ідеї розвитку. На третій стратегічній сесії (24.06.2023 р.) команда Irpin Reconstruction Summit (далі – IRS) спільно з робочими комітетами підготувала SWOT-аналіз і представила узагальнене бачення розвитку громади. Крім того, були презентовані результати опитування мешканців, ініційованого американською архітектурною компанією Gensler. У результаті роботи сформовано понад 600 пропозицій, які потім детально аналізувалися для розроблення дорожньої карти з визначенням стратегічної візії та конкретних завдань. На п’ятій стратегічній сесії (02.09.2023 р.) було опрацьовано окремі пропозиції «Стратегії відновлення та розвитку деокупованого міста Ірпінь». Така взаємодія органів місцевого самоврядування, мешканців та експертів сприяла забезпеченню прозорості процесу стратегічного планування та врахуванню потреб громади на всіх етапах відбудови.

У 2023 р. виконавчим комітетом Ірпінської міської ради було отримано 31 інструментальне дослідження будівельних конструкцій житлових будинків, закладів освіти, об’єктів культури й адміністративних будівель, пошкоджених унаслідок військових дій. Водночас відділом містобудування та архітектури зареєстровано та видано 63 містобудівні умови й обмеження, 268 будівельних паспортів на забудову земельних ділянок і 140 дозволів на розміщення об’єктів зовнішньої реклами. Одночасно вдосконалюється робота служби містобудівного кадастру. Ці дії свідчать про системний підхід до управління відновленням міської інфраструктури, що сприяє підвищенню ефективності планування, координації та контролю за реалізацією інвестиційних і відбудовчих проєктів.

Результати проведеної роботи стали інформаційною основою для оновлення діючої Стратегії розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2022-2032 рр. [198].

У 2021 р. для організації процесу стратегічного планування розвитку територіальної громади було сформовано робочу групу, до складу якої увійшли представники структурних підрозділів міської ради, громадських організацій, керівники підприємств та установ, підприємці, незалежні експерти, науковці й освітяни, працівники сфери культури і спорту. Такий міжсекторальний склад робочої групи свідчить про залучення широкого кола заінтересованих сторін до формування управлінських рішень, і дозволяє врахувати різні потреба та інтереси місцевої спільноти.

Перше засідання робочої групи відбулося 03.06.2021 р., під час якого учасники ознайомилися з методологією розроблення стратегії, обговорили Дорожню карту підготовки стратегічного документа на весь період роботи, визначили обсяги необхідної інформації та джерела даних для формування Профілю громади. Окрему увагу було приділено методологічним підходам до проведення опитувань керівників підприємств і підприємців, громадських лідерів, активістів і мешканців громади.

В опитуванні мешканців взяли участь 372 особи, яких 265 жінок і 108 чоловіків. Серед жінок за віковими групами респонденти розподілилися таким чином: до 21 року – 41 особа, до 35 років – 54, у віці 36-50 років – 59, 50-65 років – 56, понад 65 років – 54 особи. Серед чоловіків віковий розподіл був таким: до 21 року – 23 особи, до 35 років – 28, у віці 35-50 років – 32, 50-65 років – 11, понад 65 років – 14 осіб. В опитуванні представників бізнесу участь взяли підприємства різних масштабів діяльності, що дало змогу врахувати позицію різних секторів місцевої економіки. Зокрема, два великих підприємства (з чисельністю понад 250 найманих працівників), два середні підприємства (від 51 до 250 найманих працівників), 14 малих підприємств (до 50 працівників), одне мікропідприємництво (до 10 найманих працівників), 17 фізичних осіб-підприємців [87-88].

Такий підхід є важливим елементом формування доказової бази для стратегічного планування, оскільки дозволяє поєднати статистичні дані з оцінками, очікуваннями та практичним досвідом різних груп населення і

представників бізнес-середовища. Наприклад, узагальнення думок мешканців дало можливість сформулювати бачення майбутнього розвитку територіальної громади. Так, громада розглядається як дружня територія до довкілля й економіки, зі сприятливим бізнес-кліматом. Важливим є формування комфортного, безпечного, енергоефективного й екологічного середовища проживання із сучасною архітектурою й якісною інфраструктурою. Мешканці бачать громаду як європейську за принципами врядування, із доступними й якісними публічними послугами. Крім того, значна увага приділяється розвитку молодіжного та спортивного потенціалу, що передбачає модернізацію просторів для розвитку, відпочинку та дозвілля. Важливим елементом бачення є формування туристично-рекреаційної привабливості територіальної громади з культурними просторами, а також забезпечення сталого розвитку сільських територій [87]

Профіль Ірпінської міської територіальної громади є базовим документом для подальшого планування розвитку, аналітично-описовою частиною Стратегії. У ньому узагальнено результати аналізу кількісних, якісних і динамічних змін основних показників економічного розвитку, демографічних процесів і ресурсного потенціалу громади за останні 5 років. У процесі роботи робочої групи було розглянуто два можливі сценарії розвитку – «пасивний» та «активний». Після обговорення було обрано другий сценарій – «активний», який передбачає управління розвитком через системні зміни й активізацію внутрішнього потенціалу громади.

Зокрема йдеться про трансформацію Ірпінської міської територіальної громади в сучасний центр ділових, публічних і творчих просторів із якісними й доступними сервісами для громадян і бізнесу. Пріоритетом є стимулювання промислового виробництва, розвиток бізнес-інфраструктури (проектний офіс, бізнес-інкубатор, індустріальний парк, підтримку стартапів і консалтинг для підприємництва, зокрема для жінок, молоді, осіб із інвалідністю, мешканців сільських територій), створення екосистеми інноваційного підприємництва, розвиток сільського господарства та переробки сільськогосподарської

продукції, підтримка самозайнятості. Акцент зроблено на впровадженні альтернативних джерел енергії, зеленої економіки та туризму, розвиток маркетингу, брендінгу, виставкової та міжнародної співпраці. Ключовим завданням є створення ефективної системи управління та комунікації на засадах цифровізації, демократизації процесів прийняття рішень і впровадження різноманітних форм громадської участі. Передбачено створення в громаді інклюзивного середовища, дружнього до дітей, молоді, жінок, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів та інших соціальних груп населення, що сприятиме згуртованості й соціальної відповідальності [198].

У межах стратегічного планування робоча група провела SWOT-аналіз розвитку територіальної громади. До сильних сторін віднесено диверсифіковану економіку, сформовану завдяки розвитку малого та середнього підприємництва, будівельної галузі, а також концентрацію виробництв, інфраструктури, галузевих знань і навичок, кооперативних зв’язків із суміжними громадами й ІТ сектором. Значну роль відіграє співпраця з науковими, дослідними, проєктними й освітніми установами. Додатковий потенціал економічного зростання пов’язаний із приєднанням сільських територій, що створює можливості для розвитку агропромислового комплексу, розширення сільськогосподарського виробництва та переробки, формування нових ланцюгів доданої вартості й випуску диференційованої продукції для внутрішніх і зовнішніх ринків. Актуальність цього зростає на тлі глобального попиту на якісну сільськогосподарську продукцію та значних земельних ресурсів громади. Важливою перевагою є активна участь у міжнародних програмах, що забезпечує підтримку пріоритетних напрямів розвитку, особливо в сферах із обмеженими місцевими ресурсами.

До слабких сторін віднесено кризові процеси в економіці, що призвели до скорочення виробництва та негативних тенденцій на ринку праці: дефіцит робочої сили при зростанні попиту, низький рівень зарплат, брак високопродуктивних робочих місць, невідповідністъ компетенцій працівників потребам роботодавців і поширення тіньової зайнятості. Важливим ресурсом

для пом’якшення цих наслідків є використання міжнародних і державних цільових програм. Подолання проблем потребує пошуку нових точок економічного зростання, створення центрів місцевого економічного розвитку та переходу до інклюзивної моделі розвитку. Значну роль відіграє налагодження партнерств для активізації зовнішньоекономічної діяльності та сертифікації продукції підприємств для виходу на ринки ЄС. Доцільно посилити співпрацю з регіональними та місцевими інституціями у напрямі SMART-трансформації економічного розвитку громади [230].

Серед основних загроз розвитку територіальної громади визначено продовження військових дій, що можуть призвести до стагнації економіки, погіршення соціальної ситуації та відтоку кваліфікованих кадрів. Уже сьогодні місцеві роботодавці відчувають дефіцит фахівців, частково компенсований залученням внутрішньо переміщених осіб. Ризиком також є застаріла комунально-інженерна інфраструктура, відсутність оновлення якої загрожує аварійністю мереж і тривалим відключенням споживачів від життєво необхідних послуг, особливо у зимовий період. Гальмування галузевих реформ і відсутність державних цільових програм можуть погіршити довіру міжнародних партнерів і обмежити фінансову підтримку, посилюючи кризові тенденції розвитку територіальної громади. Зазначимо, що Стратегія розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2022-2032 роки інтегрується зі Стратегією розвитку Київської області на період 2021-2027 років (рис. 2.4) [198-199].

Отже, з позиції інтегрованого підходу, Стратегія розвитку Ірпінської міської територіальної громади забезпечує комплексне поєднання управлінських, фінансових, безпекових і партисипативних складових у кожному стратегічному напрямі. Її реалізація стимулює активну участь усіх зацікавлених сторін, формує партнерську взаємодію між органами публічної влади, представниками бізнесу та громадськості, включаючи молодь і внутрішньо переміщених осіб. Вважаємо, що формування амбітних цілей на основі широкого громадського обговорення створює передумови для сталого

розвитку та підвищення конкурентоспроможності громади в довгостроковій перспективі.

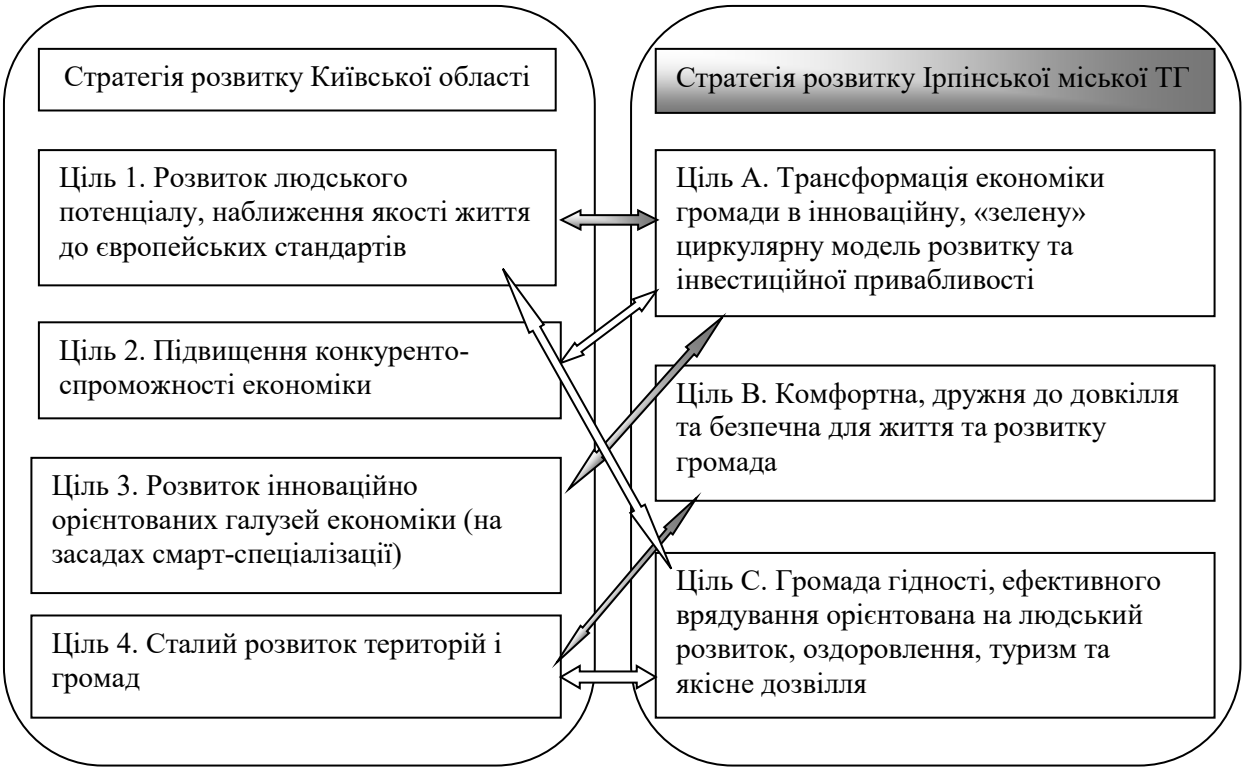

Рис. 2.4. Взаємоузгодженість стратегій розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2022-2032 роки та Київської області на період 2021-2027 років

Джерело: [198-199].

До складу Ірпінської міської територіальної громади входять м. Ірпінь і населені пункти: Михайлівка-Рубежівка, Забуччя, Козинці та Діброва, межі офіційно затверджені в 2020 р. Ірпінська агломерація (Ірпінь, Буча, Гостомель, Ворзель) є частиною північно-західного сектору Київської агломерації й охоплює ближню приміську зону столиці. До зони впливу Ірпеня також належать такі населені пункти сусідніх територіальних громад, зокрема: Коцюбинське, Стоянка, Гореничі, Білогородка, Дмитрівка, Капітанівка, Мила, Петрушки, Хмільна, Немішаєве, Микуличі, Клавдієво-Тарасове, Мироцьке, Блиставиця, та прилеглі житлові масиви столиці: Новобіличі, Академмістеко,

Берковець, Пуща-Водиця, Виноградар.

Важливим інструментом просторової організації населених пунктів є транспортне планування, що забезпечує мобільність населення, сприяє формуванню інклюзивного середовища та підвищує загальний рівень якості життя. Транспортна система виконує інтегруючу функцію, поєднуючи житлові квартали з місцями роботи, освітніми, медичними, соціальними установами, зонами відпочинку, таким чином, впливаючи на соціальну активність та економічний розвиток міських територій [112, с. 259].

Відновлення транспортної інфраструктури є одним із важливих пріоритетів не лише для окремих міст, а й для держави в цілому. Транспортна мережа забезпечує інтеграцію Ірпінської міської територіальної громади з іншими регіонами країни та міжнародним простором, сприяючи розвитку торгівлі, залученню інвестицій, функціонуванню логістичних ланцюгів, обміну ідеями та використанню сучасних засобів транспорту і зв’язку.

У 2023 р. було прийнято рішення щодо розроблення Стратегії мобільності та розвитку транспортної інфраструктури Ірпінської громади. Команда Irpin Reconstruction Summit спільно з експертами транспортної галузі провели комплексне дослідження, що включало аналіз поточного стану інфраструктури, організацію тематичних воркшопів і громадських обговорень. Такий підхід дозволив врахувати потреби мешканців громади та сформувати бачення розвитку транспортної системи, спрямоване на створення комфортних і безпечних умов для всіх учасників дорожнього руху.

Під час планування розвитку транспортної системи враховувалися різні аспекти міської мобільності: організація пішохідного та велосипедного руху, ефективність роботи громадського транспорту, можливості паркування, транспортні потреби мешканців у повсякденному житті та під час дозвілля. Врахування цих чинників дало змогу сформувати комплексне бачення розвитку транспортної інфраструктури громади. У межах підготовки Стратегії мобільності та розвитку транспортної інфраструктури було проаналізовано 14 стратегічних документи населених пунктів Ірпінської громади та прилеглих

територій: генеральні плани, міські програми, стратегії концепції тощо; проведено два польові виїзди з метою натурного обстеження вулично-дорожньої мережі та виявлення тенденцій мобільності, опитування мешканців щодо їхніх транспортних потреб. Також враховано досвід діяльності Ситуаційного центру на базі Муніципальної варти Ірпеня щодо забезпечення громадської безпеки та покращення взаємодії між різними службами. Результати дослідження представлено у вигляді SWOT-аналізу транспортної інфраструктури Ірпінської громади та прилеглої агломерації (табл. 2.7) [234].

Отже, нова Стратегія ґрунтується на сучасних підходах і кращих зарубіжних практиках, орієнтованих на принципах сталого розвитку та сталої мобільності. Вона передбачає пріоритет людини над автомобілем, розвиток екологічних і безпечних видів пересування (пішохідного, велосипедного та громадського транспорту), формування безпечної й інклюзивної інфраструктури, а також забезпечення зручної вулично-дорожньої мережі. Важливими складовими є впровадження концепції «міста 15 хвилин», поліцентричного розвитку агломерації, орієнтації містобудування на вузли громадського транспорту, інтеграції приміських транспортних мереж із транспортною системою столиці та децентралізаційних щоденних транспортних переміщень.

Наступним інструментом впровадження інтегрованого підходу є Програма соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади, яка включає аналіз сучасного стану, визначення зовнішніх і внутрішніх чинників, які стримують розвиток, а також формування пріоритетних напрямів розвитку міської територіальної громади на середньострокову перспективу.

Заходи програми реалізуються за рахунок бюджетів коштів, власних коштів підприємств і організацій, розташованих на території громади, інвесторів, відповідно до укладених угод, та інших джерел, не заборонених законодавством.

Таблиця 2.7

Матриця SWOT-аналізу транспортної інфраструктури Ірпінської громади та прилеглої агломерації

Сильні сторони	Слабкі сторони
- наявність елементів заспокоєння руху на багатьох вулицях (підняті пішохідні переходи та перехрестя, кільцеві розв'язки тощо); - розвиток велосипедної інфраструктури; - наявність парків і набережної, центральна частина міста функціонує як пішохідна зона; - територіальна близькість до м. Києва; - зростання кількості працездатного населення громади, розвиток малого та середнього бізнесу, залучення інвестицій; - наявність безбар'єрних пішохідних переходів через залізницю; - відсутність значного дефіциту місць для паркування в громадських центрах Ірпеня та Бучі, організація паркувального простору в центральній частині міста; - функціонування Ситуаційного центру щодо забезпечення громадської безпеки та покращення взаємодії між різними службами.	- деревоподібна структура вулично-дорожньої мережі між населеними пунктами громади та м. Києвом; - відсутність прямих транспортних зв'язків між населеними пунктами громади, безконфліктного регулювання світлофорів, що ускладнює пішохідне та велосипедне сполучення; - низька привабливість автобусного громадського транспорту (незадовільний стан рухомого складу, непередбачуваність руху), висока частка використання приватних автомобілів (близько 40%); - автомобілеорієнтовані генеральні плани населених пунктів і відсутність взаємозв'язку між ними; - нові житлові комплекси будуються на значній відстані від основних точок тяжіння та транспортних вузлів, у нових мікрорайонах відсутні економічні, адміністративні та освітні функції; - недостатнє використання потенціалу залізничного транспорту; - концентрація основних точок тяжіння в центральній частині Ірпеня.
Можливості	Загрози
- перегляд містобудівної політики у напрямі уповільнення монофункціональної житлової забудови; - використання залізниці як магістрального виду громадського транспорту; - посилення транспортних та економічних зв'язків між сусідніми територіальними громадами; - розвиток велосипедної мережі шляхом поєднання існуючих ділянок велоінфраструктури; - використання набережної річки Ірпінь як елементу транспортної веломережі; - запровадження системи платного паркування для регулювання попиту.	- подальше зростання використання приватного автомобільного транспорту та зниження ролі громадського транспорту; - погіршення якості повітря, зростання заторів і втрат часу через збільшення автомобільного руху; - підвищення ризику дорожньо-транспортних пригод, зростання навантаження на магістральні вулиці через концентрацію функцій у центрі міста; - формування соціальної, економічної та інфраструктурної ізоляції між Ірпінською та Бучанською громадами; - стимулювання автомобілеорієнтованої забудови та зменшення частки активних видів мобільності.

Джерело: розроблено автором за джерелом [234].

Так, у 2024 р. передбачалось реалізувати 31 місцеву комплексну цільову програму, головними розпорядниками бюджетних коштів яких є 11 структурних підрозділів виконавчого комітету Ірпінської міської ради [216]. Цілями Програми соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2026 рік та основних напрямів розвитку на 2027-2028 роки визначено розвиток людського капіталу, створення безпечних і комфортних умов проживання, відновлення та модернізацію житлової, соціальної, транспортної та інженерної інфраструктури, посилення цивільного захисту, стимулювання інвестицій і підприємництва, впровадження інновацій і цифрових технологій, підвищення енергоефективності та екологічної безпеки, забезпечення збалансованого розвитку міста Ірпінь і сіл Михайлівка-Рубежівка, Забуччя, Козинці та Діброва. Для цього передбачено реалізацію низки пріоритетних напрямів розвитку територіальної громади. Серед них – посилення цивільного захисту населення через модернізацію систем оповіщення, реконструкцію й облаштування укриттів, створення та підтримка резервних джерел енерго- і водопостачання для об’єктів критичної інфраструктури [214].

Важливим напрямом є відновлення та модернізація інфраструктури шляхом комплексної відбудови об’єктів житлового фонду, закладів освіти, охорони здоров’я, культури і спорту, адміністративних будівель, пошкоджених унаслідок збройної агресії рф. Передбачено реконструкцію та розвиток вулично-дорожньої мережі, покращення транспортного сполучення між містом і селами громади, модернізацію систем тепло-, водо- й електропостачання, водовідведення, а також розвиток енергоефективного та безбар’єрного житлового будівництва. Увагу приділено підвищенню енергонезалежності та «зеленому» переходу через розвиток локальних енергетичних рішень (міні-генераційних центрів, сонячних станцій, систем зберігання енергії тощо), термомодернізацію будівель, популяризацію серед населення і бізнесу ресурсозберігаючих й екологічних технологій.

Економічну стійкість та інноваційний розвиток передбачено досягти

шляхом підтримки підприємництва, розвитку локальних виробничих зон, бізнес-кластерів, креативних індустрій, залучення інвестицій у відбудову та розвиток громади, підтримки високотехнологічних та експортоорієнтованих ініціатив. Важливу роль у цьому відіграє розвиток міжнародної співпраці та залучення донорської допомоги через активізацію партнерств із міжнародними організаціями, урядами та містами-побратимами, а також участь у програмах ЄС та інших міжнародних інституцій.

Окрему увагу приділено підтримці ветеранів, військових та їхніх родин, соціальному захисту населення й інтеграції внутрішньо переміщених осіб через формування системи соціальної, психологічної, реабілітаційної та професійної підтримки, розвиток програм перекваліфікації, працевлаштування, забезпечення доступного житла та надання якісних публічних послуг. Актуальним є розвиток людського капіталу, модернізація закладів освіти й охорони здоров'я, культури та спорту, молодіжної політики, а також цифрова трансформація громади через розширення електронних публічних послуг, впровадження цифрових платформ і розвиток концепції «розумної громади». Не менш важливою є екологічна безпека та сталий розвиток територій, що досягається шляхом відновлення природних екосистем і рекреаційних зон, розвитку системи роздільного збирання та переробки відходів, контролю за станом довкілля та розвитку екологічно орієнтовного туризму [214].

Отже, реалізація Програми на 2026 р. передбачає продовження комплексних заходів із відбудови та модернізації об'єктів міської інфраструктури, пошкоджених унаслідок збройної агресії рф, а також створення умов для їх подальшого сталого функціонування та розвитку. Такий підхід спрямований на формування безпечного, енергоефективного та комфортного середовища проживання, підвищення стійкості та забезпечення довгострокового розвитку Ірпінської міської територіальної громади. Реалізація зазначених заходів можлива за умови забезпечення збалансованості місцевого бюджету, вдосконалення механізмів управління публічними

інвестиціями, налагодження ефективного партнерства з представниками бізнесу та міжнародним середовищем.

Таким чином, узгодженість стратегічних і програмних документів є невід'ємною умовою ефективного застосування інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою інфраструктурних об'єктів. Вона передбачає взаємопов'язаність цілей, завдань, пріоритетів та інструментів реалізації, ресурсного забезпечення на коротко-, середньо- і довгострокову перспективу. У межах застосування інтегрованого підходу стратегічні документи визначають загальне бачення, пріоритети та напрями відновлення і розвитку територій, тоді як програмні документи забезпечують їх практичну реалізацію через комплекс заходів, проєктів, фінансових ресурсів і механізмів управління. Такий підхід покращує координацію дій органів публічної влади, забезпечує раціональне цільове використання коштів і підвищує результативність управлінських рішень. Взаємоузгодженість стратегічних і програмних документів дозволяє трансформувати стратегічні цілі у конкретні проєкти відбудови міської інфраструктури та забезпечення сталого розвитку територій.

Висновки до розділу 2

1. Проаналізовано стан руйнувань інфраструктурних об'єктів в Ірпінській громаді Київської області з метою планування першочерговості дій щодо відбудови. Вирішення проблем відбудови міської інфраструктури потребує пошуку нових форм ефективного господарювання для задоволення потреб населення й успішного сталого розвитку територіальних громад. Зазначене потребує розширення можливостей запровадження міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва через відповідні програми і проєкти. З огляду на масштаби та цілеспрямований характер руйнувань міської інфраструктури, відбудова має передбачати не тільки фізичне відновлення об'єктів, а й відтворення просторових, соціально-

економічних і культурних зв’язків, що забезпечують цілісність міського середовища.

З’ясовано, що головним завданням сьогодення є вирішення проблем із забезпечення ефективного процесу відбудови міської інфраструктури, включаючи вирішення найбільш болючої проблеми – відновлення зруйнованого житла мешканців. Все це зробити одночасно неможливо, тому ретельний аналіз дозволив виявити першочергові пріоритети з метою подальшого ефективного планування відбудови інфраструктурних об’єктів міста та житлового фонду населення. Місту Ірпінь довелося на власному досвіді вивчати проблеми, з якими стикається Україна під час звільнення територій та їх подальшої відбудови. Вони пов’язані з необхідністю збалансування умов функціонування територіальної громади в умовах воєнного стану з достроковими планами повоєнного розвитку, узгодження прагнення громадян якнайшвидше повернутися до звичайного життя з потребою у системному плануванні відновлювальних процесів.

2. Встановлено, що відбудова зруйнованих об’єктів та подальший сталий розвиток територіальних громад потребує зміни управлінських підходів до прийняття відповідних рішень на всіх рівнях публічного управління. Зазначені процеси передбачають застосування різноманітних форм та інструментів системної підтримки, у т. ч. фінансової, на коротко-, середньо- та довгострокову перспективи, та повинні враховувати першочергові потреби місцевих мешканців. Вони включають стратегічне планування із встановленням чітких пріоритетів, налагодження міжмуніципальних, міжрегіональних і міжнародних зв’язків, публічно-приватне партнерство, відповідні програми і проєкти для співробітництва. Все це дозволяє поєднувати ресурси органів місцевого самоврядування та приватних партнерів для створення й відновлення стратегічно важливих для життєзабезпечення територіальних громад об’єктів міської інфраструктури.

З квітня 2022 р. до теперішнього часу виконавчий комітет Ірпінської міської ради постійно проводить моніторинг відбудови та аналізує поточну

ситуацію у територіальній громаді. Такий управлінський підхід забезпечує прозоре дотримання всіх процедур, врахування громадської думки під час вирішення питань планування та забудови територій, запровадження прогресивних архітектурно-конструктивних і технічних рішень при розробленні та реалізації економічних та енергозберігаючих проектів. Водночас результати реалізованих проєктів засвідчують, що інвестиції спрямовуються не лише на відбудову зруйнованих або пошкоджених об'єктів, а й на якісну їх модернізацію. Це сприяє підвищенню довгострокової стійкості, оптимізації експлуатаційних витрат і формуванню доданої вартості територіальної громади. Подальше нарощування інвестиційного потенціалу громади потребує посилення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування у сфері управління інвестиційними проєктами, активізації міжсекторальної взаємодії тощо.

3. Встановлено, що ефективне застосування інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою інфраструктурних проєктів з урахуванням управлінської, безпекової, фінансової та партисипативної складових значною мірою визначається узгодженістю стратегічних і програмних документів. Ефективність реалізації документів стратегічного характеру залежить від того, наскільки взаємоузгоджені між собою їхні пріоритети, цілі, завдання, ресурсне забезпечення та очікувані результати на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу. У межах інтегрованого підходу стратегічні документи формують загальне бачення розвитку території, визначають першочергові пріоритети та напрями відновлення, а програмні документи конкретизують ці орієнтири через механізми, комплекс заходів, проєкти та фінансові ресурси. Такий взаємозв'язок забезпечує раціональне та цільове використання ресурсів і підвищує ефективність управлінських рішень.

РОЗДІЛ 3
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРИЙНЯТТЯ ПУБЛІЧНО-УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНФРАСТРУКТУРИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

3.1. Успішні зарубіжні практики повоєнної відбудови інфраструктурних об'єктів і соціально-економічного розвитку

У кожному сторіччі на різних континентах відбувається значна кількість збройних конфліктів, що свідчить про нестабільність міжнародної системи безпеки. У XX ст., окрім двох світових воєн, зафіксовано понад 350 локальних воєнних конфліктів, з них 36 – до Першої світової війни, 80 – у період між двома світовими війнами, більш як 250 – після Другої світової війни. Починаючи з 1945 р. кількість загиблих у воєнних діях перевищила 35 млн. осіб. Для порівняння, за офіційними даними, у роки Першої світової війни загинуло 10 млн. осіб, а Другої світової – 54 млн. [32; 58]. Негативні тенденції зберігаються і в XXI ст., про що свідчать воєнні конфлікти в Афганістані, Ізраїлі, Іраку, Лівані, Сирії, Україні й інших державах. У більшості збройних конфліктів активну участь бере російська федерація, що посилює глобальні безпекові ризики.

Бойові дії неминуче призводять до урбіциду – урбаністичного геноциду, приклади якого відомі з часів Другої світової війни (Берлін, Варшава, Лондон, Київ, Роттердам), так і в сучасний період. Професор Манчестерського університету М. Ковард досліджує злочини проти міської інфраструктури, спричинені збройними конфліктами і терактами, наприклад, подія 11.09.2001 р. у Нью-Йорку (США), а також аналізує вплив урбіциду на життя мешканців міст і соціальні зв'язки у громадах [261].

Країни, на території яких ведуться бойові дії, опиняються у надзвичайно складній ситуації. Насамперед це значні людські втрати, зокрема людського капіталу, масова міграція населення, поширення бідності та зростання

кількості осіб, які потребують соціальної допомоги від держави. Паралельно відбувається знищення промислової, критичної, соціальної й іншої інфраструктури, що призводить до руйнування систем життєзабезпечення територіальних громад. Економіка зазнає глибокого занепаду через пошкодження чи ліквідацію підприємств промисловості та сільського господарства, втрату інвестицій у розвиток. Додатково порушуються економічні зв'язки із сусідніми країнами, знижується інституційна спроможність та скорочуються надходження до держбюджету.

Зазначимо, що військові конфлікти залишають у спадок мілітаризовані й розділені суспільства. Прикладами є протистояння між Північною та Південною Кореєю, Китайською Народною Республікою та Тайванем, Молдовою і Придністров'ям, Грузією, Абхазією та Південною Осетією. Довгострокові негативні наслідки відчувають не лише країни, де тривають бойові дії, а й сусідні держави, які змушені приймати значну кількість мігрантів і забезпечувати їх соціальну підтримку, що створює додаткове навантаження на бюджетну й економічну системи. Це зумовлює виникнення нових викликів для систем публічного управління, може призводити до постійної напруги у світі, зниження рівня соціальної згуртованості та ускладнення реалізації стратегій сталого розвитку територій.

З 2022 р. Україна зазнала масштабних руйнувань внаслідок повномасштабного вторгнення росії. Водночас довоєнний рівень економічного розвитку держави, статус одного з провідних експортерів аграрної продукції, налагоджені виробничі та логістичні процеси, розгалужена мережа виробничих потужностей, наявність дієвих державних інституцій і легітимної влади, відносно стабільна банківська та фінансова система, а також спрощення бюрократичних процедур шляхом упровадження концепції «держави у смартфоні» через платформу Дія суттєво відрізняють перспективи повоєнного відновлення України від таких країн, як Ангола, Афганістан, Ірак чи Сирія [116, с. 116].

Зазначимо, що процес відбудови безпосередньо пов'язаний з

економічним відновленням, тому з 2022 р. активно обговорюються різні підходи до реконструкції зруйнованої міської інфраструктури та економіки України в цілому. Найчастіше експерти згадували «План Маршала» (European Recovery Program), який сприяв успішному відродженню економіки Європи після Другої світової війни. Завдяки цій програмі економіка європейських країн зросла на 30% порівняно з довоєнними показниками, що також стало передумовою подальшої інтеграції та створення Європейського Союзу. Водночас програма надала США важелі впливу на політичні й економічні процеси в європейських країнах-реципієнтах. «План Маршалла» мав не лише економічні, а й політичні цілі. Зокрема, передбачалося обмеження участі комуністичних сил у державному управлінні країн Західної Європи. Наприклад, Італія отримала фінансову допомогу лише після поразки комуністів на національних виборах. Окрім цього, програма стимулювала економічну співпрацю між західноєвропейськими державами. Так, кооперація між рурським вугіллям і лотаринзькою залізною рудою сприяла створенню першого Європейського співтовариства вугілля та сталі, країни якого стали ядром майбутнього Європейського Союзу.

У роки Другої світової війни в європейських країнах було зруйновано понад 5 млн будинків. Реалізація «Плану Маршалла» розпочалася 4 квітня 1948 р. після ухвалення Конгресом США закону про економічну співпрацю, що передбачав чотирирічну програму повоєнної допомоги Австрії, Бельгії, Великій Британії, Греції, Данії, Ірландії, Ісландії, Італії, Люксембургу, Нідерландам, Норвегії, Португалії, Федеративній Республіці Німеччини (далі – ФРН), Франції, Швеції та Швейцарії. Водночас 2/3 всіх виділених коштів отримали Велика Британія, Італія, Нідерланди, ФРН і Франція. Контроль за використанням фінансових ресурсів здійснювалися через спеціально створені фонди під спільним управлінням органів публічної влади країн-реципієнтів і США, які визначали потреби держав і перевіряли цільове використання наданої допомоги (табл. 3.1) [90, с. 79; 103; 116].

Таблиця 3.1

Обсяг наданої фінансової допомоги за «планом Маршалла» країнам Західної Європи, млн. дол США

Країна	ВВП у 1947 р.	Допомога згідно з «планом				ВВП у 1952 р.	Приріст ВВП (% до 1947 р.)
		всього	% до ВВП	у тому числі:			
				гранти	позики		
Велика Британія	327044	16077	4,9	14137	1939	357585	+9,3
Франція	168330	13677	8,1	12540	1137	240287	+42,7
Італія	134446	7604	5,7	7123	482	190541	+41,7
Західна Німеччина	161011	7009	4,4	5915	1093	314794	+95,5
Нідерланди	48613	5461	11,2	4621	840	63162	+29,9
Швеція	43206	541	1,3	438	103	49690	+15,0
Бельгія	40563	2819	6,9	2476	343	49486	+22,0
Данія	25020	1376	5,5	1208	168	30144	+20,5
Португалія	16943	258	1,5	76	182	18428	+8,8
Норвегія	15395	1287	8,4	1089	198	19347	+25,7
Австрія	15102	3366	22,3	3366	0	27484	+82,0
Греція	13272	3562	26,8	3562	0	15878	+19,6
Ірландія	9196	743	8,1	97	646	10753	+16,9

Джерело: розроблено автором на основі [90; 116].

Фінансування в межах Плану Маршалла не надходило безпосередньо до державних бюджетів країн-реципієнтів, а спрямовувалося на цільове придбання промислової та сільськогосподарської продукції. Такий підхід дозволяв одночасно стимулювати американське виробництво і забезпечувати структурне відновлення європейських економік. Так, у перший рік реалізації програми 60% допомоги було спрямовано на закупівлю продуктів харчування,

що відповідало першочерговим потребам повоєнного суспільства. Загалом протягом чотирьох років США надали понад 17 млрд дол. США (у сучасному еквіваленті – це близько 210 млрд дол.), із яких 14 млрд дол. США призначалися на відбудову інфраструктури; 20% становили пільгові кредити, а 80% – безоплатна фінансова допомога [58].

У 1948-1953 рр. більшість європейських держав змогли відновити зруйновані населені пункти та підняти національні економіки до рівня, який у подальшому забезпечив їм статус провідних країн світу. Встановлено, що понад 10 млрд дол. США було витрачено на закупівлю американської продукції: 3,4 млрд дол. США – на імпорт сировини та напівфабрикатів, 3,2 млрд дол. США – на продукти харчування, корми й добрива, 1,9 млрд дол. США – на транспортні засоби й обладнання, 1,6 млрд дол. США – на пальне. Ця продукція продавалася європейським бізнесменам за доларовою ціною в місцевій валюті, а отримані кошти акумулювались у спеціальних фондах і спрямовувалися на внутрішні потреби країн: реконструкцію інфраструктури (як у ФРН і Франції) або погашення військових боргів (як у Великій Британії) [53; 58]. Таким чином, фінансовий механізм функціонував як замкнений цикл економічного стимулювання, що поєднував зовнішню підтримку із зовнішньою мобілізацією ресурсів.

Відновлення економіки та інфраструктури має здійснюватися на основі заздалегідь розроблених комплексних програм «реанімації» господарської діяльності. Вони передбачали не лише фізичну відбудову об’єктів, а й створення умов для сталого розвитку регіонів: повернення населення, забезпечення гідних умов проживання і працевлаштування, розв’язання соціальних проблем, інтеграцію інфраструктури з іншими територіями країни та формування ефективних механізмів фінансування [53].

Отже, відбудова повинна розглядатись як стратегічний інвестиційний проєкт майбутнього, а не як короткострокова реакція на руйнування пошкоджених інфраструктурних об’єктів. Лише поєднання економічної модернізації, інституційних реформ і соціальної політики забезпечить стійкий

результат. У цьому контексті для України доцільним, на наш погляд, є аналіз досвіду реалізації «Плану Маршалла» як одного з можливих сценаріїв повоєнного відновлення держави, а також вивчення практик ФРН, Великої Британії, Італії, окремих країн Західних Балкан після югославських війн, Ізраїлю, Японії та Південної Кореї. Зазначені країни після масштабних руйнувань не лише відновилися, а й здійснили потужний економічний прорив. Їхній досвід свідчить, що успішними чинниками є системні реформи, міжнародна підтримка, розвиток людського капіталу й орієнтація на інноваційних розвиток територій.

Показовим є приклад Федеративної Республіки Німеччина, де обсяги виробництва порівняно з довоєнними скоротилися у 7 разів; значний рівень інфляції та державний борг спричинили колапс фінансової системи. У ФРН було зруйновано 20% промислових і 25% житлових об'єктів, 40% транспортної інфраструктури, а рівень безробіття сягав критичних масштабів. Міністр економіки ФРН Л. Ерхард у 1948 р. ініціював економічну та грошову реформи, заклавши основи соціального ринкового господарства. Її мета полягала у створенні передбачуваної економічної системи, досягненні стабільного зростання, відновленні матеріального виробничого капіталу та стимулюванні виробництва вітчизняних споживчих товарів.

Запропонована Л. Ерхардом модель «соціального ринкового господарства» передбачала поєднання вільної конкуренції з активною соціальною політикою, була спрямована на підвищення добробуту всіх верств населення, зменшення безробіття, підтримку приватного підприємництва, розвиток сільського господарства та промислових (зокрема гірничодобувної та суднобудівної) галузей шляхом надання їм дотацій і водночас запобігання монополізації через антимонопольні механізми [56]. На наш погляд, синергія ринкових інструментів і соціальної відповідальності держави забезпечила довгострокову стійкість повоєнної німецької економіки.

Зазначимо, що економічне зростання ФРН значною мірою ґрунтувалося на переорієнтації військових підприємств на виробництво цивільної продукції

– легкої, харчової, текстильної, побутової техніки й автомобілів. Підприємства отримували кошти лише на початкову виплату заробітної плати, після чого мали функціонувати за рахунок власної виручки, що стимулювало їх ефективність. США дозволили відновити виробництво алюмінію та верстатів; загальний обсяг поставок із США становив 3,8 млрд дол. США, із яких 1,5 млрд дол. США – у межах «Плану Маршалла». З 1950 по 1957 р. американські інвестиції зросли на 81 %. Така політика заклала основу для «економічного дива».

Важливою складовою відновлення стало масштабне будівництво житлової та комерційної нерухомості. Завдяки програмам податкових стимулів і державно-приватного фінансування у 1950-х роках було збудовано 250 млн. кв. м житла (5 млн. квартир). Головним пріоритетом було зведення доступного соціального житла. У будівництві було зайнято близько 10% працюючого населення, а 30-50 % державних інвестицій спрямовувалися саме в цю сферу. В 1963 р. на 100 жителів припадало 30 квартир, тобто кожна сім'я мала окреме помешкання.

До 1962 р. промислове виробництво втричі перевищило довоєнний рівень, а середньорічні темпи зростання у 1950-1966 рр. становили близько 9,2%. У 1956 р. країна повністю розрахувалася з боргами та стала кредитором. Масштабне житлове будівництво та відбудова інфраструктури стимулювало швидкий розвиток багатьох галузей економіки. ФРН знадобилось десь 12 років, щоб пройти шлях від повної розрухи до лідерства у світовій економіці [116; 238].

Велика Британія мала важкі наслідки Другої світової війни; понад 200 тис. житлових будинків зазнали пошкоджень і руйнувань. На Квебекській конференції (OCTAGON) 1944 р. президент США Ф. Д. Рузвельт і прем'єр-міністр Великої Британії В. Черчилль домовились про фінансову підтримку в рамках ленд-лізу на суму 6 млрд дол. США, однак у вересні 1945 р. президент Г. Трумен призупинив цю програму, замінивши її кредитом. У 1946 р. з США було укладено угоду про позику на 3,75 млрд дол. США, до якої Канада додала

1,19 млрд дол. США.; кредит надавався під 2% річних строком на 50 років [27; 138].

У повоєнній політиці Великобританії важливе місце посіли питання забезпечення громадян житлом і просторове планування. План Великого Лондона 1944 р. передбачав комплексну реконструкцію міста із застосуванням кращих підходів і практик до міського планування, зонування та благоустрою, також передбачалось переселення частини населення до нових громад навколо столиці та «райони допомоги» англійських провінцій. Будівництво нового житла у межах Зеленого поясу навколо Лондона суворо контролювалося. Отже, успішна відбудова потребує чіткого стратегічного бачення просторового розвитку, що запобігає хаотичній забудові та формує якісне міське середовище на довгострокову перспективу.

У повоєнний період державна житлова політика Великобританії зазнала суттєвої трансформації. Якщо в перші роки після війни пріоритетним було створення тимчасових будинків зі збірних конструкцій, які швидко забезпечували постраждалих громадян дахом над головою, то згодом акцент змістився на зведення якісного житла для постійного проживання. Такий підхід відображав стратегічне бачення уряду: відбудова мала не лише компенсувати втрати, а й створити нові міста, перемістити підприємства, перепланувати території з орієнтацією на довгостроковий розвиток. Важливим кроком стало ухвалення закону «Про нові міста» 1946 р., що започаткував масштабну програму просторової трансформації країни.

На підставі цього закону спеціально створеним корпораціям розвитку виділялися земельні ділянки під будівництво нових населених пунктів. Першим таким містом став Стівенідж (графство Хартфордшир), після чого до 1955 р. було засновано ще з десяток нових міст. Більшість із них стали місцем переселення мешканців Лондона, що дозволило зменшити надмірну концентрацію населення у столиці та сформувати поліцентричну модель розвитку [59, с. 25]. Отже, створення нових міст було не лише реакцією на руйнування, а й інструментом регіональної політики, спрямованої на

вирівнювання соціально-економічного розвитку територій.

Подальше просторове регулювання забезпечив Закон про планування міст і сільської місцевості 1947 р., який заклав основи сучасної моделі територіального планування. Відтепер будівництво вимагало обов'язкового отримання дозволів, запроваджувався контроль за щільністю та висотою забудови, визначались функціональні зони використання земель тощо. Завдяки запровадженню важелів державного регулювання Уряд Великобританії розпочав координувати процес відбудови, запобігати хаотичному розростанню населених пунктів і формувати якісне середовище проживання. Вважаємо, що саме закріплення офіційних правил гри у сфері містобудування стало однією з основних передумов сталого розвитку країни.

У 1945-1952 рр. з метою стимулювання житлового будівництва органи місцевої влади отримали доступ до пільгових кредитів через Раду з позик на громадські роботи (PWLB). Завдяки спеціальним позикам під низькі відсотки місцеві ради змогли реалізувати програми зведення житла. За цей період було побудовано понад 800 тис. нових будинків, а загальний обсяг житлового будівництва перевищив 1,2 млн одиниць (табл. 3.2) [59, с. 27].

Таблиця 3.2

Динаміка збудованого житла у Великобританії за 1946-1952 роки

Рік	Кількість збудованого житла, од.	Рік	Кількість збудованого житла, од.
1946	55 400	1950	< 200 000
1947	139 690	1951	< 200 000
1948	227 616	1952	239 922
1949	197 627		

Джерело: [59, с. 27].

Проте, ці показники лише частково задовольнили потреби населення, що свідчить про глибину житлової кризи. Уряд Великобританії проводив рішучі заходи у бюджетній та економічній сферах: збалансування доходів і видатків, залучення іноземних інвестицій, відновлення економічного потенціалу.

Депресивні та критично важливі сфери промисловості на період їх оновлення та модернізації переводилися в державне управління. «План Маршалла» доповнив раніше надану позику та сприяв фінансуванню поточних потреб економіки [27; 59; 124].

Узагальнюючи британський досвід, можемо стверджувати, що ефективна державна політика відбудови базується на поєднанні чіткого нормативно-правового регулювання забудови, стратегічного і просторового планування, фінансових інструментів підтримки розвитку. Для України цей досвід є особливо цінним, оскільки демонструє, що житлова політика не лише виконує соціальну функцію, а є потужним драйвером економічного зростання, регіонального розвитку та формування збалансованої системи розселення населення.

Італія в межах «Плану Маршалла» отримала близько 1,5 млрд дол. США допомоги, переважно у вигляді товарів та обладнання. Однак, на відміну від ФРН, де фінансування супроводжувалось системними ринковими реформами та антимонопольною політикою, в Італії значну частину наданих ресурсів було сконцентровано в руках великих корпорацій. Із 154 млн дол. США, виділених на закупівлю імпортного обладнання, половину отримали провідні промислові групи – «Фіат», «Едісон», «Монтекатині», «Фальк», «Смі» і «Саде». У 1951 р. Уряд запровадив так звану «систему пріоритетів», відповідно до якої сировина передусім надавалась великим компаніям-монополістам. Аналогічна модель застосовувалась і при кредитуванні: великі промислові групи отримали 85 млрд італійських лір, лише «Фіат» отримав 35% кредитів, тоді як малий і середній бізнес – у 8 разів менше фінансування. Додатковим фактором пожвавлення економіки стала Корейська війна (1950-1953 рр.), під час якої США активно закуповували в Італії закуповували матеріали для виробництва військової техніки [58].

У результаті вже на початку 1950-х років Італія повністю відновила довоєнні економічні показники, а в період 1953-1962 рр. обсяг промислового виробництва зріс утричі. Водночас надмірна монополізація економіки

спричинила довгострокові негативні наслідки. Рівень заробітних плат зростав повільно, зберігалась соціальна нерівність, а наприкінці 1960-х років посилилися диспропорції в розвитку індустріально розвинених північних і аграрних південних регіонів країни. Монополізація економіки у поєднанні з корупційними практиками зумовили структурні перекоси, що гальмували формування конкурентного ринкового середовища.

Отже, італійський досвід дає підстави зробити висновок про те, що зовнішня фінансова допомога сама по собі не гарантує збалансованого розвитку зруйнованих територій. За відсутності прозорих механізмів розподілу ресурсів, належної підтримки малого та середнього бізнесу, послідовної антикорупційної політики процес відбудови може супроводжуватися посиленням економічної нерівності та структурних диспропорцій. Для України цей приклад є особливо показовим. Небажання політичної еліти та посадових осіб ефективно протидіяти корупції й обмежувати монополізацію економіки здатне нівелювати потенційні результати міжнародної підтримки, негативно вплинути як на відбудову постраждалих територіальних громад, так і на довгострокове зростання національної економіки.

Воєнні дії на території колишньої Югославії тривали до 1995 р. і завершились підписанням Дейтонської угоди. На її основі Світовий банк спільно з Європейським банком розвитку та реконструкції розробили Програму реконструкції Боснії та Герцеговини, яка фінансувалася безповоротно за рахунок міжнародних донорів. У 1996-1999 рр. її обсяг становив близько 5 млрд дол. США. У 2000-х роках вагому роль у відбудові країн Західних Балкан відіграв ЄС. У перші роки міжнародна допомога Боснії та Герцеговині перевищувала 20% ВВП і спрямовувалася передусім на відбудову транспортної та житлової інфраструктури, ліній електропостачання та зв’язку з метою стимулювання повернення біженців і внутрішньо переміщених осіб. Підтримка підприємств формувала виробничу складову програми реконструкції та реалізовувалася під контролем спеціальних

агентств, зокрема Фонду Боснійських підприємств, Банку мікрофінансування та Спонсорського Трастового фонду [137].

Воєнні дії спричинили масштабну житлову кризу. Для її подолання було впроваджено низку кредитних програм. Міжнародна фінансова корпорація (IFC) відкрила кредитні лінії через приватні банки. У 1998 р. USAID спільно з ЄС створили Європейський фонд для Боснії і Герцеговини, який пропонував три види кредитів, зокрема на повоєнну відбудову житла. Позики громадянам надавалися через місцеві банки та мікрокредитні установи. Фінансування соціальних проєктів додатково забезпечував Європейський банк реконструкції та розвитку. Масштабними проєктами з відбудови (реконструкції) житла стали Програма розвитку ООН (UNDP) – близько 270 тис. будинків, програми ЄС – близько 60 тис. будинків і Регіональна житлова програма (RHP) обсягом 584 млн дол. США – будівництво 27 тис. будинків. Загальна вартість житлових проєктів сягнула близько 5 млрд дол. США [59, с. 19].

Досвід відбудови Боснії та Герцеговини демонструє складність узгодження міжнародних ініціатив із місцевими потребами. Так, муніципальна влада Сараєво отримала від Саудівської Аравії, Катару, Йорданії та Кувейту мільйони доларів на будівництво мечетей та ісламських центрів. Попри прагнення перетворити місто на символ примирення, мультикультуралізму, космополітизму та нового урбанізму, такі ініціативи не усунули глибинних суспільних суперечностей. Донорські кошти не мали цільового призначення для відновлення критичної інфраструктури, місцевих підприємств та інших об’єктів, що мали стратегічне значення для економіки.

Студенти Массачусетського технологічного інституту розробляли концептуальні ідеї забудови, американський архітектор Л. Вудс створював футуристичні візуалізації багатоквартирних будинків у Сараєво, а Р. Піано запропонував проєкт музею сучасного мистецтва, який реалізували в 2011 р. Поки міжнародні групи втілювали окремі проєкти з відбудови окремих будівель, значна частина громадян проживала в тимчасових притулках за межами міського центру. Внаслідок цього сформувалася хаотична

конкуренція між благодійниками за право та пріоритетність участі у реконструкції Сараєва. Дефіцит будівельних матеріалів і робочої сили призвів до того, що відбудова міської інфраструктури не встигала за темпами реконструкції, що ускладнювало створення належних умов для повернення біженців та населення [267].

На думку Харіса Піпласа (архітектора, урбаніста, дизайнера фірми Drees & Sommer), до такої некоординованої реконструкції з високими корупційними ризиками призвела відсутність державного планування. Загалом було реконструйовано близько 330 тис. будинків, однак ефективність використання коштів міжнародних партнерів залишалася низькою: у 2004 р. лише 43% відбудованих об'єктів були заселені. Суттєвою проблемою стало незаконне будівництво, поширене в усіх країнах Західних Балкан. Заохочення владою хаотичної забудови міських і сільських територій згодом вимагало її легалізації, що створювало додаткові адміністративно-правові труднощі [59, с. 20]. На наш погляд, цей досвід доводить необхідність комплексного стратегічного та просторового планування разом зі встановленням жорсткого контролю за якістю та прозорістю відбудови.

Корисним прикладом для України є Хорватія. У березні 1996 р. було прийнято Закон «Про відновлення», який визначив перелік територій і громад зі статусом відновлення та врегулював механізми фінансової допомоги та відповідальності, процедури відновлення житла, інфраструктури й економічної діяльності [275]. Допомога надавалась громадянам, які до збройного конфлікту володіли майном або мали право на проживання й зобов'язувалися повернутися до попереднього місця проживання. Такий підхід мінімізував ризик відбудови об'єктів, які потім будуть порожніми. Контроль здійснювали регіональні адміністрації, а Міністерство відновлення Хорватії відповідало за реалізацію програм реконструкції та ремонту житла, конструкцій і місць загального користування багатоквартирних будинків.

У 1992 р. було створено Хорватський банк відновлення та розвитку як державну інституцію підтримки експорту та кредитування бізнесу, зокрема

зареєстрованих суб'єктів у зонах відновлення ремісничих підприємств і кооперативів. Кредити надавались на основі інвестиційних планів та оцінки їхнього внеску у відновлення економіки, зайнятості та покращення демографічної ситуації. Міська інфраструктура відбудовувалася на основі затверджених регіональними органами влади планів на умовах співфінансування з державного бюджету, а об'єкти соціальної інфраструктури – за рахунок розроблених відповідними міністерствами та державними адміністраціями державних програм [275].

Особлива увага приділялася відновленню прикордонних і деокупованих територій. Законом про території особливого державного піклування 1996 р. визначені стимули для реконструкції об'єктів, повернення населення, забезпечення демографічного та економічного зростання. У документі чітко визначені категорії осіб, на які поширюється дія закріплених прав. Залежно від місця проживання та виду господарської діяльності у користування надавалась квартира або житловий будинок, а в окремих випадках додатково земельна ділянка для ведення сільського господарства. Передбачено, що після 10 років безперервного проживання надане майно переходить у приватну власність мешканця. Якщо мешканець покинув помешкання до завершення 10-річного строку, то це житло повертається у державну власність [276].

Майже все житло у Хорватії відновлено власними силами, лише близько 4% – за рахунок міжнародної допомоги. Загальні витрати держави на відновлення будинків становили приблизно 17,6 млрд кун (близько 2,5 млрд дол. США по курсу НБУ на 2023 р.). У 1995-2000 рр. було відремонтовано 158 тис. житлових будинків і квартир (14,8% житлового фонду) за участі понад 150 компаній. Однак, землетрус 2020 р. виявив, що частина робіт була виконана неякісно із порушенням будівельних стандартів [59].

Отже, досвід відбудови країн Західних Балкан демонструє, що ефективна реконструкція зруйнованих територій можлива лише за умови поєднання міжнародної підтримки з національним стратегічним і просторовим плануванням. Для цього необхідні чітка інституційна координація та

відповідальність, прозорі процедури розподілу ресурсів і контроль якості виконаних робіт. В Україні процес відбудови доцільно розпочинати з розробки Програм комплексного відновлення територіальних громад із визначенням пріоритетності відбудови інфраструктурних об'єктів, від яких напряму залежить життєздатність населених пунктів. Водночас важливо мінімізувати корупційні ризики та хаотичність управлінських рішень, а також стимулювати громадян повертатися на деокуповані території, надаючи їм фінансову, матеріально-технічну і соціальну підтримку для відбудови житла та ведення господарської діяльності.

Територія Ізраїлю зазнала значних руйнувань під час «війни за незалежність» (1948-1962 рр.). Економіка країни опинилася під серйозним тиском через величезний наплив емігрантів із арабських країн – понад 800 тис. осіб. У 1952 р. уряд запровадив Нову економічну політику, яка передбачала лібералізацію економіки, скасування розподільчої системи та державного регулювання цін, а також реалізацію великих інфраструктурних проєктів. Серед них виділяють Національний ізраїльський водогін (вартість близько 420 млн ізраїльських лір, у будівництві якого брали участь понад 4 тис. робітників), енергетичні заводи, порти, а також значні державні інвестиції спрямовувалися в аграрний сектор і легку промисловість.

Потужним фінансовим джерелом для відбудови країни стали репарації від ФРН, які в 1952-1965 рр. забезпечили 55% додаткових доходів бюджету (еквівалент 112 млрд дол. у сучасних цифрах), а також кредити та гранти США. В 1954-1964 рр. Ізраїль демонстрував стійке економічне зростання: ВВП щороку зростав приблизно на 10%, країна практично досягла нульового рівня безробіття, а споживання на душу населення збільшилося на 221%. У цей період активно залучалися інвестиції у розвиток промисловості та відбудову зруйнованих територій.

Шестиденна війна 1967 р. та Війна судного дня 1973 р. стимулювали розвиток військово-промислового комплексу, що став головним роботодавцем і джерелом наповнення державного бюджету за рахунок експорту озброєння.

Ізраїльський досвід доводить, що економічне процвітання країни не обов'язково залежить від її територіальних розмірів або перманентного стану війни; ключовим фактором є стратегічне управління безпеки, розвитку та інноваціями, що сприяло збільшенню приватного споживання та експорту [137].

Японія після поразки у Другій світовій війні опинилася в катастрофічному економічному стані. Рівень промислового виробництва становив лише 20% від показників 1939 р., країна втратила понад 25% національного багатства та значні території, що забезпечували постачання сировини, палива і продовольства, було зруйновано близько 40% промислових підприємств та інфраструктури (табл. 3.3) [1; 109].

Таблиця 3.3

Частка окремих видів втрачених активів Японії по інфраструктурних об'єктах протягом 1935-1945 років, %

Інфраструктурні об'єкти	Всього активів, 1935 р.	Втрати	Залишок активів, 1945 р.
Житловий фонд міст	100,0	33,0	67,0
Будівлі та споруди	100,0	25,0	75,0
Телеграф, телефон, водопостачання	100,0	16,0	84,0
Електро- та газопостачання	100,0	11,0	89,0
Залізничний та інший наземний транспорт	100,0	10,0	90,0

Джерело: [109].

Аналіз свідчить, що найбільші втрати активів Японії – це об'єкти житлового фонду – 33,0 %, будівлі та споруди – 25,0 %.

Повоєнне японське «економічне диво» розвивалося в два етапи. Перший (1945-1952 рр.) відбувався під жорстким контролем США, що дозволило впровадити непопулярні, але стратегічно важливі заходи з демілітаризації та лібералізації економіки. Другий (після 1952 р.) передбачав реалізацію суто

японської моделі розвитку. Загалом на повоєнне відновлення Японія отримала понад 3 млрд дол. США за умови обмеження розвитку військової промисловості. У 1945 р. було прийнято Закон про ліквідацію промислових картелів (дзайбацу), яким встановлено антимонопольний контроль над найбільшими компаніями ВПК, які були основою довоєнної економіки [58].

У 1946 р. майбутній прем'єр-міністр Ейсаку Сато разом із командою японських науковців, економістів, інженерів і фахівців із різних галузей промисловості розробив план відновлення економіки, що включав швидку відбудову інфраструктурних об'єктів і створення умов для індустріальної перебудови й економічного зростання. План передбачав застосування наукових розробок та інноваційних технологій для підвищення ефективності реконструкції і мінімізації витрат [235, с. 99].

У 1949 р. було проведено податкову та аграрну реформи: сільськогосподарські землі довоєнних землевласників були конфісковані та продані фермерам за пільговими цінами, що сприяло формуванню потужного класу заможних аграріїв, які фінансово підтримували розвиток банківської системи та нових технологій. Водночас США обмежили імпорт іноземних автомобілів. У 1950 р. проведено бюджетну реформу, яка припинила виплати компенсацій військовим заводам і субсидій збитковим підприємствам. Зауважимо, що японська стратегія відбудови передбачала не відновлення зруйнованої промисловості, а нове будівництво, що дозволило раціонально використовувати фінанси, спрямувавши їх на розвиток банківської системи чи придбання акцій нових промислових підприємств. Відбудові та розвитку японської промисловості сприяла корейська війна (1950-1953 рр.), під час якої країна отримувала великі замовлення від США [116].

Запровадженні урядом наукові стандарти якості та механізми підтримки інновацій дозволили збільшити обсяги експорту високотехнологічних продуктів: кораблі, автомобілі, сталь, пластмаси. Важливою складовою плану відбудови та реконструкції стала співпраця бізнесу з провідними американськими й європейськими науковцями та експертами. На японських

підприємствах було впроваджено модель «цикл Демінга» (PDCA), яка дозволила систематизувати процеси планування, виконання, перевірки (контролю) та впливу [235, с. 105-106].

Після повернення автономії від контролю з боку США японські управлінські процеси були переведені на власну модель планової економіки з визначенням пріоритетних галузей. В умовах обмеження природних ресурсів уряд інвестував в освіту, науку, технології та придбання патентів по всьому світу. У 1950-1960 рр. японські компанії придбали понад 30 тис. патентів на суму біля 1 млрд. дол. США, витрачаючи понад 3% ВВП на науково-технічні розробки [58]. На наш погляд, особливість японської моделі полягає в поєднанні державної підтримки з культурними чинниками: довічна лояльність працівників до підприємств, висока працездатність і готовність до самопожертви. Державна політика стимулювання технічної та технологічної модернізації, яка базувалась на принципах оптимізації та раціоналізації використання ресурсів, сприяла розвитку науки, впровадженню інновацій у виробництво і приватний сектор, зменшенню негативних впливів від господарської діяльності на довкілля, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки на міжнародних ринках.

Пріоритетними галузями промисловості в 1950-х рр. були металургія, енергетика та суднобудування, а з 1960-х рр. – автомобілебудування й електроніка. У 1956 р. ВВП на душу населення перевищив довоєнний рівень, а середньорічне зростання становило 7,1%. Сьогодні Японія є другим за величиною донором Світового банку та активним партнером у підтримці програм розвитку на різних рівнях [109]. Хоча державне планування в Японії мало індикативний і рекомендаційний характер, його дотримувались усі громадяни без виключення. Пріоритетні галузі економіки отримували максимальну державну підтримку. Представники фінансових корпорацій брали активну участь у процесах відбудови, а корупційні ризики зводились до мінімальних.

Корея у результаті війни була не лише зруйнована, а й поділена на дві

частини. Основним джерелом відбудови Південної Кореї став фінансовий ресурс США: у 1945-1976 рр. було виділено понад 12,6 млрд дол. США. Ці кошти дозволили відновити інфраструктурні об'єкти, проте значна сума допомоги опинилась у руках політичної еліти, що за відсутності прозорих механізмів контролю призвело до формування потужних промислових кланових структур. Переважна частина економіки базувалася на імпортних товарах. У 1956 р. експорт становив 25 млн дол., а імпорт – 389 млн дол., що не сприяло економічному зростанню [109]. У результаті США значно скоротили фінансову допомогу і змусили уряд змінити політику розвитку. Важливу роль в економічному відновленні країни зіграла В'єтнамська війна, під час якої доходи від військових контрактів із США в 1967 р. становили 185 млн дол. або близько 4% річного ВВП. Формулою економічного успіху Південної Кореї стали дешева робоча сила та японський технологічний капітал. Спільне з Японією виробництво товарів легкої промисловості забезпечило понад 70% експорту країни, а Японія стала головним іноземним інвестором. У 2000 р. Південна Корея увійшла до числа провідних економік світу [58].

Отже, південнокорейський досвід є важливим прикладом для України у контексті реалізації амбітних політичних цілей щодо відбудови за сценарієм модернізації економіки. Ефективне державне управління процесами повоєнної відбудови, досягнення нового рівня економічного розвитку і міжнародної конкурентоспроможності можливе шляхом зміцнення економічної суб'єктності держави, чіткого визначення цілей і пріоритетів, соціальної консолідації населення, удосконалення системи освіти та науки відповідно до потреб відбудови [116].

Таким чином, у процесі аналізу практик повоєнної відбудови інфраструктури та економіки за фінансової допомоги США («План Маршалла») на прикладі Федеративної Республіки Німеччини, Великої Британії, Італії, країн Західних Балкан, Ізраїлю, Японії та Південної Кореї встановлено, що ефективне відновлення залежить від геополітичних,

економічних, культурних і ментальних особливостей кожної країни. Проте спільними чинниками успіху є лібералізація економіки, створення великої кількості робочих місць, орієнтація на експорт, залучення значних іноземних фінансових ресурсів, реалізація програм відновлення та застосування стимулів для відбудови інфраструктурних проєктів. Комплексний підхід до прийняття публічно-управлінських рішень з урахуванням кращих зарубіжних практики дозволить сформувати якісно нову модель повоєнного розвитку.

Ефективне відновлення інфраструктури потребує планування і стимулювання, включно з спільним бюджетним і приватним фінансуванням, податковими преференціями, залученням іноземних інвестицій. Стале економічне зростання можливе навіть в умовах обмежених ресурсів і постійної загрози відновлення збройного конфлікту. Міжнародний досвід свідчить, що для планування і реалізації проєктів відбудови активно використовується проєктний підхід, який дозволяє сформувати концептуальне бачення усіх процесів. Недооцінка залучення громадськості, у т. ч. до процесів нагляду і контролю, може призвести до численних порушень процедур [24, с. 16].

Успіх повоєнної відбудови територіальних громад в Україні залежить не лише від наявних ресурсів, а й від системності публічного управління, прозорості процесів, стратегічного і просторового планування, активної участі бізнесу, громадськості та міжнародних партнерів. Важливим аспектом є залучення органів місцевого самоврядування до ефективного управління відновлювальними процесами. Для цього необхідним є підвищення рівня їх інституційної спроможності шляхом розвитку кадрового потенціалу, удосконалення механізмів публічного управління, впровадження цифрових рішень та сучасних управлінських практик. Окрему увагу слід приділити зміцненню фінансової спроможності громад, розширенню інструментів міжмуніципального співробітництва та налагодженню ефективної взаємодії з органами державної влади, міжнародними партнерами та громадськістю.

3.2. Забезпечення професійної спроможності органів місцевого самоврядування у виконанні завдань з відбудови та розвитку громад і територій

В умовах воєнного стану та повоєнного відновлення на органи місцевого самоврядування покладається значний перелік завдань, пов’язаних із відновленням зруйнованої інфраструктури, залученням інвестицій, забезпеченням безперервності надання публічних послуг, організацією життєзабезпечення населення, плануванням і реалізацією програмних документів тощо. Їх реалізація відбувається в умовах високої невизначеності, обмеженості ресурсів, посилених безпекових ризиків і необхідності взаємодії з різними суб’єктами, залучених до процесів відбудови та повоєнного розвитку територій. За таких обставин рівень професійної спроможності органів місцевого самоврядування визначає їх здатність ефективно долати виклики, приймати обґрунтовані управлінські рішення, оперативно реагувати на кризові ситуації та забезпечувати результативну реалізацію запланованих заходів. Це актуалізує потребу у формуванні та зміцненні управлінських практик, що дозволяють органам місцевого самоврядування адаптуватися до нових умов і виступати активними учасниками відновлення територій, зокрема, у контексті їх залучення до процесів формування та реалізації державної інвестиційної політики для відновлення та розвитку громад.

Формування нових напрямів державної інвестиційної політики у період повоєнного відновлення країни має здійснюватися з урахуванням викликів у геополітичному й економічному середовищах. Відбудова економічної системи та інфраструктури повинна орієнтуватись не лише на відновлення зруйнованих ресурсів, а й на створення нових точок економічного розвитку, активне впровадження інноваційних рішень і розширення співпраці з міжнародними інвесторами [5, с. 1256]. Відповідно до логіки сучасної державної політики відновлення України середньо- та довгострокові реформи мають поєднуватися з невідкладними заходами, спрямованими на відновлення

економічної активності, підтримку постраждалого населення та забезпечення стійкого функціонування територіальних громад.

В умовах воєнного стану в країні посилилась тенденція до надмірної централізації управління з боку державних органів, що, в свою чергу, призвело до послаблення соціальних ініціатив і публічного контролю. Через низку формалізованих бюрократичних процедур спостерігається зниження інституційної та персональної відповідальності за результати діяльності, помітно погіршились практики прогнозування, стратегічного планування та концептуального осмислення необхідних соціальних змін і довгострокового розвитку суспільства [3, с. 203]. Неврахування корупційних ризиків під час процесу відбудови інфраструктури дестабілізує управління територіями та підвищує вразливість територіальних громад у майбутньому [125].

У повоєнний період вагоме значення у процесах відбудови повинні мати органи місцевого самоврядування, які спільно з державними військовими адміністраціями вже проводять значну роботу з відновлення об’єктів житлового фонду, соціальної та критичної інфраструктури, історико-культурної спадщини та інших важливих об’єктів. Це зумовлює необхідність посилення їх інституційної спроможності, координації з центральними органами влади та міжнародними партнерами впровадження ефективних інструментів планування й реалізації відновлювальних заходів. У зв’язку з цим особливої важливості набуває обґрунтування управлінських підходів до забезпечення участі органів місцевого самоврядування у процесах відбудови та розвитку громад і територій України, які ґрунтуються на принципах стратегічного планування, інтегрованості та багаторівневого врядування.

Практика воєнного часу підтвердила життєздатність місцевого самоврядування: саме громади стали основою стійкості та важливим чинником підтримання економічного потенціалу держави. За таких умов процес децентралізації й надалі сприяє посиленню спроможності населених пунктів та активізації суспільної участі у вирішенні питань соціально-економічного розвитку [57, с. 114]. Органи місцевого самоврядування

забезпечують безперервність надання базових публічних послуг, оперативно реагують на наслідки воєнних руйнувань, координують процеси відбудови на рівні населених пунктів та враховують думку місцевих мешканців. Відтак результативність повоєнного відновлення значною мірою визначається спроможністю територіальних громад виступати активними суб'єктами формування та реалізації політики розвитку територій.

У середньо- та довгостроковій перспективі одним із ключових завдань є формування інституційної моделі відбудови, в межах якої органи місцевого самоврядування є основними суб'єктами планування та реалізації відновлення територій. Такий підхід відповідає сучасним європейським принципам децентралізації, субсидіарності та багаторівневого врядування, згідно з якими місцева влада є не лише виконавцем державної політики, а й повноправним учасником формування стратегічних напрямів розвитку територій. Реалізація цієї моделі потребує чіткого розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування й органами державної виконавчої влади, у т. ч. військовими адміністраціями. Водночас необхідним є поступове відновлення повноцінного функціонування місцевого самоврядування після завершення дії воєнного стану та недопущення довготривалої централізації управлінських повноважень, яка була запроваджена як тимчасовий інструмент управління.

Поряд із відбудовою об'єктів міської інфраструктури важливим завданням діяльності органів місцевого самоврядування є підтримка мешканців шляхом створення передумов для відновлення місцевої економіки. Значна увага має приділятися посиленню інституційної і фінансової спроможності громад, забезпеченню належного функціонування установ, що надають базові публічні послуги, а також збереженню їх кадрового потенціалу та професіоналізації публічних службовців. Розвиток місцевого ринку праці виступає необхідною умовою соціальної стабільності й економічного відновлення населених пунктів. У даному випадку важливо забезпечити стабільне наповнення дохідної бази місцевих бюджетів. Якщо держава надає постраждалим підприємствам економічні стимули, такі рішення повинні

супроводжуватися компенсаційними механізмами, що дозволять уникнути скорочення фінансових ресурсів місцевого самоврядування.

У короткостроковій перспективі пріоритетними завданнями у публічній політиці є створення сприятливих умов для стабілізації соціально-економічної ситуації у громадах. Вони повинні включати напрями вдосконалення механізмів підтримки внутрішньо переміщених осіб і ветеранів, зокрема тих, хто зазнав поранень під час бойових дій, з урахуванням їхніх реальних потреб, розширення участі органів місцевого самоврядування у плануванні та реалізації відповідних програм. Процеси повоєнної відбудови інфраструктури потребують удосконалення управлінських підходів до планування й облаштування населених пунктів із урахуванням інклюзії. З цією метою потребують перегляду принципи міського планування, де безбар'єрність повинна розглядатися не як додаткова опція, а як невід'ємна складова інфраструктурних проєктів. Забезпечення доступності та безбар'єрності громадських просторів є важливою передумовою ефективної фізичної реабілітації та соціальної інтеграції ветеранів [111, с. 298]. Місцева політика, зокрема в деокупованих територіальних громадах, має реалізовуватись за допомогою екологоорієнтованих інструментів, зокрема щодо природокористування в умовах урбанізації на засадах сталого інклюзивного розвитку [19, с. 92].

Подальший розвиток системи місцевого самоврядування також потребує розширення участі органів місцевої влади у формуванні тарифної політики у сфері надання комунальних та інших публічних послуг, що сприятиме зміцненню фінансової автономії територіальних громад. Водночас міжбюджетні трансферти та державні програми підтримки можуть використовуватися як інструмент стимулювання міжмуніципального співробітництва і розвитку функціональних територій навколо «центрів зростання», що дозволить підвищити ефективність використання ресурсів і посилити регіональну економічну взаємодію.

Важливим компонентом сучасної моделі відбудови має стати розвиток

стратегічного та просторового планування. Розроблення планів відновлення та розвитку територій, інтегрованих із регіональними і національними документами, забезпечує узгодженість інфраструктурних інвестицій, просторового планування й економічного розвитку. Це дозволяє перейти від часткового відновлення окремих об’єктів до комплексної модернізації територій на основі принципів сталого розвитку, енергоефективності, екологічної безпеки та інших. Передусім доцільним є впровадження середньо- та довгострокового планування відновлення територіальних громад із урахуванням пріоритетів державної регіональної політики, потреб населення та можливостей місцевої економіки. Застосування програмно-цільового підходу передбачає чітке визначення цілей, індикаторів результативності та джерел фінансування проєктів з обов’язковим їх узгодженням з міжнародними партнерами та інвесторами.

У цьому контексті доцільно впроваджувати підходи проєктного менеджменту. З огляду на масштабність відновлювальних робіт і значну кількість інфраструктурних і соціально-економічних ініціатив, органи місцевого самоврядування мають формувати систему управління портфелями проєктів, створювати спеціальні підрозділи або проєктні офіси, відповідальні за підготовку, координацію та реалізацію проєктів відбудови. Використання сучасних методологій управління проєктами, зокрема програмно-цільового підходу, управління життєвим циклом проєктів, а також систем моніторингу й оцінювання результативності дозволить підвищити ефективність використання фінансових ресурсів, забезпечити прозорість прийняття управлінських рішень і покращити координацію між різними учасниками відновлювальних процесів. Доцільним є впровадження цифрових інструментів управління проєктами, що сприятиме підвищенню підзвітності органів влади та зміцнення довіри з боку громадян і міжнародних партнерів.

Ефективність процесів відбудови значною мірою залежить від спроможності системи публічного управління забезпечити координацію дій різних інституцій, прозорість використання фінансових ресурсів і підзвітність

прийнятих рішень. Органи місцевого самоврядування є головними координаторами партнерської взаємодії між різними групами заінтересованих сторін у процесах відбудови. Саме на рівні громад формуються механізми співпраці, що забезпечують мобілізацію фінансових, людських, матеріально-технічних та інших ресурсів для реалізації проєктів відбудови.

Важливого значення набуває застосування підходу «Build Back Better», який передбачає відновлення пошкоджених об'єктів із урахуванням їх модернізації, майбутніх ризиків і потреб розвитку. Це потребує чітких процедур планування, визначення індикаторів ефективності та належного ресурсного забезпечення. З огляду на сучасні виклики, застосування цього підходу має базуватись на визначених принципах. До них належать принципи інституційної узгодженості, прозорості та підзвітності, участі громадськості, комплексного просторового планування, безпеки, стійкості, автономності, адаптивності, гнучкості, безбар'єрності й інклюзивності, енергоефективності, екологічності, циркулярності, цифровізації та інтелектуального управління, дотримання яких дозволить забезпечити довготривале функціонування відбудованої та модернізованої інфраструктури [42, с. 371-372].

Сучасні виклики відбудови та розвитку міської інфраструктури зумовлюють необхідність впровадження органами місцевого самоврядування інтеграційного підходу, який поєднує управлінську, безпекову, фінансову та партисипативну складові. Це забезпечить орієнтацію на підвищення стійкості, адаптивності й автономності функціонування міських систем та інфраструктурних об'єктів. Його застосування обґрунтовано нами у підр. 2.3.

Для ефективного управління ресурсами, інфраструктурою і територіями особливу роль відіграє використання SMART-технологій («розумних технологій»), зокрема впровадження концепції «розумного міста», що надає нові можливості органам місцевого самоврядування та іншим суб'єктам виконувати управлінські й інші функції у населених пунктах. Цифровізація публічного управління інфраструктурою відкриває новий етап розвитку, трансформуючи традиційні підходи до планування й управління проєктами.

Використання технологічних рішень сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів, оптимізації витрат і формуванню більш стійких інфраструктурних систем [15]. Зокрема, системи розумного контролю інтегруються у системи функціонування об’єктів тепло-, водо-, електро- та газопостачання, транспорту, зв’язку, комунікацій, доріг і мостів, адміністративних, житлових і соціальних будівель. Це дозволяє оптимізувати людські, матеріальні та фінансові ресурси, підвищити рівень безпеки мешканців та покращити якість надання публічних послуг. Водночас, ефективність реалізації концепції «розумного міста» залежить не лише від технологічного оснащення, а й від інституційної спроможності органів публічної влади, їх здатності налагоджувати комунікацію між зацікавленими сторонами та здійснювати комплексний аналіз процесів відбудови. Такий підхід дає можливість виявляти сильні сторони та проблемні зони, що створює підґрунтя для стратегічного планування розвитку міської інфраструктури та підвищення її адаптивності у довгостроковій перспективі [3].

Концепція «розумного міста» є не лише технологічною моделлю, а й сучасною формою публічного управління, що ґрунтується на використанні інтелектуальних інформаційно-комунікаційних технологій та активній участі громадян у прийнятті стратегічних рішень щодо розвитку територіальних громад. Важливою характеристикою цього підходу є налагодження співпраці органів публічної влади із представниками бізнесу і громадянського суспільства. Використання інноваційних підходів дозволяє органам публічної влади більш ефективно управляти соціально значущими процесами, враховуючи обмеження бюджетних та інших ресурсів. Бізнес отримує середовище для апробації інноваційних виробничих та інфраструктурних рішень, а також впровадження нових бізнес-моделей. Інститути громадянського суспільства посилюють свою участь у розвитку соціальних взаємодій, формуванні громадської думки та впливі на процеси прийняття управлінських рішень [22; 123]. За таких умов процес повоєнної відбудови має бути спрямований не лише на відновлення зруйнованих об’єктів, а й на

формування міської розумної інфраструктури. Тобто, така система інтегрує цифрові технології, забезпечує точність та обґрунтованість управлінських рішень, характеризується здатністю до збору й аналізу даних, підтримки зворотного зв'язку, швидкого реагування на зміни, адаптацію до нових умов. Завдяки цьому вона функціонує на більш високому рівні, ніж традиційна фізична інфраструктура [230]. Отже, управлінський вимір впровадження концепції «розумного міста» передбачає проведення комплексного аналізу функціонування міської інфраструктури, дослідження місцевих ринків товарів і послуг, інформаційних потоків, комунікацій, соціального капіталу, а також рівня розвитку знань і технологій. Важливим завданням є формування сприятливого підприємницького й інвестиційного клімату, розвиток бренду та позитивного іміджу громади [123].

У сучасних умовах воєнних викликів, євроінтеграційних процесів, необхідності ефективного управління процесами відбудови, забезпечення повоєнного соціально-економічного розвитку територіальних громад питання підвищення рівня професійних компетентностей посадових осіб органів місцевого самоврядування набуває особливого значення Професіоналізація розглядаються не лише як сукупність знань і навичок, а як інтегрована здатність публічних службовців забезпечувати стратегічне бачення розвитку територій, ефективно управляти ресурсами, координувати взаємодію стейкхолдерів та впроваджувати інноваційні підходи до відновлення. Від рівня професійної компетентності керівних кадрів органів публічної влади залежить ефективність функціонування підпорядкованих підрозділів, спроможність впроваджувати інституційні зміни, реалізовувати програми розвитку та здійснювати реформи в Україні [167].

В межах Програми Ради Європи «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні» на замовлення НАДС та за підтримки всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування у листопаді-грудні 2023 року було проведено всеукраїнське дослідження загальних потреб у професійному навчанні посадових осіб місцевого самоврядування та

депутатів місцевих рад. Під час проведення дослідження у Київській області респондентами стали 299 осіб, з яких: 13 осіб (4,3 %) – сільські, селищні, міські голови, їх заступники та секретарі рад; 194 особи (64,9 %) – посадові особи місцевого самоврядування (крім виборних посад); 10 осіб (3,3 %) – керуючі справами; 64 особи (21,4 %) – старости; 18 осіб (6,0%) – депутати місцевих рад [61]. Наведена структура вибірки свідчить про переважання представників апарату органів місцевого самоврядування, що забезпечує глибоке відображення практичних потреб у професійному розвитку. Водночас залучення виборних посадових осіб і старост дозволяє врахувати стратегічний та представницький рівні управління у громадах.

Перед з'ясування потреб у навчанні було проведено опитування щодо складності виконання повноважень органами місцевого самоврядування через недостатній рівень знань, вмінь та практичних навичок за п'ятибальною шкалою: від 1 – найнижчого до 5 – найвищого рівня складності (табл. 3.3). Зазначимо, що усі згадані сфери повноважень включають питання як відбудови об'єктів міської інфраструктури, так і повоєнного соціально-економічного розвитку територій Київської області. Тому вважаємо за необхідне проаналізувати кожний з напрямів окремо. Першочергово зосередимо увагу на тих повноваженнях, які безпосередньо формують основу відбудови міської інфраструктури, забезпечують відновлення життєдіяльності територіальних громад, цивільний захист та безпеку населення, пов'язані з наданням адміністративних послуг. До них належать: будівництво та утримання доріг, систем водо-, газо-, теплопостачання і водовідведення, управління та утилізація відходів, благоустрій території, послуги у галузі земельних відносин, організація роботи центрів надання адміністративних послуг, забезпечення громадської безпеки, забезпечення цивільного захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій. Саме ці напрями в умовах воєнного стану визначають спроможність територіальних громад не лише відновлювати зруйновану інфраструктуру, а й формувати безпечне середовище життєдіяльності населення.

Таблиця 3.3

Оцінка рівня складності виконання повноважень органами місцевого самоврядування Київської області у 2023 р., балів*

№	Сфера повноважень	Сільські, селищні, міські голови, заступники, секретарі	Посадові особи ОМС (крім виборних)	Керуючі справами	Депутати
1	Забезпечення освітніх послуг	2,17	2,34	2,50	2,31
2	Захист прав дітей	2,58	2,27	2,50	2,53
3	Забезпечення надання первинної медичної допомоги	2,18	2,57	3,00	2,65
4	Забезпечення надання інших видів медичної допомоги	2,36	2,74	3,71	3,29
5	Соціальний захист та соціальне забезпечення	2,83	2,28	3,10	2,75
6	Забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, запобігання та протидії насильству	2,36	2,34	2,78	2,33
7	Організація роботи закладів культури	2,64	2,25	2,80	2,65
8	Організація роботи закладів фізичної культури та спорту	2,82	2,28	2,56	2,59
9	Організація роботи центру надання адміністративних послуг (ЦНАП)	2,67	2,13	2,10	2,12
10	Послуги у галузі земельних відносин	2,55	2,37	3,10	2,75
11	Благоустрій території	2,91	2,70	3,30	2,73
12	Будівництво та утримання доріг, систем водо-, газо-, теплопостачання і водовідведення	3,08	2,88	3,50	2,81
13	Сприяння розвитку місцевого підприємництва	3,33	2,68	3,00	3,29
14	Управління та утилізація відходів	3,00	2,97	3,50	3,43
15	Забезпечення громадської безпеки	2,58	2,61	3,00	3,06
16	Забезпечення цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню	2,67	2,49	3,00	2,82
17	Організація пасажирських перевезень на території громади	2,50	2,71	3,33	3,06
18	Надання безоплатної первинної правничої допомоги	2,36	2,58	2,71	2,50
19	Організація та участь у здійсненні заходів, пов’язаних з мобілізаційною підготовкою	2,91	2,50	3,00	3,14
20	Підтримка ВПО	2,55	2,39	2,50	2,63

Примітка: бальна оцінка від 1 до 5 (від найнижчого до найвищого рівня складності).
Джерело: [61].

Результати аналізу свідчать, що найбільші труднощі у виконанні зазначених повноважень характерні саме управлінської команди територіальної громади – сільських, селищних, міських голів, їх заступників та секретарів рад, які виконують стратегічну та координаційну роль у процесах відбудови. Зокрема, найвищий рівень складності зафіксовано у сфері будівництва та утримання інженерної інфраструктури (3,08 бала), що обумовлено необхідністю реалізації комплексних інфраструктурних проєктів, залучення значних фінансових ресурсів, взаємодії з підрядними організаціями та контролю за виконанням робіт. Високими залишаються показники у сфері управління та утилізації відходів (3,00 бала), що підтверджує складність організації заходів щодо поводження з відходами в умовах руйнувань. У сфері благоустрою територій, яка охоплює відновлення публічного простору та забезпечення належного стану населених пунктів, середній рівень складності становить 2,91 бала. Водночас сфери земельних відносин (2,55 бала), громадської безпеки (2,58 бала), цивільного захисту (2,67 бала) та організації роботи ЦНАП (2,67 бала) характеризуються дещо нижчим, проте стабільно відчутним рівнем складності. Ефективне функціонування ЦНАП є необхідною умовою для оперативного оформлення дозвільної документації, реєстрації прав власності та отримання компенсацій за пошкоджене майно. Сфера земельних відносин визначає можливості просторового планування відновлення та правове забезпечення розміщення об’єктів інфраструктури. Водночас громадська безпека та цивільний захист набувають особливої важливості в умовах воєнного стану, оскільки включають створення безпечного середовища, будівництво укриттів відповідно до сучасних будівельних норм, організацію систем реагування на загрози та підвищення стійкості територій.

Отже, найбільш складними для виконання є ті повноваження, які пов’язані з будівництвом, відновленням об’єктів інженерної інфраструктури, управлінням відходами та забезпеченням благоустрою, що потребують поєднання технічних знань, управлінських навичок, фінансових ресурсів,

ефективної міжсекторальної взаємодії та налагодження партнерських відносин з інвесторами та іншими стейкхолдерами. Це свідчить про необхідність посилення професійних компетентностей керівників територіальних громад та їх команди саме у сферах інфраструктурного планування, управління проєктами відбудови, екологічного менеджменту та просторового розвитку територій.

Поряд з процесами відбудови інфраструктурних об'єктів доцільно зупинитись на інших повноваженнях публічних службовців, які забезпечують практичну реалізацію політик, виконують щоденні завдання щодо функціонування різних сфер, працюють над програмними документами повоєнного відновлення територій і надають публічні послуги населенню. Для посадових осіб органів місцевого самоврядування (крім виборних посад) найбільший рівень складності спостерігається у сферах охорони здоров'я (від 2,57 до 2,74 балів), організації пасажирських перевезень (2,71 бала), сприяння розвитку місцевого підприємництва (2,68 бала) та надання безоплатної первинної правничої допомоги (2,58 бала). Серед соціально орієнтованих повноважень для посадових осіб ОМС варто відзначити соціальний захист та соціальне забезпечення (2,28 бала), підтримку внутрішньо переміщених осіб (2,39 бала) та захист прав дітей (2,27 бала). Хоча рівень складності виконання повноважень у цих сферах є дещо нижчим, їх значення у повоєнний період суттєво зростає через збільшення кількості вразливих категорій населення та необхідність забезпечення соціальної згуртованості громад. Водночас у сфері забезпечення освітніх послуг (2,34 бала), організації роботи закладів культури (2,25 бала) та фізичної культури і спорту (2,28 бала) спостерігається відносно помірний рівень складності, що може свідчити про більш усталений характер виконання посадових обов'язків, але не зменшує їх значення для довгострокового розвитку людського капіталу. В цілому, для посадових осіб місцевого самоврядування основні виклики повоєнного розвитку пов'язані з необхідністю одночасного забезпечення доступності публічних послуг, підтримки соціальної стабільності та відновлення людського потенціалу, що

зумовлює необхідність посилення їх професійних компетентностей.

Отримані результати аналізу складності виконання повноважень логічно узгоджуються з виявленими потребами у навчанні посадових осіб місцевого самоврядування. Зокрема, для сільських, селищних, міських голів, їх заступників та секретарів рад найбільш популярними є напрями, безпосередньо пов’язані з реалізацією функцій відбудови та стратегічного розвитку територій, зокрема розвиток інфраструктури, проєктний менеджмент, цифрова трансформація, просторове планування із використанням геоінформаційних систем (GIS) та енергоефективність. Водночас для посадових осіб місцевого самоврядування (крім виборних посад), на яких припадає основне навантаження щодо забезпечення повноцінного функціонування та подальшого повоєнного розвитку територій, пріоритетними є компетентності у сфері цифрової грамотності, командної роботи, управління конфліктами, ведення переговорів та комунікації з громадянами. Така структура потреб свідчить про те, що ефективна реалізація соціально орієнтованих повноважень у сферах освіти, охорони здоров’я, соціального захисту, підтримки ВПО та правничої допомоги значною мірою залежить від здатності публічних службовців організовувати взаємодію, забезпечувати якісну комунікацію та працювати в умовах підвищеного навантаження.

Підсумовуючи вищевикладене, можна стверджувати, що виявлені потреби у професійному навчанні чітко відображають функціональну диференціацію ролей у системі місцевого самоврядування: управлінська команда на чолі з керівником громади орієнтована на стратегічне управління відбудовою інфраструктури, тоді як інші посадові особи органів місцевого самоврядування забезпечують операційну реалізацію політик життєдіяльності громад та повоєнного розвитку територій. Це підтверджує необхідність формування диференційованих програм підвищення кваліфікації, спрямованих на розвиток управлінських та інших спеціальних компетентностей, що в сукупності забезпечують ефективність

господарювання та відновлювальних процесів на місцевому рівні.

Відповідно до звіту Національного агентства України з питань державної служби на 2026-2028 роки, професійні потреби посадових осіб місцевого самоврядування постійно зростають з урахуванням сучасних тенденцій, викликів та загроз. Зокрема, у загальній структурі потреб у навчанні публічних службовців (державні службовці центральних та територіальних органів влади, місцевих державних адміністрацій, перші заступники та заступники голів місцевих державних адміністрацій, посадові особи місцевого самоврядування) за освітньо-професійною програмою підготовки магістрів за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування» спостерігається тенденція до збільшення частки посадових осіб місцевого самоврядування. Зокрема, із 3049 осіб, які виявили бажання навчатися у магістратурі у 2026 році, питома вага посадових осіб місцевого самоврядування становить 632 осіб або 54 %. Відповідно, планові обсяги на 2028 рік становлять 1509 осіб або 57 % віз загальної кількості службовців.

Загальні потреби у підвищенні кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування за загальними професійними (сертифікатними) програмами становлять 76,3 тис. осіб або 13,2 %, за короткостроковими – 56,9 тис. осіб або 13,7 % від загальної кількості службовців, залучених на навчання [86].

Відповідно до пункту 14 Положення про систему професійного навчання, підвищення кваліфікації за загальними професійними (сертифікатними) програмами є обов’язковим для посадових осіб місцевого самоврядування. Зокрема, особи, які вперше призначені на посади в органах місцевого самоврядування або вперше обрані на виборні посади, повинні пройти таке навчання протягом одного року після призначення чи набуття повноважень. Водночас посадові особи, які вже працюють або обіймають виборні посади, зобов’язані підвищувати кваліфікацію на регулярній основі: призначені – не рідше одного разу на три роки, а обрані або затверджені радою – щонайменше один раз протягом строку своїх повноважень [188].

Аналіз потреб посадових осіб органів місцевого самоврядування у

підвищенні кваліфікації за загальними короткостроковими програмами свідчить про чітку пріоритизацію окремих напрямів професійного розвитку. До «топ-5» найбільш актуальних тем належать: удосконалення рівня володіння державною мовою – 10,1 тис. осіб або 17,7 %, загальні питання місцевого самоврядування та зміни у законодавстві щодо служби в органах місцевого самоврядування – 5,5 тис. осіб або 9,7%, цифрова грамотність – 5,1 тис. осіб або 8,9%, протидія корупції та політика доброчесності – 4,1 тис. осіб або 7,3% та кібербезпека – 3,9 тис. осіб або 6,8% [86]. Отримані результати підтверджують потребу посадових осіб місцевого самоврядування у розвитку як базових управлінських і правових компетентностей, так і сучасних цифрових навичок у сфері безпеки, що є особливо важливими в умовах цифровізації публічного управління та підвищених кіберзагроз.

Таким чином, професійний розвиток кадрового потенціалу органів місцевого самоврядування має здійснюватися на засадах безперервного розвитку, удосконалення освітніх програм до реальних потреб з урахуванням специфіки виконання управлінських функцій, успішних практик вітчизняного та міжнародного досвіду. Особливої актуальності набуває переорієнтація системи професійного навчання на формування прикладних компетентностей, що відповідають сучасним викликам – від управління проєктами відбудови та залучення інвестицій до забезпечення інклюзивності, безпеки та цифрової трансформації громад. Залучення експертів та досвідчених практиків до підготовки публічних службовців сприятиме вирішенню проблемних ситуацій. Такий підхід дозволяє сформувати спроможних управлінців, здатних забезпечити не лише відновлення інфраструктури, а й перехід громад до сталої, конкурентоспроможної та інноваційно орієнтованої моделі розвитку.

Органи місцевого самоврядування мають виступати лідерами повоєнної відбудови, оскільки саме на рівні громад реалізуються функції стратегічного і просторового планування, організації, координації взаємодії заінтересованих сторін, управління інфраструктурними проєктами та забезпечення участі мешканців у формуванні політики територіального розвитку. Поєднання

технологічних рішень із системною аналітикою й інституційною спроможністю місцевого самоврядування забезпечує реальну ефективність публічного управління та створює передумови для сталого розвитку громад. Посилення інституційної та фінансової спроможності громад, розвиток системи управління проєктами на місцевому рівні та подальше поглиблення децентралізації публічного управління є необхідними передумовами забезпечення сталого відновлення територій України. Це зумовлює необхідність формування та розвитку партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління як важливої передумови досягнення узгоджених і результативних управлінських рішень. Особливу увагу необхідно звернути на залучення громадян до формування політики відновлення, розвиток інструментів громадської участі, врахування потреб ВПО, ветеранів і маломобільних груп населення, що сприятиме формуванню людиноцентричної моделі розвитку територіальних громад.

3.3. Партнерська взаємодія суб'єктів публічного управління у процесах відбудови та розвитку міської інфраструктури

Політика розвитку міської інфраструктури має бути узгодженою з пріоритетами державної та регіональної політики й орієнтованою на створення нових, модернізацію та підвищення ефективності функціонування наявних об'єктів інфраструктури, зокрема житлово-комунального господарства, автошляхів, портів тощо [12, с. 53]. Така узгодженість дозволяє забезпечити цілісність процесів відбудови, раціональний розподіл ресурсів і досягти довгострокові стратегічні цілі сталого розвитку територій і громад. Відбудова інфраструктурних проєктів має поєднувати різні джерела та механізми фінансування [120, с. 128]:

1. Бюджетне – кошти державного та місцевого бюджетів забезпечують реалізацію стратегічно важливих проєктів соціального значення, що не можуть бути комерційно виправданими без підтримки держави.

2. Кредитне – фінансування банківськими та фінансовими установами через лізингові угоди, паралельне або послідовне кредитування кількома установами.

3. Приватне – інвестиції приватного сектору, у т. ч. за рахунок соціально відповідального бізнесу, через публічно-приватне партнерство, співфінансування тощо.

4. Міжнародна (технічна і фінансово-кредитна) допомога, яка мінімізує фінансові ризики та підвищує якість реалізації інфраструктурних проєктів завдяки надійності партнерів.

Отже, поєднання бюджетного, кредитного, приватного та міжнародного фінансування створює багаторівневу систему ресурсного забезпечення. Такий підхід не лише дозволяє акумулювати необхідні фінансові джерела, а й забезпечити більш гнучке, адресне й ефективне їх використання з урахуванням потреб територіальних громад. Так, держава визначає стратегічні пріоритети та забезпечує нормативно-правову й інституційну підтримку, органи місцевого самоврядування здійснюють планування (стратегічне, просторове, програмно-цільове) та координацію проєктів відповідно до локальних потреб, бізнес виступає інвестором і носієм інноваційних управлінських, технічних і технологічних рішень, а громадськість бере участь у визначенні пріоритетів розвитку та здійснює контроль. Така синергія дозволяє поєднати управлінську ефективність, фінансову стабільність і суспільну легітимність процесів відбудови на рівні територіальних громад. Диверсифікація інвестиційних ресурсів сприяє ефективному управлінню ризиками, забезпечує прозорість і контроль за цільовим використанням коштів, створює передумови для довгострокового сталого розвитку відновлених територій і громад на засадах партнерства і відповідальності всіх заінтересованих сторін.

З позиції застосування децентралізованого підходу до державного управління участь соціально відповідального бізнесу у відбудові та розвитку міської інфраструктури набуває системного та стратегічного значення. Він виступає не лише джерелом фінансових ресурсів, а й активним суб’єктом

формування та реалізації політики відновлення. Соціально відповідальний бізнес долучається до визначення пріоритетності відбудови інфраструктурних об’єктів, бере участь у стратегічному та програмно-цільовому плануванні розвитку територій, інтегрується у роботу консультативно-дорадчих органів, робочих груп і публічних консультацій. Участь представників бізнес-асоціацій у громадських обговореннях дозволяє врахувати економічну доцільність, інноваційні можливості та довгострокові ефекти інвестиційних рушень, що підвищує якість управлінських процесів, забезпечує їх узгодженість із потребами громади та у подальшому запобігає створенню конфліктів.

Соціально відповідальна поведінка бізнесу проявляється через реалізацію соціально значущих проєктів, модернізацію об’єктів житлово-комунального господарства, розвиток транспортної, енергетичної й іншої інфраструктури, а також впровадження інноваційних та енергоефективних технологій. У межах децентралізованого підходу до публічного управління відбудовою зазначена діяльність інтегрується у стратегічні та просторові документи розвитку територіальних громад і реалізується на засадах партнерства, прозорості та взаємної відповідальності сторін. Соціально відповідальний бізнес може виступати безпосереднім учасником відбудови інфраструктури через конкретні інструменти співпраці з органами місцевого самоврядування та громадськістю, зокрема:

1. Відбудова житлового фонду та соціальної інфраструктури – реконструкція багатоквартирних будинків, закладів загальної середньої та дошкільної освіти, амбулаторій на умовах співфінансування. Підприємства можуть надавати будівельні матеріали, «розумні» технології, додаткові інвестиції, виконувати роботи за зниженою вартістю або впроваджувати енергоефективні рішення без додаткового навантаження на місцевий бюджет. Окремі приклади участі соціально відповідального бізнесу в Ірпінській міській територіальній громаді наведені у підрозділі 2.2.

2. Модернізація об’єктів і систем житлово-комунального господарства – енергетичні й інженерні компанії можуть інвестувати в оновлення систем

електро-, тепло-, водо- і газопостачання, встановлення модульних котелень, сонячних електростанцій для закладів комунальної форми власності, систем обліку та диспетчеризації тощо.

3. Розвиток транспортної та логістичної інфраструктури – представники бізнесу можуть долучатися до відновлення доріг місцевого значення, облаштування зупинок громадського транспорту, створення логістичних хабів для підтримки малого та середнього підприємництва.

4. Підтримка цифровізації та впровадження «розумних» рішень – ІТ-компанії можуть безоплатно або на пільгових умовах впроваджувати електронні сервіси, системи електронного документообігу, платформи громадського бюджету, цифрові системи моніторингу процесів відбудови та подальшого функціонування об’єктів міської інфраструктури.

5. Створення робочих місць і підтримка місцевої економіки – соціально відповідальний бізнес може розміщувати виробничі потужності у постраждалих територіальних громадах, створюючи робочі місця для місцевих мешканців, внутрішньо переміщених осіб і ветеранів; фінансувати професійне навчання, перекваліфікацію та підвищення кваліфікації фахівців, формуючи кадровий потенціал для сталого розвитку громади.

6. Участь у фондах відновлення громади – здійснення внесків до цільових фондів розвитку на умовах співфінансування конкретних проєктів відбудови та модернізації інфраструктури.

Таким чином, соціально відповідальний бізнес може виступати інвестором, партнером, виконавцем, інноватором і соціальним гарантом розвитку. Його участь сприяє підвищенню прозорості управлінських процесів, якості виконання робіт і надання послуг, формуванню довіри та нового рівня взаємодії між владою і громадянами, що є необхідною умовою стійкого та збалансованого розвитку територіальних громад. Інтеграція бізнесу у процеси відбудови потребує удосконалення нормативно-правового забезпечення.

Через зниження рівня фінансової спроможності територіальних громад, наявний високий попит населення на якісні публічні послуги та потребу у

залученні приватних інвесторів на місцевому рівні, доцільно розвивати публічно-приватне партнерство як пріоритетний інструмент відбудови об’єктів інфраструктури, зокрема критичної та соціальної, а також різні форми кооперації. У комунальному господарстві ефективним є впровадження концесійної форми співробітництва, «що є сукупністю цілей, принципів, функцій, форм, методів, інструментів і способу їх застосування органами публічної влади для активізації інноваційно-інвестиційних процесів задля забезпечення сталого розвитку населених пунктів» [20]. Аналогічно «будівництво інфраструктурних об’єктів, житла та соціальної інфраструктури через утворення обслуговуючих кооперативів у житловій та будівельно-експлуатаційній сферах сприятиме позитивному розв’язанню наявних проблем щодо сталого розвитку територіальних громад» [162, с. 163].

Сталий розвиток в умовах трансформації публічного управління значною мірою залежить від ефективної співпраці між органами влади, бізнесом і громадськістю. Поєднання традиційних підходів і механізмів управління із сучасними цифровими інструментами й технологіями комунікації дозволяють узгоджувати інтереси всіх учасників, підвищувати прозорість процесів і досягати ефективних результатів. В цьому контексті публічно-приватне партнерство забезпечує реалізацію суспільно значущих інфраструктурних проєктів [4, с. 33]. У сучасній практиці цей вид партнерства є дієвим інструментом функціонування різних секторів економіки (табл. 3.4) [62, с. 25], оскільки імплементація бізнес-моделі до державного управління пропонує різні варіанти вирішення нагальних проблем [99, с. 28].

Найпоширенішою формою такого партнерства є концесія, за якої інвестору на період виконання укладеного договору створюються пільгові умови (зменшення вартості земельних ділянок під забудову, звільнення від сплати податків або її відтермінування, надання пільгових кредитів, державних або муніципальних гарантій на їх повернення тощо). У світовій практиці розрізняють три моделі публічно-приватного партнерства на умовах концесії [164, с. 3]:

Таблиця 3.4

Приклади реалізації проєктів публічно-приватного партнерства у зарубіжних країнах

Напрям проєктів	Види проєктів	Країни
Інфра-структурні	Будівництво автомобільних доріг, шкіл і лікарень	Великобританія, Іспанія, Канада, Фінляндія
	Будівництво метрополітену, стадіонів, швидкісних автомобільних і залізничних доріг, аеропортів	Австрія, Греція, Португалія, Туреччина, Франція
	Будівництво поромних переправ	Болгарія, Греція, Румунія
	Побудова нових і реконструкція зношених міських транспортних систем та об'єктів ЖКГ	Австралія, Ірландія, Нідерланди
	Проєкти в сфері залізничного транспорту	Великобританія, Данія, Нідерланди, Швеція
Гуманітарні	Підвищення якості освіти й охорони здоров'я	Канада, США
	Проведення наукових досліджень	Німеччина
Сфера сільського господарства	Будівництво, експлуатація та управління іригаційними проектами	Філіппіни, Індія, Мексика
	Будівництво та управління мережами компанії «холодного ланцюгу»	Бразилія, Індія, Перу, Марокко, Йорданія
	Будівництво, обслуговування та управління ринками збуту місцевої сільськогосподарської продукції	Філіппіни, Йорданія
	Будівництво та експлуатація зернових терміналів у морських портах	Філіппіни Молдова, Словенія, Бразилія

Джерело: [99, с. 25].

– передача інфраструктурного об'єкта в управління інвестору на визначений у договорі період для реалізації комерційного проєкту або виконання проєктування, будівництва, утримання й експлуатації за власний кошт, при цьому кінцевий споживач оплачує готові послуги чи продукцію – поширена в більшості країн світу у галузях транспорту, енергопостачання, будівництва, житлово-комунального господарства;

– співробітництво під час реалізації соціальних проєктів, коли бюджетне

фінансування поєднується з приватними ініціативами під час будівництва й утримання об’єктів навчальних, медичних і соціальних закладів переданих у концесію – поширено в країнах ЄС, Канаді, США, Японії;

– виплати за користування об’єктами інфраструктури, що здійснюються як органами публічної влади, так і споживачами. В ЄС такі концесійні договори регулюються Директивою 2014/23/ЄС від 26.02.2014 р., яка передбачає прості й чіткі правила для укладання договорів, що відображають специфіку концесій у порівнянні з іншими державними контрактами [262].

При реалізації концесійних угод поширеними є наступні підходи: приватний інвестор здійснює витрати на будівництво й утримання об’єктів інфраструктури за власний кошт і отримує плату від користувачів, або користування об’єктом є безоплатним для споживачів, а орган публічної влади компенсує інвестору витрати залежно від інтенсивності користування об’єктом [164; 228]. Для відновлення територіальних громад доцільно застосовувати такі види концесійних угод [11; 107; 131]:

– реконструкція й експлуатація інфраструктурного об’єкту з поверненням його органу публічної влади після завершення строку договору (реконструкція-експлуатація-передача);

– реконструкція з подальшою орендою/лізингом і поверненням об’єкту органу публічної влади (реконструкція-оренда/лізинг-передача);

– будівництво або реконструкція об’єкта, експлуатація й управління протягом терміну контракту, бере на себе всі пов’язані з цим ризики, а потім повертає його органу публічної влади (будівництво-реконструкція-управління-передача);

– будівництво нового об’єкта з подальшою передачею у власність державі або територіальної громади, а згодом орендує чи експлуатує його у визначений договором період (будівництво-оренда-передача);

– будівництво й експлуатацію об’єкта з його поверненням після закінчення контракту (будівництво-експлуатація-передача);

– будівництво, володіння й експлуатація нового інфраструктурного

об’єкта з гарантіями органу публічної влади отримання доходу або компенсації збитків (будівництво-володіння-експлуатація).

Застосування концесійних угод ефективне при будівництві автострад (Італія, Іспанія, Південна Корея), трубопроводів (Німеччина), електростанцій (Індія, Туреччина), аеропортів (Єгипет, Греція, Канада), тунелів (Франція), стадіонів та інших об’єктів, які вимагають значних капіталовкладень, але залишаються у власності держави або територіальної громади. Залучення приватного партнера дозволяє органам публічної влади створювати нові методи управління, формувати інвестиційні ресурси та додану вартість для споживачів, підвищувати ефективність користування об’єктами комунальної або державної власності, оптимізувати ресурси та досягати кращих суспільно значущих результатів [51, с. 122].

Довоєнна практика реалізації в Україні інфраструктурних проєктів на умовах державно-приватного партнерства свідчить про поступове зниження динаміки залучення інвестицій на їх реалізацію (табл. 3.5).

Таблиця 3.5

Кількість завершених проектів державно-приватного партнерства та суми залучених інвестиції на їх реалізацію в Україні (2012-2021 рр.)

Роки	Кількість завершених проектів / близьких до фінансового закриття	Загальна сума інвестицій, млн. дол США
2012	52	4902
2013	31	3924
2014	30	3854
2015	30	3854
2016	30	3854
2017	30	3854
2018	27	3679
2019	17	3010
2020	4	1601
2021	2	1571

Джерело: [113].

Аналіз свідчить, що у 2012 р. було зафіксовано 52 проєкти із загальним

обсягом інвестицій 4902 млн. дол США, а у 2013-2017 рр. спостерігається стабілізація на рівні близько 30 проєктів із поступовим зниженням інвестиційної активності. З 2018 р. негативна динаміка посилюється: кількість проєктів скоротилася до 27, а у 2019 р. – до 17, що супроводжується зменшенням обсягів інвестицій до 3010 млн. дол США. Найбільш критичне падіння відбулося у 2020-2021 рр., коли кількість проєктів зменшилась до 4 та 2 відповідно, а обсяги інвестицій скоротилися більш ніж утричі порівняно з 2012 р. Така динаміка свідчить про поступове послаблення державно-приватного партнерства ще у довоєнний період, що створило додаткові виклики для його використання як інструменту відбудови інфраструктури у подальших умовах воєнної агресії.

Значні обсяги ресурсів інвестувались у порти, електроенергетику, природний газ, водопостачання та каналізацію, очищення/утилізацію, інформаційно-комунікаційні технології [273]. Однак, з 2022 р. внаслідок повномасштабної агресії рф інвестиційна активність в Україні стала непривабливою для бізнесу. Фізичне руйнування значної частини виробничої та енергетичної інфраструктури, втрати активів, скорочення платоспроможного попиту та відтоку робочої сили – основні причини, через які інвестори фінансові ресурси в інші країни. Крім того, вони зіштовхнулися з високим рівнем безпекових ризиків, невизначеністю щодо тривалості війни та складністю прогнозування повернення вкладених коштів, що є критичним для довгострокових проєктів, зокрема у формі публічно-приватного партнерства. У цих умовах навіть реалізація нових інфраструктурних проєктів потребує додаткових механізмів гарантування інвестицій, таких як розподілення та страхування воєнних ризиків, державна підтримка, пільговий період в оподаткуванні, оскільки без цього приватний сектор не готовий брати на себе підвищені фінансові та операційні ризики. Таким чином, сучасний етап розвитку публічно-приватного партнерства в Україні характеризується не лише інституційними обмеженнями, а й об’єктивними зовнішніми факторами, пов’язаними з воєнною агресією рф, що суттєво стримують залучення

інвестицій у відбудову інфраструктури.

За даними Департаменту сфери публічних закупівель та конкурентної політики Мінекономіки станом на 01.01.2026 р. на умовах публічно-приватного партнерства укладено 201 договір, з яких фактично реалізуються лише 19. Такий незначний показник у обсязі 9,5 % свідчить про низький рівень ефективності використання цього інструменту як потенціалу залучення інвестицій у відбудову інфраструктури. При цьому структура реалізованих проєктів (7 концесійних договорів, 4 договори про спільну діяльність та 8 інших) демонструє обмежене застосування його форм, зокрема концесій, які є найбільш поширеними у європейській практиці. Водночас переважна більшість договорів, а саме 171 або 85,1 % – не реалізується, з них 114 не виконуються, а 57 розірвані або завершені без досягнення запланованих результатів. Додатково 11 договорів призупинено у зв'язку зі збройною агресією рф через високий вплив безпекових ризиків [232]. У сукупності це свідчить про проблем у сфері публічно-приватного партнерства, зокрема недостатню інституційну спроможність органів публічної влади щодо підготовки та супроводу проєктів, недосконаліть механізмів розподілу ризиків і гарантування інвестицій, що є особливо важливим у контексті повоєнної відбудови територій.

Зазначимо, що до 30.10.2025 р. державно-приватне партнерство в Україні здійснювалося відповідно до положень Закону України «Про державно-приватне партнерство», а з 31.10.2025 р. – відповідно до нового Закону України «Про публічно-приватне партнерство», що є результатом надання більших можливостей для відбудови держави, зокрема через розширення інструментів залучення приватного капіталу, спрощення процедур підготовки та реалізації проєктів, посилення ролі ОМС у їх ініціюванні та супроводі. Нове законодавство орієнтоване на підвищення інвестиційної привабливості інфраструктурних проєктів, забезпечення прозорості та конкурентності відбору партнерів, адаптацію національної моделі партнерства до європейських стандартів.

Публічно-приватне партнерство сприяє синергетичного ефекту: економічному (збільшення надходжень, покращення інвестиційного клімату, підвищення якості послуг і доступу до інновацій, зменшення собівартості проектів і ризиків, розширення можливостей отримання пільгових кредитів), соціальному (активізація підприємницької ініціативи, підвищення корпоративної соціальної відповідальності, налагодження взаємодії «держава – громадянське суспільство – бізнес», покращення якості життя населення, створення та збереження робочих місць) та екологічному (мінімізація негативного впливу на довкілля, впровадження енергоефективних технологій, утилізація та поводження з відходами, зниження екологічного навантаження та підвищення екологічної безпеки) [62, с. 25].

Публічно-приватне партнерство в сфері інфраструктури є формою співпраці між різними суб'єктами, спрямованою на реалізацію соціально-економічних проєктів. У рамках такої взаємодії сторони забезпечують проєкти необхідними ресурсами відповідно до своїх можливостей та беруть участь у плануванні й ухваленні рішень. Основна мета публічно-приватного партнерства полягає в підвищенні ефективності реалізації проєктів, полегшенні доступу до капіталу, розподілі ризиків, а також у забезпеченні дотримання високих стандартів екологічної безпеки й охорони праці [14].

Кожна сторона, залучена до відбудови інфраструктурних об'єктів, має власні інтереси. Органи публічної влади прагнуть залучити приватних партнерів до проєктів стратегічного значення, які через обмеження бюджетного фінансування можуть залишитись нереалізованими. Приватний інвестор зацікавлений в отриманні певних пільг, особливих умов, замовлень і доступу до інтелектуальних розробок, наукових досліджень та об'єктів державної або комунальної інфраструктури. Тому для відновлення зруйнованої інфраструктури необхідно обрати оптимальну модель партнерства, що зменшить тягар державного управління, покращить практику надання публічних послуг, знизить фінансові витрати і підвищить соціально-економічну й екологічну ефективність, прискорить розвиток територіальних

громад і регіонів [253].

Успішна реалізація проєктів публічно-приватного партнерства передбачає формування загальнонаціональної системи інституційної підтримки (супровід на всіх етапах життєвого циклу, моніторинг, контроль, підготовка кваліфікованих фахівців), гарантування захисту приватних інвестицій через систему страхування довгострокових вкладень від воєнних та інших ризиків із можливістю перестрахування міжнародними компаніями. Крім того, передбачено створення системи стимулів для бізнесу, що реалізує міські інфраструктурні проекти, а також забезпечення відкритості, доступності та прозорості процесів для громадськості. Це досягається шляхом мінімізації прямих контактів зацікавлених сторін і впровадження електронних платформ для подання пропозицій та проведення закупівель, що значно знижує ризики корупційних впливів [35; 113].

На наш погляд, для вирішення проблем, пов’язаних із пошкодженням або руйнуванням об’єктів інфраструктури, в територіальних громадах доцільно створювати обслуговуючі кооперативи, зокрема у житлово-комунальній, енергетичній та будівельно-експлуатаційній сферах. Їх діяльність може бути спрямована на житлово-комунальне обслуговування: водо-, електро- та газопостачання, вивезення твердих побутових відходів, надання ремонтно-будівельних послуг, благоустрій тощо. Обслуговуючі кооперативи у сферах житлово-комунального господарства, енергетики та будівельно-експлуатаційної діяльності доцільно створювати як юридичні особи, добровільно об’єднані на основі майнових пайових внесків. Такі об’єднання можуть брати участь у будівництві або реконструкції інфраструктурних об’єктів та забезпечувати їх подальшу експлуатацію й обслуговування. У рамках програмно-цільового підходу до сталого розвитку територій важливо спрямувати зусилля на розробку регіональних цільових програм підтримки кооперативів, що дозволить активно залучати їх до вирішення актуальних питань функціонування об’єктів міської інфраструктури [161, с. 248-249].

Встановлено, що сервісне підприємництво охоплює широкий спектр галузей, характеризується різноманіттям послуг і тісно пов'язане з потребами населення і діяльністю підприємств виробничої та невиробничої сфер. Це зумовлює необхідність застосування різних методів та інструментів управління розвитком сервісної сфери з посиленням територіального виміру. В таких умовах особливого значення набувають прогнозування, стратегічне та програмно-цільове планування, використання гнучких сучасних підходів, орієнтованих на впровадження інноваційних управлінських рішень [45].

У межах децентралізованого підходу до публічного управління місцеві програми підтримки кооперативів мають бути спрямовані на формування їхньої матеріально-технічної бази, що забезпечить спроможність цих об'єднань задовольняти потреби мешканців у товарах і послугах, зокрема пов'язаних із відбудовою й обслуговуванням об'єктів міської інфраструктури. Важливим аспектом є налагодження співпраці з органами публічної влади різних рівнів і програмами/проєктами міжнародної технічної допомоги, включно з питаннями планування і співфінансування. Перспективним завданням є формування узгоджених механізмів та інструментів реалізації програм розвитку кооперативних форм введення господарської діяльності на засадах системного підходу [21, с. 13-14]. Доцільно підкреслити, що співпраця органів самоорганізації населення та кооперативів формує належні організаційні й соціальні умови для консолідації місцевого населення, посилення спроможності територіальних громад і розвитку партнерських взаємин. Це, сприяє підвищенню ефективності прийняття публічно-управлінських рішень та забезпечує більш оперативне реагування на сучасні виклики й загрози. Оскільки органи самоорганізації населення переважно здійснюють функції ідентифікації потреб та координації участі громадськості, то на кооперативи покладаються завдання з безпосередньої практичної реалізації ухвалених рішень [160].

З урахуванням системного підходу нами запропоновано концептуальну схему партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури, спрямовану на

консолідацію ресурсів, повноважень органів влади та інтересів різних учасників. Її метою є спрямування зусиль на забезпечення партнерської взаємодії усіх учасників – органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств різних форм власності, населення територіальної громади, інститутів громадянського суспільства, консультативно-дорадчих органів, представників експертного середовища, міжнародних партнерів, а результатом – успішна реалізація програмних документів відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури. Схема відображає взаємозв'язки між структурними елементами партнерської взаємодії, до яких належать система принципів, функцій, управлінські підходи, рівні та форми взаємодії, механізми публічного управління, інструменти їх формування та реалізації (рис. 3.1).

Органи державної влади визначають загальнодержавну політику відновлення, формують нормативно-правове й інституційне середовище, забезпечують стратегічну підтримку інфраструктурних проєктів. Органи місцевого самоврядування здійснюють безпосереднє управління процесами відбудови на місцевому рівні, визначають пріоритети розвитку міської інфраструктури та координують взаємодію між усіма учасниками.

Значним ресурсним потенціалом володіють підприємства різних форм власності, які залучаються до реалізації інфраструктурних проєктів, інвестування, виробничої та сервісної діяльності. Населення територіальної громади виступає не лише кінцевим бенефіціаром результатів відбудови, а й активним учасником процесу прийняття управлінський рішень, формування громадських ініціатив і здійснення громадського контролю. Громадський сектор представлений громадськими організаціями, благодійними фондами, професійними об'єднаннями, ініціативними групами громадян та іншими інститутами громадянського суспільства.

Консультативно-дорадчі органи та представники експертного середовища відіграють важливу роль у забезпеченні науково обґрунтованого та збалансованого прийняття управлінських рішень. Вони здійснюють експертну оцінку проєктів, формують рекомендації щодо пріоритетів

Рис. 3.1. Концептуальна схема партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури

Джерело: розроблено автором.

відновлення, впровадження сучасних технологій, дотримання будівельних, екологічних і безпекових стандартів. Їх залучення сприяє підвищенню прозорості та якості управлінських процесів, врахуванню кращих вітчизняних і міжнародних практик. Участь консультантів, радників та експертів забезпечує більш ефективну координацію дій між суб'єктами публічного управління та підвищує результативність управлінських рішень.

Міжнародні партнери забезпечують фінансову, експертну й інституційну підтримку реалізації проєктів відбудови, сприяють залученню інвестицій, впровадженню сучасних стандартів управління та розвитку міської інфраструктури, допомагають органам публічної влади координувати управлінські процеси на міжнародному та наднаціональному рівнях.

Концептуальна схема передбачає функціонування комплексу взаємоузгоджених механізмів публічного управління (нормативно-правового, інституційного, організаційно-координаційного, фінансового, кадрового, інформаційно-комунікаційного) і застосування ефективних інструментів їх формування та реалізації. Зокрема, нормативно-правовий механізм визначає правові засади реалізації інфраструктурних проєктів і регламентує процедури співпраці між органами публічної влади, бізнесом, громадськістю та іншими партнерами. Він встановлює порядок планування, погодження та реалізації проєктів, визначає права й обов'язки сторін, механізми розподілу ризиків і відповідальності, встановлює інструменти моніторингу, аудиту і контролю, у т. ч. громадського. Цей механізм забезпечує узгодженість управлінських рішень із національними та міжнародними стандартами, у т. ч. європейськими, що є важливим у контексті євроінтеграційних процесів. Інструменти реалізації зазначеного механізму створюють закріплені у нормативно-правових актах необхідні передумови для ефективного залучення інвестицій у проєкти відбудови, захисту прав інвесторів у воєнний та повоєнний періоди, забезпечення подальшого сталого розвитку територій.

Інституційний механізм передбачає формування відповідних управлінських структур, платформ співпраці та партнерських інституцій, що

забезпечують узгодження інтересів різних сторін. Він охоплює діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, агенцій розвитку, проєктних офісів, консультативно-дорадчих органів, навчальних закладів, науково-дослідних установ, партнерських платформ тощо. Координаційна рада з питань відбудови та розвитку при органі місцевого самоврядування повинна стати ефективним інструментом прийняття публічно-управлінських рішень. Вона має забезпечувати узгодження стратегічних пріоритетів, координацію дій між усіма заінтересованими сторонами та формування консолідованих підходів до реалізації проєктів.

Організаційно-координаційний механізм забезпечує ефективну організацію заходів і координацію дій для забезпечення управління процесами відбудови, передбачає розподіл повноважень і відповідальності, сприяє інтеграції ресурсів для відновлення об’єктів міської інфраструктури, підвищує інституційну спроможність органів місцевого самоврядування.

Зміст фінансового механізму полягає у мобілізації та ефективному розподілі коштів, що забезпечують реалізацію проєктів відбудови та розвитку міської інфраструктури. Він передбачає формування взаємоузгодженої системи фінансування, яка поєднує державні та місцеві бюджети, інструменти публічно-приватного партнерства, грантові програми і проєкти міжнародних організацій. Важливим є запровадження прозорих механізмів планування, розподілу та контролю використання фінансових ресурсів, що дозволяє підвищити ефективність витрат і мінімізувати ризики їх нецільового використання. Реалізація такого механізму сприяє забезпеченню фінансової стійкості територіальних громад, підвищенню інвестиційної привабливості та створенню умов для масштабного відновлення інфраструктури.

Кадровий механізм забезпечує професіоналізацію публічних службовців, залучених до процесів відбудови та розвитку міської інфраструктури. Його зміст охоплює системне виявлення потреб у професійному навчанні посадових осіб місцевого самоврядування відповідно до їх функціональних обов’язків, завдань повоєнного відновлення та

специфіки управлінської діяльності на місцевому рівні. Професіоналізація передбачає постійне підвищення професійної компетентності за пріоритетними напрямами, зокрема у сферах інфраструктурного та просторового планування, проєктного менеджменту, цифрової трансформації, цивільного захисту, комунікації та взаємодії з громадськістю. Реалізація такого механізму сприяє формуванню професійного кадрового потенціалу, здатного ефективно приймати управлінські рішення, координувати партнерську взаємодію та забезпечувати результативне виконання завдань відбудови й сталого розвитку територіальних громад.

Інформаційно-комунікаційний механізм відіграє важливу роль у забезпеченні узгодженої взаємодії учасників. Його реалізація відбувається через різноманітні форми комунікації, зокрема форуми, конгреси, конференції, стратегічні сесії, спільні зустрічі, наради, публічні обговорення, круглі столи, консультації з громадськістю, робочі групи, експертні панелі та електронні платформи взаємодії. Такі інструменти забезпечують прозорість процесів відбудови міської інфраструктури та розвитку територіальних громад, своєчасний обмін інформацією між суб’єктами, сприяють підвищенню довіри до влади та зменшують корупційні ризики.

Середовище партнерської взаємодії суб’єктів публічного управління формують система взаємоузгоджених принципів, функції, управлінські підходи, рівні та форми взаємовідносин, що впливають на процеси відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури як об’єкта публічного управління.

Система принципів передбачає формування узгодженої методологічної основи для забезпечення ефективної партнерської взаємодії суб’єктів публічного управління у процесах відбудови та розвитку міської інфраструктури. Принцип комплексного просторового планування відповідає за узгоджене планування розвитку територій з урахуванням інфраструктурних, соціальних, екологічних і економічних факторів; системності – забезпечує цілісність управлінських рішень та взаємозв’язок усіх елементів; підзвітності – визначає відповідальність суб’єктів за прийняті

рішення та їх результати перед громадою; відкритості – гарантує доступ до інформації про діяльність органів публічної влади; прозорості – забезпечує зрозумілість процедур прийняття рішень і використання ресурсів.

Принцип субсидіарності визначає прийняття рішень на найближчому до громадян рівні; згуртованості – спрямований на консолідацію зусиль усіх учасників для досягнення спільних цілей розвитку; сталого розвитку – забезпечує баланс між економічними, соціальними та екологічними інтересами. Принципи співробітництва та партисипативності передбачають активну взаємодію суб'єктів управління та участь громадськості у прийнятті рішень, тоді як принцип інтегрованого й інклюзивного розвитку орієнтує на врахування потреб усіх груп населення.

Принципи пріоритетності безпеки та стійкості визначають першочерговість створення безпечного середовища та функціонування територіальної громади у невизначених умовах. Принципи гнучкості й адаптивності забезпечують здатність управлінської системи реагувати на зміни та виклики. Принцип ефективного використання ресурсів передбачає раціональне та результативне використання фінансових, матеріальних і людських ресурсів, тоді як принцип соціальної відповідальності орієнтує діяльність суб'єктів публічного управління на врахування суспільних інтересів і підвищення якості життя населення.

Вважаємо, що дотримання усіх вищезазначених принципів є запорукою ефективної реалізації процесів відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури, підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування та забезпечення збалансованого розвитку громад.

Реалізація публічного управління відбувається через послідовне виконання управлінських функцій. Насамперед, здійснюється планування, яке передбачає визначення стратегічних цілей, пріоритетів і програм відбудови міської інфраструктури. Організація полягає у формуванні управлінських структур, розподілі повноважень і ресурсів між учасниками процесу. Управління забезпечує практичну реалізацію програм і проєктів відбудови.

Важливою складовою є координація, спрямована на узгодження дій різних суб'єктів і забезпечення ефективної взаємодії між ними. Моніторинг і оцінка дозволяють відстежувати хід реалізації інфраструктурних проєктів, визначати рівень досягнення поставлених цілей та ефективність використання ресурсів. Завершеною функцією виступає контроль, який забезпечує дотримання встановлених стандартів, прозорість управлінських рішень і відповідальність учасників за результати реалізації проєктів.

У концептуальній схемі співробітництво між різними учасниками реалізується на різних рівнях взаємодії (міжнародному, наднаціональному, загальнодержавному, регіональному, місцевому) через управлінські підходи (системний, децентралізований, інтегрований, програмно-цільовий, проєктний), які орієнтовані на результат. Форми реалізації партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління втілюються через публічно-приватне партнерство (зокрема, концесію), самоорганізацію, кооперацію та кластеризацію. Публічно-приватне партнерство відкриває можливості для залучення приватних інвестицій у розвиток міської інфраструктури, підвищення ефективності управління об'єктами та впровадження інноваційних рішень. Водночас самоорганізація та кооперація забезпечують консолідацію зусиль різних учасників для раціонального використання ресурсів. Перспективним напрямом взаємодії є формування кластерів, що поєднують бізнес, органи публічної влади, наукові установи та інші інституції з метою створення інноваційних екосистем і розвитку інфраструктури. Кластерна модель дозволяє реалізовувати спеціальні програми розвитку, об'єднуючи виробників основних і суміжних галузей, постачальників обладнання та комплектуючих, наукові й освітні заклади, надавачів послуг, а також інституції підтримки бізнесу. Це дозволить створити роботі місця для мешканців, включно з внутрішньо переміщеними особами, зменшити маятникову міграцію до столиці, збільшити податкові надходження до місцевих бюджетів [36, с. 227].

Варто зазначити, що відбудова передбачає не лише фізичне відновлення

пошкоджених або зруйнованих об’єктів, а й модернізацію інфраструктурних систем, підвищення їхньої інноваційності, ефективності та стійкості до майбутніх викликів. Поєднання різних управлінських підходів та форм реалізації партнерських відносин може сприяти їх синергетичному ефекту.

Таким чином, концептуальна схема партнерської взаємодії суб’єктів публічного управління у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури демонструє постійно діючу систему взаємоузгоджених елементів, кожен з яких спрямований на досягнення кінцевого результату – забезпечення успішної реалізації програмних документів відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури. Досягнення зазначеного результату можливе лише за умов злагодженої співпраці органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств різних форм власності, населення територіальної громади, інститутів громадянського суспільства, консультативно-дорадчих органів, представників експертного середовища, міжнародних партнерів та інших заінтересованих сторін.

Висновки до розділу 3

1. Проаналізовано зарубіжний досвід відбудови інфраструктури у повоєнний період з метою визначення найбільш успішних практик та обґрунтування можливостей їх використання в Україні. Процес відбудови безпосередньо пов’язаний з економічним відновленням держави, тому для забезпечення його ефективності доцільно враховувати досвід реалізації Плану Маршалла, а також сценарії відновлення ФРН, Великої Британії, Італії, окремих країн Західних Балкан, Ізраїлю, Японії та Південної Кореї. Їх спільними рисами є лібералізація економіки, створення робочих місць, орієнтація на експорт та залучення іноземних інвестицій. Відновлення економіки та реконструкція інфраструктурних об’єктів здійснювались на основі заздалегідь розроблених спеціальних програм, які передбачали реалізацію комплексу заходів із повернення населення з-за кордону, створення

гідних умов проживання і працевлаштування, розв'язання соціально-економічних та екологічних проблем. Зокрема, в основі економічного зростання ФРН лежали структурна перебудова промисловості, переорієнтація підприємств на виробництво продукції цивільного призначення, масштабна програма будівництва житлової та комерційної нерухомості, запровадження інструментів публічно-приватного партнерства та податкових стимулів.

У повоєнний період Велика Британія збалансувала доходи і видатки, активізувала залучення іноземних інвестицій, тимчасово перевела до державного управління стратегічно важливі депресивні галузі економіки для їх модернізації. Досвід Італії демонструє, що недостатня політична воля щодо подолання корупції негативно впливає на результати державної політики, знижуючи ефективність відбудови постраждалих територій і загального економічного зростання. Натомість процес відновлення країн Західних Балкан, зокрема Боснії та Герцеговини, вказує на ризики впровадження зовнішніх моделей відбудови інфраструктури без належного врахування місцевих історичних, соціальних, інституційних і ментальних особливостей. Відсутність або неналежний рівень централізованого стратегічного планування може призвести до зростання корупційних ризиків і часткової відбудови. В Хорватії було прийнято спеціальне законодавство, на основі якого визначили перелік територій і громад зі статусом відновлення, врегулювали процедури відновлення житла, інфраструктури й економічної діяльності за рахунок фінансової допомоги. Відновлення міської інфраструктури здійснювалося відповідно до затверджених регіональними органами влади планів із залученням співфінансування з державного бюджету, а соціальна інфраструктура відновлювалася за державними програмами.

Досвід Ізраїлю доводить, що досягнення сталого розвитку можливе навіть за умов постійної загрози безпеці, визначивши питання безпеки та інноваційного розвитку економіки як пріоритетні. Успіх модернізаційного прориву Японії забезпечений завдяки підготовленому інституційному та науково-технологічному фундаменту. Розвинена система наукових

досліджень, ефективний механізм трансферу й адаптації іноземних технологій, активна державна підтримка вищої освіти та науки стали основою для формування національної моделі відбудови та технологічного розвитку та зруйнованих об’єктів інфраструктури. Південнокорейський досвід є показовим щодо зміцнення суб’єктності держави та стратегічного управління розвитком. Досягнення нового рівня міжнародної конкурентоспроможності стало можливим завдяки чіткому визначенню цілей, соціальній консолідації, реформуванню системи освіти та науки, реалізації національної стратегії відповідно до потреб модернізації.

Запровадження успішних зарубіжних практик повоєнної відбудови інфраструктурних об’єктів і соціально-економічного розвитку дозволить забезпечити комплексне відновлення громад і територій України.

2. Встановлено, що ефективність виконання завдань та прийняття публічно-управлінських рішень органами місцевого самоврядування щодо процесів відбудови та розвитку територій значною мірою залежить від професійних компетентностей. Місцева влада забезпечує безпосередній зв’язок між потребами населення, ресурсними можливостями територій і стратегічними цілями держави. У цьому контексті органи місцевого самоврядування виступають активними суб’єктами формування політики територіального розвитку, що реалізується через стратегічне та просторове планування, організацію відбудови інфраструктури, координацію взаємодії з різними інституціями, представниками бізнесу, громадськістю та іншими партнерами.

Сільські селищні, міські голови, їх заступники та секретарі рад виконують стратегічну та координаційну роль у процесах відбудови. Найбільш складними для них є повноваження, пов’язані з будівництвом і відновленням об’єктів інженерної інфраструктури (доріг, систем водо-, газо-, теплопостачання і водовідведення), управлінням відходами, забезпеченням благоустрою, оскільки їх реалізація передбачає поєднання технічної експертизи, управлінських компетентностей, належного фінансового

забезпечення та партнерської взаємодії. Це зумовлює необхідність підвищення рівня професійних компетентностей управлінської команди у сферах управління проєктами, відбудови об'єктів міської інфраструктури, просторового планування із використанням геоінформаційних систем (GIS), цифрової трансформації та екологічного менеджменту. Водночас для інших публічних службовців – посадових осіб місцевого самоврядування (крім виборних посад), пріоритетного значення набувають програми професіоналізації щодо удосконалення рівня володіння державною мовою, вивчення загальних питань місцевого самоврядування та змін у законодавстві щодо публічної служби, протидії корупції та забезпечення політики доброчесності, підвищення рівня цифрової грамотності та цифрових навичок у сфері безпеки, командної роботи, управління конфліктами, ведення переговорів та комунікації з громадянами. Це додатково підтверджує, що ефективність виконання повноважень посадовими особами органів місцевого самоврядування безпосередньо пов'язана з рівнем їх професійної підготовки, розвитком компетентностей та здатністю адаптуватися до сучасних управлінських викликів. Постійний розвиток кадрового потенціалу є важливою передумовою забезпечення належної якості публічних послуг та сталого розвитку територіальних громад.

3. Запропоновано концептуальну схему партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури. Вона передбачає злагоджену діяльність усіх учасників (органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств різних форм власності, населення територіальної громади, інститутів громадянського суспільства, консультативно-дорадчих органів, представників експертного середовища, міжнародних партнерів) на основі функціонування комплексу взаємоузгоджених механізмів публічного управління (нормативно-правового, інституційного, організаційно-координаційного, фінансового, кадрового, інформаційно-комунікаційного), і застосування ефективних інструментів їх формування та реалізації.

Прийняття публічно-управлінських рішень відбувається з дотриманням удосконаленої системи взаємоузгоджених принципів (комплексного просторового планування, системності, підзвітності, відкритості, прозорості, субсидіарності, згуртованості, співробітництва та партисипативності, інтегрованого й інклюзивного розвитку, пріоритетності безпеки та стійкості, гнучкості й адаптивності, ефективного використання ресурсів, соціальної відповідальності), з урахуванням функцій (планування, організації, управління, координації, моніторингу, оцінки, контролю) та управлінських підходів (системного, децентралізованого, інтегрованого, програмно-цільового, проєктного), орієнтованих на результат. Співпраця між партнерами здійснюється на міжнародному, наднаціональному, загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях у різних формах взаємовідносин – публічно-приватного партнерства (у т. ч. концесії), самоорганізації, кооперації та кластеризації. Досягнення кінцевого результату можливе лише за умов злагодженої співпраці усіх партнерів.

ВИСНОВКИ

У дисертації розроблено наукові положення та отримано нові результати, які сукупно дають можливість розв’язати важливе науково-прикладне завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і розробленні науково-практичних рекомендацій щодо публічного управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період. Отримані результати дають підстави сформулювати наступні висновки та рекомендації:

1. Розкрито проблематику відбудови міської інфраструктури як об’єкта публічного управління. Зважаючи на високий рівень урбанізації в Україні, у роботі розглянуто міждисциплінарні наукові підходи до вивчення міських територіальних громад, зокрема історичний, географічний, архітектурно-містобудівний, демографічний і соціологічний, юридичний, економічний та державного управління, уточнено ключові поняття предметної сфери дослідження. Зазначено, що інфраструктура відіграє системоутворюючу роль у розвитку економіки держави, забезпечує інтеграцію виробничих процесів, сприяє підвищенню рівня зайнятості та добробуту населення. Належне функціонування об’єктів міської інфраструктури, особливо критичної, безпосередньо залежить від ефективної діяльності органів місцевого самоврядування щодо координації взаємодії між усіма заінтересованими сторонами з метою задоволення населення у якісних послугах.

Сталий розвиток територіальних громад в Україні відбувається в умовах збройної агресії російської федерації, що призводить до масштабних руйнувань інфраструктурних об’єктів і порушує процеси життєздатності населених пунктів. Повоєнне відновлення територій не може здійснюватися ізольовано від загальнодержавної політики, оскільки охоплює економічний, інституційний, соціальний, безпековий та інфраструктурний виміри. З огляду на комплексний характер проблем розвитку міської інфраструктури, актуалізується потреба у формуванні науково-методологічного підґрунтя для

розроблення ефективних механізмів відбудови з урахуванням сучасних викликів і успішних практик міжнародного досвіду.

2. Визначено особливості формування публічної політики, нормативно-правового та інституційного забезпечення відбудови населених пунктів України. Встановлено, що повоєнна відбудова інфраструктурних об'єктів потребує узгодженого формування публічної політики на всіх рівнях управління. Сформована централізована модель управління відбудовою дозволяє концентрувати ресурси для критично важливих і найбільш зруйнованих об'єктів, однак обмежує можливості громад щодо реалізації власних пріоритетів та ініціатив. Збройний конфлікт ускладнив процес децентралізації та посилив територіальні диспропорції (залежно від безпекової ситуації, рівня руйнувань і міграційних процесів), що актуалізує розмежування повноважень за принципом субсидіарності між різними рівнями управління. Відбудова міської інфраструктури має розглядатися не лише як відновлення зруйнованого, а як стратегічний напрям модернізації економіки та соціальної сфери на засадах принципу «Build Back Better» із впровадженням енергоефективних інновацій та цифровізації відповідно до стандартів ЄС. Вагомим результатом відбудови має стати формування якісно нового, сталого й інклюзивного міського середовища на основі комплексної оцінки стану інфраструктури, визначення пріоритетів відновлення об'єктів та залучення різних джерел і форм фінансування.

Масштаби руйнувань і обмеженість внутрішніх фінансових ресурсів зумовили прийняття сукупності нормативно-правових актів, спрямованих на процеси відновлення галузей і територій України, проведення системних реформ, налагодження співробітництва із міжнародними партнерами. Державну політику в сфері відновлення впроваджують Міністерство розвитку громад та територій України, Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України, державні військові адміністрації й інші інституції, які забезпечують координацію, планування та реалізацію проєктів будівництва, реконструкції та модернізації інфраструктурних об'єктів. Органи

державної влади та органи місцевого самоврядування залучені до проведення першочергових заходів з ліквідації наслідків збройної агресії, оцінювання збитків, відновлення пошкоджених об’єктів, створення безпечних умов життєдіяльності населення у громадах.

3. Оцінюючи загальнодержавні масштаби руйнування інфраструктурних об’єктів з’ясовано, що у період з лютого 2022 р. по січень 2024 р. прямі збитки становили близько 155,0 млрд дол. США, а станом на кінець 2025 р. – 195,1 млрд дол. США. При цьому найбільших втрат зазнали об’єкти критичної інфраструктури, житлової та соціальної сфер. Такі руйнування мають суттєві макроекономічні наслідки та формують довгострокові ризики соціально-економічної нестабільності. Зокрема, в Київській області внаслідок ведення бойових дій і тимчасової окупації окремих територій у 2022 р. постраждалими вважаються Білоцерківський, Бориспільський, Броварський, Бучанський, Вишгородський, Обухівський та Фастівський райони, де було пошкоджено понад 13 тис. і зруйновано майже 5 тис. об’єктів житлового фонду (або понад 70% від загального обсягу руйнувань), а понад 11 тис. сімей потребують відновлення житла. Дослідження явища урбіциду на прикладі тимчасово окупованих територій Київської області показало, що він проявляється як у прямих формах (фізичне знищення об’єктів міської інфраструктури внаслідок постійних та періодичних обстрілів, мінувань, диверсійних актів), так і непрямих (встановлення окупаційного режиму, обмеження переміщення цивільного населення, психологічний тиск), що унеможливлює повноцінне відновлення населених пунктів.

Аналіз ситуації в Ірпінській міській територіальній громаді засвідчив, що відбудова міської інфраструктури потребує розвитку міжмуніципального, міжрегіонального та міжнародного співробітництва. Відбудова має виходити за межі фізичного відновлення об’єктів, а й охоплювати відтворення просторових, соціально-економічних і культурних зв’язків, підвищення соціально-психологічної стійкості населення, зміцнення довіри до публічних інституцій та залучення громадськості до прийняття управлінських рішень.

Встановлено, що відбудова має здійснюватися з дотриманням системи взаємоузгоджених принципів комплексного просторового планування, системності, підзвітності, відкритості, прозорості, субсидіарності та згуртованості, співробітництва та партисипативності, інтегрованого й інклюзивного розвитку, пріоритетності безпеки та стійкості, гнучкості й адаптивності, ефективного використання ресурсів і соціальної відповідальності.

4. Проаналізовано напрями залучення інвестицій у проєкти відбудови об’єктів інфраструктури. Встановлено, що План відновлення України передбачає понад 750 млрд дол. інвестицій на наступні 10 років, тоді як окремі оцінки експертів перевищують 1 трлн дол. Всеукраїнська програма «Відбудова України» розпочалася з Ірпінської міської територіальної громади з акцентом на відновлення об’єктів житлово-комунальної інфраструктури, оскільки територіальні громади Київської області зазнали значних руйнувань. Ірпінською міською радою протягом 2022-2024 рр. було укладено низку міжмуніципальних угод, що сприяли формуванню довготривалих міжнародних партнерств і відбудові значної частини критичної інфраструктури. З огляду на тривалість збройного конфлікту, відновлювальні процеси тривають по теперішній час. Системний моніторинг і контроль з боку виконавчого комітету забезпечує оперативне коригування управлінських рішень, прозорість процедур, зростання довіри інвесторів і громадськості, впровадження сучасних архітектурних та енергоефективних рішень із урахуванням громадської думки. Залучення інвестицій через державні та міжнародні платформи, співпраця з бізнесом і благодійними організаціями, запровадження механізмів співфінансування свідчить про формування багатоканальної моделі фінансування, що поєднує публічні та приватні ресурси, орієнтована не лише на відновлення, а й модернізацію інфраструктури. Подальше посилення інвестиційного потенціалу потребує зміцнення інституційної спроможності, розвитку публічно-приватного партнерства, міжсекторальної кооперації, кластеризації, цифровізації та

формування позитивного інвестиційного іміджу територіальної громади.

5. Обґрунтовано застосування інтегрованого підходу до публічного управління відбудовою інфраструктурних об’єктів, який в контексті повоєнного відновлення України дозволяє забезпечити комплексність та узгодженість управлінських рішень. Його зміст полягає в організації діяльності, що поєднує управлінську, безпекову, фінансову та партисипативну складові, які спрямовані на досягнення стратегічної мети. Узгодженість стратегічних і програмних документів є невід’ємною умовою ефективного застосування інтегрованого підходу. Стратегічні документи визначають загальне бачення, пріоритети та напрями відновлення і розвитку територій, а програмні документи забезпечують їх практичну реалізацію через комплекс заходів, проєктів, фінансових ресурсів і механізмів управління. Стратегія розвитку Ірпінської міської територіальної громади стимулює активну участь усіх зацікавлених сторін, формує партнерську взаємодію між органами публічної влади, бізнесом і громадськістю, у т. ч. з молоддю, ветеранами та внутрішньо переміщеними особами. Актуальними напрямами є розвиток людського капіталу, модернізація закладів освіти, охорони здоров’я, культури та спорту, реалізація молодіжної політики, а також цифрова трансформація громади через розширення електронних публічних послуг, впровадження цифрових платформ і розвиток концепції «розумного міста». Взаємоузгодженість стратегічних і програмних документів дозволяє трансформувати стратегічні цілі у конкретні проєкти відбудови міської інфраструктури та забезпечити сталий розвиток громади, покращує координацію дій органів публічної влади, забезпечує раціональне цільове використання коштів і підвищує результативність управлінських рішень.

6. Узагальнення успішних зарубіжних практик повоєнної відбудови інфраструктурних об’єктів і соціально-економічного розвитку дозволили надати рекомендації для їх адаптації в Україні. В межах реалізації «Плану Маршалла» повоєнної відбудови Європи встановлено, що ефективне відновлення значною мірою залежить від геополітичних, економічних,

культурних і ментальних особливостей кожної країни. З'ясовано, що у ФРН економічному зростанню сприяла структурна перебудова промисловості, масштабні програми будівництва житлової та комерційної нерухомості, запровадження інструментів публічно-приватного партнерства та податкових стимулів. У Великобританії зосереджено увагу на збалансуванні доходів і видатків, активному залученні іноземних інвестицій, тимчасовій націоналізації зруйнованих стратегічно важливих галузей економіки для їх модернізації. У Хорватії прийнято спеціальне законодавство для ефективного відновлення житла й інших об'єктів міської інфраструктури та відновлення депресивних територій за рахунок фінансової допомоги.

Водночас недостатня політична воля у боротьбі з корупцією знижує ефективність відбудови та рівень економічного зростання в Італії, а впровадження у Боснії та Герцеговині зовнішніх моделей відбудови інфраструктури без належного врахування місцевих історичних, соціальних, інституційних і ментальних особливостей мали негативні наслідки. В Ізраїлі інноваційний розвиток економіки можливий навіть за умов постійних загроз безпеці. У Японії та Південній Кореї успіх модернізації інфраструктури забезпечується підготовленим інституційним і науково-технологічним фундаментом: розвитком наукових досліджень, потужною державною підтримкою освіти, ефективним механізмом трансферу й адаптації іноземних технологій, реалізацією національної стратегії відповідно до потреб модернізації інфраструктури. Для успіху повоєнної відбудови територіальних громад в Україні необхідні не лише ресурси, а й системність реформ публічного управління, прозорість процесів, стратегічне та просторове планування, активна участь бізнесу, громадськості та міжнародних партнерів. Важливим є підвищення інституційної спроможності шляхом розвитку кадрового потенціалу, вдосконалення механізмів публічного управління, впровадження цифрових рішень і сучасних управлінських практик.

7. З урахуванням сучасних викликів та євроінтеграційних процесів розкрито напрями професіоналізації органів місцевого самоврядування для

забезпечення управлінських процесів відбудови та розвитку громад і територій. Органи місцевого самоврядування виступають лідерами повоєнної відбудови, а їх професіоналізація передбачає набуття відповідних знань і навичок, формує інтегровану здатність посадових осіб і службовців забезпечувати стратегічне управління, ефективно управляти ресурсами, координувати взаємодію заінтересованих сторін і впроваджувати інноваційні підходи. Першочергова увага має бути зосереджена на реалізації повноважень, які формують основу відбудови міської інфраструктури, забезпечують відновлення життєдіяльності територіальних громад, цивільний захист і безпеку населення, а також надання публічних послуг.

Встановлено, що сільські селищні, міські голови, їх заступники та секретарі рад виконують стратегічну та координаційну роль у процесах відбудови. Найбільш складними для них є повноваження, пов’язані з будівництвом і відновленням об’єктів інженерної інфраструктури, управлінням відходами, забезпеченням благоустрою через те, що їх реалізація передбачає поєднання технічної експертизи, управлінських компетентностей, належного фінансового забезпечення та партнерської взаємодії. Це зумовлює необхідність підвищення рівня професійних компетентностей управлінської команди у сферах управління проєктами, відбудови об’єктів міської інфраструктури, просторового планування, цифрової трансформації та екологічного менеджменту. Для інших публічних службовців – посадових осіб місцевого самоврядування, які забезпечують щоденні управлінські процеси та відповідальні за соціально-економічний розвиток громади, важливо підвищувати професійний рівень з питань змін до законодавства, протидії корупції, доброчесності, цифрової грамотності, командної роботи, інклюзії, управління конфліктами, ведення переговорів та комунікації з громадянами. Це підтверджує, що ефективність виконання повноважень посадовими особами органів місцевого самоврядування безпосередньо пов’язана з рівнем їх професійної підготовки, розвитком компетентностей та здатністю адаптуватися до сучасних управлінських викликів. Постійний розвиток

кадрового потенціалу є важливою передумовою забезпечення належної якості публічних послуг та сталого розвитку територіальних громад.

8. Запропоновано концептуальну схему партнерської взаємодії суб'єктів публічного управління у процесах відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури, яка відображає систему взаємоузгоджених елементів, кожен із яких спрямований на досягнення кінцевого результату – забезпечення ефективної реалізації програмних документів відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури. Концептуальна схема передбачає функціонування нормативно-правового, інституційного, організаційно-координаційного, фінансового, кадрового, інформаційно-комунікаційного механізмів публічного управління, застосування ефективних інструментів їх формування та реалізації. Співпраця між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами різних форм власності, населенням територіальної громади, інститутами громадянського суспільства, консультативно-дорадчими органами, представниками експертного середовища, міжнародними партнерами та іншими заінтересованими сторонами відбувається на основі удосконаленої системи взаємоузгоджених принципів, функцій, управлінських підходів, рівнів і форм взаємодії, що впливають на процеси відбудови та сталого розвитку міської інфраструктури як об'єкта публічного управління. Співробітництво реалізується на міжнародному, наднаціональному, загальнодержавному, регіональному, місцевому рівнях через такі управлінські підходи, як системний, децентралізований, інтегрований, програмно-цільовий і проєктний. Форми партнерської взаємодії втілюються через публічно-приватне партнерство, у т. ч. концесію, самоорганізацію, кооперацію та кластеризацію. Реалізація запропонованої концептуальної схеми сприятиме підвищенню узгодженості дій суб'єктів публічного управління, ефективному використанню ресурсів, прозорості та результативності процесів відбудови. Це створює передумови для формування стійкої, безпечної, інноваційно орієнтованої та доступної міської інфраструктури в умовах повоєнного розвитку територіальних громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амелін А. Досвід Японії: як можуть проводити демілітаризацію Росії після війни. *Мінфін*. 2022. URL : https://minfin.com.ua/ua/2022/03/24/82544939/

2. Аналітичні звіти по зруйнованих територіальних громадах Київської області. *RebuildUA.* URL : https://rebuildua.net/zvity

3. Антонова Л. В., Жовнірчик Я. Ф., Штирьов О. М. Модернізація публічного управління як невід'ємна генеруюча компонента відбудови та розвитку міської інфраструктури. *Інвестиції: практика та досвід.* 2024. № 14. С. 201-208. URL : https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.14.201

4. Антонова Л. В., Івашова Л. М., Крушельницька Т. А. Комплексний механізм взаємодії громадянського суспільства з інститутами влади в контексті розвитку публічно-приватного партнерства. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 2(37). С. 31-41. URL : http://biblio.umsf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/5904/1/4.pdf

5. Антонова Л., Шкуратов О., Дзюба Р. Інноваційні механізми реалізації державної економічної політики післявоєнної відбудови України: квантові трансформації як рушій розвитку. *Державне управління та регіональний розвиток.* 2024. (26), 1254-1272. URL : https://doi.org/10.34132/pard2024.26.08

6. Атамас О. П. Теоретичне обґрунтування і практика застосування в економічних дослідженнях терміну «інфраструктура». *Європейський вектор економічного розвитку.* 2012. № 1(12). С. 24-31.

7. Бабаєв В. М. Управління великим містом: теоретичні і прикладні аспекти : монографія. Харків : ХНАМГ, 2010. 307 с.

8. Бабаєв В. М. Управління міським господарством: теоретичні та прикладні аспекти : монографія. Харків : Магістр. 2004. 204 с.

9. Беленький П. Ю., Гомельська Н. І. Ринкова інфраструктура і проблеми економічного розвитку в умовах формування конкурентного середовища. Соціально-економічні дослідження в перехідний період.

Інвестиції і реструктуризація економіки регіону. 2000. Вип. XI. С. 8-21.

10. Бірюков Д. С. Захист критичної інфраструктури в Україні: від наукового осмислення до розробки засад політики. *Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки*. 2015. Вип. 3-4(7-8). С. 155-170.

11. Бовсунівська І. В. Публічно-приватне партнерство : конспект лекцій / Таврійський національний ун-т ім. В.І. Вернадського. Київ, 2019. 50 с.

12. Богдан І. В. Переваги та ризики участі іноземних інвесторів у проектах публічно-приватного партнерства. *Економіка і прогнозування*. 2013. № 2. С. 43-54.

13. Бойченко В. С. Соціальна інфраструктура в системі забезпечення людського розвитку міста : автореф. дис. ... к. е. н. : 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика / Донец. нац. ун-т ім. В. Стуса. 2021. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/0421U102348

14. Бурик З. М. Взаємодія влади і приватного сектору для розвитку інфраструктури: контекст державно-приватного партнерства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 83-87. URL : https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.1.83

15. Бурик З. М., Ємельянова О. М. Публічне управління у сфері інфраструктури та будівництва через призму цифрових трансформацій. *Публічне адміністрування та національна безпека.* 2024. № 1. URL : https://doi.org/10.25313/2617-572X-2024-1-9553.

16. Бурик З. Стратегічне планування розвитку територій, як інструмент управління. *Публічне урядування*. 2020. № 5(25). С. 53-62. URL : https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-5(25)-53-62

17. Васильєва Н. В. Місто як об’єкт управління. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2016. № 2. С. 7-14.

18. Васильєва Н. В., Васильєва О. І. Безпекове існування територіальних громад в Україні: державно-управлінський аспект. *Збірник наукових праць «Право та державне управління»*. 2022. № 1. С. 209-215. URL : http://pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2022/31.pdf

19. Васильєва Н. В., Приліпко С. М., Васильєва О. І., Шевченко Н. О. Пріоритетні напрями повоєнного екологічного відновлення як складової сталого розвитку українських територій. *Науковий вісник: Державне управління*. 2024. № 1(15). С. 133-145. URL : https://doi.org/10.33269/2618-0065-2024-1(15)-133-145

20. Васильєва Н., Васильєва О, Киртока М., Хаджирадєва С. Державно-приватне партнерство як важливий інструмент забезпечення сталого розвитку територій. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2020. № 7. С. 253-269. URL : https://doi.org/10.34132/pard2020.07.12

21. Васильєва Н., Васильєва О., Приліпко С. Програмно-цільовий підхід як важливий інструмент фінансового механізму забезпечення сталого розвитку сільських територій через активізацію діяльності обслуговуючих кооперативів. *Зб. наук. пр. НАДУ при Президентові України*. 2019. Вип. 2. С. 9-16.

22. Васильєва О. І., Васильєва Н. В. Концептуальні засади впровадження SMART-технологій сталого розвитку територіальних громад. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 7. С. 86-89. URL : http://www.investplan.com.ua/pdf/7_2018/19.pdf

23. Висновок антикорупційної експертизи проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності». *Офіційний сайт Національного агентства з питань запобігання корупції*. URL : https://surl.li/cqjlmp

24. Відбудова двадцяти: корисне для України / Л. Дмитренко, В. Курило, В. Набок. Київ : ГО «Інститут аналітики та адвокації», 2022. 18 с.

25. Відбудовувати Ірпінь допоможуть міста Франції. *Інформаційне агентство ITV*. URL : https://itvua.tv/news/vidbudovuvaty-irpin-dopomozhut-mista-frantsii/

26. Відбулося перше засідання Керівного комітету Української координаційної платформи донорів. *Урядовий портал.* URL :

https://www.kmu.gov.ua/en/news/vidbulos-pershe-zasidannia-nahliadovoi-rady-mizhvidomchoi-koordynatsiinoi-platformy-donoriv-ukrainy

27. Відновлення житла після воєн: досвід яких країн важливий для України : довідка. *Офіційний сайт ГО «Інститут аналітики та адвокації»*. URL : https://iaa.org.ua/articles/reconstruction-of-housing-after-wars-experience-of-which-countries-is-important-for-ukraine/

28. Внутрішньо переміщені особи. *Офіційний сайт Управління Верховного комісара ООН у справах біженців*. URL : https://www.unhcr.org/ua/en/internally-displaced-persons

29. Войчук М. В. Організаційно-економічні засади управління сталим розвитком міста : автореф. дис. ... к. е. н. : 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. 2019. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/0419U000469

30. Гамалій І. У Лугано ухвалили підсумкову декларацію Конференції з відновлення України. *LB.ua.* Липень 2022. URL : https://lb.ua/economics/2022/07/05/522205_lugano_uhvalili_pidsumkovu.html

31. Гриценко А., Соболев В. Ринкова інфраструктура: суть, функції, будова. *Економіка Укр*аїни. 1998. № 4. С. 35-44.

32. Гуменюк Л. Соціальна конфліктологія : підручник. Львів : ЛДУВС, 2015. 564 с.

33. Гусєв М. О. Принципи формування та розвитку відкритих просторів міст : автореф. дис. ... к. арх. : 18.00.01 – теорія архітектури, реставрація пам’яток архітектури / Київ. нац. ун-т будівництва і архітектури. Київ, 2021. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/0421U101148

34. Дайджест відновлення Агентства відновлення. Вип. 1, березень 2023 р.

35. Дергач А. В. Державно-приватне партнерство як інструмент залучення інвестицій для відновлення та розвитку об’єктів інфраструктури територіальних громад. *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2024. № 4. URL : https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.4.13

36. Дергач А. В. Залучення громадськості до процесів відбудови інфраструктури та розвитку економічного потенціалу територій в умовах воєнного стану. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 8. С. 224-228. URL : https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.8.224

37. Деякі заходи з формування фондів житла, призначеного для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб : постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 р. № 495. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/495-2022-%D0%BF#Text

38. Деякі питання діяльності центральних органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2023 р № 193. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/193-2023-%D0%BF#Text

39. Деякі питання об’єктів критичної інфраструктури : постанова Кабінету Міністрів України від 09.10.2020 р. № 1109. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1109-2020-%D0%BF#Text

40. Деякі питання розроблення Державної стратегії регіонального розвитку України і плану заходів з її реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених Стратегії і плану заходів : постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 р. № 817. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/817-2023-%D0%BF#Text

41. Деякі питання розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації та проведення моніторингу реалізації зазначених стратегій і планів заходів : постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.2023 р. № 816. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-2023-%D0%BF#Text

42. Дєліні М. М., Дергач А. В. Успішні практики зарубіжного досвіду повоєнної відбудови об’єктів міської інфраструктури для України. *Актуальні проблеми економіки*. 2025. № 6(288). С. 368-375. URL : https://doi.org/10.32752/1993-6788-2025-1-288-368-375

43. Для моніторингу запуску закону № 5655 щодо містобудування міністр розвитку громад, територій та інфраструктури України О. Кубраков запросив представників країн G7. *Рубрика*. 2022. URL : https://surl.li/dfvizl

44. Дмитрієва В. А. Особливості урбанізації в Україні в середині 20-х років XX сторіччя: технології баз даних та математико-статистичні методи аналізу : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.06 / Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпро, 2002. 19 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124031679

45. Домбровська С. М., Баглик В. С. Державна політика формування сервісно-орієнтованої економіки сфери послуг. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 10. С. 105-108. URL : https://doi.org/10.32702/2306-6814.2019.10.105

46. Домбровська С. М., Шведун В. О. Безпека критичної інфраструктури в Україні: теоретико-прикладні засади державного управління : монографія. Харків, НУЦЗУ. 2024. 227 с.

47. Допомога міжнародних фінансових інститутів Україні. 2023 р. *Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень*. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/dopomoha-mizhnarodnykh-finansovykh-instytutiv-ukrayini-hruden-2023-roku

48. Допомога міжнародних фінансових інститутів Україні. 2024 року. *Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень*. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/dopomoha-mizhnarodnykh-finansovykh-instytutiv-ukrayini-lyutyy-2024-roku

49. Допомога міжнародних фінансових інститутів Україні. 2025 р. *Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень*. URL : https://www.niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/dopomoha-mizhnarodnykh-finansovykh-instytutiv-ukrayini-lyutyy-2025-roku

50. Дорофієнко В. В., Черниш О. І. Ринок послуг: механізми державного регулювання в трансформаційній економіці. Донецьк : ТОВ «РВК-ПРОМО», 2005 410 с.

51. Досвід та перспективи впровадження державно-приватних

партнерств в Україні та за кордоном / Б. Винницький, М. Лендьел, Б. Онищук, П. Сегварі. Київ : «К.І.С.», 2008. 146 с.

52. Драган І. О. Модернізація житлово-комунального господарства в Україні: теорія, методологія, практика державного управління : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2010. 401 с.

53. Економіка перемоги: повоєнний досвід чотирьох країн, що допоможе Україні відродитися після війни. *PaySpace Magazine*. 2022. URL : https://surl.li/ayrpni

54. Економічна енциклопедія : у 3 т. / за ред. С. Мочерного. Київ : ВЦ «Академія», 2000. Т. 1. 864 с.

55. Енциклопедія державного управління : у 8 т. / наук.-ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. [Т. 5: Територіальне управління / наук.-ред. кол. : О. Ю. Амосов, О. С. Ігнатенко (співголови) та ін. ; за ред. О. Ю. Амосова, О. С. Ігнатенка, А. О. Кузнецова]. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. 408 с.

56. Ерхард Л. Добробут для всіх / пер. А. Лапчак, В. Сеник. Київ : Вид-во «Well Books». 2023. 384 с.

57. Євсюкова О. В. Відновлення та розвиток територіальних громад в Україні: проблематика та процесуальна специфіка. *Держава та регіони*. 2023. № 4(82). С. 110-118. URL : https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.4.19

58. Железняк Я. П’ять історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. *LB.ua.* 2022. URL : https://lb.ua/conomics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_uspihu_pislya.html

59. Житлова політика після війни та стихійного лиха: досвід восьми країн / В. Даценко, О. Дмитренко, В. Курило, В. Набок. Київ : Інститут аналітики та адвокації. 2023. 72 с.

60. Жуковська А. Ю. Державно-приватне партнерство в соціальній сфері: зарубіжний досвід та перспективи запровадження в Україні. *Вісник Тернопільського національного економічного університету.* 2017. № 3. С. 21-

37.

61. Загальні потреби у професійному навчанні посадових осіб місцевого самоврядування та депутатів місцевих рад (регіональний вимір) : аналітичний звіт / Національне агентство України з питань державної служби; Програма Ради Європи «Посилення доброго демократичного врядування і стійкості в Україні». Київ, 2024. 172 с.

62. Залознова Ю. С., Бутенко Н. В., Петрова І. П. Публічно-приватне партнерство в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. *Економічний вісник Донбасу*. 2016. № 2(44). С. 21-28.

63. Захарчин Г. М., Любомудрова Н. П., Швед Л. Р. Інтегрований підхід до інноваційності. Еколномiка і суспільство. 2018. Вип. 16. С. 330-334.

64. Збитки, завдані інфраструктурі України, сягнули $151,2 млрд – KSE. *Інформаційне агентство «Interfaks – Україна».* URL : https://interfax.com.ua/news/economic/939084.html

65. Звіт голови Київської обласної державної адміністрації про підсумки роботи у 2022 році. *Офіційний сайт Київської обласної військової адміністрації*. URL : https://koda.gov.ua/wp-content/uploads/2023/02/publichnyj-zvit-golovy-2022-ost.docx

66. Звіт з моніторингу міграційних процесів. *Офіційний сайт Державної міграційної служби України.* URL : https://dmsu.gov.ua/diyalnist/monitoring-migraczijnix-proczesiv/zvit-z-monitoringu-migraczijnix-proczesiv.html

67. Звіт про зруйновану інфраструктуру м. Бородянка Бородянської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/63221c991d0507000ec9bf38

68. Звіт про зруйновану інфраструктуру м. Буча Бучанської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/62d6ded9fd9b20000e09d2bc

69. Звіт про зруйновану інфраструктуру м. Гостомель Гостомельської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/62eaacb6d0dc25000d22447e

70. Звіт про зруйновану інфраструктуру м. Ірпінь Ірпінської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/62d1678576f08a000eeb6cac

71. Звіт про зруйновану інфраструктуру с. Андріївка Макарівської селищної територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/633beaa8a6e7d9000c9b2931

72. Звіт про зруйновану інфраструктуру с. Бузова Дмитрівської сільської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/6329766367ee99000ed90d59

73. Звіт про зруйновану інфраструктуру с. Горенка Гостомельської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/62822a056360b000232ccefe

74. Звіт про зруйновану інфраструктуру с. Забуччя Ірпінської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/62a70c54c29e400023cea36f

75. Звіт про зруйновану інфраструктуру с. Мотижин Макарівської селищної територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/63071cb3fea17d000ddd3620

76. Звіт про зруйновану інфраструктуру с. Мощун Гостомельської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/627bf994b6b0ee00225f3488

77. Звіт про зруйновану інфраструктуру с. Озера Гостомельської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/6295ed2d211ea000233cdd14

78. Звіт про зруйновану інфраструктуру с. Стоянка Білогородської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/6346d0b00e9512000daaaaf6

79. Звіт про зруйновану інфраструктуру с. Ясногородка Бишівської сільської територіальної громади Фастівського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/6371f5060fc080000cd0da2a

80. Звіт про зруйновану інфраструктуру сел. Бабинці Бучанської міської

територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/6329d5f917552d000ef06a71

81. Звіт про зруйновану інфраструктуру сел. Ворзель Бучанської міської територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/6310961aa5bd4e000d03a675

82. Звіт про зруйновану інфраструктуру сел. Макарів Макарівської селищної територіальної громади Бучанського району Київської області. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/6335420b5eba62000ddf68f1

83. Звіт про зруйновану інфраструктуру сел. Немішаєве Немішаївської селищної територіальної громади Бучанського району Київської області. URL: https://res2.weblium.site/res/626d6bb16c1db80022142408/633e8e510bdba9000d2b5a56

84. Звіт про зруйновану інфраструктуру сел. Пуща-Водиця Оболонського району м. Києва. URL : https://res2.weblium.site/res/625b0506f8d3220022cdfbaf/6287a1d780357a0023e745be

85. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України станом на листопад 2024 року / автор. кол. Д. Андрієнко, Д. Горюнов, В. Грудова, Ю. Маркуц та ін. ; Київська школа економіка. Київ, 2025. 28 с.

86. Звіт про результати визначення загальних потреб у професійному навчанні державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування на 2026-2028 роки / НАДС. URL : https://nads.gov.ua/diyalnist/profesijne-navchannya/analitichni-materiali/potreby-u-profesiinomu-navchanni

87. Звіт про результати опитування думки громадян Ірпінської міської територіальної громади. Ірпінь. 2021. URL : https://surl.li/gsrndu

88. Звіт про результати опитування підприємців Ірпінської міської територіальної громади. Ірпінь. Липень, 2021. URL : https://surl.li/ynlkqi

89. Звіт Фонду відновлення Ірпеня за 1 рік діяльності. *Офіційний сайт Фонду відновлення Ірпеня*. URL : https://irpinhelp.com/

90. Іванов С. В. Економічне відновлення і розвиток країн після збройних

конфліктів та воєн: невтрачені можливості для України. *Економіка України*. 2019. № 1(686). С. 75-89.

91. Інформація про виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2025 рік та основні напрями розвитку на 2026-2027 роки за І півр. 2025 р. URL : https://drive.google.com/file/d/156477b6SmV5fUwwfEO3pn2XTmF3Q_IuN/view

92. Інформація про виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2024 рік та основні напрями розвитку на 2025-2026 роки за І кв. 2024 р. URL : https://drive.google.com/file/d/1LG0NNQuFsK8xDwWbhyNgF6P0VkV0xHIF/view?usp=sharing

93. Інформація про виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2023 рік та основні напрями розвитку на 2024-2025 роки за 9 міс. 2023 р. URL : https://drive.google.com/file/d/1VdVS7LwZtL6pen4WThIftn57p3INODix/view

94. Інформація про виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2022 рік та основні напрями розвитку на 2023-2024 роки за 9 міс. 2022 р. URL : https://imr.gov.ua/ec-info-9mis2022/

95. Інфраструктура. *Енциклопедія сучасної України*. URL : https://esu.com.ua/search_articles.php?id=12489

96. Ірпінь та Маямі офіційно стали містами-побратимами. *Портал «Децентралізація»*. URL : https://decentralization.ua/news/15755

97. Кириченко Ю. М. Адміністративно-правові засади діяльності міського голови : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2007. 22 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124000665

98. Киртока М. П. Державне регулювання будівництва українських доріг на основі концесії: проблеми та перспективи. *Ключові питання освіти та науки: перспективи розвитку для України та Польщі* : матер. міжнар. конф.

(м. Стальова Воля, Республіка Польща, 20-21.07.2018). Стальова Воля, 2018. С. 37-40.

99. Киртока М. П. Економічний аспект впровадження концесії у міському господарстві. *Соціально-економічний розвиток регіонів в умовах децентралізації: цілі, механізми, інструменти* : матер. щоріч. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 26.05.2017). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. С. 49-51.

100. Киртока М. П. Правові аспекти державного регулювання аналізу ефективності здійснення ДПП як передумови концесійних відносин. *Держава та регіони*. Серія : Державне управління. 2017. № 4. С. 125-130.

101. Кісловський А. В. Розробка та прийняття статутів територіальних громад міст в Україні: проблеми теорії та практики : автореф. дис. ... д.філософ : 081 – право / Запор. нац. ун-т. 2020. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/0820U100637

102. Ключко Л., Бедрій Є., Хабусєв Є. Військовий урбіцид проти України. *Часопис соціально-економічної географії*. 2024. Вип. 36. С. 83-93. URL : https://doi.org/10.26565/2076-1333-2024-36-08

103. Комар Н. Напрями надання міжнародної фінансової та технічної допомоги в рамках плану Маршалла. *Вісник економіки*. 2017. № 1. С. 172-181. URL : https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/412

104. Конституція України від 28.06.1996 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text

105. Координація процесу відбудови та відновлення з політикою регіонального розвитку в Україні : аналіт. документ / відповід. : Б. Файгель, директор Програми «U-LEAD з Європою» від GIZ. Київ, травень 2023. 53 с.

106. Критична інфраструктура України під особливою увагою. *Інститут просвіти.* URL : https://iprosvita.com/krytychna-infrastruktura-ukrainy-pid-osoblyvoiu-uvahoiu/

107. Круглов В. В. Моделі державно-приватного партнерства. *Держава та регіони*. 2018. № 2(62). С. 56-61.

108. Кубраков О. Презентували міжнародним партнерам напрацювання у сфері відновлення та пріоритети на 2024 рік. *Офіційний сайт Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України*. URL : https://mtu.gov.ua/news/35297.html

109. Курило В. Дослідження практик відновлення країн після руйнації: Японія. Київ : ГО «Інститут аналітики та адвокації». 2022. 5 с.

110. Кучин С. П. Сутність та динаміка розвитку соціально-культурної інфраструктури в Україні як об'єкту державного регулювання. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 1. С. 88-92.

111. Лелеченко А. П. Механізми державного регулювання процесів повоєнного відновлення інфраструктури територій з урахуванням потреб ветеранів війни та членів їх сімей. *Актуальні питання у сучасній науці.* Серія : Державне управління. 2025. № 1(31). С. 292-304. URL : *https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-1(31)-292-304*

112. Лелеченко А. П., Шаров М. І. Принципи гармонізації міського простору через ефективне транспортне планування. *Інвестиції: практика та досвід.* 2025. № 14. С. 257-262. URL : https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.14.257

113. Лисяк Л., Качула С. Фінансовий механізм публічно-приватного партнерства у реалізації стратегічних цілей розвитку територій України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-72

114. Лівандовська О., Камашев А. Інтегрований підхід до відновлення територій: управління розвитком та інфраструктурне забезпечення. *Сталий розвиток економіки*, 2025. № 3(54), С. 87-93. URL : https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-54-13

115. Маркушин О. Г. Відбудова інфраструктури територіальних громад – одне з важливіших завдань в Україні. *Сучасна парадигма публічного управління* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10-12.11.2022) / за наук. ред. А. В. Стасишина. Львів : ЛНУ ім. І. Франка. 2022. С. 351-355. URL :

https://pumo.stu.cn.ua/wp-content/uploads/2023/02/2022_lviv.pdf

116. Маркушин О. Г. Відбудова міської інфраструктури у повоєнний період: зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 3. С. 114-119. URL : https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.3.114

117. Маркушин О. Г. Відбудова об'єктів критичної та соціальної інфраструктури у громаді. *Продовольча та екологічна безпека в умовах війни та повоєнної відбудови: виклики для України та світу* : матер. Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25.05.2023). Київ, 2023. С. 212-215.

118. Маркушин О. Г. Забезпечення повоєнного відновлення інфраструктурних об'єктів. *Відновлення України та її регіонів в контексті глобальних трендів: управління, адміністрування та забезпечення* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25-26.05.2023). / відпов. ред. В. В. Наумик. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 201-202.

119. Маркушин О. Г. Залучення інвестицій у відбудову об'єктів інфраструктури територіальних громад. *Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні* : матер. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19.04.2024) / упоряд. : М. З. Буник, К. М. Бліщук, О. В. Федорчак, О. В. Худоба. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2024. С. 235-237.

120. Маркушин О. Г. Механізм фінансування відбудови інфраструктурних об'єктів у територіальних громадах. *Від теорії до практики в управлінні та врядуванні : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 20 червня 2024 року (до Дня державної служби)* / за заг. ред. О. В. Євсюкової, І. С. Гриценка, С. М. Приліпка. Київ : НУБіП, 2024. С. 127-129.

121. Маркушин О. Г. Міжнародне співробітництво як ключовий інструмент залучення інвестицій у відбудову та розвиток об'єктів міської інфраструктури. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2024. № 11. URL : https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-10

122. Маркушин О. Г. Перші кроки відбудови міста Ірпінь. *Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в сучасних глобалізаційних*

процесах : матер. Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь, 16.03.2023). Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. С. 143-145.

123. Маркушин О. Г. Побудова «розумних міст» - необхідність ефективного використання території в умовах післявоєнної відбудови. *Наукові перспективи*. 2024. № 3(45). С. 268-276. URL : https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-268-276

124. Маркушин О. Г. Практичні питання та шляхи забезпечення повоєнного відновлення інфраструктурних об'єктів у громаді. *ІІ Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 105-ї річниці від заснування університету* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17-18.10.2023). Львів. Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 157-160. URL : https://doi.org/10.36059/978-966-397-355-5-42

125. Маркушин О. Г. Публічне управління відбудовою енергетичної інфраструктури в умовах урбіциду та повоєнного розвитку територій. *Проблеми сучасних трансформацій.* Серія : Право, державне управління та адміністрування. 2026. № 19. URL : https://doi.org/10.54929/2786-5746-2026-19-02-05

126. Маркушин О. Г., Васильєва О. І. Підходи до забезпечення координації політики регіонального розвитку щодо відновлення територій, постраждалих в ході війни. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2023. № 21. С. 642-666. URL : https://doi.org/10.34132/pard2023.21.02

127. Маркушин О. Г., Приліпко С. М., Васильєва Н. В. Аналіз стану руйнувань інфраструктурних об'єктів в Ірпінській територіальній громаді Київської області. *Збірник наукових праць «Право та державне управління»*. 2022. № 4. С. 221-228. URL : https://doi.org/10.32840/pdu.2022.4.31

128. Марченко І., Глухота В. Урбіцид міста Бахмут. *Українознавство*. 2025. № 3(96). С. 96-113. https://doi.org/10.17721/2413-7065.3(96).2025.337713

129. Методика розроблення програми комплексного відновлення території територіальної громади / авт. кол. : В. Бака, І. Бакунчик, О. Лебединська, Т. Овчаренко, А. Сербіна та ін. ; за заг. ред. В. Козіної та

О. Шубіної. Київ, 2023. 116 с.

130. Методичні рекомендації щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад : практ. коментар / Інститут громадянського суспільства. URL : https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/metodrekomendaczii%CC%88-strategii%CC%88-tg-praktychnyj-komentar-1.pdf

131. Мігай Н. Б. Моделі державно-приватного партнерства в управлінні логістичною інфраструктурою територій. *Економіка та суспільство.* 2022. Вип. 45. URL : https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-45-48

132. Міжнародна допомога Україні: підсумки 2023 і тренди 2024 року. *Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень*. URL : https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/mizhnarodna-dopomoha-ukrayini-pidsumky-2023-i-trendy-2024-roku

133. Мінрозвитку розпочало роботу над новою методологією стратегічного планування регіональної політики України на 2028-2034 роки. *Офіційний сайт Міністерства розвитку громад і територій України*. URL : https://mindev.gov.ua/news/minrozvytku-rozpochalo-robotu-nad-novoiu-metodolohiieiu-stratehichnoho-planuvannia-rehionalnoi-polityky-ukrainy-na-20282034-roky

134. Містобудівна реформа (проект 5655) позбавить громадськість та місцеву владу можливості впливати на незаконні забудови. *LB.ua*. 2022. URL : https://lb.ua/news/2022/12/13/538955_mistobudivna_reforma_proiekt.html

135. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за період 2015-2021 роки. *Офіційний сайт Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України*. URL : https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyanosti/derzhavna-rehional-na-polityka/monitorynh/monitorynh-monitorynh/reytingova-otsinka-regioniv/

136. Монофункціональні міста: регулювання розвитку : монографія / О. Ю. Лебединська, О. І. Васильєва, О. М. Єгоров, І. М. Жабінець, В. І. Ханін.

Ужгород : Патент, 2002. 264 с.

137. Мошенець О. Яка модель повоєнного відновлення спрацює в Україні? *LB.ua.* Жовтень 2022. URL : https://lb.ua/blog/olena_moshenets/533342_yaka_model_povoiennogo_vidnovlennya.html

138. Набок В. Дослідження практик відновлення країн після руйнації: Великобританія. Київ : АЦ «Інститут аналітики та адвокації». 2022. 6 с.

139. Нагорна О. В., Плаксун В. П. Особливості фінансування інфраструктурних проєктів в Україні: теорія та практика. *Молодий вчений*. 2016. грудень, № 12(39). С. 796-801.

140. Об’єкти критичної інфраструктури. *Вікіпедія*. URL : http://surl.li/tzvtv

141. Оперативні матеріали Ірпінської міської ради Київської області.

142. Оперативні матеріали Київської обласної державної (військової) адміністрації.

143. Оперативні матеріали Київської обласної ради.

144. Оперативні матеріали КП «Ірпіньводоканал» Ірпінської міської ради Київської області.

145. Оперативні матеріали КП «Теплоенергопостач» Ірпінської міської ради Київської області.

146. Оперативні матеріали КП «УЖКГ «ІРПІНЬ» Ірпінської міської ради Київської області.

147. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL : https://www.rada.gov.ua/

148. Офіційний сайт ГО «Фонд відновлення Ірпеня». URL : https://irpinhelp.com/fond/

149. Офіційний сайт Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України. URL : https://restoration.gov.ua/press/news.html

150. Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни : Указ Президента України від 21.04.2022 р. № 266/2022. *Офіційний портал Президента України.* URL :

https://www.president.gov.ua/documents/2662022-42225

151. План відновлення Ірпінської міської територіальної громади на 2023-2033 роки. *ГО «Фонд відновлення Ірпеня»*. URL : https://karpliuk.com/files/brochure.pdf

152. План відновлення України. *Відновлення України.* URL : https://recovery.gov.ua

153. Планування розвитку територіальних громад : навч. посіб. для посадових осіб місцевого самоврядування / Г. Васильченко, І. Парасюк, Н. Єременко / Асоціація міст України. Київ : «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. 256 с.

154. Платонова А. Ковард М., Мезенцев К.: «Урбіцид – це «вбивство міста», форм і видів цього явища, на жаль, існує чимало». *LB.ua*. грудень 2022. URL : https://lb.ua/culture/2022/12/25/540194_martin_kovard_kostyantin_mezentsev.html

155. Плахотнюк Р. В. Забезпечення стійкості критичної інфраструктури в Україні в умовах сучасних викликів. *Економічний простір.* 2024. № 195. С. 47-54. URL : https://doi.org/10.30838/EP.195.47-54

156. Подорожний В. Наскільки система документів планування відновлення і розвитку територій дає відповіді на сучасні виклики? / Інститут громадянського суспільства, Проєкт USAID «ГОВЕРЛА». Київ, 2023. URL : https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/neuzgodzhenist-planuvalnyh-dokumentiv.pdf

157. Помаза-Пономаренко А. Л. Соціальний розвиток і безпека регіонів: державно-управлінські аспекти : монографія. Харків : «Діса плюс», 2017. 270 с.

158. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформування сфери містобудівної діяльності» від 11.06.2021 р. реєстр. № 5655. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/26981

159. Представники Ірпеня взяли участь у міжнародному Форумі «Meridian Diplomace Forum 2023». *Інформаційне агентство ITV*. URL :

https://itvua.tv/news/predstavnyky-irpenia-vzialy-uchast-u-mizhnarodnomu-forumi-meridian-diplomacy-forum-2023-video/

160. Приліпко С. М. Самоорганізація та кооперація як інструменти сталого розвитку територіальних громад у контексті реалізації державної регіональної політики. *Проблеми сучасних трансформацій.* Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2026. № 19. URL : https://doi.org/10.54929/2786-5746-2026-19-02-01

161. Приліпко С. М. Діяльність обслуговуючих кооперативів у сфері житлово-комунального господарства сільських територіальних громад. *Публічне управління XXI століття: світові практики та національні перспективи* : матер. XVIII Міжнар. наук. конгресу (м. Харків, 26.04.2018). Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2018. С. 246-249.

162. Приліпко С. М. Інноваційний механізм розвитку обслуговуючої кооперації у житловій та будівельно-експлуатаційній сферах у сільських територіальних громадах. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Державне управління. 2018. Т. 29(68), № 5. С. 159-164.

163. Приліпко С. М. Методологічні підходи до формування стійкості територіальних громад та інструменти зміцнення їх фінансової спроможності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 24. С. 284-289. https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.24.284

164. Приліпко С. М. Міжнародний досвід публічного управління інфраструктурними проєктами на державному і місцевому рівнях на основі укладення концесійних договорів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 12. URL : http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1534

165. Приліпко С. М. Публічне управління розвитком територій на основі реалізації проєктів державно-приватного партнерства на засадах сталого розвитку. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 2. URL : https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.2.2

166. Приліпко С. М. Розвиток обслуговуючої кооперації сільських

територій: теорія та практика : монографія. Київ : ТОВ «Август Трейд», 2019. 372 с.

167. Приліпко С., Васильєва О., Васильєва Н. Професіоналізація публічних службовців – вимога успішності задекларованих в Україні реформ. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. 2020. Вип. 1. С. 18-25.

168. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text

169. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.04.2022 р. № 280-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vidilennya-koshtiv-z-rezervnogo-fondu-derzhavnogo-byudzhetu-280-

170. Про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету : розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.01.2024 р. № 35-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/35-2024-%D1%80#Text

171. Про визначення формату електронних документів комплексного плану просторового розвитку території територіальної громади, генерального плану населеного пункту, детального плану території : постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 632. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-22#Text

172. Про власність : Закон України від 07.02.1991 р. № 697-XII (втратив чинність на підставі Закону України від 27.04.2007 р. № 997-V). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/697-12#Text

173. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України та інших законодавчих актів України : Закон України від 31.05.2022 р. № 2290-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL :

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2290-IX#Text

174. Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності : Закон України від 12.05.2022 р. № 2254-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2254-20#Text

175. Про внесення змін до деяких законів України щодо першочергових заходів реформування сфери містобудівної діяльності : проект закону (реєстр. № 7282 від 13.04.2022 р.). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39426

176. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо засад державної регіональної політики та політики відновлення регіонів і територій : Закон України від 09.07.2022 р. № 2389-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2389-20#Text

177. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України : Закон України від 23.03.2000 р. № 1602-III. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1602-14#Text

178. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15#Text

179. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності : Закон України від 06.09.2005 р. № 2806-IV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2806-15#Text

180. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 р. № 1706-VII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text

181. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text

182. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 05.02.2015 р. № 156-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text

183. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 695. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text

184. Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації : наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства від 31.03.2016 р. № 79. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0632-16#Text

185. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо порядку розроблення, затвердження, реалізації, проведення моніторингу та оцінювання реалізації стратегій розвитку територіальних громад : наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 21.12.2022 р. № 265. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0265914-22#Text

186. Про затвердження перспективного плану формування територій громад Київської області : розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.05.2020 р. № 600-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/600-2020-%D1%80#Text

187. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов’язань : наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#n233

188. Про затвердження Положення про систему професійного навчання державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їх перших заступників та заступників, посадових осіб місцевого самоврядування та

депутатів місцевих рад : постанова Кабінету Міністрів України від 06.02.2019 р. № 106. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2019-%D0%BF#Text

189. Про затвердження порядків з питань відновлення та розвитку регіонів і територіальних громад : постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2023 р. № 731. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-2023-%D0%BF#Text

190. Про затвердження Порядку виконання невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків збройної агресії Російської Федерації, пов'язаних із пошкодженням будівель та споруд : постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2022 р. № 473. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473-2022-%D0%BF#Text

191. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 09.06.2021 р. № 590. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2021-%D0%BF#Text

192. Про затвердження Порядку заповнення форм фінансової звітності в державному секторі та Змін до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 28.02.2017 р. № 307. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0384-17#Text

193. Про затвердження Порядку поводження з відходами, що утворились у зв'язку з пошкодженням (руйнуванням) будівель та споруд внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій або проведенням робіт з ліквідації їх наслідків та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України : постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2022 р. № 1073. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1073-2022-

%D0%BF/sp:max50:nav7:font2#n1

194. Про затвердження Порядку розроблення регіональних стратегій розвитку і планів заходів з їх реалізації, а також проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації зазначених регіональних стратегій і планів заходів : постанова Кабінету Міністрів України від 11.11.2015 р. № 932. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2015-%D0%BF#Text

195. Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації : постанова Кабінету Міністрів України від 01.09.2021 р. № 926. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#Text

196. Про затвердження Порядку розроблення, проведення громадського обговорення, погодження програм комплексного відновлення області, території територіальної громади (її частини) та внесення змін до них : постанова Кабінету Міністрів України від 14.10.2022 р. № 1159. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1159-2022-%D0%BF#Text

197. Про затвердження Програми «Нова оселя» на 2022-2023 роки : рішення Київської обласної ради від 23.06.2022 р. № 259-11-VIII / Оперативні матеріали Київської обласної ради.

198. Про затвердження Стратегії розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2022-2032 роки : рішення від 23.12.2021 р. № 1995-17-VIII. URL : https://imr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/%D0%86%D1%80%D0%BF%D1%96%D0%BD%D1%8C-%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%8F.pdf

199. Про затвердження Стратегії розвитку Київської області на 2021-2027 роки : рішення Київської обласної ради від 19.12.2019 р. № 789-32-VII. Оперативні матеріали Київської обласної ради.

200. Про затвердження структури Бази геоданих містобудівної

документації на місцевому рівні : наказ Міністерства розвитку громад та територій України від 22.02.2022 р. № 56. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-22#Text

201. Про затвердження типових форм для відображення бюджетними установами результатів інвентаризації : наказ Міністерства фінансів України від 17.06.2015 р. № 572. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0788-15#Text

202. Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації : постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 р. № 380. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-%D0%BF#Text

203. Про критичну інфраструктуру : Закон України від 16.11.2021 р. № 1882-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text

204. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text

205. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text

206. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 р. № 2163-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text

207. Про передачу коштів з рахунка «Фонд відновлення зруйнованого майна та інфраструктури» для відновлення пошкоджених багатоквартирних житлових будинків у Київській області : розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.01.2023 р. № 20-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20-2023-%D1%80#Text

208. Про підсумки виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2025 рік та основні напрями розвитку на 2026-2027 роки за 2025 року : рішення Ірпінської міської ради від 19.02.2026 р. № 4849-61-VIII. URL : https://drive.google.com/file/d/1kbqPNddSCGnKHShnWyMFU4D8Y-bKcSRv/view?usp=sharing

209. Про підсумки виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2024 рік та основні напрями розвитку на 2025-2026 роки за 2024 року : рішення Ірпінської міської ради від 16.04.2025 р. № 3940-51-VIII. URL : https://drive.google.com/file/d/1iSWbU7MDC4W96QtTs5RBfz_8SQD1g-57/view?usp=sharing

210. Про підсумки виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2023 рік та основні напрями розвитку на 2024-2025 роки за 2023 р. : рішення Ірпінської міської ради №3113-41-VIII від 09.05.2024 р. URL : https://drive.google.com/file/d/18_iBDJD2EcBGTE7znItE33TsWQiutBVz/view?usp=sharing

211. Про підсумки виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2022 рік та основні напрями розвитку на 2023-2024 роки за 2022 р. : рішення сесії Ірпінської міської ради від 09.02.2023 р. № 2343-26-VIII. URL : https://imr.gov.ua/ec-rishennia-2343-26-viii/

212. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text

213. Про присвоєння почесної відзнаки «Місто-герой України» : Указ Президента України від 24.03.2022 р. № 164/2022. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://www.president.gov.ua/documents/1642022-41797

214. Про Програму соціально-економічного та культурного розвитку

Ірпінської міської територіальної громади на 2026 рік та основні напрями розвитку на 2027-2028 роки : рішення сесії Ірпінської міської ради від 27.11.2025 р. № 4457-59-VIII. URL : https://drive.google.com/file/d/1HYuBbtkyo10p_-0Xqs9uyivtqGsQUmXR/view

215. Про Програму соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2025 рік та основні напрями розвитку на 2026-2027 роки : рішення Ірпінської міської ради від 06.02.2025 р. № 3811-48-VIII. URL : https://drive.google.com/file/d/18mAIPxBrrh7wsw3yjW985pkTOQREzR8n/view?usp=sharing

216. Про Програму соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2024 рік та основні напрями розвитку на 2025-2026 роки : рішення сесії Ірпінської міської ради від 23.11.2023 р. URL : https://drive.google.com/file/d/1VjcVcQTiwAu7wIyVH8Df6FptGLo4Mqvo/view?usp=sharing

217. Про Програму соціально-економічного та культурного розвитку Ірпінської міської територіальної громади на 2023 рік та основні напрями розвитку на 2024-2025 роки : рішення Ірпінської міської ради від 08.12.2022 р. № 2304-25-VIII. URL : https://imr.gov.ua/ec-rishennia-2304-25-viii/

218. Про публічно-приватне партнерство : Закон України від 19.06.2025 р. № 4510-IX. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4510-20#Text

219. Про регулювання містобудівної діяльності : Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#n2060

220. Про утворення Державної служби захисту критичної інфраструктури та забезпечення національної системи стійкості України : постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2022 р. № 787. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/787-

2022-%D0%BF#Text

221. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 р. № 722. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text

222. Публічне управління : термінол. слов. / за заг. ред. В. С. Куйбіди, М. М. Білинської, О. М. Петроє. Київ : НАДУ, 2018. 224 с.

223. Рак Ю. П., Зачко О. Б. Оцінка стану безпеки життєдіяльності регіонів України: інтегрований підхід. *Пожежна безпека*. 2008. № 13. С. 86-90.

224. Рекомендації стосовно формування політики з питань Плану відновлення місцевого самоврядування від наслідків війни / підготовлено Центром експертизи доброго врядування Департаменту демократії і врядування Генерального директорату з питань демократії. Страсбург, 30.06.2022 р. CEGG/PAD(2022)3. URL : https://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2022/07/CEGG-PAD-on-Ukraine-Recovery-Strategy-in-LSG-area_UKR_FINAL.pdf

225. Рух мостом поблизу Гостомелю повністю відновлено. *Офіційний сайт Державного агентства відновлення та розвитку інфраструктури України*. URL : https://restoration.gov.ua/press/news/59373.html

226. Сергієнко І. Г. Урбіцид та повоєнне інклюзивне відновлення міст: досвід Хорватії. *Держава та регіони*. № 2(80). 2023. С. 146-154. https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.2.26

227. Ситуація з біженцями з України. *Портал ODP*. URL : https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine

228. Сімак С. В. Інституційний розвиток публічно-приватного партнерства : досвід країн світу. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2015. № 2 (13). С. 103-112.

229. Сіройч З. С. Демографічні та соціально-економічні проблеми розвитку міських агломерацій : автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.07 – Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика / Ін-т демографії

та соц. досліджень НАН України. Київ, 2009. 33 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20091102000430

230. СМАРТ-інфраструктура у сталому розвитку міст: світовий досвід та перспективи України / Центр Разумкова. Київ : Вид-во «Заповіт», 2021. URL : https://razumkov.org.ua/uploads/other/2021-SMART-%D0%A1YTI-SITE.pdf

231. Соціальна інфраструктура сучасних підприємств і територій : монографія / О. С. Тєлєтов, Н. Є. Летуновська, М. В. Провозін ; за ред. проф. О. С. Тєлєтова. Суми : Триторія, 2019. 240 с.

232. Стан здійснення ДПП в Україні / Департамент сфери публічних закупівель та конкурентної політики Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України. 2026. URL : https://me.gov.ua/Documents/Detail/9fc90c5e-2f7b-44b2-8bf1-1ffb7ee1be26?lang=uk-UA&title=StanZdiisnenniaDppVUkraini

233. Стратегічне планування в територіальних громадах : інфографіка / Інститут громадянського суспільства. URL : https://www.csi.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/A2_Strategic-planning.pdf

234. Стратегія мобільності та розвитку транспортної інфраструктури Ірпінської громади. Ірпінь 2023. 56 с.

235. Супрун Н. Державна політика стимулювання наукових досліджень і технологічних інновацій як основа повоєнної модернізації економіки Японії. *Відбудова для розвитку: зарубіжний досвід та українські перспективи* : монографія / редкол. д.е.н. В. В. Небрат. Київ : ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України», 2023. 571 с.

236. Теленик С. С. Критична інфраструктура як об’єкт адміністративно-правового регулювання. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 1(15). С. 179-189.

237. Тімарцев О. Ю. Ефективне використання соціально-економічного потенціалу для подолання кризового стану великого промислового міста : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.05 / Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Одеса, 2009. 20 с. URL : http://www.irbis-

nbuv.gov.ua/aref/20091125000540

238. Ткаченко О. Дослідження практик відновлення країн після руйнації: Німеччина. Київ : ГО «Інститут аналітики та адвокації», 2022. 4 с.

239. Томашук Ян. Об'єкти критичної інфраструктури: аналіз та відповіді на питання. *SmartTender*. URL : https://smarttender.biz/blog/view/ob-yekti-kritichnoyi-infrastrukturi-detalniy-analiz-ta-vidpovidi-na-poshireni-pitannya/

240. Україна презентувала план відновлення країни. Він займе 10 років і коштуватиме $750 млрд. *Інтерфакс Україн*и. URL : https://biz.nv.ua/ukr/economics/ukrajina-predstavila-plan-vidnovlennya-krajini-na-10-rokiv-novini-ukrajini-50254219.html

241. Україна. Атаки на енергетичну інфраструктуру: оновлені прогнози та наслідки під час опалювального сезону 2024-2025 років / Український аналітичний хаб ACAPS. URL : https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Additional_resources/20240913_ACAPS_Ukraine_Analysis_hub_Attacks_on_the_energy_infrastructure_in_Ukraine.pdf

242. Україна. Атаки на енергетичну інфраструктуру: прогнози та наслідки на опалювальний сезон 2024/2025 / Український аналітичний хаб ACAPS. URL : https://www.acaps.org/fileadmin/Data_Product/Additional_resources/20250219_ACAPS_Ukraine_-_Energy_infrastructure_attacks-_Updated_outlook_and_impact_during_the_2024-2025_cold_season_Translation.pdf

243. Устименко В. А. Власність територіальної громади міста (господарсько-правові аспекти) : автореф. дис... д-ра юрид. наук : 12.00.04 / Ін-т екон.-прав. дослід. НАН України. Донецьк, 2007. 33 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124004847

244. Устінова І., Плешкановська А. Урбіцид та повоєнне відновлення житлової забудови міст України: досвід та перспективи. *Grail of Science*. 2022. № 23. С. 463-471. URL : https://doi.org/10.36074/grail-of-science.23.12.2022.82

245. Фесюк В. О. Конструктивно-географічні засади формування і розвитку великих урбоекосистем Північно-Західної України : автореф. дис...

д-ра геогр. наук : 11.00.11 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2008. 32 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20090505000868

246. Хапаєв В. В. Візантійський Херсон у другій половині X - першій половині XI століть: проблема руйнування міста : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.02 / Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпро, 2010. 20 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20101202000294

247. Ховтура А. С. Становлення та модернізація соціальної інфраструктури губернських міст Лівобережної України (кінець XVIII – початок XX ст.) : автореф. дис. ... д.філософ : 032 – Гуманітарні науки. Історія та археологія / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2022. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/0822U10024

248. Ходирєва А. Є. Міський господарський комплекс: напрями реформування та ефективність функціонування : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.10.01 / Рада по вивч. продукт. сил України. Київ, 2004. 20 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124023311

249. Ходько Н. К. Теоретико-методологічні засади вивчення соціально-просторової організації міста (становлення та розвиток) : автореф. дис... канд. соціол. наук : 22.00.01 / Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2002. 20 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124049377

250. Хом’як М. С. Формування інфраструктури у регіональному фінансовому просторі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Вип. 5. С. 188-191.

251. Цимбал Д. В. Міжетнічна взаємодія в умовах великого міста : автореф. дис... канд. соціол. наук : 22.00.04 / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2005. 17 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124022953

252. Шаповал Л. П. Формування комунального господарства міста в сучасних умовах господарювання : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.05 / Полтав. нац. техн. ун-т ім. Ю. Кондратюка. Полтава, 2007. 19 с. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124054944

253. Швець А. І. Державно-приватне партнерство як інструмент

післявоєнного відновлення та розвитку економіки України. *Інфраструктура ринку*. 2022. Вип. 66. С. 83-86. URL : https://doi.org/10.32843/infrastruct66-15

254. Шостак Г. С. Містобудівні принципи формування безбар'єрних просторів в структурі сучасного міста : автореф. дис. ... к. арх. : 18.00.04 – Містобудування та ландшафтна архітектура / Харк. нац. ун-т міськ. гос-ва ім. О. М. Бекетова. 2019. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/0419U002020

255. Щегольська С. І. Ущільнення забудови території історично сформованих міст (на прикладі Львова) : автореф. дис. ... д.філософ : 191 – Архітектура та містобудування / Нац. ун-т «Львівська політехніка». 2021. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/aref/0821U102054

256. Юр’єв О. Вплив повномасштабного вторгнення росії в Україну на безпеку регіону: урбіцид та екоцид українських міст. *Національна безпека*. 2024. № 2(2). С. 49-54. URL : https://doi.org/10.17721/3041-1912.2024/2-8/11

257. Antonova L. V., Zhovnirchik Y. F., Antonov A. V. (2025). Formation of a capable territorial community in the architecture of public service activities of the state. *Philosophy and Management*, 10(14). URL : https://www.eu-scientists.com/index.php/pmap/article/view/434

258. Antonova L., Zhovnirchyk Y., Chernov S., Larina N., Lukashuk M. (2023). Strategic planning for the sustainable development of territorial communities. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 18, 7, 2097-2105. URL : https://doi.org/10.18280/ijsdp.180712

259. Bierecki, D., Karpiuk, M., Kelemen, M., Prylipko, S. (2025). The impact of digital transformation on cybersecurity in Poland, Slovakia and Ukraine. *Prawo i więź*, 59(6), 473-495. URL : https://doi.org/10.36128/c2xvy848

260. Communication Ukraine relief and reconstruction. URL : https://commission.europa.eu/document/28ba5c16-19b2-4ee7-88db-5ee765c5571d_en

261. Coward, M. (2008). Urbicide: The Politics of Urban Destruction. URL: https://urbanisticaeretica.wordpress.com/wp-content/uploads/2015/10/2009-urbinicide-the-politics-of-urban-destruction-martin-coward.pdf

262. Directive 2014/23/EU of the European Parliament and of the Council

of 26 Febr. 2014 on the award of concession contracts. URL : https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32014L0023&qid=1713454529322

263. Dombrovska S., Shvedun V. (2022). Financial and economic policy of Ukraine in the conditions of war with russia: current problems and prospects for development. *Studia nad Bezpieczeństwem.* No 7, pp. 95-104.

264. European Smart Cities 4.0 (2015). URL : http://www.smartcities.eu./?cid=2&ver=4

265. Hedtkamp G. Die Bedeutungder Infrastruktur in makroekonomischer Sicht. Munchen : Osteuropa-Inst., 1996. 63 p.

266. Ireland S. The World's 100 Best-Performing Companies, *Ceoworld Magazine*, 2020. URL : https://ceoworld.biz/2020/05/16/the-worlds-100-best-performing-companies-2020

267. Kinstler L. (2022) Architects Plan a City for the Future in Ukraine, While Bombs Still Fall. *The New York Times Magasine*. URL : https://www.nytimes.com/2022/11/07/magazine/ukraine-rebuild-irpin.html

268. Kniazieva T. V., Kazanska O. O., Orochovska L. A., Tsymbalenko Ya. Yu., Dergach A. V. (2023). Analysis of the Impact of Digitalization on the Quality and Availability of Public Services in Ukraine – A Comparative Approach with Insights from Estonia. *Statistics, Politics and Policy.* Vol. 14, Issue 3. URL : https://doi.org/10.1515/spp-2023-0012

269. Lysia L., Kachula, S., Hrabchuk O., Ziuzin V. (2021). Development of corporative social responsibility and financing of social programs: regional aspect. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research.* Issue 11/1 (XV), pp. 73-82. URL : http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110115/papers/A_17.pdf

270. Martynovych N., Boichenko E., Dielini M. (2023) Rebuilding of Ukraine after war: special restoration regimes and stimulation of sustainable development of territories. *International review for spatial planning and sustainable development,* 11(4): 57-70, https://doi.org/10.14246/irspsd.11.4_54

271. Notes from the AI Frontier Modeling the Impact of AI on the World

Economy. / McKinsey Global Institute, Discussion Paper, September 2018. URL : http://surl.li/tzvup

272. Paul N. Rosenstein-Rodan. The New International Economic Order, 1981. 121 p.

273. Ukraine: Country Snapshots. Database Private Participation in Infrastructure (1990-2022). *Worldbank*. URL : https://ppi.worldbank.org//en/snapshots/country/ukraine

274. World Bank. Ukraine - Fifth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA5) : February 2022 - December 2025 (English). Washington, D.C. : World Bank Group. URL : http://documents.worldbank.org/curated/en/099022026094036395

275. Zakon o obnovi. 26.3.1996 № 24. *Zastupnički Dom Sabora Republike Hrvatske*. URL : https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1996_03_24_428.html

276. Zakon o područjima posebne državne skrbi 17.07.2008 № 86. *Zastupnički Dom Sabora Republike Hrvatske*. URL : https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_86_2750.html

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Довідки про впровадження результатів дисертаційного дослідження

КИЇВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
КИЇВСЬКА ОБЛАСНА ВІЙСЬКОВА АДМІНІСТРАЦІЯ

пл. Лесі Українки, 1, м. Київ, 01196, тел.: (044) 286-85-35, факс, (044) 286-15-10
E-mail: dok@koda.gov.ua, сайт: http://koda.gov.ua/, , код згідно з ЄДРПОУ 00022533

від _____2024 р. №_____ на №_____ від _____2024 р.

За вимогою

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Маркушина Олександра Григоровича

Результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва Національного університету біоресурсів і природокористування України Маркушина Олександра Григоровича за темою «Публічне управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період» на здобуття наукового ступеню доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», що стосуються практичних питань та шляхів забезпечення повоєнного відновлення інфраструктурних об'єктів у громаді, а також його висновки та пропозиції до формування комплексу методичних положень для підтримки громад органами публічного управління в умовах повоєнної відбудови критичної та соціальної інфраструктури міста використано під час методичного супроводу територіальних громад Київської області в умовах поточного етапу повоєнної відбудови.

Заступник голови Київської обласної державної
(військової) адміністрації Леся КАРНАУХ

Київська обласна державна адміністрація (Київська обласна військова адміністрація)
№3326/11/1/2024 від 08.04.2024

ІРПІНСЬКА МІСЬКА РАДА
КИЇВСЬКА ОБЛАСТЬ
вул. Шевченка, 2-а, м. Ірпінь, Київська область, 08205, тел.: 045-97-61-407, факс: 045-97-61-150,
http://www.imr.gov.ua/, e-mail: irpin_mvk@ukr.net, код згідно з ЄДРПОУ 33800777

від 08.04. 2024 р. № 01-14/1703 на № 2024р.

На вимогу

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційного дослідження МАРКУШИНА Олександра Григоровича

за темою «Публічне управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період» на здобуття наукового ступеню доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Цією довідкою засвідчується, що Маркушиним О.Г. здійснено ґрунтовний аналіз руйнувань інфраструктурних об'єктів та визначено пріоритетність перших кроків щодо відбудови критичної та соціальної інфраструктури в Ірпінській територіальній громаді Київської області, що знайшло відображення в його виступі на Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в сучасних глобалізаційних процесах», яка відбулася у Державному податковому університеті (м. Ірпінь, 16 березня 2023 р.) з доповіддю «Перші кроки відбудови міста Ірпінь».

Секретар ради Анжела МАКЕЄВА

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ І ТУРИЗМУ

03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 11, навчальний корпус № 10, тел.: (044) 259-79-11; 527-86-53
E-mail: sec_edu_nni_director@nubip.edu.ua

29.04.2024 р. № 92

Довідка

Видана аспіранту кафедри публічного управління, менеджменту інноваційної діяльності та дорадництва Національного університету біоресурсів і природокористування України Маркушину Олександру Григоровичу про те, що підготовлена ним дисертаційна робота «Публічне управління відбудовою та розвитком міської інфраструктури у повоєнний період» безпосередньо пов'язана з науковою темою «Трансформація публічного управління в умовах сучасних викликів» (номер державної реєстрації 0122U201662), яка виконувалася у 2022-2024 рр. Матеріали досліджень аспіранта щодо публічного управління розвитком територіальних громад були використані при підготовці проміжного звіту про науково-дослідну роботу.

Директор ННІ неперервної освіти і туризму Іван ГРИЦЕНКО

Керівник НДР Людмила ГОРБАТА

ДОДАТОК Б

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України

1. **Маркушин О. Г.**, Приліпко С. М., Васильєва Н. В. Аналіз стану руйнувань інфраструктурних об'єктів в Ірпінській територіальній громаді Київської області. *Збірник наукових праць «Право та державне управління»*. 2022. № 4. С. 221-228. URL : https://doi.org/10.32840/pdu.2022.4.31 (*Маркушин О. Г. – визначив проблеми функціонування інфраструктурних об'єктів у територіальних громадах, проаналізував об'єкти інфраструктури в Ірпінській територіальній громаді та масштаби їх руйнувань внаслідок збройної агресії рф, сформував висновки та обґрунтував напрями повоєнної відбудови міської інфраструктури; Приліпко С. М. – визначив мету та методи дослідження, розглянув проблематику перерозподілу повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування; Васильєва Н. В. – провела аналіз останніх досліджень, сформувала проміжні висновки та список використаної літератури, підготувала анотації*).

2. Маркушин О. Г. Відбудова міської інфраструктури у повоєнний період: зарубіжний досвід. *Інвестиції: практика та досвід*. 2023. № 3. С. 114-119. URL : https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.3.114

3. **Маркушин О. Г.**, Васильєва О. І. Підходи до забезпечення координації політики регіонального розвитку щодо відновлення територій, постраждалих в ході війни. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2023. № 21. С. 647-670. URL : https://doi.org/10.34132/pard2023.21.02 *(Маркушин О. Г. – розкрив пріоритетні напрями підтримки проєктів відбудови та оновлення Державної стратегії регіонального розвитку, проаналізував проєкт Плану відновлення України, розмежував зміст понять «відновлення» та «відбудова», обґрунтував підходи до забезпечення*

координації політики регіонального розвитку; сформував загальні висновки та перспективні напрями подальших досліджень; Васильєва О. І. – проаналізувала останні дослідження, визначила мету, розглянула наслідки військових конфліктів у світі, сформувала список використаних джерел).

4. Маркушин О. Г. Міжнародне співробітництво як ключовий інструмент залучення інвестицій у відбудову та розвиток об'єктів міської інфраструктури. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : право та публічне управління.* 2024. № 11. URL : https://doi.org/10.54929/2786-5746-2024-11-02-10

5. Маркушин О. Г. Побудова «розумних міст» – необхідність ефективного використання території в умовах післявоєнної відбудови. *Наукові перспективи*. 2024. № 3(45). С. 268-276. URL : https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-3(45)-268-276

6. Маркушин О. Публічне управління відбудовою енергетичної інфраструктури в умовах урбіциду та повоєнного розвитку територій. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування.* 2026. № 19. https://doi.org/10.54929/2786-5746-2026-19-02-05

Тези наукових доповідей

7. Маркушин О. Г. Відбудова інфраструктури територіальних громад – одне з важливіших завдань в Україні. *Сучасна парадигма публічного управління* : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 10-12.11.2022) / за наук. ред. к.е.н., доц. А. В. Стасишина. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2022. С. 351-355.

8. Маркушин О. Г. Перші кроки відбудови міста Ірпінь. *Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в сучасних глобалізаційних процесах* : матер. Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ірпінь, 16.03.2023). Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. С. 143-145.

9. Маркушин О. Г. Відбудова об'єктів критичної та соціальної інфраструктури у громаді. *Продовольча та екологічна безпека в умовах війни*

та повоєнної відбудови: виклики для України та світу : матер. Міжн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25.05.2023). Київ, 2023. С. 212-215.

10. Маркушин О. Г. Забезпечення повоєнного відновлення інфраструктурних об’єктів. *Відновлення України та її регіонів в контексті глобальних трендів: управління, адміністрування та забезпечення* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 25-26.05.2023). / відпов. ред. В. В. Наумик. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 200-202.

11. Маркушин О. Г. Практичні питання та шляхи забезпечення повоєнного відновлення інфраструктурних об’єктів у громаді. *ІІ Міжнародна науково-практична конференція Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського до 105-ї річниці від заснування університету* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 17-18.10.2023). Львів. Торунь : Liha-Pres, 2023. С. 157-160. URL : https://doi.org/10.36059/978-966-397-355-5-42

12. Маркушин О. Г. Залучення інвестицій у відбудову об’єктів інфраструктури територіальних громад. *Європейська інтеграція та трансформація публічного врядування в Україні* : матер. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19.04.2024) / упоряд. : М. З. Буник, К. М. Бліщук, О. В. Федорчак, О. В. Худоба. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2024. С. 235-237.

13. Маркушин О. Г. Механізм фінансування відбудови інфраструктурних об’єктів у територіальних громадах. *Від теорії до практики в управлінні та врядуванні : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, 20 червня 2024 року (до Дня державної служби)* / за заг. ред. О. В. Євсюкової, І. С. Гриценка, С. М. Приліпка. Київ : НУБіП, 2024. С. 127-129.